

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN og P. FR. RIST.

XLI

MIT UNGDOMSLIV

AF

PETER ABRAHAMS

AUGUST BANGS FORLAG
KØBENHAVN

1973

MIT
UNGDOMSLIV
AF
PETER ABRAHAM'S.

MEMOIRER OG BREVE

blev i Aarene 1905 til 1927 udgivet af
Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Denne Udgave er fremstillet som fotografisk
Optryk hos Villadsen & Christensen, Hvidovre.
Printed in Denmark.

© by AUGUST BANGS FORLAG

ISBN 87 7226 001 7 (Serien kpl. hft.)

ISBN 87 7226 002 5 (Serien kpl. indb.)

ISBN 87 7226 043 2 (Bd. 41 hft.)

ISBN 87 7226 044 0 (Bd. 41 indb.)

INDLEDNING

Den gamle, røde Gaard paa Hjørnet af Kronprinsensgade og Pilestræde (Nr. 35) har nu i mere end 100 Aar været i Familien *Philipsens* Eje. Den blev i sin Tid købt af de to Brødre, Silke- og Klædekræmmerne *Aaron* og *Moses Jacob Philipsen* (Firmaet M. J. & A. Philipsen), og fra disse stammer der i flere Generationer en hel Række bekendte Mænd og Kvinder. *Moses Jacob* boede paa 2. Sal og *Aaron* paa 1. Sal.

Aaron Philipsen (1767—1831) var gift med *Sophie Warburg* fra Hamburg (1785—1869) og havde 7 Børn, blandt hvilke her skal nævnes: *Philip* (1807—76), der senere overtog Forretningen, *Jacob* (1808—48), den bekendte Holbergforsker, *Moritz* (1814—77), Proprietær og Landstingsmand, samt de tre Søstre: *Rikke* (1810—52), *Jette* (1811—60) og *Zerina* (1818—44).

I 1834 vilde den ældste Søn, der for faa Aar siden, 24 Aar gammel, var indtraadt i Firmaet, udvide sine Kundskaber og have Undervisning i Fransk. Han henvendte sig da til en af de bedste Lærere i Kjøbenhavn, nemlig til den unge Professor extraordinarius i Fransk ved Universitetet *Nicolai Christian Levin Abrahams* (1798—1870), den senere Notarius publicus i Kjøbenhavn. Den unge Professor, der var bekendt for sin per-

sonlige Elskværdighed, sine glimrende selskabelige Talenter og sine store Interesser for Musik og Kunst, bevægede sig i alle Krese, fra de fineste, rigeste og fornemste, ja allerhøjeste Saloner til Studenterverdenens gemytligste Knejper og til hans jødiske Slægts ofte tarvelige og beskedne smaa Stuer.

Han kom da nogle Gange om Ugen og læste Fransk med *Philip Philipsen*, og denne, der var helt fortryllet af sin Lærer, spurgte ham om han ikke maatte præsentere ham for sin Familie. „Min Fader takkede,“ skriver *Arthur Abrahams*, „blev og drak The hos Familien, og det var første Gang, han saa min Moder.“

Det varede ikke længe før den lille Professor, der dengang var 36 Aar, blev forlovet med den 23aarige *Frederikke Juliane Augusta Philipsen*, hvis Skønhed og Ynde var forenet med et blidt og kærligt Sind, som gjorde hende elsket af alle, der kom i Berøring med hende.

Brylluppet fandt Sted den 22. Maj 1835; det var efter Tidens Skik Stuebryllup og stod paa første Sal i den gamle Gaard i Pilestræde. Den gamle Pastor *Rothe* viede dem; thi Brudeparret, saavel som hele den Philipsenske Ungdom, var gaaet over til den kristne Religion — det er netop i Aar 100 Aar siden *Aaron Philipsen* lod sine Børn døbe i Gjentofte Kirke.

De to lykkelige Mennesker gik ind til et saare harmonisk Ægteskab, der blev afbrudt 17 Aar efter ved hendes Død 1852. At det var lykkeligt, fremgaar af de Optegnelser om deres Ungdom, som Faderen og flere af Sønnerne har efterladt sig. Thi der var fem Sønner, der mer eller mindre gjorde sig bekendt i deres Samtid, og som havde arvet deres Forældres Elskværdig-

hed. Den ældste, cand. phil. *Arthur Abrahams* (1836—1905), var i sin Tid en af Studenterforeningens talentfuldste Ledere; *Charles Abrahams* (1838—1893) havde et godt Navn som Arkitekt; Etatsraad *Peter Abrahams* (1839—1909) Begravelsesdirektør i Kbhvn., er Forf. til de her foreliggende Memoirer; cand. phil. *Fritz Abrahams* (1841—81), der en Tid var Bankier i Kbhvn., men som døde som Lærer i Hjørring, var maaske den bedst begavede, men i hvert Tilfælde den uroligste og vittigste af Brødrene; og endelig den yngste af Sønerne, cand. phil. *Severin Abrahams* (1843—1900), den i Kbhvn. saa bekendte Skuespiller og Direktør for Folke-theatret.

Det vil være kendt, at Notarius publicus, Konferensraad *N. C. L. Abrahams* ved sin Død 1870 efterlod sig et Manuskript: „Meddelelser af mit Liv“, som 1876 blev udgivet af hans ældste Søn, cand. phil. *Arthur Abrahams*. Disse højst værdifulde Memoirer, som blev afbrudt ved hans Død og som omfatter Tiden fra hans Fødsel til 1830, giver ikke alene et klart Billede af hans egen Personlighed og rigt bevægede Liv, men ogsaa en levende Fremstilling af hans Omgivelser og Omgang og hans Samtids Mennesker og Begivenheder. Ved at sysle med Udgivelsen af sin Faders „Meddelelser“ fik hans Søn, *Arthur*, „den Tanke at optegne mine egne Minder om de forskellige Personer, som jeg havde set i mine Forældres Hus,“ og denne Tanke udviklede sig til, at han udgav tre smaa Bøger: „Minder fra mine Forældres Hus“, Kbhvn. 1894, „Minder fra min Barndom og tidlige Ungdom“, Kbhvn. 1895, og endelig: „Minder fra min Studenter-Tid“, Kbhvn. 1896.

Naar nu Udgiverne af „Memoirer og Breve“ atter udsender en Bog, der vedrører Slægten *Abrahams*, nemlig „Mit Ungdomsliv. Fortalt af Peter Abrahams“, er det selvfølgelig, at der maa finde Gentagelser Sted fra Faderens og især fra Broderens Bøger. Disse Gentagelser er tildels søgt fjernede, men de er ofte fortalt paa en saa forskellig Maade og udfra saa forskellige Synspunkter, at det har sin store psykologiske Interesse at lære dem at kende. Men i mangt og meget maa Udg. henvise til den ældre Broders Meddelelser.

Peter Abrahams' Memoirer drejer sig særligt om to Ting: Minderne om hans Moder, en Fortælling fra Barndommens lykkelige Aar, der er af en sjælden fin, øm og inderlig Natur; og dernæst Beretningen om hans Deltagelse i Krigen 1864 som Adjutant ved 1. Regiment, hvilken Udgiverne anser for et af de værdifuldeste og paalideligste Bidrag til Krigens Historie, og som saadan er det ogsaa i Manuskript benyttet som Kilde af flere Forfattere.

Forf. har nedskrevet sine Erindringer i en ældre Alder, og de er her med forholdsvis faa Udeladelser og — mest af Hensyn til hans ogsaa paa dette Omraade stærkt konservative Sympathier — meddelt med hans egen Retskrivning.

Hans Søn, Kaptajn *Johannes Abrahams*, har stillet dem til Raadighed for „Memoirer og Breve“.

Udg.

Den 5. Oktober 1839 kom jeg til Verden. Mine Forældre boede dengang i Bredgade Nr. 174 B, nu Nr. 36 — hvilken Gaard min Fader ejede — paa 1. Sal. Da jeg var født og min Fader kom ind i Soveværelset for at se til min Moder og glæde sig over den nye Verdensborger, fik han ondt ved Synet af mig, saa styg var jeg. Naar jeg nævner dette, som jeg erindrer at have hørt i Barndommen, saa er det, fordi denne min Grimhed kom til at spille en vis Rolle for mig i min Opvæxt og rimeligvis ogsaa har faaet en vis Betydning for min hele Karakterudvikling. Min Fader var dengang Professor i Fransk og Tysk ved Universitetet og underviste desuden paa Søkadetakademiet og privat i Fransk. Ved sine mangesidige Evner, særlig ved sin Færdighed i at tale mange fremmede Sprog og ved sin smukke Sang, sit selskabelige Talent og sin hele livlige og elskværdige Personlighed, var min Fader en meget kendt, afholdt og velset Mand, der ikke alene kom meget i Hofkredsene, men overalt var meget søgt. Min Moder var meget smuk, Blidhed og Hjertelighed lyste ud af hendes Ansigt og af hele hendes Væsen, men ved Siden deraf var der noget Undseeligt, næsten Frygtsomt hos hende overfor Fremmede, som vist-

nok ofte gjorde det svært for hende at færdes i Selskabslivet. I hendes eget Hjem kom dette ikke frem; der var hun en yndig og venlig Værtinde, støttet af min Fader, der med sine Egenskaber naturligtvis var en udmærket Vært.

Det var næppe saa meget af Hensyn til den grimme Unge selv, som det var en Tilfældighed, at der, da jeg skulde døbes, blev samlet en ganske ualmindelig Kreds af glimrende Personligheder som Faddere. *Thorvaldsen* var i Kjøbenhavn, og da min Fader havde levet meget sammen med ham i Rom i tidligere Dage, var han en jævnlig Gjæst i mine Forældres Hus og vilde nu forherlige Daabshandlingen ved at være Fadder. Dette har vel bevirket, at min Fader har fundet det passende ogsaa at indbyde nogle flere, mere fremragende Mænd dertil, og Resultatet blev, at *Thorvaldsen*, Admiral *Peter Wulff*, General *Carl Ewald*, Digteren *Andreas de Saint Aubain* (Carl Bernhard), Pastor *Clasen* (Brøndshøj), og Mæglerne *Moritz* og *Ludvig Heckscher*, samt min Mormoder, Fru *Philipsen* og Frøken *Henriette Wulff*, Datter af Admiralen, blev mine Faddere. Havde den gamle Overtro, at Barnet skulde komme til at ligne sine Faddere, faaet noget at sige, hvad vilde der da ikke være bleven af mig, men ak! — jeg var og blev den grimme Ælling og udviklede mig aldrig til en Svane. Mine første Aar gled selvfølgelig hen i Ubevidsthed, og det eneste, der i disse spillede nogen Rolle for mig, var min Grimhed, som bevirkede, at Barnepigen forsømte mig for at krølle

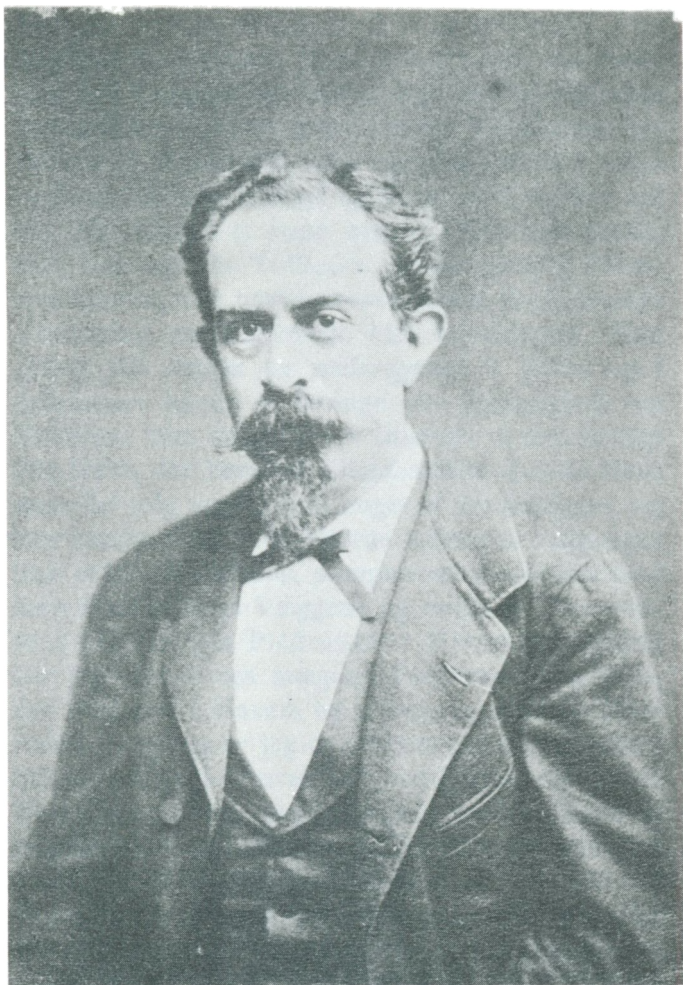
min ældre Broders smukke, lyse Lokker og kjæle for ham, hvoraf Følgen vistnok igjen blev, at min kjære, blide Moder maaske knyttede sig endnu stærkere til sin stakkels Grimling end til de andre Børn, hvoraf hun ialt fik fem. To af disse var ældre, to yngre end jeg.

Mine første Erindringer skriver sig fra 1844, og det er da altsaa først fra dette Aar, at jeg traadte ind i Livet, med mit grimme Ansigt og Navnene *Albert Peter Carl* efter de tre førstnævnte af mine mange Faddere.

Vi vare imidlertid flyttede op paa 2. Sal, en Forholdsregel, der vistnok væsentlig var taget af oekonomiske Hensyn, da Børneflokken forøgedes. Mine to yngre Brødre ere fødte paa 2. Sal. Lejligheden her var betydeligt lavere end 1. Sal, men iøvrigt var Værelsernes Antal og Beliggenhed den samme. Af Værelsernes Udstyring skal jeg dog nævne, at vor Dagligstue, et langagtigt, forholdsviis smalt, 2-Fags Værelse var dekoreret efter pompeiansk Mønster med sorte Døre og Brystpaneler, hvori Linier i stærke Farver, og i Dør-, Panel- og Vinduesfyldningerne var der anbragt de bekjendte smaa pompeianske Figurer i gul Farve. Ogsaa Loftet var temmelig rigt dekoreret. Vægfarven var dyb rød. Til denne Dekoration knytter sig en lille Historie. Malermester *Wiene* udførte Arbejdet, og hans Svend arbejdede der temmelig længe. Min Moder, der var mild og venlig mod Alle, gik jævnlig ind og talte lidt med Malersvenden og bragte ham Frokost og Kaffe, kort sagt var sin

Natur tro ogsaa i Forhold til det unge, flinke Menneske, der nu daglig opholdt sig i hendes Huus. Flere Aar senere kom paa min Moders Fødselsdag, den 7. Mai (vistnok 1850) et smukt lille Marinebillede forestillende en hollandsk Kuf i Bygeveir; det blev afleveret med den Besked, at det var til Fruen. Da min Fader saa Billedet, udbrød han strax: „Det er af *Frederik Sørensen*, det er naturligvis en Fejltagelse, at det er bleven afleveret her, jeg vil endnu idag gaa til ham for at faa Sagen berigtiget“. Han gik da hen til Professor *Sørensen*,¹⁾ som til hans store Forundring svarede ham, at Billedet virkelig var bestemt til min Moder, og at det var ham kjært, om min Moder vilde modtage det som en Tak for den Venlighed, hun havde vist ham, da han som Malersvend arbeidede i vor Dagligstue i Bredgade. Tilfældigvis var *Sørensen* kommen op til Blomstermaleren, Professor *Jensen*, og havde der set et lille Billede, en Aurikkel i Potte, hvorpaa Datoen den 7. Mai var anbragt. Paa sit Spørgsmaal om, hvad denne Dato skulde betyde, havde *Jensen* svaret ham, at Billedet var bestilt af Professor *Abrahams*, og at Datoen var hans Kones Fødselsdag, paa hvilken det skulde gives hende. Saaledes fik *Sørensen* Fødselsdagen at vide og derved Leilighed til at lægge sin trofaste Taknemlighed over den modtagne Venlighed for Dagen. Min ældste Broder eier nu Billedet; jeg seer aldrig paa det, uden at min kjære Moders blide og kjærlige Skikkelse staar

1) Professor Carl Frederik Sørensen (1818—79) var i Malerlære i Kbhvn. og ernærede sig som Dekorationsmaler, før han blev Marinemaler.

MEMOIRERNES FORFATTER

PETER ABRAHAMS

for mig. — Men tilbage til 1844 og Bredgade. Ved Siden af Dagligstuen laae „Salen“; den var lyseblaa og i Væggene var indsat nogle af Thorvaldsens Basrelieffer. Meublementet i begge Værelserne var nærmest i Tidens Stil, ikke egentlig smukt. I Salen stod min Moders Staffeli og Malerbord, og her var det min Glæde at staae ganske stille hos hende, naar hun malede. Tidligere var det navnlig Blomstermaleriet, hun havde drevet, under Prof. *Jensens* Veiledning, nu kopierede hun Landskaber. Hun gjorde det smukt og omhyggeligt. I Salen og i Spisestuen havde vi Drengene vor Tumbleplads om Vinteren; men langt høiere skattede vi den deilige lille Have, der hørte til Eiendommen. Denne Have staaer for mig endnu som noget af det deiligste, jeg kan tænke mig. I et Hjørne nærmest Indgangen laae et lille Havehuus, pompeiansk dekoreret med faste Bænke langs Væggene og nogle af Thorvaldsens Figurer paa Piedestaler i Hjørnerne. Aldrig har jeg seet to saa mægtige Pæretræer som dem, der stod her i Haven, og aldrig saa skønne Mosroser, — og dog er jeg overbevist om, at jeg senere har seet mange Pæretræer som disse og mange Roser som disse; men dengang saa jeg uden at sammenligne og kritisere, og Billedet blev bevaret uforstyrret i Erindringen, thi efter at vi i 1850 var flyttet derfra, saa jeg det aldrig mere. Nu staaer der et stort Dampvæveri, hvor vor deilige Have laae.

Jeg var et forknyt og undseeligt Barn, hvilket, som alt bemærket, vistnok havde sin Grund i, at de to Brødre, der i Alder kom foran og efter mig,

vare meget smukke Børn, som altid beundredes af Fremmede. Omtrent fra denne Tid husker jeg, at min Fader engang overfor en Dame, der mønstrede os Børn, brugte disse Ord om mig: „Hvor vi har faaet ham fra, veed jeg ikke, han ser ud, som han hørte hjemme i Kjælderens og ikke paa 2. Sal“. Han tænkte ikke, at dette kunde trænge ind i et femaars Barns Sind og sætte sig fast i Bitterhed, ellers havde han ikke sagt det; thi han var god og kjærlig, men han havde ikke ret Opfattelsen af Børn, maaske fordi han var bleven sent gift og havde havt ringe Leilighed til at omgaaes Børn. Han erkjendte dette, da vi engang talte derom, da jeg var voxen, og han fornøiede sig ved at lege med min lille Dreng. I Aarenes Løb voxede vi til ham, saaledes at vel næppe mange Sønner har staaet i et smukkere Forhold til deres Fader, end vi til ham.

Nogle enkelte Barndoms minder veed jeg bestemt skriver sig fra Aarene 1843 og 44, og jeg vil derfor nævne dem her. Min Moders Søster, Tante *Zerina*, var bleven forlovet med cand. jur. Proprietair *Jacob Holm*,¹⁾ og de var hos os om Aftenen; hun havde en rød Silkekjole paa, og jeg fandt hende deilig, — hvad hun forøvrigt ogsaa var. Hun sad ved Klaveret og spillede, medens hendes Forlovede og min Fader sang, han med sin høje, lyse Tenor, Papa med sin bløde, klangfulde Baryton.

En Formiddag sad jeg under min Moders Skrive-

¹⁾ Zerina Lovise Vilhelmine Phillipsen (1818—44), gift 1843 med Godsejer, cand. jur. Jacob Holm til Ellingegaard (1814—92), som blev gift anden Gang 1846 med Emma Hendrine Dorothea Trock.

bord paa en Skammel og skjulte mig. *Thorvaldsen* sad i Sofaen og Mama paa en Stol ligefor ham. Saa kom hun hen og tog mig frem og satte mig paa *Thorvaldsens* Skjød. Endnu naar jeg tænker derpaa, forekommer hans Skikkelse mig at være stor og mægtig med de lange hvide Lokker ned over Skuldrene. Det var vel som Gudsøn, at jeg fik den Ære at sidde paa hans Skjød, en Ære, som jævnlig gentoges, da *Thorvaldsen* ofte spurgte efter sin Dreng, og saa maatte jeg jo frem.

Det var vistnok den 22. Maj 1844 om Aftenen, at jeg laa i min Seng i Barnekammeret, der vendte ud til Hovedtrappen, at der blev banket paa Døren, og jeg hørte Jomfru *Rohde* (Mdm. Olsen) tale med en Mand med en, forekommer det mig, stærk og buldrende Stemme, som sagde, at han var fra Ellingegaard, at Fruen havde faaet en lille Pige, men at Fruen var saa syg, hvorfor han skulde hente Professor *Trier*. Mine Forældre var ikke hjemme, og Manden fik nu Besked om, hvor han skulde gaa for at finde Professoren paa Frederiks Hospital. Nogle Dage efter var der stor Sorg mellem os alle, — Tante *Zerina* var død. Ikke tænkte jeg dengang, at den lille Pige, der var kommen til Verden, skulde blive min Kone. Min Tante *Jette Philipsen*, Mamas anden Søster,¹⁾ kom hjem til Bedstemoder (Mormoder) med „den lille Pige“, som hun stadig blev kaldt, da hun var den eneste i Familien, og jeg husker hende endnu saa tydeligt i en lang hvid Kjole med sorte Sløifer paa Skuldrene.

¹⁾ Henriette Sophie Amalie Phillipsen (1811—60).

Bedstemoder var endnu en meget smuk og statelig Skikkelse, men hun var egentlig ikke elskværdig; Egoisme var vistnok den mest fremtrædende Egenskab hos hende. Men Tante *Jette* var en mild, blid og opofrende Kvinde, og det var da ogsaa navnlig hende, der traadte „den lille Pige“ i Moders Sted. Tante *Jette* lignede min Moder meget i Sind og Væsen, men aldeles ikke i det Ydre; hun var slet ikke smuk, men hun havde et Par deilige, klare, brune Øine, som altid ville blive mig uforglemmelige.

Min Faders Moder levede endnu dengang, hun døde i 1846, 84 Aar gammel.¹⁾ Hun boede i Pilestræde, det andet Sted fra Sværtegade, overfor *Bings* store Eiendom. Hun levede sammen med sin Datter, min Faders eneste Søster, Tante *Hanne Abrahams*, om hvem jeg senere vil komme til at tale.²⁾ Fra mine Besøg hos „Gamle Bedstemoder“, som vi kaldte hende, husker jeg navnlig, at hun, der var ganske blind, lod sin Haand glide ned over mit Ansigt, som for at føle, hvorledes jeg saa ud. Hun var en stærk Karakter, der ikke holdt af Beklagelse og derfor ikke kunde lide at vise sin Blindhed. I sine 3 smaa Stuer bevægede hun sig temmelig frit, idet hun af og til følte sig frem, hvilket dog altid skete med ganske smaa Bevægelser, vistnok for at det ikke skulde bemærkes. I en Kasse af Blik, som stod oppe paa et Klædeskab i et lille Værelse ved Siden af Dagligstuen, var der altid et

¹⁾ Juliane Abrahams, født Meyer, død 1847, 82 Aar gammel, Enke efter Handelsbogholder Moses Levin Abrahams, død 1828, 69 Aar gammel.

²⁾ Hanne Abrahams død 1871, 70 Aar gammel.

Forraad af Kager — altid samme Slags, et Slags Sukkerbrøds kager med meget Kryderi, runde, med en Mandel i Midten — som altid kom frem, naar vi Børn kom der, og smagte os fortræffeligt. Bedstemoder sad altid i en meget stor gammeldags Lænestol, høi i Ryggen og til at slaa tilbage med Jernkroge til en mere liggende Stilling. Armlænene var meget store og Ryggen var forsynet med to store, fremadgaende, halvrunde Klapper for at danne Hjørner til Hvile for Hovedet. Lænestolen stod paa en „Forhøining“ ved Vinduet, og bag den var mellem den og Væggen en lille snæver Plads, i hvilken jeg erindrer, at jeg legede Skorstensfeier, idet jeg krøb op og kigede ud over Lænestolens Ryg. — Efter Bedstemoders Død fik Papa Lænestolen, og i den sad han altid ved sit Skrivebord, — og i den døde han.

Gaarden i Bredgade var ganske fortrinligt indrettet til vore Lege. Det store Sidehuus og Baghuset var udleiet til Fabrikant *Nyebølle*, som her drev Uldvæverier. Her kunde vi løbe op ad een og ned ad en anden Trappe, saa „Skjul“ og „Saltebrød“ næppe kunde trives bedre nogetsteds. I disse Lege deltog *Nyebølles* Søn og Døttre og *Wolfgang Ewald*,¹⁾ Søn af Generalen, der beboede Stueetagen og senere flyttede ind i Nabogaarden. *Ewalds* og vi kom meget sammen; særlig kom Døttrene, *Rikke* og *Line*, ofte ind til min Moder. Det var to smukke og elskværdige unge Damer, som jeg holdt meget af. Ogsaa Frøknerne *Nyebølle* var ven-

¹⁾ Kaptajn i Livgarden Wolfgang Ewald (1829—77).

lige og kjønne unge Piger. *Rikke Ewald* blev gift i Norge med en *Gerner, Line* med Baron *Bertouch-Lehn* paa Sønderkarle; hun døde ung til stor Sorg for os alle, uagtet hun jo nu stod os fjærnere. Ogsaa alle Frøkenerne *Nyebølle* bleve gifte, den eneste af dem jeg har mødt som voxen var den ældste, *Trine*, gift med Oberst *Falkenberg*, som jeg i 1861 traf i Slesvig, og med hvem jeg opfriskede gamle Minder fra Barndommen, uagtet hun var en Deel ældre end jeg.¹⁾

Som en Begivenhed staar det for mig, at *Wolfgang Ewald*, da Fabrikant *Nyebølle* engang irettesatte os, formodentlig fordi de store Drengene gjorde for megen Støi, følte sig krænket i sin Værdighed som Landkadet og „trak blank“ med en stolt og truende Holdning. *Nyebølle* truede med at melde ham til Chefen paa Landkadetakademiet, men jeg tror, at Sagen døde stille hen. Da *Ewalds* flyttede bort fra Stueetagen, flyttede Kommandør *Falbes* Familie derind. Kommandøren laa i stadig Feide med Portnerkonen, hvem han tiltalte med „Hun“, til hendes store Krænkelse; og jeg erindrer at have hørt meget heftige Sammenstød mellem disse to Stormagter. Portnerkonen var Enke og havde to Døttre og en Pleiedatter, som ogsaa hørte til Leges-kammeraterne.

I den anden Deel af Kjældereren, med Opgang til Gaarden, boede Skomager *Alsløv*, hvis meget højrøstede og rappe Kone havde en lille Brænde-

¹⁾ Oberst Gustav Adolf Falkenberg (1816—86), gift 1849 med Cathrine Nyebølle, død 1908.

vinsbod paa Toldboden, lige inden for den gamle Toldbodport; det var et lille Bræddeskur, der paa Grund af sin Form havde faaet Navnet „Gaffeltopseilet“. Her tilbragte Mdm. *Alsløv* den største Deel af Dagen med at skjænke for Matroserne. *Alsløvs* ældste Søn var opkaldt efter min ældste Broder, *Arthur*, og havde derfor faaet Navnet „Agto“, hvilket Forældrene vistnok fandt meget naturligt. Mange Aar efter, i 1879, fandt jeg, da jeg som Raadmand gjorde mit første Besøg i „Svineristuerne“ paa Almindelig Hospital, Mdm. *Alsløv*; hun laa der sammentrukken og ynkelig af Gigt og var nu Lem i Almindeligheden. Skjøndt der var gaaet 30 Aar, gjenkjendte vi strax hinanden, og det gamle Bekjendskab gav Anledning til, at der blev trakteret med Kaffe og Brød paa Svineristuen mere end en Gang. Naar jeg kom helt hen til hendes Seng, kaldte hun mig ganske sagte for „Peter“; var jeg lidt fjærnere fra hende, sagde hun „Hr. Raadmand“.

I 1844 efter Sommerferien, eller maaske i 1845 om Foraaret, begyndte jeg, 5 Aar gammel, min Skolegang i Mariboers Realskole. Mine ældre Brødre gik først hos „Hanne og Lette“, to Frøkner *Magnus*,¹⁾ og derefter vare de komne i Mariboers Skole. Denne var den Gang i Store Kongensgade i et Baghuus, i Mellelbygningen i Kjældereren var den engelske Kirke. Jeg kom naturligviis i „Forberedelsesklassen“ og begyndte her en lykkelig Tid ved Undervisning af Hr. *Harald Ipsen*.²⁾ Det er med den

¹⁾ Om Skolejomfruene *Magnus* se: Julie Sødrings Erindringer I. S. 40 ff.

²⁾ *Harald Ipsen* (1813—76), Præst i Kastellet fra 1854 og i Gjentofte fra 1872 til sin Død.

inderligste Kjærlighed og Taknemlighed jeg tænker paa denne Mand. Jeg kan ikke tænke mig en Mand, der kunde være bedre skikket til at omgaaes og undervise Smaabørn end han. Mild og kjærlig, livlig og taalmodig forstod han at knytte os til sig, saaledes at vi i Sandhed elskede ham. Han lærte os Religion, Læsning og Regning, fortalte os Historier og beskæftigede os, saa at Skoletimerne blev en Glæde for os alle. Naar en af Drengene havde Fødselsdag, købte „Ha Ipsen“, som vi kaldte ham, Hvedebrød og skar det i smaa Stykker, og saa blev Fødselsdagsbarnet sat op paa Bordet og Kammeraterne defilerede forbi og fik hver sit lille Stykke, men det sidste og største blev til ham selv. Leg og Arbejde gik Haand i Haand, saa at hverken han eller vi bleve trætte. Det har ofte gjort mig ondt, at jeg aldrig fik Leilighed til som Voxen at takke ham for, hvad han havde været for mig i Barndommen, men jeg har mange, mange Gange sendt ham min inderligste Tak i mine Tanker. Han blev senere Præst i Citadellet og døde som Præst i Gjentofte.

Efterhaanden som Aarene gik, og jeg rykkede op fra Klasse til Klasse, lærte jeg flere af Skolens Lærere at kjende, og fandt i dem en Samling af dygtige og elskværdige Mænd, for hvem jeg altid vil bevare en ubetinget Hengivenhed og Agtelse.¹⁾

Under min Skolegang i denne Skole, som omfattede Tiden fra 1844 til 1852, forefaldt jo mange

¹⁾ Forf.s Oplysninger om Skolens Indretning er udeladt, da den maa anses for vel kendt. Jvfr. Mem. og Breve XXXIX, p. 152 f.

Professor N. C. L. ABRAHAMS

og store Begivenheder, af hvilke jeg skal omtale dem, som kom til min Bevidsthed derved, at de greb ind i min Tilværelse. Kong Christian VIII døde, og jeg var med min Fader oppe paa Amalienborg og saa ham ligge paa „lit de parade“ og senere i „castrum doloris“. Navnlig det første virkede stærkt paa mit bløde og letbevægelige Sind, og det var da ikke saa underligt; jeg havde jo saa ofte set Kongen, naar han spadserede, og nu saa jeg ham ligge her, bleg og stiv, omgivet af Planter, Vaaben og Ordner, belyst af florumvundne Kandelabre, og det hele bevogtet af Hellebardister og Officerer med dragne Sabler, som stode tavse og stive, som vare ogsaa de forstenede i Døden, og alt dette i den mørke, sortbetrukne Sal. Det skulde nok kunne imponere en Barnesjæl. Ogsaa den store Kiste i de samme Omgivelser var alvorlig og høitidelig, men ikke saa gribende som „lit de parade“, hvor man jo saa selve den døde Konge. Saa kom Bisættelsen. Om Aftenen skulde Kongen kjøres ud til Domkirken i Roskilde. Slægt og Venner vare samlede hos os for at see Toget kjøre gjennem Bredgade, Soldater og Matroser dannede Spalier langs Gaderne; udenfor os stod Matroser og Officererne, deriblandt Capt. *Christian Wulff*, som kom op hos os i Ventetiden. Endelig da det var bleven mørkt, saa vi Toget komme forbi, Forridere med brændende Fakler, Hestgarden, den smukke aabne Ligvogn og derefter det store Følge og Rytteriet.

En lille Erindring om Kong *Christian VIII* og

Dronning *Caroline Amalie* maa jeg dog fortælle. Jeg spadserede en Dag med min Fader i Lyngby ved Sorgenfri Skov, saa kom Kongen og Dronningen kjørende, som altid med Forrider paa Hestene, smukt og elegant. Kongen standsede Vognen og kaldte ad min Fader, og vi gik da hen til Vognen, hvor baade han og Dronningen talte livligt og venligt med min Fader, og jeg blev taget ind i Vognen og Dronningen kyssede mig og klappede mig venligt paa Kinden. Jeg var baade imponeret og henrykt over hendes Skjønhed og Elskværdighed, hvad jo ikke var saa underligt, hun var jo vidunderlig deilig!

Mærkelig nok fik jeg ogsaa engang et Kys af Arveprindsesse *Caroline*. Det var i Bredgade, hvor jeg gik med min Fader og mødte Prinds *Ferdinand* og hende. — Jeg husker, at jeg blev meget vaad i Ansigtet af det Kys, — og at mine Brødre i lang Tid drillede mig med, at jeg havde kysset Prindsesse *Caroline*.

Ikke længe efter Kongens Død fik vi en Dag fri fra Skolen, det var den Dag den slesvig-holstenske Deputation kom til Kjøbenhavn for at underhandle med Kongen om Hertugdømmernes Stilling. Skjøndt jeg ikke ganske forstod, hvorom det egentlig dreiede sig, opfattede jeg dog den stærke Ophidselse og Bevægelse, der var i Byen. En af mine Klassekammerater ved Navn *Francke* blev taget ud af Skolen; hans Fader var ansat i det holstenske Cancelli og reiste med Familien herfra for at indtræde i Opørørsregjeringen.

Saa kom Krigen. Begejstringen og Bevægelsen

var stor. Mange unge Mænd af vort Bekjendtskab skulde med, eller gik med som Frivillige. Deriblandt en Student *Frederik Lund*, som havde læst Fransk med min Fader og hjulpen min ældste Broder med Lektielæsning, særlig Latin — da han nu gik i Metropolitanskolen, — og *Christian Falbe*, Søn af Kommandøren, som boede nede i Stuen. Ogsaa Lieutenant *Falkenberg*, *Trine Nye-bølles* Forlovede, skulde afsted, hvorfor *Trine* græd sine modige Taarer. Der blev indsamlet til de Saa-rede og de Faldnes Efterladte, og vi Dreng, der alle eiede hver sin Sølvske og Sølvgaffel, Daabs-gaver, offrede disse paa Fædrelandets Alter. Om Aftenen sad vi og pillede Charpi af gammelt Lær-red. Det var ligesom en Trøst og Tilfredsstillelse at være med. Ved min Faders Haand var jeg med paa Slotspladsen og saa Kong *Frederik VII* komme frem og tale til Folket; nogen klar Opfattelse af dette havde jeg vel ikke, men Ordene „Frihed“ og „Magtens Deling“ summede i Luften i de Dage, og det opfattedes jo som en stor Herlighed for Land og Folk. Hvor var ikke Spændingen stor, naar Aviser og „Skillingsblade“ bragte Meddelelse om en Træfning. „Skillingsbladet“ maatte strax kjø-bes for at se, om nogen af dem, man kjendte, var mellem de Saarede eller Faldne. Min Fader bragte Sangen „Den tappre Landsoldat“ hjem, og den blev snart lært af os Dreng, der alle havde gode Sang-stemmer. Jeg husker mig selv gaende alene i Dag-ligstuen med trekantet Hat paa Hovedet og dragen Sabel i Haanden, fægtende med den indbildte Fjende.

Kommandør *Fr. Paludan* var med sin Kone hos os en Aften. Der var ingen Ro paa ham; bestandig reiste han sig og gik til Vinduet for at see efter Vindfløien overfor paa Kammerherre Scavenius' Tag, og gjentog Gang efter Gang Ordene: „Den Paalandsvind“ med en meget alvorlig Mine. Dagen efter skulde der komme flere Fremmede derhjemme; jeg troer at *H. C. Andersen* skulde oplæse et nyt Arbejde. Min Moder var om Formiddagen beskæftiget med Forberedelserne til om Aftenen. Om Middagen kom „Skillingsbladet“ med Efterretningen om den sørgelige Begivenhed i Eckernfördefjord, hvor „Christian VIII“ var sprængt i Luften, og Fortvivlelsen greb nu alle, baade store og smaa. Kommandør *Chr. Paludan* førte Skibet, og Broderen, der vidste, at han laa inde ved Slesvigs Kyst, havde om Aftenen havt Følelsen af, at der skete en Ulykke; deraf hans Uro og Frygten for Østenvinden. De to Kommandører vare Tvillingbrødre, og jeg husker, at de saaledes fra Barndommen havde havt Følelsen af, naar der tilstødte den anden noget.¹⁾ En lignende sjælelig Forbindelse kan sikkert ogsaa udvikle sig mellem Ægtefolk. Jeg erindrer saaledes en Aften, at min Fader var gaaet bort, vistnok til „Samfundet for Litteraturens Fremme“, og min Moder kort efter hans Bortgang blev ængstelig og urolig og udtalte til os Børn sin Frygt for, at der skulde være tilstødt Papa noget. Ikke mange Minutter efter kom han

¹⁾ Om Brødrene Paludan se: Mem. og Breve IX. og Personalhist. Tidsskr. IV. 2.

hjem i en ynkelig Forfatning; han var faldet paa Kongens Nytorv, havde tabt Hat og Paryk og havde slaæet sig temmelig slemt paa hele den ene Side af Legemet. Da han kom langsomt op ad Trappen, ikke som ellers løbende, gik min Moder ud med et Lys for at møde ham, og jeg hørte hende sige: „Jeg vidste det!“

Krigsbegivenhederne gik nu sin Gang og fremkaldte sine vexlende Indtryk af Sorg og Glæde. *Christian Falbe* kom hjem, haardt saaret af en Geværkugle i Knæet;¹⁾ Invalider færdedes paa Gaden, sørgeklædte Koner og Børn saaes almindeligere end ellers. Endelig kom Soldaternes Hjemkomst. Byen var festligt smykket med Flag og Grønt, Æresporte byggede, Jubelen og Forventningen var stor. Jeg havde med mine Forældre faaet Plads i et Vindue paa Østergade i „Kunstforeningen“, og herfra saa jeg nu Indtoget. De solbrændte, støvede og langskjæggede Soldater pyntede med Blomster baade i Huerne i Brystet og selv i Geværpiberne. Blomster regnede ned over dem fra Vinduerne, og hele Byen gjenlød af de stadige Hurraraab. Det var Begeistring og Glæde, som jeg aldrig siden har seet det. Med mine Forældre var jeg i Exercerhuset, hvor Soldaterne bleve bespiste, og en Aften var jeg i Rosenborg Have og paa Exercerpladsen, hvor der ligeledes var Fest og Bispising.

Da jeg mange Aar derefter drog bort for at del-

¹⁾ Christian Frederik Falbe (1828—96), den senere Gesandt i London, blev som Frivillig og som Officer saaret baade ved Fredericia 1849 og ved Isted 1850.

tage i Krigen 1864, drømte jeg om ogsaa saaledes at komme hjem modtaget med Jubel og Begeistring, — men desværre saaledes blev det ikke. —

Min Fader solgte Eiendommen til Fabrikant *Nyebølle*, og i 1850 flyttede vi derfra hen til St. Annæ Plads i den store nyopførte Bygning, der tilhørte Grosserer *Fibiger*. Vi kom her til at bo paa 3. Sal. Dette var et Vendepunkt i min Barndom, og jeg maa derfor endnu, førend jeg forlader Hjemmet i Bredgade, fremføre nogle Erindringer, der knytter sig til dette.

Blandt de Ting, vi fra Vinduerne i Bredgade saae, var hver Søndag Formiddag baade Land- og Søkadetterne, som førtes til Kirke og, hvad der for Nutiden vil tage sig end mere forældet ud, den aarligt tilbagevendende Begivenhed, at Kongen kjørte til Høiesteret for at aabne Retten. Dagen forud red to Herolder, klædte i rødt Fløil med mange Guldfrindser paa, omkring i Byen, hvor de paa forskellige Steder gjorde Holdt og slog til Lyd paa en Pauke, hvorefter den ene af dem oplæste en lang Akt om, at Høiesteret skulde aabnes næste Dag af Hs. M. Kongen. Dette skete ogsaa udenfor Prinds *Ferdinands* Palais, altsaa næsten udenfor vor Port. Næste Dag havde vi fri fra Skolen og saae da det statelige Optog.

Kun een Gang husker jeg at have seet min Fader med Knæbenklæder, sorte Silkestrømper og Spænder paa Skoene, Kaarde ved Siden og Chapeaubas under Armen. Det var vistnok i Anledning af en Universitetsfest, hvor Hoffet var tilstede og han skulde fungere som Marechal.

I Skolen havde jeg, hvad der jo saa ofte er Tilfældet, mine store Venner og Beskyttere blandt de ældre Elever. Særlig var *Frantz Bille*, nu dansk Minister i London, min store Ven, da han gik i Afgangsklassen, der dimitterede til den militaire Høiskole.

Der var en fortrinlig Orden og Disciplin i *Mariboes* Skole. Naar Frikvarteret var forløbet, blev der ringet, og vi opstillede os da klasseviis paa to Gælder og førtes op af den Lærer, som skulde læse med os i den kommende Time. Al Uorden straffedes enten ved Oversiddens, eller i grovere Tilfælde med Kachotstraf i det paa Loftet anbragte Skab eller med Prygl af et tyndt Spanskrør, som kun blev brugt af Professor *Mariboe* selv. Det hele var en god Forskole til Livet i en konstitutionel Stat; vi lærte fra Barndommen af at forstaa og benytte baade Valgbarhed og Valgret, og vi lærte, at saadanne Rettigheder maatte følges af en ubetinget Disciplin. Livet i *Mariboes* Skole kom til at staa for mig som noget saa fortrinligt i Modsætning til hvad jeg senere fandt i Metropolitanskolen, at Professor *Mariboe* i mine Øjne altid har staaet som en udpræget fortræffelig Skolemand, paavirket som han var af Skoleforholdene i England, hvor han nok i sin Ungdom havde opholdt sig og hvorfra han i det Hele havde et vist Præg over sig.

I Hjemmet gik alt sin sædvanlige Gang, hyggeligt og godt med et Skjær af Finhed og Skjønhed, som sætter sine Spor i Barnesjælen. Der var en udstrakt Selskabelighed; næsten alt hvad der fandtes

af Kunst og Videnskab, baade af hjemlige og fremmede Personer, søgte min Faders Huus, og det er derfor en forunderlig Samling af smukke og interessante Barndomserindringer, der staaer for mig, naar jeg tænker paa Hjemmet i Bredgade. Engang, da jeg i min Ungdom besøgte Frøken *Henriette Wulff*, *H. C. Andersens* trofaste Veninde¹⁾, og hun talte om mit Barndomshjem, brugte hun det Udtryk: „Det var et Ministerhuus“, for dermed at betegne den Aand og Tone, der var udbredt over det. (Vor Tids *Ministre* (1905) føre ikke et saadant Huus).

Min Broder *Arthur* har imidlertid i sine Erindringer fra vore Forældres Huus givet saa meget herom, at det i alt væsentligt vilde blive Gjentaelser, om jeg vilde give et Billede af det selskabelige Liv i Hjemmet; men enhver vil forstaa, hvor rig en Skat jeg eier i Mindet om at have siddet paa *Thorvaldsens* Skjød, at have hørt *Oehlenschläger* læse med sin klangfulde, dybe Stemme, og at have hørt *H. C. Andersen* læse næsten alle sine Eventyr efterhaanden som de blev skrevne, ligesom „De to Baronesser“ og „O. T.“, førend de endnu var gaaet i Trykken. Særligt Eventyrerne læste han fortræffeligt, idet han bøiede sin Stemme saa ypperligt efter den Talendes Karakter, som naar f. Ex. Strygejernet gik over Flippen og sagde: Las! med en haanlig, overlegen Mine, eller naar Prindsessen sagde: Staa for! til sine Hofdamer med en bydende

¹⁾ Frøken *Henriette Wulff*, en Datter af Admiral *P. F. Wulff*, gik under med Dampskibet „*Austria*“ 1858.

og hovmodig Betoning, eller Hu—u u! far hen! far hen! sagde Vinden. — Men det er komisk for den, der har kjendt *H. C. Andersen*, at see Fru *Jerichaus* Billede, som saa stærkt var fremme ved hans 100 Aars Fødselsdag, hvor han sees læsende for et sygt Barn, der ligger i Sengen, medens andre Børn flokkes om ham. Han vilde aldrig have nærmet sig et Barns Sygeseng, saa angst som han var for Sygdom og Smitte, ligesaa lidt som Børn nogensinde vilde have nærmet sig ham paa fortrolig Maade, dertil havde han altfor lidt Venlighed overfor Børn. Han satte stor Pris paa min Moder, saa meget, at jeg synes det havde lidt af Forgudelse i sig. Men ogsaa kunde der sommetider komme et Skjær af Komik over Forholdet, naar han f. Ex. en Dag kom op og sad og jamrede sig som et Barn og fortalte, at han havde en Byld, som smertede saa voldsomt. Paa min Moders Spørgsmaal om, hvor den Byld sad, førte han den ene Haand om paa Lænderne og sagde: „Der, lige paa Grændsen!“, hvilket fremkaldte en ustandselig Latter hos min Moder, istedetfor den moderlige Deltagelse, som han gjorde Fordring paa. Eller naar han sagde, at han skulde hen hos Tandlæge *Voss*, og saa tilføjede: „Men jeg begynder at skribe, naar jeg gaar ind ad Porten, det har jeg faaet Lov til“.

Der musiceredes ofte i Hjemmet, og det var en Regel, at der paa Aftener, hvor der var „aabent Huus“, enten var en Oplæsning eller noget Musik til Gjæsternes Underholdning. Jeg erindrre saaledes

at have hørt *Kellermann*¹⁾ spille og forskellige Sangere synge, saaledes Sangere fra den italienske Opera og Pianisten *Reinecke* og Sangeren *Kümbel*, der samtidig gjæstede Kjøbenhavn. For nylig (1905) saa jeg, at der i Leipzig havde været en Fest for *Reinecke* i Anledning af hans 80 Aars Fødselsdag eller 50 Aars Jubilæum ved Musikkonservatoriet. Det blev netop i Referatet om Festen omtalt, at han som ung havde ladet sig høre her i Kjøbenhavn; men der er vel ikke mange her, som endnu husker ham. Under Krigen 1848—50 sad Tenoristen *Kümbel* som Fange ude paa et Krigsskib, som laa ved Toldboden, og jeg husker, at vi Drengene var meget opfyldte af at have seet ham staa derude paa Skibet. Hans andet Besøg i Kjøbenhavn var neppe saa behageligt som det første, hvor han vakte Opmærksomhed ved sin mægtige Røst. En Aften, da jeg var kommen i Seng, laa jeg og hørte svagt Musikken fra Salen; Fristelsen blev mig for stor, jeg krøb ud af Sengen og stod udenfor Salsdøren i Entréen i min Natskjorte og lyttede til Musikken. Saa kom min Moder, der i en Pause vilde ind og se til sine smaa Drengene, og fandt mig staaende der. Mild og god, som hun var, skjændte hun ikke paa mig, men tog mig paa Armene og bar mig ind i min Seng igjen; men da hun gik, lod hun Dørene til Soveværelserne staa aabne, saa at jeg kunde ligge i Sengen og bedre høre Musikken end før, og saa laa jeg og lyttede, til jeg faldt i Søvn. Min Fader kom ofte ved Hoffet, og vi Børn

¹⁾ Den danske Violoncelvirtuos Christian Laurentz Kellermann (1815—66).

havde da ogsaa vor Fornøjelse deraf, idet han jævnlig bragte Konfekt og saadanne gode Sager med derfra, ligesom Prindsesse *Caroline* af og til sendte en *Lakai* ind til os med et stort Kræmmerhuus fyldt med Godter til Drengene. Engang kom det saaledes, og Pigen, som lukkede op, sagde inde hos min Moder, at der var en *Tjener* fra Prindsessen, men i det samme hørtes fra Entréen en mægtig Røst med tydsk Accent, som protesterende sagde: „Jeg er ikke Tjener, det er en *Lakai!*“ Pigen glemte vist aldrig at give ham den rigtige Titel. Der spillede af og til fransk Komedie ved Hoffet, og dér fungerede min Fader som Instruktør og Skuespiller. Vi ældste Drengene fik engang Lov at komme hen i Landgrevens Palais paa Amalienborg og se Generalprøven til en saadan Forestilling. I det ene Stykke spillede min Fader en Konditor, som bragte en Del Kager og Brød i en stor Kurv, som han bar paa Ryggen, men i denne store Kurv bortførte han saa Elskerinden, Prindsesse *Augusta*.¹⁾ — Medens jeg var Raadmand og af og til var tilsagt til Kongens Taffel, hændte det en Gang, at Dronning *Louise* efter Taffelet stod og talte med mig, og jeg fortalte hende da denne min Barndomserindring, som morede hende meget og fremkaldte gamle Minder ogsaa hos hende. Dronningen gjorde den Bemærkning, at nogle Aar senere havde min Fader ikke kunnet bære hendes Søster paa Ryggen, da hun blev saa svær.

¹⁾ Prinsesse Augusta af Hessen, Dronning Louises Søster (1823—89), gift 1854 med Baron Axel Blixen-Finecke til Dallund.

Som allerede ovenfor sagt, flyttede vi i 1850 fra vort kjære gamle Hjem i Bredgade til St. Annæ Plads Nr. 170 (nu Nr. 1). Det var i mange Maader en bedre Bolig, mere herskabelig og med et mere moderne Tilsnit, men det blev aldrig, hvad Hjemmet i Bredgade havde været. Det var ikke den gamle Legeplads, og der var ingen Have, Legekammeraterne var nye, og blev aldrig for mig, hvad de gamle havde været, — men Hovedaarsagen til, at det nye Hjem staar for mig som saa koldt og trist i Sammenligning med det gamle, er dog det, at min Moders Svagelighed tiltog saa hurtigt, saa sørgeligt, saa knusende for Barneglæden. Allerede de sidste Aar i Bredgade skrantede min Moder; paa St. Annæ Plads var hun efterhaanden mere sengeliggende end oppe, og dette kastede jo en alvorlig Skygge over Hjemmet. Hun led frygtelige Smerter og disse forøgedes vistnok ikke lidt ved den Lægebehandling, som hun efter den Tids Lægevidenskab blev underkastet. Spanske Fluier saa store som en Haand blev lagt paa hendes Ryg, og naar de havde trukket en stor Blase, blev Huden klippet af, og i det aabne Saar blev smurt en grøn Salve, som holdt Saaret aabent; dertil fik hun bestandig nogle Draaber, som fyldte hele Huset med en gennemtrængende Lugt af Løg. Maaske det er derfor, at jeg mit Liv igjennem altid har afskyet Lugten af Løg og aldrig har kunnet taale at smage dem. Hun bar sine Lidelser i beundringsværdig Taalmod, var altid mild og venlig, — jeg har aldrig set hende gnaven eller utilfreds.

Selv om hun i lange Tider maatte ligge til Sengs, saa straaede hendes store Kjærlighed dog ud over Hjemmet, — men nu med et Skjær af Vemod og Medlidenhed. — Jeg var begyndt at blive skrøbelig, led meget af Fordøielsesbesværligheder og Hovedpine, og maatte derfor ofte forsømme Skolen. Dette i Forening med min forknytte Natur og vel ogsaa med min Moders Kjærlighed særlig til „den grimme Ælling“ bevirkede, at der udviklede sig et inderligt Forhold mellem min Moder og mig, hvilket bedst karakteriseres derved, at jeg husker, at hun kaldte mig „sin bedste Veninde“ og sagde Ting til mig, som hun ikke havde Hjerte til at sige til min Fader; saaledes husker jeg, at hun en Dag, da jeg var hjemme fra Skolen, og hun laa i Sengen, bad mig sætte en Stol hen ved hendes Chiffonière, staa op paa Stolen og trække den øverste Skuffe ud. Se nu der til Høire i Skuffen ligger en Pakke, sagde hun, den indeholder min Brudekrands og mit Brudeslør. Naar jeg er død, vil du saa sørge for, at jeg faaer det med mig i Graven, jeg vil bære det, som da jeg stod for Alteret paa min Bryllupsdag. Saaledes kunde hun tale med mig, og jeg var kun 11—12 Aar gammel. Jeg mindes hvorledes hun, selv om hun var syg og lidende, om Aftenen, naar vi laae i vore Senge, gik om til os, stod og saae paa os og saa gjorde Korsets Tegn for hver især, idet hun sagde: „I Jesu Navn!“, og hvorledes jeg mangan Aften laa og kjæmpede med Søvn, — jeg vilde ikke sove, førend hun havde været hos mig med sin Velsignelse, men jeg laa

med lukkede Øine, naar hun kom hen til min Seng, — det var som om jeg frygtede for at forstyrre hende ved at vise hende, at jeg var vaagen. Min Moder fortalte mig engang, at jeg, — da jeg var ganske lille, og hun havde fortalt mig om alle de smaa Engle oppe i Himlen, — havde levet mig saaledes ind i Omgangen med Englene, at jeg altid, naar jeg fik noget godt, f. Ex. et Stykke Sukker, gik ind bag Gardinet, og hun hørte mig saa sige: „Se smaa Engle, hvad jeg har faaet“. Hun havde en stor Evne til at lede en Barnesjæl.

Selskabeligheden døde hen i disse Aar, men jeg husker dog tydeligt enkelte Aftener, hvor Værelserne straaledede i Glandsen fra Voxlysene i Lysekroner og Armstager og Gjæsterne fyldte Stuerne; saaledes staaer en Aften for mig, da *Bournonville* og Frue og *Jerichau* og Fru *Jerichau-Baumann* foruden mange andre var hos os. Sommetider kunde endog Livligheden og Fornøieligheden endnu ret blusse op, saaledes mindes jeg, at vi en Aften havde en morsom lille Karnevalslystighed, ganske i det smaa. Det var i de Aar, at Kunstnerkarnevalerne var kommen i Mode, og min Fader havde som Formand for Kunstnernes Pensions- og Understøttelsesfond med disse Karnevalers Ordning at gjøre. Derved havde Tanken udviklet sig om at holde Karneval hjemme, da min Moder var for svag til at komme med i det store Karneval i Casino. Min Tante *Jette*, min Moders Søster, og Tante *Hanne*, min Faders Søster, var med; og de havde laant Dragter af Venner, som havde været med i

Casino; min Fader bar sin Domino, men hvad min Moder vilde, det var skjult for os, indtil vi Drengene, udklædte som vi kunde bedst, kom ind i Salen, hvor vi fandt hende siddende i en Krog som Kagekone, med et Par store Kurve med Kager, Appelsiner og Æbler og Flasker med Vin og Glas; selv var hun udklædt som en Sælgekone dengang saae ud, med en stor Kappe paa Hovedet og et Uldschawl over Skuldrene og knyttet om Livet. Saa sød som hun saae ud, — og hun blev Midtpunktet, hvorom alt dreiede sig.

Den største Glæde vi Drengene havde, var vore Sommerophold paa Høiagergaard ved Slingerup, som dengang eiedes af min Morbroder, *Moritz Philipsen*,¹⁾ — senere Landstingsmand, — dér vistes os en udstrakt Gæstfrihed. I Sommerferien var vi stundom derude alene, uden vore Forældre, men i den herlige Pintseferie tog min Fader gerne en Vogn, — Wienervogn med Tjenersæde, — hos Hyrekudsk *Fridstrup* i Store Kongensgade, og saa kjørte hele Familien afsted, vore Forældre og alle vi 5 Drengene, og det var fornøielige Ture, hvad enten vi fik Plads i den aabne Vogn, hvor Forældrene sad i Kaleschen eller vi fik Plads paa Tjenersædet eller hos Kudsken, der i mange Aar var en meget høi, godmodig og flink Karl, der hed *Lars*, og som var vor særdeles gode Ven, som kaldte os ved Fornavn. Vognen blev saa derude, til vi atter vendte tilbage for at begynde vor Skolegang.

¹⁾ Proprietær Moritz Carl Theodor Phillipsen (1814—77), Ejer af Høiagergaard. Folketingsmand, Branddirektør i Hillerød. Landstingsmand.

Dengang blev Byens Porte lukkede om Aftenen Kl. 10, og vi maatte saa, naar det blev senere, kjøre ind ad Nørreport, den eneste, som blev aabnet; og før end vi kjørte ind kom Toldbetjenten og spurgte, om vi havde noget, hvoraf der skulde betales Accise. Paa hans Spørgsmaal: „Har De noget?“ husker jeg, at min Fader engang svarede: „Ja, 5 Drengel!“ Hvortil Betjenten atter svarede: „De koster ikke noget! Kjør!“ Vor gode Ven Kudsken, den lange *Lars*, traf jeg mange Aar efter som Lem i Almindelig Hospital, og her fik jeg i min Raadmandstid Leilighed til at vise ham lidt Venlighed igjen, for hvad han havde vist mig i Barndommen. Paa Høiagergaard hændte det engang i en Ferie, at en gammel Kone, kaldet „Kludesophie“, sagde til min Moder, som kom gaaende med mig: „Ja Frue, ham dér, *Peter*, han bliver da nok engang Hosbond her paa Gaarden efter sin Onkel, — det troer da jeg“. Denne hendes Spaadom bevarede jeg i Erindringen, og da jeg mange Aar efter købte Gaarden af min Onkel, forbausede *Sophie* mig med at sige til mig: „Kan De se hvad jeg sagde, at De skulde blive Herre her paa Gaarden. Men nu tør jeg nok ikke mere kalde Dem for *Peter*, nu maa jeg nok sige *Abraham Petersen*, for saadan skal det vel være!“ —

Min Fader var en flink Fodgænger, og han holdt af, da vi Drengene var blevne store nok dertil, at tage os med paa en Fodtur; denne kunde da enten være kortere, som f. Ex. til Brøndshøi Præstegaard til Pastor *Clasen*, det var da i Reglen Søndag Efter-

middag, eller det kunde være en længere Tur, som varede flere Dage. Jeg husker saaledes, at han er gaaet med os til Høiagergaard, og engang gik vi ad Strandveien til Humlebæk, hvor vi laa om Natten paa Kroen, og næste Dag til Fredensborg, hvor vi overnattede paa Store-Kro, for saa den tredie Dags Morgen at gaa til Hillerød, hvorfra vi kjørte til Kjøbenhavn med Extravogn. Jernbaner kjendtes jo ikke dengang. Naar vi saaledes var paa Fodtur, tog min Fader altid, saasnart vi var kommen udenfor Byens Port, sin Pibe op af Lommen, slog Ild med Staal og Flintesten, hvorved hans Fyrsvamp fængede, og dermed tændte han saa Piben. Tændstikker havde man ikke endnu. Paa saadanne Vandringer var han rigtig i sit Es, livlig og munter, fik os til at synge og var helt kammeratlig overfor os. Saa det er ikke saa underligt, at disse Ture staar for mig som lykkelige Timer og Dage. Da jeg i 1902 som Direktør for Kjøbenhavns Begravelsesvæsen forhandlede med den elskværdige Pastor *Wamberg* i Brøndshøj om Indlemmelsen af Brøndshøj under Kjøbenhavns Begravelsesvæsen, kom jeg efter 50 Aars Forløb igjen til den gamle hyggelige straatækte Præstegaard med den deilige Have og sad med Præsten og hans Frue i den smukke Veranda udenfor Havestuen, som vi tidligere havde siddet med *Clasens*.¹⁾ Vi talte derom. Et Aar derefter var den gamle Præstegaard ned-

¹⁾ Familien Abrahams havde staaet Sognepræsten i Brøndshøj Ernst Henrik Clasen (1794—1867) meget nær. Han havde staaet Fadder til disse Memolrers Forfatter. Han tog sin Afsked 1864. 1893 blev Harald Magnus Wamberg (1843—1904) Sognepræst i Brøndshøj.

reven, og en ny Præstebolig opført, Pastor *Wamberg* pludselig død, og kort efter maatte jeg søge Afsked paa Grund af Svagelighed. Men Minderne fra Drengesaarene vare opfriskede hos mig og levede i min Erindring. Naar vi saaledes var ude at spadserere med min Fader, var det altid en af vore Fornøielser at se Soldaterne udenfor Prinds Ferdinands Palais og ligesaadan paa Amalienborg og ved Byens Porte skuldre Gevær for ham, fordi han havde Ordensbaand i Knaphullet. Det var den Tids Skik at vise Respekt for Dekorationen; men samtidig viste Befolkningen sin Respekt for de kongelige Slotte ved ikke at røge, men tage Cigaren af Munden, naar man gik forbi dem. Dette er gaaet mig saaledes i Blodet, at jeg mit Liv igjennem har overholdt denne smukke Skik, uden at reflektere derover.

Jeg føler det godt, at jeg skyder det ud, og ømmer mig ved at begynde at fortælle om det frygtelige Aar, 1852, det Aar som skulde indeholde saa meget baade af Glæde og den dybeste, bittreste Sorg og Ulykke; der er nu gaaet 54 Aar siden, og dog sidder jeg og græder, idet jeg skal til at skrive derom. Min Fader havde leiet en Sommerleilighed paa Ny-Kalkbrænderi, og der flyttede vi ud om Foraaret, og derfra gik vi hver Dag til Skolen. Vidunderligt var det, hvorledes min Moder levede op derude, hvorledes hun kunde gaa om i Haven og fryde sig ved ved Udsigten over Sundet og over Naturen i sin Helhed; vel maatte hun af og til ligge paa Sofaen, naar hun følte sig træt, og

vel var hendes Gang ikke saa let som i fordums Tid, og hun maatte have en Arm at støtte sig til; men hun kom til at se saa frisk ud, Haabet voxede i os, vi troede paa, at nu skulde hun igjen blive rask, — og jeg troer næsten, at hun selv fik Haab om Helbredelse, — tænk hvor det var deiligt! Samme Aar, vistnok i Foraarstiden, blev min Fader udnævnt til Notarius publicus, saa nu kom der ogsaa Udsigter til større Indtægter og mindre slidende Arbeide, alt saae saa lyst og smilende ud. Det var bestemt, at jeg til Sommerferien skulde forlade Mariboers Realskole og optages i Metropolitanskolens 3. Klasse for at begynde at læse Latin. Uagtet jeg bestemt udtalte og allerede i flere Aar havde været paa det Rene med, at jeg vilde være Landmand, skulde jeg dog efter min Faders Anskuelse først være Student, da det for ham var den eneste Vei til aandelig Udvikling. Sommerferien kom, og jeg tog Afsked med Lærere og Kammerater. Min Broder *Charles* og jeg havde faaet Indbydelse til at tilbringe Ferien dels paa Knudstrup hos Kammeraad *Hagens*, Fruen var min Moders Sødskendebarn, dels hos Apotheker *Foersom* og Familien *David* i Slagelse, alle Slægtninge af min Moder,¹⁾ og da vore Forældre fandt det rigtigt, at vi tog afsted, saa reiste vi en Morgen til Roskilde med Jernbanen, den gik jo ikke længere den-

1) Fru Frederikke Abrahams' Moder, Sophie Amalie Philipsens (født Warburg) Søster, Frederikke Warburg (død 1873) var gift med Købmand i Slagelse Jonas Ferdinand David (1773—1841). En Datter Elise Vilhelmine David (død 1885) var gift med Kammeraad Christian Bernhard Hagen (død 1871), en anden Datter Betsy Amalie David (1816—63) var gift med Apotheker i Slagelse Henrik Frederik Foersom (1810—78).

gang, og derfra vandrede vi saa over Ringsted og Sorø til Knudstrup, hvor vi ankom om Aftenen; jeg i en ret ynkelig Situation, da jeg havde traadt feil paa min ene Fod og derfor hinkede afsted i stor Pine. Da vi kom ind i Gaarden og Hundene gjøede ganske voldsomt ad os, kom Onkel *Hagen* til Vinduet, og fuld af Løier, som han altid var, lod han, som han aldeles ikke kjendte os, men ansaae os for et Par omvandrende Haandværksvende og kastede en stor Toskilling ud til os, idet han raabte, at her kunde vi ikke faa Logi, og saa lod han os længe staae og fortsatte Komedien indtil han pludselig kom ud og tog mig om Halsen og kyssede mig og bød os hjertelig velkommen. Efter et Par Dage tilbragte paa Sofaen med Omslag paa Foden var jeg frisk igjen, og nu tilbragte vi en herlig Ferie paa Knudstrup og i Slagelse.

Men havde jeg vidst, hvad der forestod, saa havde jeg tilbragt min Ferie hjemme paa Kalkbrænderiet; — hvor har jeg dog Livet igjennem fortrudt, at jeg reiste bort i den Ferie.

Saa begyndte Skolegangen i Metropolitanskolen, — og dermed var min lykkelige Barndom forbi. Jeg mødte paa Skolen med Troen paa, at jeg kunde være frimodig og tillidsfuld overfor enhver Lærer, saadan var det jo i Mariboe-Skolen, hvorfra jeg kom, — men hvor blev jeg dog skuffet! Allerede den første Dag lærte jeg — hvad jeg før aldrig havde kjendt — at hade. Overlærer *Espersen*¹⁾

¹⁾ Overlærer Johan Christian Espersen (1812—59). 1857 Rektor for Realskolen i Rønne.

kaldte mig op til sig og sagde, uden nogensomhelst forudgaaende Anledning, til mig, at jeg naturligtvis var en lige saa doven Dreng som mine ældre Brødre, og derfor skulde have en Morgenvækker, hvorefter han gav mig et Par Slag med flad Haand paa Panden, saa korte og skarpe, at jeg fik en voldsom Hovedpine deraf. Saa kom der en Geometritime, i hvilken Overlærer *Petersen*¹⁾ bortsnakkede mere end den halve Tid med en Nabolærer og derefter paa en for mig alt for hurtig og afjasket Maade gennemgik et stort Pensum for os, hvorefter han opfordrede os til, dersom der var noget vi ikke havde forstaaet, saa at sige til nu, da det ikke kunde hjælpe os, om vi senere sagde, at vi ikke havde forstaaet det. Jeg var som sagt troskyldig og tillidsfuld og aabenbarede, at der var et Beviis, som jeg ikke forstod. Jeg blev saa kaldt op, udskjældt for et Fæ og en Idiot og dertil med alle hans Negle knebet under Armen, saa jeg var nær ved at skringe af Smerte, — men jeg holdt tappert Stand, hvad der vel ærgrede ham, hvorfor han fortsatte sin Tortur af Hjertens Lyst, indtil han pludselig gav mig en Lussing og Ordre til at sætte mig hen paa min Plads. Forklaringen fik jeg ikke, men jeg havde lært noget, — jeg havde lært at hade og foragte, — den barnlige Tillid var borte, Livets Kamp var begyndt. Jeg kom syg hjem, havde Hovedpine og Opkastninger, jeg var fuld af Fortvivlelse og turde intet sige om, hvad der var foregaaet. Næste Dag viste jeg

¹⁾ Overlærer Carl Ludvig Petersen (1813—70). Tit. Professor 1860.

min Moder min Arm, som var blaa af Knibningen, men jeg beklagede mig ikke; fortvivlet gik jeg igjen til Skolen, og det blev aldrig anderledes i de 3—4 Aar jeg gik i denne Statsanstalt til Drenges For-dærvelse.

I September Maaned flyttede vi ind fra Kalkbræn-deriet til St. Annæ Plads. Det gik atter nedad med min Moders Helbred, hendes Lidelser kom igjen, og hun maatte atter tilbringe sine Dage i Sengen. Det var bestemt, at vi om Efteraaret skulde flytte, for at komme til at bo nærmere ved Raadhuset, hvor min Fader nu havde sit Kontor; han vilde være Hjemmet saa nær, at han kunde se til min Moder en Gang om Formiddagen. Vi fik en Lei-lighed paa Nytorv, overfor Raadhuset; der var 2 ret lyse og gode Værelser til Gaden, men 5 mørke, triste og uhygelige Værelser til Gaarden; men der kunde i Øieblikket ikke findes noget bedre. Flyt-ningen kom; i en Hospitalsvogn blev min Moder kjørt over til sin Moder i Store Kongensgade, hvor hun skulde ligge under Flytningen og medens den nye Bolig blev bragt i Orden. Vi Drengene gik hver Eftermiddag derhen for at se til hende. Nu boede vi paa Nytorv og havde allerede sovet der nogle Nætter. Saa kom der en Aften, paa hvilken vi kun fik Lov at komme ind og staa ved Fodenden af hendes Seng, — jeg veed ikke om hun saa os. Vi gik hjem igjen, tavse og bedrøvede, uden at det vistnok stod nogen af os klart, at vi havde set hende for sidste Gang. Om Natten vaagnede jeg, — og nu stod det hele mig klart. Det var vel i Drømme,

at jeg havde set hende reise sig fra sin Seng, frisk og glad med sit milde, lyse Smil, idet hun sagde til mig, at hun nu havde det godt, og at jeg skulde sige dette til min Fader og mine Brødre. Grædende blev jeg liggende i min Seng til det begyndte at dages, saa stod jeg op og gik ind til min Faders Seng for at sige ham, hvad jeg havde set. Nu vidste jeg jo, at hun var død. — Min Fader var kommen hjem om Natten, — han var vistnok først gaaet hjem, efter at hun var død, men jeg havde Følelsen af, at hun havde brugt mig som Budbringer for at sige ham, „at nu havde hun det godt.“ Dagenes svandt saa underlig tomme og hvileløse hen, — jeg længtes kun efter Natten og Søvn. Vi gik ikke i Skole i Dagen før Begravelsen — der var ligesom en Lindring deri — jeg gik i Angst og Gysen for at komme derhen igjen til Lærerne, som jeg hadede, og Kammeraterne, som var mig ligegyldige, — og som jeg følte vilde stirre uforstaaende paa mig.

Hjemmet var tomt og Skolen, — den hadede jeg. — Den lykkelige Barndom var forbi, den var sænket i Jorden med hende!

Min bedste Trøst fandt jeg nu og i mange Aar derefter ved at gaa ud til min Bedstemoder for der at sidde og tale med Tante *Jette*; hun lignede aldeles ikke min Moder i det Ydre, medens hun i sit Væsen, sin Talemaade og i sin Stemme havde saa meget til fælles med hende. Hun fortalte mig saameget om min Moder fra Barndommen og Ungdommen, og det blev mig da som en Oase i Ør-

kenen at sidde hos hende og søge at glemme alt det triste og pinagtige, hvori jeg levede. Tante *Jette* fortalte saaledes om, hvor smuk og hvor elskelig min Moder havde været som Barn, og hvorledes Skolekammeraterne fra Frk. *Zeuthens* Skole daglig fulgte hende hjem til Hjørnet af Pilestræde og gik ind med hende i Porten, fordi de alle vilde kysse hende inden de forlod hende. Da jeg som Raadmand mange Aar efter blev Medlem af Bestyrelsen for Stiftelsen „Krigsraad Mørchs Minde“, fandt jeg mellem de gamle Damer, som boede der, en af min Moders gamle Skolekammerater. Da jeg ved min Tiltrædelse aflagde Besøg hos Damerne, kom jeg da ind til hende og blev overrasket ved, at hun strax, da jeg havde sagt, hvem jeg var, glædestraalende udbrød: „Saa er De jo en Søn af min uforglemmelige, yndige Barndomsveninde, *Rikke Philipsen*“. Og saa fremtog hun en lille Porcellainsfigur af en Skuffe, som hun viste mig med den Bemærkning, at den havde hun faaet i Barndommen af min Moder, den elskede hun, og den gjemte hun til Erindring om hende. Gamle Stiftsprovst *Rothe*, som i sin Ungdom var kommen i mine Bedsteforældres Huus, kom altid i Begeistring, naar han talte om min Moder, som han havde dandset med i de unge Dage, — saa sød og saa yndig som hun var! Og saaledes er det gaaet mig ud over mange Aar af mit Liv — naar jeg traf en af den ældre Generation, som havde kjendt hende i Ungdommen, saa havde de ikke Ord nok til at prise hendes Yndighed. Min Fader fortalte engang, at han

og min Moder paa deres lille Bryllupsreise en Dag sad paa en Restaurant i Berlin, da han pludselig hører en tysk Herre udtale: „Das ist mein Genre!“ og da saa begge saae derhen, hvorfra Ordene kom, sidder et stort Selskab og stirrer paa min stakkels Moder, der blev rød og ulykkelig over den Opsigt, hun gjorde. Jeg kunde vedblive at fortælle om hende, og dog vilde jeg aldrig opnaae at give et Billede af hendes elskelige, velsignede Væsen.

Efter hendes Død malede Professor *Monies* et Portrait af hende, han havde kjendt hende, og et — mindre heldigt — Daguerrreotypi havde han faaet som Hjælpemiddel, men Resultatet blev saaledes, at jeg, da jeg første Gang saae det, aldeles ikke kunde tænke mig, at det skulde forestille hende, og spurgte, om det var Fru *Schøler*, (gift med Pastor *Schøler*) Halvsøster til min Tante Fru *Marie Philipsen*, født *Ibsen*.¹⁾ Lithograf *Kittendorf* forsøgte ogsaa at tegne hendes Portrait, og det findes nu i mange Exemplarer rundt i Landet, da det blev foræret til Slægt og Venner, mange veed vel nu ikke engang hvem det er, men dette er ikke stort bedre end det malede Portrait. Prof. *Monies* havde malet hende med blaa Øine, og da han blev gjort opmærksom derpaa, udtalte han, at han huskede hendes blide taareblanke Øine, og syntes, at de maatte være blaa, uagtet de var rent brune, uden at være mørke. Hendes smukke, bølgende Haar giver begge Portraiter godt.

¹⁾ Forf.s Morbroder Grosserer Phillip Phillipsen (1807—76) blev 1838 gift med Marie Ibsen (1819—1902), Datter af Sognepræst i Lyngby Peter Ibsen og Dorothea Falckenthal.

Mine Forældres Ægteskab varede kun 18 Aar, men jeg føler mig overbevist om, at det var et ualmindeligt lykkeligt Ægteskab. Under min Moders lange Sygdomsperiode var det en af hendes Fornøielser „at reise til Ischia“ med min Fader, og vi Børn var da ogsaa med. Maalet var altid Ischia, hvor min Moder skulde blive hele Vinteren og hente Helbred og Kræfter og — som hun sagde — snyde for en Vinter; men Reisen dertil blev lagt ad forskellige Veie, en Gang over Paris, en anden Gang over Prag, Wien og Venezia og saa fremdeles. Det var deilige Reiser, livligt Selskab og god Veiledning, — vi morede os udmærket, og min stakkels Moder fandt Glæde og Adspredelse deri, hvad enten hun laa i sin Seng, eller hun sad i en Lænestol. Disse „Reiser i Phantasien til Ischia“ med mine Forældre, fremstillede paa min Faders levende og fængslende Maade, nedlagde vistnok i min Barnesjæl den Længsel efter Italien, som jeg senere i Livet hele to Gange fik tilfredsstillet.

At vore Tjenestefolk elskede min Moder, behøver jeg næppe at sige; men jeg har havt saa mange smukke og rørende Beviser derpaa, at jeg ikke kan lade være at omtale det. Endnu mens vi boede i Bredgade, altsaa før 1850, havde vi en Jomfru, som hjalp med Syning af Børnetøiet og forøvrigt al indvendig Gjerning. Hun hed Jomfru *Rohde* og var Datter af en Smed ved Holmen, som boede i Svanegade i Nyboder. Hun var opkaldt efter en Officer i Marinen, som hed *Knap*, — og hed derfor *Knapsbørn*; nogle mente, at hun var Knaps Barn,

og kun Pleiedatter hos *Rohdes*, men det har jeg aldrig faaet opklaret — hun hed *Knabine Rohde*, indtil hun en halv Snes Aar efter min Moders Død blev gift med en Skriver ved Holmen, som hed *Olsen*, der var Enkemand med et Par meget forsømte og vanskelige Dreng. Hun var en livlig og munter Pige, som udmærket forstod at lege med os Smaadrenge, og det Venskab, der dengang blev sluttet, varede hele Livet, til hun for et Par Aar siden, vel i 1903, døde. Som gammel Enke kom Mdm. *Olsen* altid engang om Ugen i vort Huus, hun kjendte jo ogsaa godt min Kone, fra hendes Barndom, og det var da hendes Glæde, naar hun havde spist i Kjøkkenet, at komme ind i mit Værelse og drikke Kaffe og fortælle sine Erindringer fra gamle Dage; og saa lød det bestandigt: „saa sagde Fruen“, og saa kom min Moders Udtalelser saa vel bevarede i Hukommelsen, venlige og formanende eller trøstende. Jeg havde ofte Glæde af gamle Mdm. *Olsen*. Lad mig, mens jeg omtaler hende, tilføie et Par Ord om hendes Person. Hun var en udmærket Type paa en Nyboderspige, eller eller som hun selv sagde: „en Nyboderstøs“ fra den Tid. Hun var den unge Pige i Overskous Nyboderfamilie i „Pak“. Livlig i sin Tanke og livlig i sine Bevægelser, med et vist flot Sving, som ikke forlod hende, selv da hun blev en gammel Kone, høit i Halvfjerdserne. Da hun kom hjem i min Faders Huus og fortalte, at hun havde forlovet sig med den gamle Enkemand og skulde være Stifmoder til 2 Dreng, som nok ikke havde det bed-

ste Lov paa sig, saa udbrod min Tante: „Men kjære Jomfru *Rohde*, kan det ikke gjøres om, — det er jeg bange for, at De kommer til at fortryde“. Hertil svarede Jomfru *Rohde* med al en Nyboderpiges høie Pathos: „Nei Frøken! Loddet er kastet!“ Min Kone havde engang givet Mdm. *Olsen* en brugt Kjole, et Overstykke og en Hat. Nogen Tid efter ringer det en Eftermiddag paa Klokken, og jeg, der var i Entréen, lukkede op; der stod Mdm. *Olsen*, dybt neiende, idet hun sagde: „Idag træder jeg op som Dame“. Hun var iført min Kones Tøi, som hun havde omsyet til sin meget mindre Person, derfor gik hun idag ad Hovedtrappen og „traadte op som Dame“. Hun kom som sagt ugentlig til os, og hun fik sin lille Pension; men hun forsømte aldrig Julemorgen at lægge et Par Blomster paa Maatten uden for Entrédøren, ringe paa og saa forsvinde i en Fart, saa at det aldrig kunde bevises, at det var hende, som havde lagt Blomsterne; men vi vidste, at de kom fra hende og takkede hende derfor, uagtet hun altid lod, som hun slet ikke forstod, hvorfor vi takkede. Hvert Foraar blev Marmorpladerne paa mine Forældres Gravsted paa Holmens Kirkegaard vadskede, saa de stode rene, naar Sommeren skinnede paa dem, og det var gamle Mdm. *Olsen*, der bragte de kjære Afdøde dette Bevis paa sin trofaste Kjærlighed. Hun blev borte fra os en Dag, da vi ventede hende, og min Kone gik saa næste Dag til hendes lille Hjem i den „Winterfeldtske Stiftelse“, lod Døren oplukke, — og fandt gamle Mdm. *Olsen* liggende død i sin Seng.

En anden af vore gamle Tjenestefolk fra Barn-domshjemmet maa jeg sige et Par Ord om. I Maj 1852 søgte min Moder en ny Kokkepige, og der meldte sig da en ældre Pige, *Trine Schleier*. Min Moder syntes, at hun saa noget gammel ud og foreholdt hende, at Pladsen ikke var saa ganske let; men *Trine* vilde saa gjerne tjene hos den rare venlige Frue, saa de da blev enige om, at hun skulde prøve det, og for første Gang fæstede min Moder en Pige maanedsvi, af Hensyn til hendes fremskredne Alder, 42 Aar, og den dermed følgende mindre Arbeidsevne. *Trine* var altsaa netop lige saa gammel som min Moder. Maanederne gik, min Moder døde et halvt Aar efter, og Aarene gik, og da min Fader døde i 1870, altsaa 18 Aar efter, var *Trine* endnu Kokkepige i det gamle Hjem; men hvert Aar, naar Mandtalslisten kom, og *Trine* skulde opgive sin Alder, sagde hun med fast Stemme og uden at blinke, — 42 Aar. Hun blev aldrig ældre, og hun bevarede sit ungdommelige Sind; hver Vinter maatte hun een Gang paa Maskerade i en Forening, og hun bar saa en Dragt, som efter hendes Forsikring forestillede „en spansk Ridderpige“, — og saa skulde helst alle Familiens Medlemmer med Undtagelse af min Fader se og — beundre hende. Min Broder *Arthur* havde opdaget, at der stod en lille Porcelainsengel paa *Trines* Kommode og var meget ihærdig med at spørge hende, hvad det var for en. Længe vægrede hun sig ved at sige det, men endelig kom det da: „Det veed De meget godt Hr. Arthur, at det er den lille Gud Armod“. Efter min Faders Død

fik vi en Plads til hende i Vartov, og der endte hun sine Dage æret og afholdt af os alle, og derfra fik hun den „pæne Begravelse“, som jeg havde lovet hende, baade med Ligvogn og Ligbærere, 3 Karetter og Præsten med paa Kirkegaarden; det vilde have glædet *Trine*, om hun havde set det, — — maaske saa hun det!

I Aaret 1900 flyttede vi, min Kone og jeg, ud paa Østerbro i det Kvarter af Staden, som nu var voxet op her ude, hvor der i min Barndom var Haver og Marker. Saa kunde jeg ikke modstaa Fristelsen til at gaa ud og se, hvorledes der saa ud paa Kalkbrænderiet, hvor vi havde boet „paa Landet“ i 1852. Min Kone gik med mig derud, — jeg var jo bleven en skrøbelig, gammel, smaatgaaende Justitsraad, og det var med Hjertet i Halsen at jeg opsøgte det gamle Sted og — fandt det. Gader havde reist sig der omkring, men det gamle Huus laa der endnu uforandret i en Del af Haven. Vi gik ind ad den lille Laage, som førte fra Veien ind i Haven ved Husets Gavl, og jeg stod der og stirrede paa alt det gamle, idet jeg sagde, at dér stod et Valnøddetræ og dér et Paradisæbletræ, — og det stod der endnu. Jeg tænkte paa alle de kjære, som dengang levede, men som nu var borte; jeg gik dem alle igennem og fandt, at kun min Broder *Arthur* og jeg endnu var i Live, og da han var blind, var jeg den eneste, som endnu kunde glæde mig ved at se det kjære gamle Sted. Siden er jeg hvert Aar en Gang gaaet derud, og endnu i Efteraaret 1905 stod det uforandret; nu er Broder *Arthur* ogsaa borte, saa nu

er jeg den eneste tilbage. — Da vi stod i Haven, kom en ung net Dame ud og spurgte mig, om jeg søgte nogen. Jeg maatte saa bekjende, at min Følelse var løben af med mig, saa jeg var gaaet ind i Haven uden Tilladelse; men da jeg sagde hende, at jeg havde boet her for 50 Aar siden med mine Forældre, og da hun saa, at jeg var bevæget ved Gjensynet, bad hun mig see mig om, og om jeg vilde ind i Stuen, maatte jeg saa gjerne komme indenfor! — Tak, nu havde jeg set, hvad jeg ønskede, — nu havde jeg varmet mit gamle Hjerte, nu gik jeg bort med Fredstanker. Levende Minder om alle de kjære Afdøde!

Jeg har svært ved at løsrive mig fra de Minder, der dreie sig om Barndomshjemmet og min Moder og gaae over til at fortælle om de Aar, som fulgte paa hendes Død, men skal jeg naa at give en Fremstilling af hele mit Liv, maa jeg nok tage mig sammen og gaa videre, — jeg veed jo ikke, hvor længe jeg endnu faar Lov til at fortælle. —

Aaret 1852 gik tilende, vi boede i vor mørke og uhyggelige Lejlighed paa Nytorv og flyttede i Oktober 1853, efter et Aars Forløb, hen i den saakaldte „Stemannske Gaard“ i Badstuestræde Nr. 11. Sommeren 1853, den forfærdelige Kolerasommer, boede vi altsaa endnu paa Nytorv. Rædslerne fra dette Aar er saa ofte beskrevne, at jeg ikke skal gaae for dybt ind herpaa. Da Sygdommens Udbredelse havde naaet en foruroligende Høide, blev Skolen lukket, og vi 5 Drengene blev sendt ud til Høiagergaard, hvor vore 7 Fættene *Philipsen*¹⁾ ogsaa kom ud,

1) Grosserer Philip Philipsens og Marie Ibsens Sønnen.

og havde det hyggeligt og godt midt i al Uhyggen. Tre Gange om Dagen maatte vi stille i Række efter Alder og faa en Skefuld Medicin, Draaber som skulde være gode mod Kolera, og der skulde betales Bøde for at nævne Ordet „Kolera“, for ellers vilde der jo ikke blive talt om andet. Saa kom der en Dag Vogn fra Kjøbenhavn, med Brev fra Tante *Hanne*, at vi alle 5 skulde komme ind med Vognen, da vores Fader var bleven syg. Som Notarius kom han i den Tid til mange syge og døende Mennesker, som gjorde Testamente, deriblandt til mange Venner og Bekjendte, og dette havde angrebet ham og fremkaldt et koleralignende Tilfælde. Vi kørte hurtigst muligt ind, tunge i Sindet, og havde faaet Ordre til at lægge Veien over Lyngby, hvor Bedstemoder den Sommer havde taget Landophold i Sværdfejer *Herazcecks* Eiendom. Her fik vi da beroligende Efterretninger. Da vi kom ind til Nørreport, maatte vi holde udenfor, da Porten var opfyldt af 3 store Læs Liig, opstablede paa flade Flyttvogne, der var paa Vei til Assistentskirkegaarden. Vi blev et Par Dage i Byen, saa var min Fader bedre, og saa fandt han det rigtigst, at vi igjen kørte til Høiagergaard. Men hvor staaer dog ikke Byens Uhygge og Tristhed levende for min Erindring, og hvor var dog Stemningen trykket og sørgelig, og det var da heller ikke med let Sind, at vi igjen forlod min Fader, der ikke vilde høre Tale om at reise bort for at komme til Kræfter, — nei, han vilde gjøre sin Pligt, og det gjorde han!

Tante *Hanne*, min Faders Søster, havde efter

FREDRIKKE ABRAHAMS,
f. PHILIPSEN.
Efter Daguerreotypi.

Evne og med den bedste og hæderligste Villie indtaget min Moders Plads som Husmoder, men jeg kunde ikke vænne mig til hendes Maade at være paa, — alt var mig imod. Senere lærte jeg baade at holde af hende og at værdsætte hende, — den Gang var jeg fortvivlet over at se hende paa min Moders Plads. Hjemmet blev mig utaaleligt, og mine Tanker gik altid ud paa at komme bort — ud i Verden — blot bort. Min Fader saa jeg ikke meget, kun ved Maaltiderne, og han var tung og nedbrudt, — al Glæde var borte. Jeg var kun 13—14 Aar gammel, og Udsigterne til Forandring i min Tilværelse var altsaa langt borte. Jeg kan næsten ikke faa mig til at skrive derom. Jeg hadede mine Lærere i Skolen, — jeg aabnede ikke mine Bøger; min Fader sagde ikke noget om alle de daarlige Karakterer, og jeg sank dybere og dybere, blev tungsindig, gnaven, — ja, det gik saavidt, at jeg ligefrem omgikkes med Selvmordstanker. Der blev aldrig talt et venligt Ord til mig, der blev aldrig givet mig en Haandsrækning til Hjælp ved min Lektie-læsning. Lærerne holdt tomme, buldrende Tordentaler til mig, slog mig ogsaa sommetider, — men ingen tænkte paa, at jeg ved lidt Kjærlighed og ledet med en lidt fast Haand kunde være bleven den samme gode og flittige Dreng, jeg før havde været. Jeg maa anføre en af de Taler, som Læreren i Latin, Overlærer *Krebs*, holdt til mig, staaende lige foran mig og dog talende, som jeg var mindst 100 Alen borte. Talen lød saaledes: „Denne Dreng, som jeg Gud hjælpe mig (slog med den høire flade

Haand paa sit Bryst) elsker, som om han var min egen, hvis Fader jeg høiagter, og hvis Moder jeg forgudede, han kan gjøre mig saa megen Sorg! (Med himmelvendte Øine og foldede Hænder): Herren give mig Kraft til, at jeg ikke forgriber mig paa denne Dreng!“ Og i samme Øjeblik fik jeg nogle saa eftertrykkelige Lussinger, saa det blev sort for mine Øine.¹⁾ Det var den Tids Pædagogik! Men en Lærer steg ikke i en fornuftig Drengs Øine ved saadant hult og tomt Komediespil. De fleste af Lærerne bortsnakkede største Delen af Timerne med Nabolæreren, og Rektor, som vistnok var en god og velvillig Mand, holdt sig paa sit Værelse nede i Stueetagen ved sin Pibe og sin store Kaffekop.²⁾ Han var min Faders Ven fra Skoleaarene og var som sagt vistnok baade velvillig og rettænkende, men han havde heller ikke Begreb om at behandle Børn. Naar man kom ind til ham for at bede sig fritaget for Sang eller Gymnastik med eller uden Grund, saa fik man ufravigelig det Spørgsmaal, om man kunde forsvare det for Gud og sin Samvittighed, hvad man lige saa ufravigelig besvarede med et let-sindigt og flot „Ja“, selv om den anførte Grund var opdigtet. Det var næppe vel overveiet, og det styrkede ikke Drengenes Begreber om Ansvar for Gud og deres Samvittighed. Naar man saa havde svaret ham, skulde man i Regelen sidde hos ham i Sofaen, tage ham om Livet og trykke ham, for at han

¹⁾ Overlærer Conrad Peter Julius Krebs (1809—80). Afsked 1877 med Titel af Professor. Han oprettede 1872 en privat Forberedelsesskole.

²⁾ Professor Bonaparte Borgen (1798—1884). Rektor for Metropolitanskolen fra 1844—71. Etatsraad 1862.

kunde føle, at man holdt af ham, og saa overkysede han den stakkels Dreng og efterlod saa meget tobaksfyldt Mundvædske paa hans Kind, saa det var et helt Arbejde at tørre sig efter en saadan Behandling. — Men det var sikkert alt gjort i Kjærlighed. Hans værste Skjældsord var: „Du er en Tud til en Vadsk!“ Hvilken Tanke han forbandt hermed, har jeg aldrig udfundet. — Vor tyske Lærer var Overlærer *J. Holbech*,¹⁾ han var lige saa doven og samvittighedsløs i Anvendelsen af Tiden som de fleste andre Lærere, og dertil kom, at han havde en Svaghed for at overvære Begravelseshøitideligheder, som grændsede til Sindssyge. Saasnart Kirkeklokkerne i Frue Kirke begyndte at ringe til Begravelse, kom der Uro i ham, og da han havde Selveier-Ligkappe hængende paa Skolen, saaes han i Reglen, iført Ligkappen, at begive sig over i Kirken. Og det gik ofte paa, da alle større Begravelser dengang udgik fra Kirken eller Hjemmet, idet der endnu ikke fandtes Kapeller paa Kirkegaardene (Assistents-, Holmens- og Garnisons-Kirkegaard, andre fandtes ikke). Adjunkt *Kerrn*, som var min Lærer i Græsk, gav „Kindheste“, som han kaldte dem, — det vil sige Slag paa Kinden med knyttet Haand, — han raabte høit for at paabyde Stilhed, medens han snakkede med Nabolæreren, og disse Paamindelser havde i Reglen en meget kort Form, idet han som oftest raabte: „Hold Kjæft!“²⁾ Den franske Lærer, Prof. *Borring*, var en udslidt, gammel Mand, der sov i Timerne

¹⁾ Jens Andreas Christian Holbech (1815—85). Adjunkt og Overlærer ved Skolen 1839—60, derpaa Skoledirektør i Kbhvn. Etatsraad.

²⁾ Carl Christian Kerrn (1819—89). Adjunkt og Overlærer ved Skolen fra 1851.

og i Reglen kun vaagnede, naar der blev fuldstændig stille i Klassen.¹⁾ Han var saa sløv, at han ikke kjendte nogen af Drengene ved Navn, selv efter at have læst med dem i 4—5 Aar. Der blev budt ham de utroligste Ting; saaledes at vi f. Ex. lod os examinere for hinanden, o: en af de øverste i Klassen krøb ned paa de lavere Pladser, og Resultatet var, at han fik ug, naar han blev examineret paa 1. Bænk, mg paa 2. og tilsidst mdl paa 5. Bænk, og det endte med Professorens Bemærkning om, „at det var slet, det var maadelig“, „Du er en slet Person, et manvais sujet, en Dreng fra Gaden“, o. s. v. Han talte altid med fransk Accent, og dette kulminerede, da han skal have sagt: „Jeg gaar at reise til Bogense (Bochanse), jeg har tabt min gamle Fader“. — Der herskede en staaende Strid mellem Overlærer *Berg* (græske B.)²⁾ og de andre Lærere, som endog havde antaget saa skarpe Former, at han ikke vexlede Hilsen med nogen af dem og aldrig talte med dem. De eneste Lærere, som jeg har bevaret venlige Erindringer om, er Adjunkt *Severin Sørensen*, Lærer i Dansk,³⁾ — han gav os Interesse for Faget og var en dannet Mand, der brugte Tiden forsvarligt og paavirkede os godt, — Adjunkt *Kjellerup*,⁴⁾ og i det sidste Aar Adjunkt *Fogh*;⁵⁾ disse sidste var Lærere

¹⁾ Professor Lauritz Stephan Borring (1799—1884), var Timelærer i Skolen fra 1841—56.

²⁾ Carl Berg (1812—95), Adjunkt og Overlærer fra 1847, til han 1864—89 blev Rektor i Frederiksborg.

³⁾ Adjunkt Laurits Severin Sørensen (1826—89) var kun Lærer ved Skolen fra 1851—59, da han blev Præst paa Turø.

⁴⁾ Carl Emil Kjellerup (1822—1902), Adjunkt 1849, forflyttet til Flensborg 1854, til Sorø 1869, Overlærer 1883, Afsked som Professor 1897.

⁵⁾ Carl Johan Fogh (1824—79), Adjunkt og Overlærer fra 1855.

i Naturhistorie, og om dem kan jeg sige det samme som om Adjunkt *Sørensen*. Det vi ellers hovedsagelig lærte i denne Skole, det var at snyde, lyve og skulke. Jeg har endnu ikke nævnet vor Religionslærer, Overlærer *B. Jensen*,¹⁾ han var en udpræget Rationalist, der kun benyttede Religionstimerne til at arbejde paa at berøve os vor Barnetro. Han bortforklarede Jesu Mirakler paa den spidsfindigste og mest nedbrydende Maade og underviste os dertil væsentligst i „Beviser for Guds Tilværelse“, hvoraf der var mange, og de var meget lange og for Drengene i 13—14 Aars Alderen gyselig kjedelige og gav os snarere Tvivl end Overbevisning. Han blev senere udmærket med en Professortitel. Det var ret betegnende, at Overlærer *Krebs* — naar en Dreng vilde undskylde sig for et eller andet ved at sige „jeg troede“ — altid raabte: „Du „troede!“ Det har Du *maaske* Brug for i Religionstimen, men F. g. m. ikke hos mig!“ Hvor lidt man i Metropolitanskolen forstod sig paa at behandle Drengene vil vistnok fremgaa af følgende to Exempler: En Dreng havde laant nogle Bøger af en Kammerat, eller maaske taget dem fra ham, og solgt dem til en Antikvarboghandler for at tilfredsstille sin Lyst til at ryge Tobak. Ja, ganske vist, det var en grov Forseelse, som burde paatales strengt og straffes med en passende Straf. Men hvorledes blev der taget paa denne Sag? Drengen blev i Skolens Solennitetssal pryglet med et Spanskrør af Skolens Pedel i samtlige Læreres og Disciples Over-

¹⁾ Bernth Frederik Jensen (1803—79), Adjunkt fra 1833 med Titel af Overlærer. Afsked 1867 som Professor.

værelse, efter at Rektor for det samme Auditorium havde holdt en Straffetale, i hvilken han fremstillede Drengen som et uværdigt Individ, der burde skyes af Kammeraterne, en Tyv, der nu skulde have sin retfærdige Straf. Det var væmmeligt at overvære hele denne Exekution. Den ulykkelige Dreng, der var Gjenstand for denne taabelige og ubarmhjertige Behandling, var *Louis Pio*, den senere Socialistfører. Hvormeget af hans Had til Samfundet der er banket ind i ham ved ovennævnte Leilighed, er vanskeligt at vide. En anden Dreng havde, for at slippe for at vise sin Fader, at han havde faaet en daarlig Karakter, udraderet og forandret i sin Karakterbog, saavidt jeg husker et tg. til et ug. Ogsaa her staaer vi overfor en grov Forseelse, der fortjener Straf og streng Paatale. Men hvorledes straffede Skolen i dette Tilfælde? Samtlige Disciple blev trommet sammen i Skolen, og Rektor kaldte Drengen frem og holdt en Tordentale til ham og os, hvor han udtalte, at Synderen var uværdig til at sidde paa Bænk med hæderlige Kammerater, hvorfor han i dette Skoleaar skulde have sin Plads paa en Trefod borte fra Klassekammeraterne, og dernæst blev det Skolens Disciple forbudt at tale eller lege med den vedkommende Dreng paa Skolepladsen. Han blev behandlet som en Forbryder og skulde skyes som saadan. Drengen var en udmærket begavet lille Fyr, men havde et noget bidsk og vanskeligt Sind — han blev næppe forbedret ved den Behandling han fik. Han blev en dygtig Student, men døde ung.

Et Aar før jeg kom ud af Metropolitanskolen ind-

traf en for mig ret vigtig Begivenhed. Jeg havde, formodentlig ved Smitte, paadraget mig en slem Øienbetændelse, maaske den saakaldte ægyptiske Øiensyge, som grasserede paa Garderkasernen, hvor jeg kom meget hos min Ven og Skolekammerat, *Ditlev Zepelin*, som sammen med mig var gaaet over fra Mariboës Skole til Metropolitanskolen.¹⁾ Denne Øiensyge forhindrede mig i længere Tid i at læse ved Lys, og nu vaagnede den Beslutning hos mig, at jeg vilde ud af Skolen. Jeg skammer mig ved at skrive det; men jeg holdt Sygdommen vedlige ved hver Morgen at sætte et lille Stykke Sæbe ind i hvert Øie, og uagtet det sved og smertede frygteligt, vedblev jeg saaledes til begge Øinene blev røde som Blod. Lægen opdagede intet, — og jeg satte min Krig igjennem. Jeg skulde gaa til Præsten og forberedes til Konfirmationen, derefter skulde jeg gaa et Aar paa „Grüners Handelsakademi“, og saa skulde jeg ud at lære Landvæsenet, hvilket var og i flere Aar havde været min Lyst. Allerede medens min Moder levede, havde jeg saa bestemt udtalt dette, at hun ofte kaldte mig: „Min Landmand“.

Jeg var lykkelig ved Konfirmationsforberedelsen hos Stiftsprovst *Paulli*; hans hele Person, hans venlige Tiltale og den alvorlige Maade, hvormed han førte os ind i Kristendommens Tanker og Liv, det faldt hos mig „som Dug paa slagne Enge“, — det var, som jeg begyndte at finde mig selv igjen. Den

¹⁾ Ditleff Anders Sehested Berregaard v. Zepelin (f. 1840), Søn af Kmhr., Oberst Adolph Frederik v. Zepelin og Natalie Beate Sehested Berregaard. Student 1862. Ansat i Magistraten fra 1866—86. Kammerjunker, Besidder af det Berregaardske Majorat.

15. April 1855 blev jeg konfirmeret i Slotskirken; denne Dag har Livet igjennem staaet for mig som en sand Høitidsdag. Da Stiftsprovsten lagde sin Haand paa mit Hoved og gav mig Velsignelsen, var det med disse Ord:

Herre vær ham evig nær,
 Vær ham nær naar Sol oprinder,
 Og naar Sol og Stjerneskjær
 I den dybe Nat forsvinder.
 Lad din Aand ei fra ham vige,
 Til Du ser ham i Dit Rige!

Denne Velsignelse har fulgt mig gjennem hele Livet, og til den er jeg tyet saa mange, mange Gange i de svære Øieblikke, og den har givet mig Ro og Fred; — med den har jeg mangen Aften lagt mig til Hvile.

Jeg traadte ud af Skolen og begyndte at deltage i Undervisningen paa Grüners Handelsakademi i Fiolstræde. Der var alt, eller dog det meste, nyt for mig, Engelsk, Handelsregning, Bogholderi, Statistik, Handelsret og Vexelret o. s. v.; det havde jeg jo aldrig tidligere havt at gjøre med, hvorimod de andre Sprog, Tydsk og Fransk, var gamle Bekjendte. Jeg følte mig tilfreds, jeg indsaae, at dette havde Betydning for mig at lære, det interesserede mig, og — jeg blev flittig og glad. Baade min Fader og Overlærer *Krebs* ved Metropolitanskolen var Medlemmer af Handelsakademiets Kontrolkomité, og de saa jo med Forundring den Forandring, der var foregaaet med mig. Efter det første Halvaar blev der afgivet Censur, og ved denne Leilighed mødte *Krebs*

og oplæste Lærernes og Forstanderens Udtalelser om Eleverne. Da min Tur kom, læste han op, at jeg havde arbejdet med Iver og Interesse og havde gjort gode Fremskridt o. s. v., og da Høitideligheden var forbi, kom han hen til mig og spurgte, hvad der havde været i Vejen med mig i de Aar jeg gik i Metropolitanskolen, hvortil jeg noget frimodig svarede, at jeg hadede den Skole fra den første Dag jeg traadte ind i den, men at jeg nu var glad ved mit Arbejde. Han rystede paa Hovedet og mente vel, at det var dog besynderligt.

Medens jeg i de forløbne Aar altid havde været meget imod at komme i Selskab, eller særlig imod at komme paa Børnebal, havde jeg altid med Fornøjelse tilbragt Aftenen hos *Zepelins* paa Gardeskasernen. Jeg var meget tilbageholden og undseelig, jeg vidste jo hvor grim jeg var, og jeg holdt mig derfor altid tilbage, naar der blev dandsset, til jeg saae om alle Damerne var optagne, og jeg var saa baade glad og bedrøvet, naar der blev klappet op til Dands og jeg saae de andre gaae ind i Balsalen, medens jeg blev siddende inde hos de ældre, eller, thi saaledes var jeg jo opdraget, bød en af de mindst feirede Damer, der sad tilbage, min Arm for at slutte Toget. Dersom det ikke var altfor uarigtigt, kunde jeg endnu nævne Navnene paa nogle af disse dengang mindre smukke eller mindre godt dandsende unge Piger, som jævnlig blev mine Damer, sommetider endog til flere Dandse paa samme Aften. Men, som sagt, at tilbringe Eftermiddagen og Aftenen hos *Zepelins* var altid kjært. Kammer-

herre *Zepelin* var Major i Fodgarden og havde Bolig paa Kasernen; forøvrigt en ret uhensigtsmæssig Bolig beliggende i 4. Etage. Kammerherren var en gemytlig og munter Mand, der altid havde en Spøg paa rede Haand, og Kammerherreinden, født *Berregaard*, var et elskværdigt Menneske, sommetider lidt djærv i sine Udtryk, — vel nok lidt paa-
 virket af den Tids noget frie Tone indenfor Gardens Officerskorps. Datteren var næsten altid beskæftiget af sin Gouvernante Mamsel *Hansen*; hun var naturlig og venlig, lignede sin Moder meget i Væsen. *Ditlev* og jeg var meget forfaldne til at røge Tobak, og han havde i Reglen Cigarer, som vi da nød paa hans Værelse. Kammerherreinden sagde engang: „Det er dog grueligt med de Dreng, man har saa svært ved at faa dem vænnet fra, og naar man saa endelig har naaet det, saa putter de en Cigar i Munden og patter paa den.“ Tjeneren, en Garder, hed *Michael* og kaldtes af Kammerherren for „Erkeengelen“; ham fandt jeg mange Aar efter som Formand for „Beværternes Forening“ under Navn af *Tyrsting*. Kammerherreindens Kjærlighed til Dyr var stor; og den førte til, at der til Tider var et helt lille Menageri i Huset, saasom en Hund, en Kat, en Pappegøie, en Dompap og en Igle. Denne sidste havde været benyttet ved et Sygdomstilfælde og blev derefter indlemmet blandt „de kjære Dyr“. Nu hændte det engang, at Familien var indbudt til Besøg paa en Herregaard paa Fyen, og Kammerherreinden, Datteren og Sønnen reiste derover, medens Kammerherren var forhindret ved

Tjeneste. Aftenen før Afreisen formanede Kammerherreinden sin Mand om nu endelig at passe godt paa Dyrene og gjentog flere Gange for ham, hvorledes hvert Dyr skulde fodres og endte med at sige: „og glem saa ikke *Adolph* at give Iglen frisk Vand.“ Besøget paa Fyen gik hurtigt, og da Hjemkomsten stod for Døren, begyndte Kammerherren at tænke paa Dyrene; og det viste sig da, at Iglen var død. „Erkeengelen“ blev sendt paa Apotheket med Ordre til at købe den største og fedeste Igle, han kunde faa, og den blev sat i den dødes Sted. Om Formiddagen, da Hjemkomsten fandt Sted, var jeg tilstede for at byde velkommen, og hørte saa, at Kammerherreindens første Ord, efter at hun havde hilst paa sin Mand og mig, var disse: „Hvordan har saa alle Dyrene det?“ Nu begyndte Eftersynet, og alt fandtes fortræffeligt, indtil hun kom til Iglen, saa udbrød hun: „*Adolph*, — Du bedrager mig, — det er slet ikke min Igle“. Og Kammerherren brast, som den store Synder han var, i den hjerteligste Latter, som ikke kunde standse, medens hans blødhjertede Hustru fældede Taarer over den døde Igle — og derefter tog den nye Igle til Naade som sit Pleiebarn. — Der kunde fortælles mange morsomme Smaating fra dette hyggelige, venlige Hjem. Det var vist i Sommeren 1863, altsaa nogle Aar efter, at jeg, der dengang eiede Underupgaard, kørte paa Landeveien fra Helsingør hjem til min Gaard, at jeg ved Esrom Kro saa hele Familien *Zepelin* staae paa Landeveien. Jeg holdt mine Heste an, og til min store Glæde hørte jeg strax Kammerherre-

inden udraabe: „Det er jo *Peter!*“ Hun var trofast og glemte mig ikke, uagtet det nu var Aar siden, at jeg havde set hende.

Min første Musiklærer var en Tydsker, som hed *Wendt*. Det var allerede i Slutningen af 1840-erne, medens vi boede i Bredgade, at han spillede med os. Han var en underlig gnaven Herre, denne Spillemand *Christian Frederik Wendt*, som han selv kaldte sig; vi spillede Øvelser og Skalaer og fandt det frygteligt kjedeligt. I Timerne sad han gjerne og morede sig med at spille Bold med nogle Guldmonter, som han kastede i Veiret og fangede igjen. Dengang var Guldmonter noget meget sjældent, saa de imponerede mig svært; jeg tænkte altid, at han vist var meget rig. Hvad Grunden dertil var, det veed jeg ikke, men da vi i 1850 flyttede til St. Annæ Plads, fik vi en ny Musiklærer, Hr. *Benjamin Feddersen*, som boede i samme Eiendom, det vil sige i den Del af den, som ligger ud mod Bredgade, hvor nu det engelske Gesantskab er.¹⁾ Han boede oppe paa Kvisten, var ugift, men førte en ganske hyggelig Menage. Han, som alle, holdt meget af min Moder, og kom efterhaanden ret jævnlig hos os, ogsaa udenfor Spilletimerne. I de Aar jeg besøgte Grüners Handelsakademi, havde han faaet den gode Ide at samle sine Elever til musikalske Sammenkomster, dels hos ham selv, dels i forskellige Familier. Vi udførte saa en Del Operamusik, baade af „Don Juan“ og „Figaros Bryllup“, og da jeg var saa lykkelig at have en ganske god Stemme

¹⁾ Musiklærer og Forfatter Benjamin Johan Feddersen (1823—1902).

med et ret stort Omfang, fik jeg stadig den Glæde at synge de større Partier. Ja, vi udførte selv Operaen „Joseph og hans Brødre“ af *Méhul*, og deri sang jeg den gamle Fader Jacobs Parti. Det var deilige Aftener; uagtet jeg stadig var meget undseelig og tilbageholdende, især overfor unge Damer, var disse Sammenkomster mig meget kjære, thi Gernertheden gik fuldstændig over saalænge jeg sang og var optaget af mit Parti. Der var en Tid, i hvilken *Feddersen* arbejdede paa at faa mig til at hellige mig helt til Sungen, men det var vistnok nogle Aar senere, da jeg vendte tilbage til Kjøbenhavn for at besøge Landbohøiskolen; men det blev der nu ikke noget af, hvad sikkert var et Held for mig, da jeg næppe havde hverken Stemmemedler eller Øre nok dertil. Men det Udbytte jeg fik af disse Musikøvelser var, at jeg Livet igjennem har kunnet glæde mig ved at sidde ved Klaveret, med en af de nævnte Operaer for mig og dels spille, dels synge saa at sige hele Operaen igjennem, og det har været mig en stor Glæde i mange Timer, særlig under mit Landmandsliv, og det takker jeg *Benjamin Feddersen* for.

En Søndag Formiddag i Vinteren 1855—56 kom min Onkel *Moritz Philipsen* (Høiagergaard) og hans gode Ven Forpagter *Teisen*, som havde Domainedgaardene Hillerødsholm og Trollesminde i Forpagtning, hjem i Badstuestræde Nr. 11 til Frokost, og det var for at forhandle Spørgsmaalet om, at jeg skulde ud at lære Landvæsenet paa Hillerødsholm. Med Forfærdelse hørte jeg, at min Fader skulde betale 300 Rdl. om Aaret for mig, og at jeg skulde

sende mit Tøi hjem til Vadsk. At jeg skulde koste min Fader saa mange Penge, — det havde jeg ikke tænkt! — Sagen blev imidlertid afgjort; jeg skulde møde den 1. April paa Hillerødsholm. Den 1. April forlod jeg altsaa Hjemmet i Badstuestræde og reiste med Diligencen til Frederiksborg, hvor jeg blev hentet med en Vogn.

Nu havde jeg jo opnaaet, hvad jeg saa længe havde drømt om, at komme ud paa egen Haand, ud i Livet, ud til Landvæsenet, som jeg drømte om som det eneste, hvortil jeg havde Lyst. Min Fader sagde mig, at jeg skulde have 5 Rdl. om Maa-neden til Reparation af Fodtøi og til Halstørklæder, Hat og Handsker samt til Fornøielser; mine Klæder skulde jeg fremdeles have hos Skræder *Becker* i Kjøbenhavn paa min Faders Regning. Nu kjendte jeg altsaa min Stilling, nu gjaldt det at staa paa egne Ben og holde Balancen. — Da jeg sad i Diligencen, følte jeg mig aldeles ikke saa fri og lykkelig, som jeg havde ventet; en underlig Følelse af Ensomhed og Forladthed faldt over mig og bragte Taarer i Øinene. Nu havde jeg forladt det jeg kjendte — hvorledes vilde det blive, dette som jeg ikke kendte? Jeg var alene i den store Vogn sammen med en ung, smuk Dame, jeg maatte tage mig sammen, at hun ikke skulde see, at jeg var en forknyt Dreng. Jeg har senere truffet hende igjen, hun var bleven gift med en bekendt Læge i Kjøbenhavn, og da jeg spurgte hende, om hun kunde huske vor Reise til Frederiksborg, dukkede den op i hendes Erindring, og — til min store Glæde — uden at hun bemærkede

noget om min nedtrykte Sindsstemning, saa at jeg dog altsaa har spillet min Rolle nogenlunde godt. Begyndelsen paa Hillerødsholm var lidt trang. Det var endnu i de Tider, hvor alt blev holdt i det tarvelige og jævne. Forpagterens Kone blev endnu kaldt „Madammen“, uagtet Manden var Domainedforpagter og havde omtrent 1200 Tdr. Land i Forpagtning, og Familien levede mest i Spisestuen, medens den rummelige Dagligstue stod ubenyttet med overdækkede Møbler og uden at være opvarmet om Vinteren. Vi levede solidt og godt, men tarveligt; saaledes saae vi f. Ex. aldrig Hvedebrød undtagen Søndag Aften, hvor hver fik et stort Stykke Franskbrød, selvfølgelig hjemmebakket. Alt saadant var mig ret ligegyldigt, naar undtages det ene, at vi om Morgen fik varm Mælk og Rugbrødssmørrebrød; her blev en stor Skaal Mælk sat ind til hver af os, Forvalteren, den ældre Elev og mig, — og 2 tykke Rundtenommer Rugbrød med tyndt Smør paa til hver, og det smagte ikke nær saa godt som Kaffen og Tvebakkerne derhjemme havde smagt om Morgen. Og Mælkemad var jeg overhovedet ikke vant til, da vi var opvoxede med den Forestilling, at Mælk virkede paa Maven som engelsk Salt (hvad den virkelig har gjort paa mig hele mit Liv igjennem), og da min Fader, der havde samme uheldige Fordøielse, altid havde kaldt Mælk og Mælkemad for „Kattemad“. Her var jo intet at sige, — jeg døde min kogte Mælk og Rugbrødssmørrebrød i de 2¹/₂ Aar jeg blev paa Hillerødsholm, — men det var og blev mig en Plage.

Der var 5 Børn, da jeg kom der i Huset, og der kom 2 til, medens jeg var der. Disse Børn var mig til stor Glæde, og det varede ikke længe, førend jeg havde dem baade paa Ryggen og paa Skjødet, naar jeg var inde; jeg legede med dem, læste Lektier med de største af dem, og spillede Klaver med den ældste Datter, som vel var 12 Aar, da jeg kom dertil. Medens Forvalteren og Eleverne hidtil havde forladt Familien om Aftenen, saasnart Aftensmaaltidet var tilende og saa havde tilbragt de lange Vinteraftener paa deres Værelser eller ovre hos Bestyreren af Stutteriets Jorder, *Stumann*, med Kortspil og Punsch, saa blev jeg i Reglen siddende hos Familien om Aftenen, legede med Børnene eller talte med Madammen, naar Forpagteren var gaaet til Ro, hvilket sædvanlig skete Kl. 8—8 $\frac{1}{2}$. Alligevel viste han sig sjældent om Morgenen førend Kl. 7—8 og tog sig efter Middagsbordet en Luur, som ofte varede 1 $\frac{1}{2}$ —2 Timer; og skulde han paa Reise og vilde kjøre bort fra Morgenstunden, saa gik han i Reglen i Seng Kl. 7 Aftenen forud. Jeg har altid beundret den Mands Lyst og Evne til at sove.¹⁾

Det, at jeg saaledes sluttede mig til Familien, gjorde, at jeg var vel set, ogsaa af de faa Venner, som kom der i Huset. Jeg nævnede ovenfor Bestyreren af Stutteriets Avlsbrug, *Stumann*, og ham maa jeg sige nogle Ord om, da han var en ret karakteristisk Person. Han var Holstener eller Mecklenborger og talte med en udpræget tydsk Accent, gik altid med langskafede, stive Støvler og havde

¹⁾ Forpagter Simon Groth Teisen (1807—77) gift med Emilie Madsen (1833—88).

altid en Pidsk med kort Skaft (vel omtrent 12 Tommer) og en forholdsvis lang Snor, flettet af tynde Læderstrimler stikkende op af sin Frakkelomme. Da jeg havde lært ham saa meget at kjende, at jeg fik Mod dertil, spurgte jeg ham, hvorfor han altid gik med denne Pidsk, og hans Forklaring gik da ud paa, at han fra Hoveriets Tid var vant til at have den hos sig for at kunne faa „de fordømte Hoveribønder“ til at bestille noget. Hoveritjenesten laa altsaa ikke længere tilbage, end at han havde oplevet de Tider, da Bønderne i flere Miles Omkreds blev tilsagt til Hoveriarbejde paa Stutteriets Enge, hvor de da mødte med Heste og Vogne, Mandfolk og Fruentimmer og tilbragte Uger i Hoveritjeneste, førende et fuldstændigt Zigeunerliv, idet de boede, sov og spiste ved eller i deres Vogn. Dette Hoveriarbejde var nu for flere Aar tilbage afløst af de paa Gaardene hvilende „Høhoverivederlag“, en Skat, som endnu hviler paa de saakaldte „Rytterdistrikter“ i Frederiksborg Amt. Det var altsaa til Opmuntring for disse Hoveribønder, at *Stumann* havde benyttet Pidsken. I Forbindelse hermed skal jeg fortælle en lille Tildragelse fra Juni Termin 1856, som viser, at skjøndt Forholdene havde forbedret sig meget, var Bøndernes Stilling endnu ikke misundelsesværdig. Forpagteren bad mig indbetale nogle Penge, vistnok en Del af hans Forpagtningsafgift, paa Amtstuen i Frederiksborg Nyhuse. Jeg havde gjort min Indbetaling og sad paa en Træbænk ved Væggen, ventende paa Kvittring, da en gammel Bonde i hjemmegjorte Hvergarnsklæder og med

Peltshue paa Hovedet kom ind i Kontoret. Fuldmægtigen, Assessor *Møller*, stod ved Pulten, beskæftiget med mine Sager, vendende Ryggen til Indgangsdøren. Idet Bonden træder ind, stryger han Huen af og siger sit godmodige, langtrukne „God Dag“, hvortil Fuldmægtigen uden at se op fra sit Skriveri raaber: „Hold Kjæft!“ Bonden gaaer saa langsomt og forknyt hen og lægger sin Skattebog paa venstre Side af Pulten; øieblikkelig giver Fuldmægtigen Bogen et rask Slag, saa den flyver hen ad Gulvet og raaber: „Kan Du ikke lægge den ved den rigtige Side, Dit Asen!“ Bonden tog taalmodigt Skattebogen op fra Gulvet og lagde den ved Fuldmægtigens høire Side, idet han med krummet Ryg sagde: „Væs' go'!“ hvortil Fuldmægtigen atter raabte sit: „Hold Kjæft!“ Saa var min Kvittering færdig, og jeg gik bort, beriget med smukke Erfaringer om, hvorledes en Bonde i de Tider blev behandlet paa et offentligt Kontor.

Men tilbage til mit Landvæsen. Det første Arbeide, jeg blev sat til, var at pille Sten paa et nyt opløiet Stykke Kratskov, omtrent en halv Mil fra Gaarden. Dette Arbeide skulde jeg udføre sammen med en Kone ved Navn Ane, og jeg fik en Hest og en Mergelkasse, i hvilken Stenene skulde kjøres bort og lægges i Bunker paa et anvist Sted. Ordren lød paa, at alle Sten, der var større end en knyttet Haand, skulde bort. Ane var meget snakkesalig, men forekom mig ikke indbydende til Samtale, og Resultatet blev derfor, at vi i Tavshed passede vort ingenlunde morsomme Arbejde. Saaledes hen-

gik en otte Dages Tid, uden at nogen saa, hvad jeg bestilte eller overhovedet bekymrede sig om, hvorvidt jeg bestilte noget. Saa kom Forpagteren ridende ud og holdt noget og saa paa os. Da han kom saa nær, at jeg kunde tale med ham, spurgte jeg, om han nu havde set, at jeg pillede Sten af til Fuldkommenhed, saa jeg vist ikke behøvede mere Øvelse i denne Kunst. Forpagteren spurgte mig, hvad jeg mente, hvortil jeg svarede, at jeg ikke syntes, at der var noget at lære ved dette Arbeide, og at jeg jo var kommen hertil for at lære noget. Næste Dag fik jeg et Par Heste at følge og kom saaledes til at begynde at lære noget. Naar jeg fortæller dette, som jo i og for sig er ret betydningsløst, saa er det for dermed at antyde det forunderlige Forhold, der var mig og Forpagteren imellem. Jeg *vilde* lære noget, for at min Fader ikke for længe skulde vedblive at betale for mig, og ham var det vistnok ganske ligegyldigt, om jeg lærte noget eller ikke, naar kun han saa, at jeg var i Arbeide. Han lærte mig intet, gav mig aldrig nogensomhelst Oplysning Landvæsenet vedrørende, og talte i det Hele meget lidt med os unge Mennesker. En Dag, da jeg gik og pløiede, kom Forpagteren hen til mig og spurgte mig, om jeg havde en Kniv hos mig; det havde jeg, men den syntes han var for lille. Deraf tog han Anledning til at holde et Foredrag for mig om, at en *dygtig* Landmand altid skulde have en stor Kniv, nogle 4-Tommersøm, nogle mindre Søm og nogle Favne Hyssing hos sig; hans Tone blev mere og mere snærende og haanlig. Da han var færdig med

dette lange og taabelige Foredrag, tog jeg Ordet og svarede, at det undrede mig, at Forpagteren vilde laane min Kniv, da han, som jo skulde være en meget dygtig Landmand, altsaa havde alle de opregnede Sager i sin Lomme. Resultatet var, at han gjorde kort omkring og gik rasende hen over Marken, — hvad jeg forøvrigt ikke kan fortænke Manden i.

Med Markfreden var det daarligt bevendt i de Tider. En Morgen, da vi kom i Brakmarken for at pløie, var alle Hamlerne stjaalne, saa vi maatte ride hjem med Hestene og faa nogle Reservehamler og Vognhamler samlet sammen, hvormed vi kunde hjælpe os, og saa igjen tage ud til Arbeidet. Siden blev Hamlerne taget hjem baade Middag og Aften; og værre var Ufreden, da Høsten kom. Da Sæden var stillet i Hob, var det ikke saa sjældent, at vi om Morgenen kunde se, at der var stjaalet af den, enten var Axene klippet af en eller flere Hobe, formodentlig med en Havesax, eller man kunde se Hjulspor i Marken og hele Hobe var kjørt bort. Dette gav Anledning til, at vi unge Mennesker i Høsttiden laa ude om Natten og passede paa Sæden. Vi var bevæbnede med Bøsser, Pistoler, Stokke og hvad vi kunde finde paa, idet vi stadig ventede paa, at det skulde komme til Slag mellem os og Tyvene. Men dertil kom det aldrig; naar vi kom ud i Marken, hørte vi i Reglen enten et Skud eller en gennemtrængende Piben, hvilket var Signal om, at vi var i Farvandet, eller vi traf vore Naboer, Husmænd fra Ullerød og andre Smaasteder i Nærheden, ved Gaardens Grændser, og der gik de saa og for-

talte os, at de ogsaa var ude for at passe paa Tyvene, der ogsaa havde stjaalet af deres Sæd, — vi havde en anden Opfattelse af Forholdet, men vi kunde jo intet bevise, naar ikke vi kunde gribe dem paa fersk Gjærning, og det fik vi aldrig Lejlighed til.

Da Vinteren kom, fik jeg daglig Undervisning i Ridning af Berider *Lørup* paa Stutteriet. Jeg var lille og spinkel og altsaa en let Rytter, og fik derfor snart, da Ridning i det Hele laae godt for mig, Lov til at ride paa de unge 3aarige Hingste, hvilket, — uagtet det undertiden kunde være farligt nok, da de baade gjorde Bukkespring og steilede for at gøre sig fri for den tvungne Byrde, — var mig en stor Fornøjelse. Jeg blev derved en ganske god Rytter, hvad jeg senere i Livet fik Leilighed til at glæde mig ved. Min Fader havde i sin Ungdom, hvad han da ogsaa fortæller i sine Erindringer, havt mange Venner i Frederiksborg, og af disse levede endnu nogle, deriblandt Frøken *Pouline Flindt*,¹⁾ som havde hørt til de 30 Tyranner, — 30 smukke, unge Piger, som i Ungdommen „tyranniserede“ Byen, og navnlig de unge Herrer. Efter Tilskyndelse af min Fader aflagde jeg Frøkenen et Besøg og bragte hans Hilsen, og dette førte til, at jeg blev indbudt til Slotsforvalteren, Ritmester *Güllich*, hvis Hustru var Søster til Frk. *Flindt*, og i hvis Huus der jævnlig om Aftenen samledes et stort Selskab, navnlig bestaaende af Gardeofficerer og den yngre Del af Hofkets Personale, da det jo var i de Aar, at Kong Frede-

¹⁾ Frøken Pauline Bothilde Cathrine Flindt (1802—88), Datter af Oberst Chr. Ernst Flindt.

rik VII jævnlig havde Ophold paa Frederiksborg Slot. Der blev musiceret meget, og jeg kom da ogsaa til at synge her. Dette var mig vel til Fornøielse, men paa den anden Side ogsaa til Kval, da jeg særlig overfor Damer led af Generthed i en ganske utrolig Grad. Og denne min Generthed blev ikke ringere derved, at Tonen i sin Helhed ikke var saa lidt friere, end hvad jeg var vant til. Det første jeg sang der i Huset, var Jacobs Bøn af „Joseph og hans Brødre“, og der havde jeg det Uheld, at mine allerførste Ord var: „Gott Abrahams!“ Følgen deraf blev at, da jeg var færdig, Dr. *Levin*, der spillede en ret fremragende Rolle, raabte: „Godt Abrahams!“ hvorved han fremkaldte en voldsom Latter. En Tid derefter var jeg saa uheldig at høre Fru *Levin*, Doktorens Kone, sige til den ældste Frk. *Güllich*, da jeg om Aftenen kom ind ad Døren: „Der kommer Din tavse Tilbeder“. Hvad jeg ikke var tavs og genert, blev jeg det derefter.

Hofholdningen paa Frederiksborg Slot gav naturligvis Anledning til, at Omegnen fik et livligere Præg end ellers, og gav desuden Stof til mangan Samtale, og til at mange morsomme Historier kom i Omløb. Kongens Fisketure til Øen i Badstuedammen, som mere var Drikkeri end Fiskeri, fremkaldte ikke ringe Forargelse. Selskabet roede det korte Stykke ud til Øen og tilbragte i Reglen nogle Timer derovre i det lille Huus, der var bleven opført, og man hørte derfra ofte deres høirøstede Tale, Raaben og Latter; men værst var det, naar Selskabet blev roet i Land og derfra gik tilbage til Slottet i

en overstadig drukken Tilstand. Det faldt vanskeligt at skaffe Damer til Hoffet, og man indbød derfor af og til Borgernes Koner sammen med Mændene, særlig naar disse havde en eller anden kommunal Værdighed, som fandtes vægtig nok til at begrunde en Tilsigelse til Taffel. Det fortaltes, at en Borgermadam en Dag laae og vadskede sine Trapper, da den kgl. Løber kom for at tilsige Manden og hende til Taffel hos Kongen. Hun holdt Ørene stive og svarede, at hverken „Herren eller Fruen“ var hjemme, men hun skulde nok sige det til dem, naar de kom hjem. De indfandt dem saa efter Tilsigelsen til Taffelet, og der fik Kammerjunker *Nægler*, — senere General og Hofchef hos Kronprinds Frederik (Frederik VIII) — Ordre til at føre Madammen tilbords, hvad han selvfølgelig ogsaa gjorde, men han sagde ikke et eneste Ord til hende under hele Taffelet, førend da Isen blev serveret, og Madammen, som ikke kjendte dennes Egenskaber, tog en stor Skefuld i Munden og saa, efter at have stønnet og vredet sig i Pine, spyttede det ud igjen paa sin Tallerken. Saa sagde Kammerjunkereren: „Den var nok kold, lille Madam“, hvortil hun i sin Glæde over at være befriet for Pinen svarede: „Det kan nok hænd' sig, Hr. Kammerjunker.“ Men dermed var ogsaa Konversationen forbi. Af saadanne Historier var mange i Omløb, og mange blev naturligvis ogsaa lavede for at give Bidrag til Skumlerierne over Grevindens Herkomst og Fortid. Saaledes fortaltes det, at Kongen en Dag, da han spadserede paa Landeveien og saae et Par Drengeliggere paa

Landevejen og lave en Figur af det vaade Landeveisstøv, spurgte dem om, hvad det var, de lavede, hvortil Drengene svarede, at det skulde være Kongen. Saa spurgte Kongen dem, om de ogsaa kunde lave Grevinden, men dertil svarede en af Drengene: „Nei, det har vi ikke Skidt nok til.“

Hoffets Nærværelse paa Frederiksborg Slot blev altid imødeset af Forpagteren med Glæde. Han leverede det Smør, der brugtes ved Hofholdningen, og han fik altid 3 Mark for Pundet, hvad den Gang var en usædvanlig høi Pris. Sædpriserne var derimod meget høie i disse Aar; jeg husker saaledes, at Forpagteren fik 18 Rdl. for en Tønde Raps og 13 Rdl. for en Tønde Hvede. Disse høie Sædpriser og de gode Høstaar, vi samtidig havde, satte Liv i Landmændene og fremkaldte mange Forbedringer i Agerbruget, men ogsaa megen Luxus, som hidtil havde været ukjendt i det mindste paa den Egn. Af Jernbaneforbindelser havde vi endnu den Gang kun de 4 Miil fra Kjøbenhavn til Roskilde, som vi jo ikke havde nogen Nytte af, saa alle Gaardens Produkter maatte paa Vogn transporteres enten til Kjøbenhavn eller til Helsingør, mest dog til Helsingør, hvor det den Gang betydelige Handelsfirma *Edouard van Mehren* stadig var Kjøber af Sæden. Disse Kjøreture med Sæd til Helsingør var ikke saa lidt drøie. I Reglen var det en Karavane paa 6 til 10 Vogne, der blev sendt afsted, og som Fører for denne fulgte saa enten Forvalteren eller jeg med; og jeg har en temmelig stærk Overbevisning om, at Forvalteren meget ofte fandt det bedst, at jeg

fulgte med Vognene, da han paa en eller anden Maade var forhindret. I Mulm og Mørke i Vinternatten ved 2-Tiden kjørte vi ud af Gaarden, og saa gik det Fod for Fod de stive 4 Miil til Helsingør. Var det rigtig streng Frost, saa Kuskene ikke kunde udholde at sidde paa Vognene, saa stod vi af og gik ved Siden af Vognen. Hvor har jeg dog frosset paa disse Reiser; jeg har døiet megen Kulde siden, men jeg synes altid, at Helsingørsreiserne og Opholdet i Dannevirkestillingen i 1864 har været det værste, jeg har oplevet af Kulde. Jeg havde ingen Forstand paa at klæde mig paa, mine Klæder var for tynde og for kjøbenhavnske, og der var naturligvis ingen, der tænkte paa at hjælpe paa mig i saa Henseende. Min første Sædreise til Helsingør staaer særlig uhyggelig for mig. Jeg var kun 16—17 Aar og var sat til Fører for 10 Vogne. Alt gik godt, den langsomme Kørsel var overstaaet, Opbæring og Aflevering havde fundet Sted, og jeg havde Kvittering for rigtig modtagen Maal og Vægt paa Grossererens Kontor, var bleven trakteret med et Glas Vin og en Cigar og havde derefter paa Gæstgivergaarden spist en tidlig Middag. Saa skulde vi da til at begynde paa Hjemreisen, og jeg gik ned til Kjælderstuen, hvor Karlene sad og drak, og gav Ordre til at spænde for. Til min Forfærdelse seer jeg, at alle Folkene er mere eller mindre drukne, og at min Ordre ikke gjør ret megen Virkning. Jeg gik saa ud i Stalden for at se til Hestene og betænke mig paa, hvorledes jeg bedst skulde tage Sagen, og der er jeg saa heldig at finde en af mine

Folk liggende ganske døddrukne i Halmen. Jeg gav Staldkarlen Ordre til at sætte hans Heste for Vognen, og gik saa ind og raabte med den mandigste Stemme, jeg kunde frembringe, at nu kjørte jeg hjem, og at de maatte komme, som vilde med. Det hjalp, den overstadigt drukne Karl blev lagt op i Halmen i den Vogn, han havde kjørt, og som jeg nu kjørte, og saa gik det i god Orden hjemad, da jeg kjørte foran. Da vi kom hjem til Gaarden, lod jeg de andre kjøre ned i Materialgaarden, medens jeg kjørte op til Forpagterboligen og holdt for Døren. Forpagteren kom ud og spurgte, om der var noget galt, og jeg viste ham saa Karlen, som ganske upaavirket af den lange Kjøre tur endnu laa i den dybeste Søvn. Næste Morgen blev Karlen bortvist af Tjenesten, — og jeg havde derefter faaet ganske godt Hold paa Folkene.

Under mit Ophold paa Hillerødsholm var det min bedste Fornøielse, naar jeg om Søndagen kunde faa Lov til at laane en Hest og ride til Høiagergaard, hvor jeg altid følte mig velkommen hos min Onkel, og hvor jeg ogsaa af og til traf en eller flere af Familien og andre gode Venner, eller naar jeg om Vinteren kunde faa nogle Dages Orlov og kjøre med Diligencen til Kjøbenhavn. Men disse Reiser var ikke hyppige, da Pengene ikke var rigelige.

Da jeg havde været $1\frac{1}{2}$ Aar paa Hillerødsholm, havde jeg den store Glæde, at min Fader meddelte mig, at Forpagteren havde tilskrevet ham, at han ikke vilde have Betaling for mig for det 4. Halvaar, eftersom jeg nu var ham til saa megen Nytte, at han

ikke fandt det rimeligt, at der betaltes mere for mig. Jeg troer næsten, at dette glædede *mig* mere, end det glædede min Fader.

I Kjøbenhavn var Landbohøiskolen bleven opført, i Forbindelse med Veterinærskolen, paa Bülow'svei, og min Fader havde ved Samtale med Professor *B. S. Jørgensen*,¹⁾ som han havde lært at kjende paa Høiagergaard, hvor de samtidig havde været Gjæster, fattet den Beslutning, at jeg, naar Skolens Virksomhed aabnedes i September 1858, skulde gennemgaae et Kursus der, og dette medførte altsaa, at jeg i Slutningen af August, strax efter Høsten, forlod Hillerødsholm og flyttede hjem til Badstuestræde Nr. 11.

Landbohøiskolen, som nu ligger i et tæt bebygget Villakvarter, der allerede begynder at vige Pladsen for høie femetages Huse, laa den Gang (1858) ude paa den aabne Mark. Naar jeg om Morgenens gik derud, og ad Gamle-Kongevei var kommen forbi Fru Schönbergs Villa, som laa paa venstre Side af Veien, kunde jeg see den nyopførte, gule Skolebygning liggende alene ude paa Marken tilhøre for Veien. I de $1\frac{3}{4}$ Aar, jeg gik paa Skolen, voxede der nogle Villaer op, og anlagdes nogle Sideveie, som efterhaanden fyldte Terrainet; men da Skolen aabnede sin Virksomhed i September 1858, laa den som sagt skinnende og dominerende paa den vidtstrakte, aabne Mark. Vi var, saavidt jeg husker, kun 9 Elever (Landbrugselever), og saa kom der efterhaanden nogle enkelte til, som kun hørte Forelæsninger i

¹⁾ Landøkonomen, Professor Bendt Søborg Jørgensen (1815—88).

enkelte Fag; men disse sidste kom og forsvandt igjen ligesaa pludselig, som de kom, vistnok uden at faa noget nævneværdigt Udbytte af, hvad de hørte. Det maa erkjendes, at der fra Statens Side var gjort meget for, at Skolen fra første Færd skulde løse sin Opgave paa fyldestgjørende Maade, idet der var ansat en Kreds af udmærket dygtige Mænd som Lærere, der alle tog Undervisningen med stor Flid og Alvor og søgte at gjøre den tiltrækkende og interessant for os.

Tiden var meget, jeg er tilbøielig til at sige, altfor knapt beregnet, saa at vi næsten var overbebyrdede. Dette kom maaske nok deraf, at vi, som kom fra det praktiske Arbeide og Friluftslivet, først efterhaanden maatte trainere os til at sidde ved Bøgerne og paa Skolebænken. Jeg skal kun sige, at jeg altid med Taknemlighed har tænkt tilbage paa de udmærkede Mænd, som ledede denne Skole.

Professor *Prosch* var en meget varmblodig Mand, som let geraadede i Heflighed, og saa ikke lagde Fingrene imellem i sin Tiltale til Eleverne. Det var dog navnlig Veterinaireleverne, som saaledes kom under ublid Behandling; men da vi Landbrugslever læste flere af hans Fag sammen med dem, kom vi til at se paa ham med en Respekt, der smagte noget af Frygt. Nu hændte det en Dag, at Professorens i sin Forelæsning under Omtale af Frederiksborg Stutteri nævnede nogle af de mest fremragende Hingste og angav deres Afstamning. Da jeg bemærkede, at der var en Feil i en af hans Stamtavler, gik jeg efter Forelæsningsens Slutning op til Kathede-

ret og sagde ham, at jeg maatte tillade mig at gjøre Professoren opmærksom paa, at der i hans Stam-tavle var angivet en feil Moder til en af de af ham nævnte Hingste. Professoren saae paa mig med et alt andet end blidt Blik og spurgte i en temmelig fast Tone, hvorledes jeg kunde vide Besked om dette; og jeg fortalte ham saa, at jeg havde levet i 2¹/₂ Aar paa Stutteriet, og at jeg kjendte alle Hingstenes Afstamning saaledes, at jeg var ganske sikker i min Sag. Han noterede saa min Bemærkning, og dermed gik han bort. Nogle Dage efter, førend han begyndte sin Forelæsning, kaldte han mig op til sig og sagde mig, at han havde forespurgt paa Stutteriet, og at det havde bekræftet sig, at min Rettelse havde været rigtig, hvorefter han gav mig Haanden og takkede mig, fordi jeg havde gjort ham opmærksom paa den indløbne Feil. Han lod derefter Eleverne rette Feilen i deres Collegiehefter og gik saa videre i sin Forelæsning. Men jeg havde vundet hans Velvillie. Derfor kom jeg da ogsaa ved Examen i Hestebedømmelse til at staae friere overfor ham end de fleste Elever, og dette gav Anledning til følgende morsomme lille Tildragelse. Jeg fik en Militair-Hest til Bedømmelse og gjennemgik efter den foreskrevne Orden Hestens hele Bygning, og da dette var færdigt, spurgte han, hvortil jeg ansaae denne Hest skikket. Herpaa svarede jeg med stor Bestemthed, at jeg ansaae den skikket til lettere Arbeidsbrug og lettere Kjørebrug, men absolut ikke til Ridebrug. Dette fremkaldte et voldsomt Latterudbrud af Professoren, der klappede mig paa Skul-

deren og gjentagende sagde: Det er fuldkommen rigtigt. Hesten var en Husarhest, hvilket jeg meget godt vidste, da det kunde ses af det indbrændte Mærke, den havde paa Laaret, og jeg havde faaet Leilighed til at fornøie Professoren, der ofte og ved forskellige Leiligheder havde udtalt sig meget misfornøiet med Remontekommissionens Indkjøb af Rideheste.

I Sommeren 1859 tilbragte vi Landbrugselever en herlig Tid i Dyrehaven, beskæftigede med Landmaaling. De fleste af os boede paa Fileværket Raavad; jeg fik Bolig hos en Knivsmedemester *Jensen*, som boede omtrent midt paa Raavadgade tilvenstre, naar man kommer fra Eremitagesletten. Den store Restaurant, som nu kneiser oppe paa Bakken, fandtes ikke dengang, men der laae nede ved Veien et lille, gammelt Huus, hvor der var en lille Beværtning, og der samledes vi og spiste til Middag sammen, unge og fornøiede, muntre og glade. En Søndag, det var den 3. Juli, min Broder *Fritzs* Fødselsdag, kom min Fader og Tante, mine Brødre, Bedstemoder *Philipsen* med Tante *Jette* (Moders Søster) og min Cousine *Zerina Holm*, som blev opdraget der i Huset, ud og besøgte mig. Min lille Cousine indtog en stor Plads i mit unge Hjerte. I mine Phantasier havde hun allerede i flere Aar staaet som min tilkommende Hustru, og mange, mange Gange havde jeg bygget Luftkasteller, i hvilket det altid var Hovedsagen, at hun og jeg som Ægtefolk skulde bo paa Høiagergaard. Og disse som saa mange andre af mine Ungdomsdrømme gik ved Guds vidunder-

lige Styrelse paa den skønneste Maade i Opfyldelse.

Forelæsninger, Laboratoriearbeide, Tegning og Hjemmelæsning udfyldte Tiden, saa vi altfor hurtigt naaede Foraaret 1860 og dermed Examenstiden og Afgangen fra Skolen. Det at være Landbrugs-kandidat havde vel ikke stor Betydning, men det skal erkjendes, at vi ved Undervisningen havde erhvervet Kundskaber, som senere under det praktiske Livs Gjerning kom til Nytte og Hjælp over mange Tvivl og Vanskeligheder.

Kort før Examen sad jeg en Aften paa mit Kvistværelse i Badstuestræde Nr. 11 og læste, da der blev banket paa min Dør, og ind traadte en mig ganske ubekjendt Mand, der sagde mig, at han var Proprietair *Lund* fra Annisegaard, og at han kom for at spørge mig, om jeg vilde komme til ham som Forvalter, naar jeg var færdig med min Examen.¹⁾ Hans Kones Broder, Søn af Grosserer *Em. Z. Svitzer*, havde været Forvalter hos ham og var nylig død; han havde kjendt mig fra Hillerødsholm, hvor han som Elev var kommen efter mig, og hvor vi havde truffet hinanden, naar jeg aflagde Besøg der, og havde nu kort før sin Død sagt til sin Svoger og Søster, at de skulde søge at faa mig til Annissegaard som Forvalter. Baade Propr. *Lund*, hans Hustru og jeg ansaae det for klappet og klart, at saaledes skulde det være, saa Sagen var hurtigt afgjort mellem os, saameget lettere som hans Betingelser

¹⁾ Proprietær Vilhelm Nicolai Lund til Annisegaard (1831—1902), gift 1855 med Camilla Henriette Elisabeth Svitzer (1834—1906).

forekom mig meget fristende, og jeg kunde altsaa, da jeg kom ned for at drikke The, overraske min Fader med at fortælle ham, at jeg nu havde en god Forvalterplads, som skulde tiltrædes i April, saasnart Examen var afsluttet.

Jeg var nu bleven 20 Aar og kunde ernære mig selv ved mit Arbeide; det var mig en stor Tilfredsstillelse. Naar hertil kom, at min Fader gav os hver 10 Rdl. om Maaneden i Lommepege, forekom jeg mig selv som en ret velhavende Person, hvad jeg da ogsaa var, da jeg havde mere, end jeg brugte.

Min Tiltrædelse af Forvalterpladsen var ganske morsom. Den første Dag om Morgenens mødte ganske tidligt, vistnok før Kl. 4, den gamle Gartner, *Niels Pedersen*, paa mit Værelse, hvor jeg var ved at staae op. Han kom for at spørge mig, om han skulde kalde paa Folkene, for det var han vant til at gøre under de tidligere Forvaltere. Jeg sagde ham, at det ikke behøvedes, det vilde jeg nok selv gøre, og dette erkjendte han da ogsaa at være rigtigt, idet han tilføjede, at de unge Mennesker, der før havde været som Forvaltere, jo ikke selv kunde vaagne om Morgenens, og deraf var det saa blevet saaledes, at han kaldte baade Folkene og Forvalteren op, men nu „da Herremanden havde været saa fornuftig at fæste en ældre Mand til Forvalter, saa vilde det nok altsammen blive bedre.“ Han spurgte mig derefter, om jeg var meget over de tredive Aar, hvortil jeg undvigende svarede „nei ikke saa meget“, og dermed var den 20aarige Yngling bleven en gammel Forvalter. Det kunde jeg takke mit stærke, mørke

Skjæg for. Jeg vandt hurtigt baade min Principals Tillid og Respekt hos Folkene og derved en behagelig Stilling. Der var stadig mange Gjæster baade af Proprietair *Lunds* og af Fruens Slægtninge og Bekjendte, saa at her aabnede sig et hyggeligt, selskabeligt Liv, og mit Ophold paa Annisegaard vilde vistnok være blevet af længere Varighed, dersom ikke særlige Omstændigheder vare indtrufne, som virkede forstyrrende i saa Henseende.

Om Efteraaret 1860 døde min Tante *Jette Philipsen*, min Moders Søster, der boede sammen med min Bedstemoder, og hos hvem min unge, nu 16-aarige Cousine var bleven opdraget; dette var mig en stor Sorg. Hun var et ualmindeligt kjærligt og elskværdigt Menneske, og lige fra min Moders Død havde jeg sluttet mig inderligt til hende, saa det var mig næsten, som om jeg for anden Gang mistede min Moder. Jeg reiste ind til Kjøbenhavn for at være med ved hendes Begravelse og traf nu altsaa sammen med min Cousine. Det var bestemt, at hun i en nær Fremtid skulde forlade Bedstemoders Huus og reise hjem til sine Forældre, som hun jo, efter at hun havde tilbragt hele sin Bardom hos den nu afdøde Tante, følte sig temmelig fremmed overfor.¹⁾ Hun havde 6 Halvsøskende, som hun holdt af, men baade dem og Forældrene havde hun dog kun været sammen med i Sommerferien, som hun tilbragte derude paa Ellingegaard, og i Kjøbenhavn under de forholdsvis faa og korte Besøg, de aflagde her-

¹⁾ Zerine Christiane Marie Sophie Holm havde jo mistet sin Moder ved sin Fødsel 1844. Hendes Fader, Godsejer Jacob Holm, og hendes Stifmoder havde sex Børn.

inde. Den dybe Sorg og den Følelse af Hjemløshed, der tyngede hende, blev for mig en alvorlig Paamindelse om, at jeg nu yderligere maatte arbeide fremad, for at jeg snart kunde blive istand til at være hendes Ledsager gennem Livet, hvad der jo stod for mig som det kjæreste Maal og som den allerede gennem flere Aar nærede Drøm.

Opfyldt af disse Tanker læste jeg i den paafølgende Vinter en Opfordring fra Krigsministeriet til unge Mænd, der stod paa et dertil passende Dannelsesstrin, om at indtræde paa en Uddannelsesskole for Lieutnanter til Krigsreserven. Aftjenelsen af min Værnepligt var jo dog nær forestaaende, og jeg greb nu denne Opfordring som rettet til mig. Skulde jeg følge den eller ikke? — Jeg husker, hvorledes jeg en Dag i Foraarstiden sad paa en stor Sten paa Bunden af en Mergelgrav paa Marken ned imod Arresø i en alvorlig Kamp med mig selv for eller imod; jeg klarede for mig, at jeg, om der blev Krig, dog vilde gaae med og ikke frigjøre mig ved at stille en Mand for mig, selv om jeg kunde faae Penge dertil, og jeg sagde mig, at jeg ved dette Skridt syntes mig at blive dog lidt mere antagelig som Beiler til *Zerinas* Haand, og jeg sad saaledes i en inderlig Bøn til Gud om at vise mig, hvad jeg burde gjøre. Jeg tog saa Beslutningen at tale med Proprietair *Lund* om, hvorvidt han vilde tillade mig at forlade min Plads midt paa Sommeren, og derefter vilde jeg saa handle videre. Der blev ikke lagt mig nogen Hindring iveien, jeg indgav min Ansøgning om Antagelse, og da jeg havde faaet Til-

sigelse til at møde i Kjøbenhavn for at fremstille mig til Lægeundersøgelse, skrev jeg til min Fader, at jeg den bestemte Dag vilde komme til Byen for at fremstille mig til Antagelse til Officersaspirantskolen.

Da jeg kom kjørende ind i Postgaarden paa Kjøbmagergade med den firspændige Diligence, siddende oppe paa Bukken hos min mangeaarige Ven, Kudsken *Jens Møenbo*, saa jeg min Broder *Fritz* staaende i Gaarden for at modtage mig. Strax efter at vi havde trykket hinandens Haand, sagde han til mig, at jeg havde vundet 500 Rdl. i Lotteriet, han kjendte nemlig min Seddel, og tilføjede derefter, som det var den naturlige Følge deraf, at nu kunde jeg jo stille for mig, og behøvede ikke at gaae i Tjenesten. Han blev høilig forundret, da jeg svarede ham, at det ikke forandrede min Bestemmelse; nu havde jeg lagt min Plan og ordnet min Tanke, nu vilde jeg ikke lade mig friste til Vankelmodighed af disse Penge, som jeg syntes kom til mig som en Fristelse eller en Prøve paa min Standhaftighed. Min Fader sagde mig, at han var rede til at betale en Stillingsmand for mig, dersom jeg ønskede det, saaledes at jeg ikke behøvede at gaae i Tjenesten, men kunde blive i min Virksomhed; men jeg var fast i min Beslutning, mødte paa Sessionen, blev antaget, og snart efter meldte jeg mig paa Frederiksberg Slot, hvor Officersaspirantskolen var oprettet.

Her begyndte et helt nyt Liv for mig; jeg som var vant til at give Ordre og befale, jeg var nu reduceret til at være et Nummer, der kun havde at tie og lyde. Det faldt mig egentlig ikke svært, da

jeg af Naturen var baade lydige og pligtopfyldende, endog i saa høi Grad, at Kammeraterne hurtigt mærkede min Iver for at gjøre alt saa punktligt som muligt og derfor drillede mig med, at jeg „rystede af Tjenesteiver“. Derfor faldt det dobbelt tungt for mig, at vor Skoleofficer, Premierlieutnant *Snertinge*,¹⁾ en af de første Dage tiltalte mig over al Maade haardt, medens jeg stod i Geledet med skuldret Gevær. Han sagde mig, at han kunde se paa mig, at jeg var „opsætsig og trodsig“, men det skulde han nok pille ud af mig, jeg kunde godt faae Lov til at sidde en 14 Dages Tid i Hullet, dersom det var det, jeg ønskede o. s. v., o. s. v.

Jeg begreb det ikke, jeg var mig intet ondt bevidst, jeg skammede mig over at være bleven saaledes tiltalt i Kammeraternes Paahør og var saa fortvivlet, at jeg hverken vidste ud eller ind; hvad skulde jeg gjøre, hvorledes skulde jeg bringe Premierlieutnanten til at fatte bedre Tanker om mig? Jeg, som var vant til at være Overordnet, som allerede betragtede mig selv som et ældre Menneske, og som var indtraadt i Tjenesten med alvorlige Tanker om at gjøre min Pligt, jeg som med den dybeste Alvor og inderligste Forstaaelse havde aflagt Eden paa Fanen, jeg var bleven udskjældt som en Dreng; jeg var dybt ydmyget og i høi Grad fortvivlet! Det varede da heldigvis ikke ret længe før end mine Bestræbelser førte til et godt Resultat,

¹⁾ Niels Olsen Snertinge (1824—83). Frivillig Menig fra 1848—50, Sekondlieutenant i Krigsreserven 1850, Kaptajn 1864, Kaptajn i Hærens Linie 1867, Afsked 1878. Branddirektør i Storehedinge. Han havde et udmærket Navn fra Krigene 1848—50 og 64.

saa at jeg endog fik Følelsen af, at jeg blev betragtet med Tillid af den Mand, som havde saaret mig saa dybt. Da jeg var bleven udnævnt til Lieutenant og meldte mig hos Premierlieutnant *Snertinge* for at tage Afsked med ham, spurgte jeg ham, om han kunde huske, at han havde tiltalt mig saa haardt og sagde ham, at jeg havde taget mig det meget nær, og tilføiede, at jeg endnu aldeles ikke forstod Grunden til hans Vrede overfor mig. Han svarede mig saa, at han godt huskede den hele Scene, og at han nu indrømmede, at han havde taget helt feil af mig; han havde efter mit Ydre faaet det Indtryk, at jeg var en Mand med en stærk Villie, som vistnok let kunde faae Vanskelighed ved at bøie mig, og derfor havde han givet mig den omtalte Overhaling for at stække mig itide. Han gav mig derpaa med et elskværdigt Smil sin Haand og bad mig glemme Sagen, som han beklagede havde gjort et saa dybt Indtryk paa mig, hvilket yderligere viste ham, at han havde misforstaaet Udtrykket i mit Ansigt.

Der blev arbeidet med stor Iver og Interesse, og Resultatet blev aldeles forbausende godt. Ganske vist blev der efterhaanden afskediget omtrent en Fjerdedel af Eleverne, som fandtes uskikkede, men da Skolen efter 8 Maaneders Arbeide sluttede, afleverede den 73 unge Befalingsmænd til Hæren, af hvilke de fleste var over al Forventning brugelige, hvad der da ogsaa blev ført Bevis for et Par Aar senere. Skolens Chef, Kaptajn *Otto Schøning*,¹⁾ var en ret stiv og stram Officer, som egentlig ikke

¹ Oberst Otto Albert Schøning (1826—1901). Afsked 1887.

personlig kom til at staae i Forhold til Eleverne, men der var Fart i Manden, og han forstod at stramme os op til at yde det mest mulige. Vor Exercits var glimrende og blev da ogsaa beundret af de Officerer, som fra Tid til anden overværede vore Øvelser. Særlig beundredes vore Præstationer i Løb. Naar Skolen førtes fra Frederiksberg Slot til Lamme-fælleden mellem Nørreallé og Jagtveien, tilbage-lagdes en stadig større Del af Veien i Løb, og til-sidst løb vi baade ud og hjem. Men Løbeturene blev for flere af Eleverne den Prøve, for hvilken de faldt, idet Chefen gik ud fra, at den Elev, der faldt fra, fik Hjertebanken eller besvimele under Løbet, var uskikket til Tjenesten. Saaledes mistede vi flere, ellers flinke Kammerater, blandt disse f. Ex. Komponisten *Joseph Glæser*, der havde skaffet os megen Glæde ved at phantasere for os om Aftenen paa det Klaver, vi havde faaet paa vor Op-holdsstue.¹⁾ Den første Gang *Glæser* faldt under Løbeturene, var det udenfor Aahuset, hvor Etats-raad *Salicath* boede. Han kom saa ind hos Etats-raaden og fik et Glas Portviin, hvilket han senere roste i høie Toner, og underlig nok blev det paa samme Sted, at han siden stadig faldt fra; mon det var den gode Portviin, der fristede ham, — vi dril-lede ham dermed, — men kasseret blev han, hvad der meget beklagedes blandt Kammeraterne. Vin-teren blev streng, Vandet frøs i Vandtønderne paa Sovestuerne, saa at vi om Morgenen maatte hugge

¹⁾ Komponisten *Joseph Glæser* (1835—91). (Balletten „Fjernt fra Danmark“ m. m.), døde som Organist ved Frederiksberg Slotskirke.

nogle Isstumper op ved Hjælp af vore Sabler og saa gnide Ansigt og Hænder med Isen. Men vi førte et hyggeligt og muntert Samliv, og der udviklede sig en god, kammeratlig Tone. Da vi den 3. Februar 1902, 40 Aar efter vor Udnævnelse til Lieutnanter, samledes til en Fest paa Skydebanen, levede endnu 30 af os, og deraf mødte de 24. Vi var bleven gamle, men Minderne fra Skolen og fra Krigsaaret bragte strax den gamle, kammeratlige Tone frem. Der blev talt om at mødes igjen paa 50aars Dagen den 3. Februar 1912, — men saa bliver det vel ved „Ryes Brigade“, at Mødet holdes; allerede nu i 1907, da jeg skriver dette, er flere af Deltagerne i Festen gaet bort, og mange af os ere stærkt mærkede af Alder og Svaghed.

Den Sovestue, paa hvilken jeg laae, kaldtes „den velhavende“ eller „den fine“ Stue, uagtet vi vistnok ikke var mere velhavende eller finere end Eleverne paa de andre Stuer; men der var et vist Præg over Stuen, idet vi mærkelig nok alle havde Sands for Orden og Renlighed. Vi var 9 Elever paa denne Stue, nemlig *M. Hertel*, død som Fuldmægtig i den kgl. octr. Brandforsikring, *Bernhard Olsen*, Direktør for Dansk Folkemuseum, *Th. Frisch*, død som Architect i Wien, *J. Møller*, Oberstlieutnant i Forstærkningen, *F. L. Hansen*, Skoleinspektør i Kjøbenhavn, *Jean Hansen*, Etatsraad, Overretts-sagfører, *Chr. Bjerring*, død som Sproglærer, *H. Schwartz*, død som Kaptajn, og saa endelig jeg.

Den 3. Februar 1862 udnævntes vi saa til Lieutnanter i Armeens Krigsreserve, og det var med

vemodige Følelser, at vi sagde hinanden Farvel efter 8 Maaneders fornøieligt Samliv.

I Efteraaret 1861, medens jeg var paa Officersskolen, gjorde jeg en Søndag en Tur med min Fader til Dyrehaven. Da vi spadserede i Skoven, mødte vi Grev *Fritz Moltke Bregentved*, Besidderen af Grevskabet, og nu fulgtes vi gennem Skoven; Greven havde været min Faders Elev, og det var tydeligt, at de begge var fornøiede ved Mødet. Grev *Moltke* spurgte mig, hvad jeg var, og jeg fortalte ham da, at jeg var Landmand og kun midlertidig i Militairtjenesten. I Samtalens Løb sagde min Fader til Grev *Moltke*, om han vilde huske paa mig, naar han engang fik en Forpagtning ledig. Grev *Moltke* svarede, at det var noget, som sjældent indtraf, da Forpagtningerne under Bregentved i Reglen gik i Arv fra Fader til Søn, men, tilføjede han — det var jo muligt, at jeg kunde hjælpe Dem paa anden Maade, kom til mig, naar De mener at have Brug for min Hjælp. Jeg havde vistnok helt glemt denne Samtale, eller dog ikke lagt særlig Vægt paa den. Men 5 Aar senere viste han, at han huskede sine Ord, uagtet jeg ikke mindede ham derom.

Nu stod jeg ledig paa Torvet uden Beskæftigelse og ude af Stand til at paatage mig nogen Stilling, da jeg vidste, at jeg ligesom alle Kammeraterne i September Maaned skulde indkaldes til Tjeneste ved min Afdeling, 1. Bataillon i Rendsborg. Det gjaldt nu altsaa om at lægge en Plan for det halve Aar fra Februar til September. Allerede tidligere havde jeg beskæftiget mig med den Tanke

at reise til Island for at undersøge, om der ikke kunde være noget at gjøre for at fremhjælpe Landbruget deroppe, og denne Tanke kom nu op i mig igjen. Jeg gik saa til min gamle Lærer fra Landbohøiskolen, Professor *B. S. Jørgensen*, for at tale med ham om Sagen; men han fraraadede mig det, idet han mente, at det vilde blive spildt Arbeide, og jeg opgav saa Tanken. Saa gik jeg en kold Aften i Marts Maaned i klart Frostveir paa Kongens Nytorv med min Broder *Fritz*, og vi kom da til at tale om, hvorledes jeg skulde anvende min Tid, da det med et slog ned i mig, at jeg vilde reise, og jeg udbrød: „Nu veed jeg, hvad jeg vil, — jeg vil reise til Italien, det vil jeg bruge de 500 Rdl. til, som jeg vandt i Lotteriet, dengang jeg skulde møde paa Sessionen.“ Næste Morgen talte jeg med min Fader derom, og han fandt Tanken god, og saa begyndte vi at lægge Planer for Reisen. Broder *Fritz* kom et Par Dage efter og spurgte mig, om jeg vilde have ham med paa Reisen. Vi havde hver en lille Arv efter vor afdøde Tante, og deraf vilde han bestride Reiseudgifterne. Jeg stillede saa mine Betingelser, der gik ud paa, at jeg vilde være Kassemester og Regnskabsfører, og at han skulde rette sig efter alt vedrørende Reiseplanen. Fredag den 18. April reiste vi.

Jeg skal nu ikke fylde disse Optegnelser med en Reiseberetning, der dog ikke vilde give andet eller mere, end hvad der kan læses saa mange Steder, og da bedre fortalt. Reisen gik over Kiel, Hamborg, Eisenach, Nürnberg, München, Kufstein, Innsbruck,

Verona, Milano, Genua til Rom, hvor vi blev i 6 Uger. Saa reiste vi til Napoli, til Firenze, saa over Bologna og Ferrara til Venezia. Herfra gik Turen til Wien, og saa over Prag til Dresden, og derfra over Berlin hjem til Kjøbenhavn.

Det var altsaa en Udflugt paa noget over 3 Maaneder, af hvilke omtrent den halve Tid blev tilbragt i det herlige Rom. Vi brugte os godt og fik meget at se, udvidede Blikket baade for Kunst og Natur og kom ikke saa lidt modnere hjem end vi fløi ud. Det var en herlig Anvendelse af Tiden og en udmærket Benyttelse af en Lotterigevinst. Saa jeg har med inderlig Taknemmelighed altid tænkt tilbage paa den Reise, der gav mig et Fond af Indtryk og Minder, der fyldte mange Timer i de følgende Aar, som ellers maaske havde været lange. Da jeg en Del Aar senere læste Bergsøes „Fra Piazza del Popolo“, kjendte jeg blandt Personerne heri mange af mine Romavenner, hvilket ikke var saa underligt, da Forfatteren netop lige havde forladt Rom, da vi kom dertil.

I August og September Maaned blev jeg indkaldt til Militairtjeneste ved 1. Bataillon i Rendsborg. Det var med bankende Hjerte, at jeg meldte mig til Tjeneste ved Afdelingen og hos de forskellige Militair-Autoriteter. Den høistkommanderende i Rendsborg var General *du Plat*,¹⁾ en høi, smuk Mand med et meget stramt, militairt Ydre, der nok kunde

¹⁾ Generalmajor Peter Henrik Claude du Plat (1809—64), var Chef for 7. Brigade, da han i December 1863 blev Chef for 2. Division og faldt paa Dybbøl d. 18. April.

indgyde en ung Lieutnant med kun 8 Maaneders Uddannelse en knusende Respekt, og jeg traadte derfor ind ad hans Dør saa stram og anspændt som muligt; men hvor blev jeg glad, da han, efter at jeg havde meldt mig til Tjeneste, spurgte mig, om jeg var Søn af den franske Professor og derefter bad mig hilse min Fader. Ja, hvor har dog ofte det gode Navn, min Fader havde erhvervet sig, lukket Døre og Hjerter op for mig gjennem hele mit Liv! Han sagde ofte, at et tiltalende Ydre var „den bedste Entrébillet“; jeg er tilbøielig til at sige det samme om et godt Navn. — Oberstlieutnant *Max Müller* var Chef for 1. Bataillon;¹⁾ han blev af Mandskabet kaldt for „Fatter“, og der gik et Rygte om, at han havde faaet dette Navn den Dag, da han overtog Bataillonens, idet han havde sagt til Folkene, at han nok vidste, at de havde kaldt hans Formand for „Mutter“, men de skulde nok komme til at kalde ham for „Fatter“. — Naa, Navnet havde han faaet, og dette passede ganske udmærket paa ham, hvad forhaabentlig vil fremgaa af det, jeg vil komme til at fortælle om ham.

Over al Forventning venligt blev vi unge Lieutanter af Krigsreserven modtagne af Bataillonens Officerer. Da jeg engang udtalte mig herom til en af de ældre Lieutanter, svarede han, at vi vare komne som en frisk Luftning, som bragte Liv og Adspredelse ind i det kjedelige, trykkende Garnisonsliv, som førtes i denne fjendtlig sindede By,

¹⁾ General Max Müller (1808—84) blev i December 1863 Oberst og Chef for 7. Brigade (1. og 11. Rgmt.). 1867 General. 1879 Afsked.

hvor de tyske Indvaanere, der jo var den langt overveiende Majoritet, betragtede Officererne som Fjender og ved enhver Leilighed mødte dem som saadanne. Betegnende er det, at vi, uagtet vi jo 1862 levede i Fredstid, stadig fik det ene Paalæg efter det andet om, hvorledes vi skulde forholde os for ikke at irritere Befolkningen. Saaledes husker jeg, at der kom Forbud imod, at Officererne lod deres Sabler slæbe, naar de gik paa Gaden, da den derved frembragte Lyd virkede irriterende, og det blev forbudt at synge „Den tappre Landsoldat“ paa Rendsborgs Grund. Dette sidste Forbud gav Anledning til, at vi, baade ældre og yngre, hver Lørdag Eftermiddag, naar Tjenesten var færdig, drog ud til et lille Beværtningssted i Byens Nærhed, og morede os med at synge „Den tappre Landsoldat“ paa Veien baade frem og tilbage, saalænge vi var udenfor Fæstningens Terrain og saa paa Hjemveien pludselig brød af lige ved Grændsen, selv om vi var midt i et Vers. Afdelingerne i Holsten lae stadig med større Styrker inde end de andre Afdelinger, og Mandskabet levede da ogsaa halvveis paa Feltfod dernede; der skulde saaledes altid bæres Sabel, hvilket skaffede Haandværkssvendene og andre unge Mennesker, der kom sammen med Soldaterne paa Dandselokalerne og i Beværtningerne og der yppede Klammeri med dem, mangan velbanket Trøje. Flere Gange hændte det, at naar vi rykkede ud til Øvelser om Morgen, faldt der en Regn af Sten mellem os, og Skjældsord og Haansord raabtes stadig efter os. „Fatter“ holdt os vaagne, vi blev holdt

godt i Aande; særlig naar han førte os ud til Øster- og Vester-Rønfeldt i det sandede, tildels lyngbevoxede Terrain, kunde han arbejde os dygtig trætte, men han forstod altid at gjøre Øvelserne interessante, saa vi kjedede os ikke.

Jeg var bleven ansat ved 2. Kompagni, hos Kaptain *Nissen*.¹⁾ Han var ikke heldig som Kompagnichef, havde et uheldigt Ydre, en svag og daarlig Stemme og begik altid under Øvelserne Feil, saaledes at Kompagniet ofte blev trættet ved at skulle gjøre om igjen, hvad han havde ladet det gjøre galt, hvilket fremkaldte Mandskabets Uvillie mod ham og nedbrød Respekten. Ja, jeg oplevede endog, at han en Dag, da Mandskabet opførte sig trodsigt og respekstridigt imod ham, truede med at sende Bud efter Premierleutnanten (*Binzer*), som ikke var tilstede ved Øvelserne den Dag, hvilket fremkaldte en støiende Latter fra Mandskabets Side. Med Rette var han imod, at Folkene sang deres gemene og raa Sange paa Marchen og havde derfor forbudt Kompagniet at synge, men gav dog Tilladelse dertil, naar han først havde paalagt Folkene, der bad om at maatte synge, at det skulde være en ordentlig Sang, helst en Fædrelandssang, hvad de naturligvis lovede; men saa stemte de i med en af de sjoffeste Sange, og Kaptainen forsøgte forgjæves at standse dem deri. Folkene brølede deres Sang, indtil de fandt det beleiligt at holde op. — Kompagniet var i Opløsningstilstand, naar han havde Kommandoen,

¹⁾ Kaptajn Peter Rudolph Martin Nissen blev ansat ved 1. Bataillon 1860. 1863 blev han Kommandant i Korsør. Afsked i Januar 1864.

hvorimod Forholdet, saasnart Premierlieutenanten havde Kompagniet, var i alle Maader upaaklageligt. Ved dette herlige Kompagni blev jeg altsaa anbragt, og det gik mærkeligt nok de første Dage helt godt; men saa kom der en Morgenstund paa Exerccerpladsen, hvor vi skulde øve „Frontforandringer“, og saa gik det galt. Efter Øvelsen gik jeg hjem til Kaptainen og sagde ham, at jeg vilde henvende mig til Bataillonens med Anmodning om Forsættelse til et andet Kompagni, og derefter gik jeg op til Oberstlieutenant *Max Müller*. Adjudanten havde været paa Øvelsespladsen og seet, hvad der var forefaldet, og han havde indmeldt, hvad han havde hørt og seet. Dette vidste jeg ikke, og jeg blev meget overrasket ved at „Fatter“ modtog mig med at sige, at han vidste, hvad jeg vilde, jeg behøvede intet at sige, jeg var allerede forflyttet til 6. Kompagni, Premierlieutenant *Riebau*.¹⁾ Vi havde af Hensyn til den forestaaende Troppesamling ved Slesvig dubleret de 4 Kompagnier til 8. — Saa rykkede vi efter nogen Tids Forløb fra Rendsborg til Slesvig, og jeg var glad ved, at det var under *Riebaus* Kommando jeg deltog i Troppesamlingen. Da jeg det følgende Aar atter blev indkaldt til Tjeneste, var Kaptain *Nissen* borte. Dette har jeg kun fortalt for at vise, hvor forstaaende og faderlig vor Chef, *Max Müller*, var overfor sine Officerer.

Ved Slutningen af Troppesamlingen 1862 var alle

¹⁾ Johan Martin Henrik Riebau (1822—99), avancerede under Krigen 1848 fra Underofficer til Sekondlieutenant i Reserven, blev Aaret efter forsat til Linien og var 1864 som Premierlieutenant Kompagnikommandør ved 1. Regiment. Kaptajn 1865. Afsked 1878. Kar. Oberstlieutenant 1889.

Officererne tilsagte til en staaende Middag hos Kong *Frederik d. VII* paa Falkenberg, hvor Kongen havde taget Ophold sammen med Grevinde *Danner* i den Tid Troppesamlingen varede. Samme Aften fik Underofficererne og Mandskabet Punsch og Cigarer af Kongen. Vi spiste i Telte eller rettere under Telttage, da der ikke var Vægge i Teltene, der var reist i Haven. Kongen og Grevinden, Generalerne og Hoffets Personale spiste i et Telt for sig, medens vi andre ordnede os, som vi kunde bedst; i Kongeteltet var der Stole, vi andre maatte staa. Det gik helt fornøieligt til; Desserten var pyntet med smaa Dannebrogsgflag, af hvilke General *du Plat*, der sad ved Kongebordet, i hvis Nærhed jeg havde faaet Plads, tog et Flag og kom med det hen til mig og sagde, idet han gav mig det: „Giv det til den unge Dame, som staar Deres Hjerter nærmest.“ Aldrig havde jeg tænkt mig, at han med sit smukke, rolige Ansigt kunde være saa spøgefuld og venlig; men jeg drog deraf den Slutning, at jeg havde fundet Naade for hans Øine. Flaget fulgte mig hjem, og nogle Aar senere fik min Forlovede det, — hun var jo allerede dengang i mine Tanker. Efter Middagen gik Kongen om mellem os, og jeg hørte ham sige: „Kom kun nærmere til mig Børn, det gjør ikke noget, om I træder mig paa Sporerne, — men trykker I min tykke Mave, bliver jeg vred.“ Hofmarschal *Løvenskiold* kom med en Kasse Cigarer, hvoraf han bød Officererne, men Kongen slog under Bunden paa Kassen, saa at Cigarerne fløi i Luften, og saa raabte han: „Grams Børn“! Kongeligt var

det jo ikke, men der var et hyggeligt, gemytligt Sving deri, som faldt i god Jord blandt de Unge. Efter Troppe-samlingen vendte vi tilbage til Rendsborg, og derfra blev vi saa hjemsendte.

Men hvad nu, — nu stod jeg der igjen uden Stilling og saae mig om efter Arbeide. Saa gjorde jeg et lille Besøg paa Annisegaard, og der havde netop Proprietair *Lund* været ude og taxere en Eiendom „Underupgaard“, hvortil hørte 170 Td. Land og to Møller, hvilken han roste i høie Toner, idet han fortalte, at den skulde sælges, da Eieren var død. Jeg kjørte op og saae paa denne Eiendom, og da den paa Grund af forskellige Omstændigheder, særlig det, at Jorden ikke laae helt samlet, kunde kjøbes for en nogenlunde rimelig Pris, bestemte jeg mig til at tale med min Fader om at forstrække mig med den fornødne Kapital til at kjøbe den Eiendom. Vi havde allerede talt sammen om, at jeg kunde søge en Forpagtning, hvad jeg egentlig havde tænkt mig at skulle begynde med. Sagen gik i Orden, og inden Oktober Maaned var ude (1862), sad jeg som Proprietair paa Underupgaard, 23 Aar gammel. Min Kapital var kun meget lille, saa at jeg skulde forrente næsten hele Kjøbesummen, og jeg var derfor nødt til at føre et meget sparsommeligt Liv.

Jeg kom op til min Bedstemoder for at fortælle hende om Eiendomskjøbet og blev ikke lidet overrasket ved, at hun strax sagde, at hun vilde give mig noget til Hjælp til mit Indbo. Hun var en meget velhavende Kone, og jeg begyndte allerede at tænke paa 100 Rbd., maaske endogsaa 200 Rbd., da hun

gik ud af Dagligstuen med Nøglekurven i Haanden. Da hun lidt efter kom tilbage, medbragte hun — en Thesie; den var ganske vist af Sølv, men den var dog en Skuffelse. Nu er den vistnok en Sjældenhed; den har tre Ben, som ende i Form af Kroge, saa at den kan staa paa Thekoppen, naar Theen skjænkes. — Nei, Bedstemoder var ikke rundhaandet; om hun havde været det tidligere, det veed jeg ikke, — nu var hun sine 78 Aar, og Paaholdenhed kommer jo ofte med Alderen.

Da min Fader udbetalte mig den Kapital, som han laante mig, sagde han til mig: „Du skal forrente mig disse Penge med 4 pCt., og jeg beder dig huske, at Renten betales den 11. Juni og 11. December og ikke den 12.“ Dette bed sig saaledes fast i mig, at jeg troer, at det væsentligt bidrog til at gjøre mig meget punktlig i Pengesager. Det sidste Aar, min Fader levede, tilbragte han Sommeren hos os, og vi fik da Leilighed til at tale meget sammen; iblandt andet glædede jeg mig ved, da han talte om de svundne Aar, og jeg mindede ham om hans Paa-læg om at betale Renten den 11. i Terminen og ikke den 12., at han da udbrød: „Og det har Du ærligt holdt, det skal jeg erkjende.“ Men vi blev ogsaa enige om, at det egentligt var for tidligt, jeg kom i selvstændig Stilling; uagtet alt var gaaet godt, og der saaledes intet var at fortryde, saa var der dog det at sige, at det næppe er rigtigt at lægge et saa stort Ansvar paa et Menneske i saa ung en Alder, — det var da ikke ethvert ungt Menneske, der saa tidligt kunde tage den Byrde paa sig.

Jeg fik nu nok at gjøre; den første Tid boede den tidligere Eierinde paa Gaarden, men ved Juletid flyttede hun, hendes Søster og hendes lille Dreng til Kjøbenhavn, derimod beholdt jeg Forvalteren til Foraaret, saa reiste ogsaa han, og jeg blev alene. At Forvalteren reiste var en Lettelse; han var meget tunghør, snarere døv, og meget mistroisk, saa det var ikke noget fornøieligt Selskab. Naar der havde været Besøg hos mig, og den Fremmede var taget bort, kunde jeg være sikker paa, at Forvalteren spurgte mig, om der var bleven sagt noget om ham, og selv om jeg med Sandhed kunde benægte det, stod dog Tvivlen malet i hans Ansigt, — stakkels Fyr! Min Omgangskreds var meget lille; den bestod egentlig kun af Familien *Lund* paa Annisegaard og Pastor *Nygaards* i Blidstrup, og saa kom jo af og til en af Brødrene eller Fætterne ud til mig, ligesom en eller anden Bekjendt fra gamle Dage fandt ud til mig. Jeg var næsten altid hjemme, da jeg jo ikke havde nogen Forvalter og ingen ret betroet Mand endnu havde erhvervet mig; og det var naturligvis ogsaa det bedste saaledes. Mange Aar efter hørte jeg af en Mand der fra Egnen, at den almindelige Udtalelse blandt Bønderne om mig havde været denne: „Løitenanten var *kuns* en lille Mand, men han var ligegodt en *rask* lille Mand,“ og denne Dom er vistnok ganske god; ivrig og paa-passende i min Gjerning, det var jeg.

Min bedste Fornøielse var at sidde ved mit Klaver, det var et gammelt Marschals Instrument med kun svage Toner, men saa blødt og ganske frit for al

klingrende eller skurrende Lyd; det var i Fædre-hjemmet afløst af et nyere med kraftigere Toner, men den bløde, blide Klang, som mit gamle Instrument havde, den er aldrig opnaaet ved de nyere Instrumenter. Min Færdighed i Klaverspil var ikke stor, men jeg havde en underlig, naturlig Evne til at harmonisere og kunde, naar jeg sad med en Opera for mig, spille Syngestemme og Accompagnement sammen, saa at det tog sig ret fyldigt ud. Timevis kunde jeg sidde ved Instrumentet og dels spille, dels synges og fryde mig ved min tarvelige Udførelse af den herlige Musik, særlig Mozarts Operaer. Ogsaa kunde jeg sidde og lade Fingrene løbe paa Klaveret og nynne dertil eller kun spille, hvad der ligesom kom af sig selv, og — jeg troer virkelig, at der sommetider kom ganske kjønne Melodier og navnlig ret smukke Harmonier og Overgange frem; men — hvorledes jeg end begyndte, saa endte jeg næsten altid i Moll, — det var vel Grundstemningen i mit Sind, der gjorde sig gjældende.

Det gik godt med Bedriften, og jeg havde kun Grund til at være tilfreds, men heldigt var det jo ikke, at mine militaire Pligter atter kaldte mig bort strax efter Høst det næste Aar (1863). Jeg mødte altsaa i Rendsborg ved min Afdeling og havde faaet min ældste Broder *Arthur* til at tage Ophold paa Underup, for at der dog skulde være et Herskab paa Gaarden; men han havde jo ikke Forstand paa Gaardens Drift, og det maatte jeg altsaa overlade den Avlskarl, jeg havde faaet uddannet i det forløbne Aar, og saa maatte Brevvexling gjøre Resten.

Iaar skulde 1. Bataillon ikke deltage i Troppe-samlingen, men da 5. Bataillon, som havde Garnison i Kiel, skulde op til Slesvig for at deltage i de store Øvelser, saa fik 1. Bataillon Ordre til at sende 2 Kompagnier til Kiel for at overtage Vagttjenesten og holde Orden i Byen, hvilket vistnok var vel begrundet, da Kiel jo var en livlig By med en Flok Studenter, der af Hjertet hadede hvad der var dansk og altid var rede til at gjøre Optøier eller lægge deres uvenlige Følelser for Dagen. Om der nu var noget særligt irriterende ved os, eller det kun var nye Ansigter, der fristede dertil, nok er det, at næsten overalt hvor vi færdedes, hørte vi mere eller mindre forblommede, uhøflige Ytringer om Danmark, og Skjældsordet „Hannemann“ forekom hyppigere i Gjæsternes Samtaler end naturligt var, naar vi sad i Restauranterne eller paa andre Steder blandede os mellem Indbyggerne. Ja, det gik endog saavidt, at da jeg sammen med et Par Kammerater en Dag vilde gaae ind i et Restaurationslokale, var Værten saa forsigtig at komme os imøde i Døren og gjøre os opmærksomme paa, at der aldrig kom Officerer ind hos ham, og at han meget vilde beklage, om vi blev fornærmede i hans Lokale eller om vor Nærværelse skulde give Anledning til Ubehageligheder fra Gjæsternes Side. Vi gik saa vor Vei, vi var jo fra Rendsborg øvede i at gaa afveien og undgaae Anstød.

Helt uden Sammenstød skulde det dog ikke løbe af. General *du Plat* gjorde et lille Bal i Officersmessen, hvortil de bortkommanderede Officerers

Familier afgav Damer, og det var jo for dem en hel lille Begivenhed at komme sammen med en ganske ny Besætning af dandsende Officerer, hvorfor vi ogsaa morede os fortræffeligt. Da vi gik derfra glade og fornøiede i kammeratligt Følge, efterfulgte af Bataillonens Musikere, der havde spillet ved Ballet, blev vi pludseligt standsede af en Række Kielerstudenter, der Skulder ved Skulder spærrede Veien for os. Lieutenant *Hjort*,¹⁾ vor altid glade Ven, tog, høi og stærk som han var, en af Studenterne i begge Sider, løftede ham fra Jorden, gjorde omkring og satte ham ned igjen, idet han sagde til ham, at han var en uartig Dreng, og at det nok skulde blive meldt til hans Lærer. Nu var der jo Hul i Rækken, og vi gik igjennem stadig fulgt af Musikerne. Næste Dag modtog Officerskorpset en Udfordring fra Studenterne, hvori der udtaltes, at vi havde brugt fornærmelige Udtryk overfor dem og endog havde trukket vore Sabler. Ved „Fornærmelserne“ sigtedes naturligvis til Lieutenant *Hjorts* Ord, og — Musikernes blanke Instrumenter havde vistnok i Studenternes Phantasi taget Skikkelse af trukne Sabler, — thi der var ingen af os, der havde tænkt paa at bruge Vaaben overfor denne Ungdommelighed. Da vi mødtes om Middagen i Messen, blev vi efter en kort Raadslagning enige om at sende en Deputation til Bataillonschefen, Oberstlieutenant *Max Müller*, for at faae hans Tilladelse til at mod-

¹⁾ Hans Peter Hjort (1835—64), Søn af Herredsfoged S. Chr. Hjort, Forvalter paa Aagaard ved Slagelse, Sekondlieutenant i Krigsreserven 1862 og ansat ved I. Bataillon. Saaret i Knæet og fanget ved Bustrup, amputeret paa La-sarettet i Rensborg og død d. 26. Februar.

tage Udfordringen, der jo var rettet til Officerskorpset og ikke til nogen enkelt af os. Deputationen kom til at bestaa af Premierlieutenant *Riebau* og mig og — der var vistnok en tredje med, jeg troer det var Kaptain *Irgens*. Vor fortræffelige Chef hørte paa vor Fremstilling af Sagen og svarede saa, idet dette elskværdige, lune Smil, som var ham egent, gled over hans rolige, alvorlige Ansigt: „D’Hrr. kan selvfølgelig ikke nægte at modtage Kampen og maa alle erklære sig villige til at møde, men det maa *naturligvis* stilles som Betingelse, at der hverken bruges Maske, Plastrons eller Handsker, og at Kampen udkjæmpes med skarpslebne Vaaben.“ Vi modtoges med Jubel af Kammeraterne, da vi bragte dette Svar tilbage, — og det var jo ogsaa saa ganske i de Unges Aand og saa karakteristisk for „Fatter“, som vi alle saa op til, frygtede og elskede.

Duellen blev der ikke noget af, da Studenterne ikke fandt de stillede Betingelser antagelige, — hvad Smilet paa „Fatters“ Ansigt nok havde antydnet, — han kjendte dem jo! Siden levede vi i Fred med Studenterne, dog uden Tilnærmelser fra nogen af Siderne. Denne lille Begivenhed var betegnende for Stemningen i Hertugdømmerne.

Uagtet det spændte Forhold til Befolkningen, i hvilket vi levede, havde vi det ganske behageligt under vort Ophold i Kiel, der varede i en Maaaned. Vi levede et hyggeligt Kammeratliv, spiste sammen i Messen, gik Toure i den smukke Omegn, og vi blev venligt modtagne i flere af Officersfamilierne, saa Tiden gik ret behageligt for os. Vi

afmarcherede igjen til Rendsborg, hvorfra jeg saa, vistnok i de første Dage af Oktober 1863, atter blev hjemsendt.

Et Par Tildragelser, der fandt Sted i Rendsborg, illustrerer, sammenholdte med det tidligere fortalte, Stemningen overfor Danmark og hvad der var dansk, og jeg skal derfor fortælle dem. En Søndag skulde der være Turnerfest i Byen Slesvig, og i den Anledning var en stor Turnerforening sydfra reist derop pr. Jernbane. Paa Jernbanestationen i Rendsborg var der til Ære for dette Tog opsat en Dekoration, bestaaende af et Skjold med de tre Løver og ni Stjerner, omgivet af Dannebrogssflag, der straaledede ud fra Skjoldet. Det var formentlig Jernbanens Personale eller Jernbanebestyrelsen, der havde ladet det anbringe for at hædre Turnerforeningen. De unge Herrer i denne følte sig imidlertid ikke tiltalte af denne Opmærksomhed, og da Toget om Aftenen vendte tilbage og holdt ved Stationen, sprang en Flok af Turnerne ud af Vognene og løb hen imod Flagdekorationen, idet de raabte: „Ned med de danske Flag, leve Schleswigholstein!“ Lieutnanterne *Riebau* og *Irminger*,¹⁾ som var tilstede paa Stationen, saae strax, hvad det gjaldt, sprang hen og stillede sig med trukne Sabler foran Dekorationen, som de forsvarede ved at svinge Sablerne. En og anden fik sig et Hug over Armen, som de nok længe har havt Mindelse af, men der-

¹⁾ Sekondlieutenant Carl Jens Frederik Irminger (1838—64), blev den 24. Januar 1864 Adjutant ved 5. Brigade (Scharffenberg). Under Kampen paa Dybbøl d. 18. April blev han saaret og omringet; da han nægtede at overgive sig, blev han dræbt.

ved blev det ogsaa, thi Klokken ringede, og der blev raabt: „Einsteigen!“, saa Turnerne løb til deres Pladser i Toget, og dette satte sig i Bevægelse. De danske Flag blev uantastede paa deres Plads. — Endog Skoleungdommen havde Dristighed til at optræde bydende og frække overfor Militairet, og vi blev jo idelig formanede om ikke at vække Anstød og saa meget som muligt gaae afveien for Befolkningen. Det hændte en Dag, at Lieutnant *Irminger* kom gaaende nede ved Sluseværkerne ved Eideren, hvor et smalt Gangbrædt førte over denne. Det var naturligt Skik og Brug, at den, der var paa Broen, gik over, og om nogen skulde over fra den modsatte Side, ventede han, til Broen blev fri. *Irminger* var allerede et godt Stykke ude paa Broen, da en Primaner (Skoleelev i øverste Klasse) med sin røde Hue paa gik ham rask imøde og befalede ham at vende om. Brættet var for smalt til, at man kunde passere forbi hinanden. *Irminger* svarede ham, at det blev ham, der maatte vende om, da han jo kunde see, at han var kommen sidst ud paa Broen, efter som *Irminger* havde passeret mere end de tre Fjerdedele af denne. Den lange Dreng blev uartig og brugte Skjældsord, og dermed var *Irmingers* Taalmodighed færdig; han tog Drengen i Kraven og dyppede ham ned i Vandet, trak ham saa op igjen og satte ham op bag ved sig, og nu gik hver sin Vei, — Drengen brølende af Raseri, — *Irminger* saa rolig, som intet var foregaaet. Heldigvis var denne Scene seet af flere Officerer, og den vakte megen Fornøielse.

Det var, som sagt, vistnok i de første Dage af Oktober 1863, at jeg vendte hjem til Underup, men det blev kun en kort Tid, jeg fik Lov at blive. Midt i November Maaned kom Efterretningen om, at Kongen laa syg paa Lyksborg Slot, hvor han i en Tid havde taget Ophold, og den 15. kom det som Rygte, at Kongen var død. Jeg sendte Bud til Helsingør for at hente Post og saaledes komme til Visshed, jeg havde ikke Ro i Sindet. Og Buddet kom hjem med Aviserne, hvori Meddelelsen om Kongens Død stod. Jeg havde ingen at tale med; jeg kunde ikke være alene med min Uro og gik hen til Skolelæreren, der boede nær ved. Jeg udtalte min Frygt for, at Krigen med Tydskland nu vilde bryde løs og gav min Ængstelse for Fremtiden Luft; men den brave, gamle Skolelærer fandt mig ganske uforstaaelig og exalteret og søgte at tale mig til Ro, hvad der dog ikke lykkedes ham. Der gik nu ikke mange Dage, før jeg fik Indkaldelse til atter at møde i Rendsborg ved min Afdeling.

Det lykkedes mig nu at finde en Forvalter, til hvem jeg maatte overlade Eiendommens Bestyrelse under min Fraværelse, som jeg strax følte mig overbevist om vilde blive af lang Varighed. Den sidste Aften samlede jeg alle Folkene og talte med dem om, hvad der efter min Mening forestod og formanede dem til at gjøre deres Pligt som brave Folk under min Fraværelse, saa gav vi hinanden Haanden til Farvel og skiltes bevægede fra hinanden. Det var mig paafaldende, at min flinke Avlskarl, *Ole Hansen*, da jeg stod tilvogns for at kjøre til Hillerød,

holdt mig fast i Haanden og udtalte sin Frygt for, at vi aldrig vilde komme til at se hinanden mere. Jeg søgte jo at berolige ham, sagde ham, at ikke alle blev skudt, som drog i Krigen, og saa kom det jo frem, at han vel ogsaa vilde blive indkaldt, og saa kom han nok aldrig mere hjem! — Saa kjørte jeg, og der gik lang Tid, førend jeg kom hjem igjen, — men min brave *Ole Hansen* saa jeg aldrig mere; han blev indkaldt til 18. Regiment og faldt den 2. Februar 1864 ved Mysunde.¹⁾

Min Fader var som altid Optimist og følte sig ganske overbevist om, at det ikke vilde blive til Krig, og det faldt mig derfor vanskeligt at komme til at tale med ham om, hvorledes der burde forholdes, dersom jeg ikke vendte tilbage. — Han kaldte mig en Sortseer og søgte at slaae de mørke Tanker hen; — dette lyse, lykkelige Sind bevarede han lige til det sidste.

Den 26. eller 27. November (1863) reiste jeg til Rendsborg med et Dampskib, der gik fra Toldboden til Kiel. Vi var mange indkaldte Officerer ombord, og det varede ikke længe, førend der udviklede sig en munter, kammeratlig Tone imellem os. I Kiel skiltes vi, da nogle skulde blive her, medens andre skulde til Altona og nogle til Rendsborg.

Bataillonens skulde, som alle Fodfolksafdelingerne, omdannes til Regiment bestaaende af 2 Batailloner, og der blev altsaa dannet 8 Kompagnier af Bataillonens 4. Mange Premierlieutnanter blev altsaa Kom-

¹⁾ Menig ved 18. Batl. 5. Komp. Nr. 224 Ole Hansen, Veiby, faldt ved Mysunde d. 2. Februar. Begravet paa Flensborg Kirkegaard d. 6. Februar.

pagnikommandører, 2 Kaptainer blev Bataillonskommandører, og Bataillonschefen blev Regimentskommandør. Jeg blev ansat som Adjutant ved Regimentets 2. Bataillon hos Kaptajn *Thalbitzer*.¹⁾ Den 1. December mødte 1000 Mand indkaldt Mandskab, hvorved Regimentet blev bragt op til fuld Krigsstyrke med 200 Mand pr. Kompagni. Den 8. December blev Mandskabet taget i Eed, hvad man jo den Gang brugte, men senere — desværre — har afskaffet. Nogle ældre Premierlieutenanter og Kaptainer af Forstærkningen blev ansatte som Kompagnikommandører ved de Kompagnier, til hvilke Regimentet ikke havde Officerer. Mandskabet kjendte ikke sine Officerer, og omvendt, og det hele blev en Forvirring uden Lige. Samtidig kom der Ordre til, at Mandskabet ikke længere maatte tiltales med „Du“, men skulde nævnes ved Nr. eller „De“, hvilket netop i dette Øjeblik gjorde en uheldig Virkning, da de daarlige Folk, af hvilke der naturligvis ikke var saa faae, blev brøsig og ubehagelige. Det hele tog sig ret uhyggeligt og bedrøveligt ud, særlig da vi stod lige for Udbruddet af en Krig. Et Par Dage efter at Mandskabet var mødt, fik vi Ordre til at holde os rede til hurtigt Opbrud og Afmarch.

Imidlertid gik dog Dagen hen, og den 19. December skrev jeg i et Brev til min Fader: „Jeg har pakket min Kuffert og min Mantelsæk, da jeg venter,

¹⁾ Kaptajn Johan Carl Thalbitzer (1814—88) blev i Oktbr. 1863 Bataillonskommandør ved 1. Regiment, efter Krigen forsat til 19. Bataillon. 1867 Oberst i Forstærkningen. Afsked 1880.

at vi ikke bliver her mange Dage, — maaske ikke mange Timer. — Allerede for et Par Dage siden var der Ordre til at rykke sydpaa, men en Forestilling fra 2. Division om, at den ikke ønskede, at 5. Regiment skulde afløse os i Rendsborg, da dens Afdelinger derved splittedes for meget, gjorde, at vi fik Lov til at blive her. — — — — Skal Executionsarmeen mødes i Holsten, hvilket det forøvrigt ikke synes, vil vi naturligvis komme ned i Stillingen ved Neumünster; skal Holsten rømmes, men Brohovederne ved Frederiksstad og Rendsborg holdes, bliver vi vel her, det vil sige, vi flytter over til Altstadt, bag de Pallisader, der i disse Dage reises over Gaden foran det paa holstensk Grund, det vil sige paa denne Side af Eideren, liggende Brohoved. (Jeg boer i Neuwerk). Skal disse Punkter ikke holdes, kommer vi vel op bag Dannevirke, og indtager vort Vinterkvarter der. Her gaar mange Rygter om Rendsborgs Indvaaneres fuldstændige Udrustning, man vil vide, at næsten enhver Mand har sin Bøsse og Ammunition. De forholde sig forøvrigt meget rolige, ja næsten mærkværdig roligt, thi man seer næsten ingen paa Gaden førend om Aftenen, og da gjerne i smaa Flokke paa en halv Snes Mand.

Ja, Gud veed, hvor jeg tilbringer Julen iaar, — jeg vil imidlertid tænke paa Eder, hvor jeg end er, og beder Dig vise mig, at Du tænker paa mig — og det veed jeg, at Du gjør, ved at lade mig høre et Par Ord. — — — — — Jeg havde for nylig et lille Selskab hos mig, hvor min Fætter *Theo-*

*dor Philipsen*¹⁾ med 3 Kammerater, cand. theol. *Paludan Müller*,²⁾ Landskabsmaler *Svendsen*³⁾ og cand. jur. *Paulsen*⁴⁾ var sammen med nogle Officerer. Jeg var den første, der gjorde det, — men siden har jeg været til flere lignende Aftener. Glædelig Jul!“ — — — — —

Mellem det indkaldte Mandskab var en stor Mængde dannede Mennesker, Folk, som havde „stillet for sig“, men nu dog var indkaldte, og som havde gennemgaaet en Skole, der var etableret paa Lammefælleden; blandt disse var ogsaa min Fætter, Dyremaleren *Theodor Philipsen*. Jeg havde en Dag besøgt ham i hans Kvarter og funden ham siddende sammen med de ovenfor nævnte 3 Kammerater oppe paa et Loftskammer lige under Tegltaget ved et umalet Bord, med en Bænk paa hver Side. De sad og pudsede deres Lædertøi og spiste samtidig af deres Rugbrød og en Smørkrukke og et Stykke Ost. Da jeg kom ind, sprang de alle op og stod rettede, indtil jeg havde forklaret dem, at jeg ikke vilde betragtes som Officer, men som *Philipsens* Fætter, der vilde hilse paa ham og hans Venner. Saa satte vi os ned og

1) Dyremaleren Theodor Esbern Philipsen (1840—1920), Søn af Forf.s Morbroder, Grosserer Philip Philipsen (se Side 41). Han aftjente 1864 sin Værnepligt som Menig ved 1. Regiment 1. Komp. og blev d. 30. Maj udnævnt til Sekondlieutenant i Krigsreserven.

2) Historikeren, cand. theol. Jens Paludan-Müller (1836—64) aftjente 1864 sin Værnepligt som Menig ved 1. Rgmt. 1. Komp. Han faldt ved Oversø d. 6. Februar og er begravet paa Valpladsen.

3) Landskabsmaler Hans Henrik Wolder Schwensen (1837—76) aftjente 1864 sin Værnepligt som Menig ved 1. Rgmt. 1. Komp., udnævnt til Sekondlieutenant i Krigsreserven d. 30. Maj. Død paa St. Hans Hospital.

4) Cand. jur. Thorvald Vilhelm Paulsen (1837—64), Student fra Haderslev 1854, aftjente sin Værnepligt 1864 ved 1. Rgmt. 1. Komp. Han faldt d. 6. Februar ved Bilskov og blev begravet i Flensborg.

talte sammen, vel mest om det der laae os alle mest paa Sinde, Krigsudsigterne.

Det var vel nærmest den gode Tone, der herskede deroppe paa det uhyggelige Tagkammer, der gav mig Tanken om at gjøre et Forsøg paa at skaffe de 4 Menige en lidt behageligere Aften, og Resultatet blev, at jeg indbød nogle Officerer, saavidt jeg husker 5 eller 6, til at spise til Aften hos mig sammen med de nævnte 4 Menige. Vi gik strax tilbords, og jeg indledede med en lille Velkomsttale, i hvilken jeg stillede det klart, at vel var vi Officerer og Menige, men først og fremmest var vi Mennesker, og dannede Mennesker, og vel skulde vi aldrig glemme det første, men det var der heller ingen Fare for, naar vi altid hævdede, at vi var det sidste. Stemningen var fortræffelig. Efter Aftensmaaltidet fik vi en Bolle Punsch og det Hele gik som det skulde og — dermed var Isen brudt og den nye Tids Tanker og Ideer indført ved Regimentet. Dagen efter red jeg over Paradepladsen, hvor jeg mødte Regimentschefen, Oberst *Max Müller*, der ogsaa var tilhest. Han kaldte paa mig og bad mig følge lidt med, da han havde noget, hvorom han vilde tale med mig. Og saa kom det: „Jeg har hørt, at De igaa Aftes havde samlet nogle Officerer og nogle Menige hjemme hos Dem. Jeg bebreider Dem intet, men jeg spørger Dem kun, om De troer, at det kan lade sig gjøre, saaledes at stille sig paa lige Fod med Mandskabet“. Jeg svarede, at jeg paa ingen Maade i sin hele Almindelighed vilde finde det rigtigt, at Officerer og Mandskab levede paa Kammeratfod

med hinanden, men at jeg paa den anden Side fandt, at Officerer godt kunde omgaaes Menige, naar disse var dannede Mennesker, der forstod at stille sig paa den rette Plads. Jeg erklærede, at jeg i saa Henseende turde indestaae for de 4 Menige, som havde været mine Gjæster, og gjorde opmærksom paa, at de alle stod paa et saadant Dannelses-trin, at der ikke var mindste Grund til at frygte for, at de noget Øjeblik skulde glemme deres Stilling som Menige overfor Officererne, at de alle mange Gange i Selskabslivet havde været sammen med Officerer, og at de dog ikke var blevet ringere Mennesker, fordi de nu aftjente deres Værnepligt. Jeg turde indestaae for, at ingen af mine Gjæster vilde blive fristede til at stille sig mindre korrekt overfor de Officerer, de havde truffet hos mig. — Obersten betænkte sig lidt og svarede mig saa med sit sædvanlige, korte Nik: „De har vist Ret, jeg har intet at indvende derimod; jeg vil haabe, at det vil gaa godt.“ Saa gav han mig Haanden, og vi red hver sin Vei.

Vi blev Julen over i Rendsborg. Juleaften samledes vi i „Bergmanns Hotel“, hvor vi havde det baade behageligt og morsomt, — men uden Spor af Julestemning, — hvor skulde den komme fra, hvem havde det moralske Mod, som var nødvendigt for at gjøre noget i den Retning, blot saameget som at foreslaae at synge en Julepsalme; og hvorledes vilde det være bleven optaget?

Den 27. om Morgenen afmarcherede vi mod Øst, ad Veien til Kiel og kom om Eftermiddagen til Klu-

vensik, hvor vi gik over Eideren og blev indkvarteret i et meget sammentrængt Kantonnement paa Gaardene Georgenthal og Bredenmoor og de nærmeste Gaarde, med Regimentskvarter paa den førstnævnte Gaard. Eieren af Bredenmoor, Proprietair *Dohrn* kom os ridende imøde, han var en ung, ugift Mand, hyggelig og elskværdig, — men Schleswig-Holsteiner lige til Fingerspidserne. Han foreslog os, at vi skulde lade være at tale om Politik og betragte vort Besøg hos ham som et Jagtparti, for at vi kunde have det saa behageligt sammen som muligt, og vi gjorde os fra begge Sider Umage for at holde dette Program.

Da jeg den følgende Dag gik med ham i Marken, fortalte han mig, at han havde faaet Meddelelse om, at Hertug *Friederich* var bleven udraabt som „Hertug i Schleswig-Holstein“ i Ratzeburg og en af de første Dage kunde ventes til Kiel i samme Anledning. Dermed var Signalet givet til at udvexle Anskuelser om Hertugdømmernes Stilling, og jeg udtalte da som min Overbevisning, at dersom Hertugdømmerne blev løsrevne fra Danmark, vilde de blive inddragne under Preussen. Herover kom Hr. *Dohrn* i en meget ophidset Tilstand og endte med at erklære, — at saa vilde han dog hellere lade det blive, som det var og staae under dansk Herredømme end komme ind under det forhadte, preussiske Regimente, — men det ansaae han da ogsaa som liggende udenfor Muligheden, — det vilde Europa ikke taale! — Jeg var om Eftermiddagen ovre ved Regimentsstaben paa Georgenthal og traf dér *Theodor*

Philipsen; han havde ligget i en Lade om Natten og havt det meget koldt, iøvrigt var han i godt Humør.

Næste Dag afmarcherede vi mod Eckernförde og tog mod Aften Kvarter paa en Herregaard „Friedens-thal“. Vi var sex Officerer her, og vi blev behandlede med den største Høflighed, fik en fortræffelig Middag og derefter Kaffen serveret i en særdeles hyggelig Dagligstue; en Tjener og en Stuepige var til vor Opvartning, og alt tog sig saaledes nydeligt ud, — men Familien viste sig ikke. Vi hørte Samtale i Værelset ved Siden af Dagligstuen, og uagtet vi jo godt forstod, at Familien ved at holde sig borte fra os lagde sin fjendtlige Stemning for Dagen, fik vi dog Lyst til at see, om det ikke var muligt at tilvejebringe en Tilnærmelse. Vi forsøgte at benytte Musikken dertil; Musik har jo dog en særlig Magt til at blødgjøre Sindene. Vi sendte saa Tjeneren ind med vor Anmodning om at maatte benytte Klaveret, som stod i Dagligstuen, og han vendte tilbage med Bud, at baade Instrumentet og Nodeskabet stod til vor Disposition. Der laae Schuberts „Der Wanderer“, jeg begyndte at synge, — der blev stille derinde, men vi hørte, at der bevægede sig Mennesker lige indenfor Døren til Naboværelset. Jeg troer, at jeg sang „Der Wanderer“ ganske kjønt og udtryksfuldt, og den laa udmærket for min Stemme. Da jeg havde sluttet, begyndte man igjen at tale derinde. Endnu et Par Musiknumre blev udført, — men Fæstningen var uindtagelig, — Døren blev ikke aabnet, som vi havde haabet! — Den følgende Mor-

gen, da vi tidligt marcherede derfra, saae vi, at der blev kigget ud mellem Gardinerne, — der viste sig nogle Steder et Øje, — men det var ogsaa alt, hvad vi fik at see af Familien paa „Friedensthal“.

Saa kom vi da op til Byen Slesvig, hvor vor 1. Bataillon blev indkvarteret paa Gottorp Slot, medens 2. Bataillon fik anvist Kvarterer i den Del af Byen som hedder Lollfus, der forbinder Altstadt med Friederichsberg. Omtrent samtidig kom den store Forandring, at vor fortræffelige Oberst *Max Müller* blev Brigadekommandør og Oberstlieutenant *Charles Beck* overtog Regimentet. Det var jo en Trøst, at vi blev i *Max Müllers* Brigade og saaledes ikke kom helt bort fra ham.

Man kan næppe tænke sig to mere forskellige Mænd end disse, og jeg fik, som jeg senere skal fortælle, god Lejlighed til at gjøre Sammenligning. Oberstlieutenant *Beck* begyndte sin Virksomhed med at lade en Proklamation trykke og omdele til Mandskabet, og denne oplæste han saa for Fronten af det i Gaarden paa Gottorp opstillede Regiment. Den lille, spinkle Mand, med det forholdsvis lille Ansigt og den spæde Stemme, tog sig ikke ud, og det var tydeligt, at han ikke gjorde det tilsigtede Indtryk paa Mandskabet, uagtet Proklamationen var holdt i Stil med Napoleons og begyndte med: Soldater!! — Oberstlieutenant *Beck* var Generalstabs-officer og havde tilbragt sit Liv ved Stabene og paa de militaire Kontorer, og det var sikkert et Misgreb at sætte ham til Chef for en Fodfolksafdeling og tilmed for en saa vanskelig Afdeling som 1. In-

fanteri-Regiment.¹⁾ Imidlertid vandt han strax vore Hjerter ved at gjøre Indstilling om en Forbedring af Lieutenanternes Gage, som haardt tiltrængtes, da det var meget dyrt at leve i Slesvig under forhaandenværende Forhold, hvor alle søgte at drage den størst mulige Fordel af vort tvungne Ophold der. Derimod gjorde han sig ikke yndet hos Mandskabet, idet det blev bekjendt, at han ivrigt virkede for at faae den afskaffede Krumslutningsstraf gjenindført under Krigen, da Arreststraf vanskeligt kunde benyttes.

Min Bataillonskommandør Kaptain *Thalbitzer* var en meget stor Mand med forholdsvis store Fødder, om hvilke han selv sagde, at de var „lange“, men dog ikke kunde kaldes „store“. Hans Aands-evner stod ikke i Forhold til hans store Legeme, hvilke gjorde Samlivet og Samarbeidet med ham meget besværligt. Han havde nogle staaende Former for alle skriftlige Udfærdigelser, og naar disse kun benyttedes i tilstrækkelig Mængde, var han glad, hvorimod han ikke kunde nægte sig den Fornøielse at putte et „tjenstærbødigst“ eller et andet lignende gammeldags Adjektiv ind, naar det ikke forekom ofte nok i en Skrivelse. Han var begavet med en meget dyb Basstemme, og dette i Forbindelse med hans store Person, lange Arme og tunge

¹⁾ Major Hans Charles Beck (1817—90) var Chef for Generalstabens taktiske Afdeling, da han i Novbr. 1863 blev Stabschef ved 1. Division og i Decbr. Oberstlieutenant og Kommandør for 1. Regiment. — Forf.s haarde Dom over denne Mand er fuldt berettiget og bekræftes fra alle Sider. Hans Ansættelse skete imod hans Ønske og var en af Ministeriets mange Fejl. Han havde altid gjort Generalstabstjeneste og var fuldstændig fremmed for Troppeføring og praktisk Tjeneste. — Han tog sin Afsked fra Hæren 1873. Meddelelserne om ham i det foreliggende Manuskript er noget forkortede.

Bevægelser var vel Aarsag til, at han fra Kadettiden var begavet med en Overflødighed af Øgenavne. En Dag gik jeg paa Gaden i Slesvig, da jeg blev standset af Major S. i Ingeniørkorpset med Spørgsmaalet om „Brøleaben“ var hjemme. Jeg kunde jo nok tænke, hvem han mente, men jeg holdt Ørene stive og svarede, at jeg ikke vidste, hvem Majoren mente, og det holdt jeg selvfølgelig fast ved, uagtet Majoren trængte stærkt ind paa mig og sagde, at det var Skaberi, jeg vidste godt, hvem han mente o. s. v. — Tilslidst kom det da, at det var Kapt. *Thalbitzer* han mente, og saa besvarede jeg jo hans Spørgsmaal. Ved Afdelingen gik han i Reglen under Navnet: „Mumbo Gumbo Gongon den Store“, efter en Figur i et af Erik Bøghs Casinostykker. Han var godmodig af Natur, men mærkelig tungnem; saaledes kaldte han stadig mig for Abercron, han havde haft en Kammerat af dette Navn, — og naar han var meget elskværdig og vilde spørge mig, hvorledes det stod til hjemme paa min Eiendom, kom det gjerne saaledes: „Hvordan staar det til paa Philipsdal“, og det gik endog saavidt, at han engang presenterede mig for en ældre Officer som „Lieutn. Abercron til Philipsdal“, hvilket jo unægtelig var noget vildledende. At han ikke var nogen Dygtighed som Militair, behøver jeg næppe at tilføie; men det var da ogsaa ret ligegyldigt, da en Bataillonschef var et ganske overflødigt Individ, fordi den hele Ordning havde udviklet sig saaledes, at Regimentet havde 8 Kompagnier og Bataillonerne ganske forsvandt, naar Regimentet laac samlet, og kun

ganske undtagelsesvis fik Betydning. Men Kapt. *Thalbitzer* var ubetinget en kjærlig Familiefader, der altid, naar Posten kom, strax spurgte om der ikke var Brev til ham fra hans Kone. Jeg gjorde ofte Rideture med Kapt. *Thalbitzer* i Dannevirkestillingen, men jeg vil ikke paastaae, at disse var meget instruktive, da han aldrig kunde orientere sig, og det saa altid blev mig, der maatte hjælpe ham tilrette. Derimod var jeg et Par Gange saa heldig at træffe Oberst *Max Müller* derude, og han kunde aabne mine Øine for meget, som jeg ikke selv havde seet eller forstaaet.

Paa en saadan Ridetur, hvor jeg var alene med *Max Müller*, kom jeg til at opkaste det Spørgsmaal, om han troede, at vi var i Stand til at holde Dannevirkestillingen med den Styrke, vi havde, og under de vanskelige Forhold, hvor Slien var tilfrossen og Oversvømmelserne bundfrosne. Han gav mig herpaa det rette Svar, det eneste, han burde give; det lød saaledes: „Det er vanskeligt at svare paa Lieutenant *Abrahams*, men een Ting veed jeg, og det er, at vi *skal* holde den.“

I *Madame Esselbachs* Hotel var Samlingssted for Officererne, og der spiste vi lige fra Generaler ned til Sekondlieutenanter til Middag i den store Sal, medens Militairmusik naturligvis spillede under Maaltidet. Her stiftedes Bekjendtskaber, og her fandt man gamle Kammerater. Det var et muntert, fornøieligt Liv; der kom noget letsindigt ind i Tilværelsen, — og saa meldte Alvoren sig dog, Krigen stod jo for Døren, og hvad vilde den bringe? Jeg

tilbragte af og til Aftenen sammen med Lieutenant *Gjørup*,¹⁾ vi spadserede da sædvanlig en Tur og endte enten hos ham eller mig ved en Flaske Rødviiin og en Cigar. Ofte dreiede vor Samtale sig om, hvorledes vi vilde være tilmode, naar det nu gik løs; om vi havde den fornødne Sindsro og Mod til at staae for Skud — og lignende Tanker!

Theodor Philipsen kom jævnlig til mig i mit Kvarter, og det hændte en Dag, at han kom og ikke traf mig; Oppasseren sagde ham, at han ventede mig snart, og saa lagde *Philipsen* sig paa min Sofa. Da *Lars* noget efter hørte mig komme løbende op ad Trappen, foer han ind og raabte til *Philipsen*, at han maatte staae op, for nu kom Lieutenanten, men *Philipsen* svarede ganske roligt, at han blev liggende, hvorfor *Lars* glædede ham med Svaret: „De er jo gal!“ — Dette skaffede os en god Latter.

Mandskabet var beskjæftiget dels med at trille Jord i Skandserne, dels med at ise en Rende i Slien. Isen var over 12 Tommer tyk, og det gjaldt jo om, at Slien ikke skulde kunne befærdes af Fjenden, dersom han rykkede frem, og Skandserne, denne lovpriste Dannevirkestilling, var jo ikke i nogen Henseende færdig. Da vi kom dertil, stod endnu Lægteprofilerne og vidnede om, hvormeget der var tilbage at gjøre, og nu var Jorden saa frossen, at det var umuligt at grave i den; hvert Stykke Jord maatte ophugges med Hakker, og de haarde Klumper blev saa trillet op og, saa godt som det kunde

¹⁾ Premierlieutenant ved 1. Rgmt. Poul Gjørup (1833—1909). Kaptajn 1874. Afsked og Slotsforvalter paa Kronborg 1885. Karakt. Oberstlieutenant 1889.

lade sig gjøre, benyttede til deraf at danne Skandser og Brystværn. Begge Arbeider, baade Isningen paa Slien og Jordtrilningen i Skandserne, var svære at udføre, særlig for Mandskab som vort, der for en stor Del var ganske uvant med legemligt Arbeide af denne Art. Paa Slien blev Isen med en Langsav skaaret i firkantede Stykker, og saa blev disse med en Baadshage skudt ind under den faste Is. Folkene var utilfredse, og en Dag brød det ud i aabenbar Opsætsighed i en af Arbeidskolonnerne ude ved Skandsearbeidet; de kastede deres Hækker, vendte Bunden i Veiret paa Skupkarrene og erklærede, at det ikke var Arbeide at forlange af dem, — de vilde ikke mere. Det truede med at blive en alvorlig Historie; men saa var der en Mand i Kolonnen, som uden Hensyn til Kammeraterne vedblev at arbeide og som, uagtet de samledes om ham og truede ham med alt ondt, ikke lod sig bevæge til at nedlægge Arbeidet, men roligt og alvorligt svarede Kammeraterne omtrent saaledes: „Det, *jeg* kan gjøre til mit Fædrelands Forsvar, er ikke stort, men det *jeg kan* gjøre, *vil* jeg gjøre, og ingen skal hverken lokke eller true mig fra at gjøre min Pligt!“ Kammeraterne studsede og saa paa hinanden, — og saa tog de fat igjen paa deres Arbeide, og Sagen blev dysset ned og kom aldrig frem i Form af Klage. Den Mand, som ikke lod sig skræmme fra at gjøre sin Pligt, var den svageste af dem alle, den der ubetinget led mest under det haarde Arbeide, — det var *Jens Paludan-Müller!*

Vor kommanderende General, Generallieutenant

de Meza, viste sig aldrig ved Middagene i Esselbachs Hotel, og jeg husker kun en eneste Gang at have seet ham, medens vi laae i Slesvig, og det var vistnok den Dag, vi i Begyndelsen af Januar havde Revue for Kongen ude ved Skandserne Nr. 9 og 10. General *de Meza* kom ridende i Spidsen for sin Stab i sit paafaldende Kostume med den altfor høie Felthue paa Hovedet og i den langskjødede Figurfrakke. Han saae lige saa mærkelig ud, som jeg havde seet ham paa Gaderne i Kjøbenhavn. Intet Under derfor at den, der ikke kjendte ham, kunde forbauses ved dette Syn. Og det var vel ogsaa dette, der fremkaldte den morsomme lille Tildragelse, at en Lieutenant, da han passerede Generalen og havde kommanderet „Gevær paa Skulder“, syntes, at han maatte gjøre endnu noget mere og derfor kommanderede: „Presenter Gevær!“ og endnu morsommere, at hans Peloton fulgte Kommandoen og gav den yderst latterlige Forestilling at marchere med „presenteret Gevær“ forbi Generalen, der nok forøvrigt aldeles ikke bemærkede Feiltagelsen.

Tiden gled, Spændingen voxede, — nu tvivlede ingen længere paa, at Krigen maatte komme.

Den 1. Februar skrev jeg fra Slesvig til min ældste Broder: „Krigen er udbrudt! Forposttjenesten er begyndt syd for Dannevirkestillingen, og de sydligere liggende Tropper er idag komne hertil. Idag er Regimentets 1. Bataillon paa Forpost, imorgen bliver det vor Tur. Jeg red idag ud til Forpoststillingen og hørte da Drønene af Broerne over Sorgfloden, der blev sprængt, og jeg syntes ogsaa at høre

enkelte Kanonskud. Ved Eckernförde skal et Par Dragoner være saarede; en Menig af 18. Infanteri-Regiment kom hertil saaret iaften, jeg talte med ham — det var et Skudskaar i Læggen. Der har forøvrigt ingen egentlig Træfning fundet Sted endnu, kun nogle smaae Sammenstød af Rekognosceringspatrrouiller. — Kufferten er pakket, og jeg er færdig til Opbrud. — Det er et alvorligt Øieblik! Min Hovedtanke idag har bestandig været den, om jeg ogsaa har Mod og Mandshjerte til at gaae mod Fjenden. — Gud hjælpe mig og give mig Kraft dertil, han hjælpe mig til at blive en brav Soldat, — og han sende mig igjen hjem til Eder, mine kjære Venner, naar jeg har gjort min Pligt her!“

Samme Dag marcherede vi ud i Skandserne. Det var meget koldt, særlig var Natten slem. Vi snoede Halmbaad, som vi viklede om Benene for at holde os varme, og saa gik vi og stampede med Fødderne og gned Hænderne, men intet hjalp, vi frøs. I Skandsen, hvor vi var, var der et lille Blokhus, og der krøb flere Officerer ind for at søge lidt Hvile og lidt Søvn, men det varede ikke længe, førend der kun var en eneste tilbage derinde, nemlig Kaptain *Thalbitzer*. Han fik sig en rigtig tryk Søvn og snorkede saa voldsomt, at den ene efter den anden fortrak derfra. Største Delen af Natten tilbragte jeg sammen med *Lucianus Kofod*, der som Lieutnant i Artilleriet havde Kommando over Skandsens Kanoner; vi gik sammen og talte om de fortvivlede Forhold dernede, om hvor uforsvarligt slet alt var ordnet for os. Saa forsøgte vi at lægge os lidt under

Brystværnet, men snart var vi igjen oppe og gik og stampede.

Den næste Dag, 2. Februar, rykkede Bataillon en altsaa ud paa Forpost syd for Dannevirke ved Overselk. Der manglede en Mand ved et af Kompagnierne. Kammeraterne forklarede, at han i de sidste Dage havde været saa forknytt og stadig jamret over, at han var sikker paa at blive skudt, men yderligere kunde de ikke oplyse. Manden blev siden funden i en af Kjælderne paa Gottorp Slot, han havde hængt sig — af Frygt for at blive skudt.

Det var med en eiendommelig Følelse, at jeg bragte Ordre til Kompagnierne om at lade med skarpe Patroner. Jeg blev holdende, saae Mandskabet stille ved Geværerne og iagttog den Virkning, det gjorde, da Kompagnikommandørerne kommanderede: „Der lades med skarpt!“ Alvoren stod at læse i de ellers saa muntre og fornøielige Ansigter. — Nu skulde det gaa løs! Krigen begyndte! — Opad Dagen kom der Melding om, at en fjendtlig Styrke viste sig ude i Terrainet. Nysgjerrigheden drev flere af os beredne Officerer til at ride ud gjennem Forpostkjæden for at see, hvad det var. Pludselig faldt der nogle Skud, Kuglerne slog ned i Jorden foran os, og nu saae vi, at der i omtrent 800—900 Alens Afstand fra os laae en østerrigsk Kavalleripatrouille paa omtrent 60 Mand. Vi vendte vore Heste og red tilbage, vi kunde jo ikke udrette noget mod dem, og vi havde opnaaet, hvad vi vilde — vi havde seet Fjenden.

Senere paa Dagen gjorde den samme fjendtlige

Patrouille et Indhug paa vor Feltvagt ved Hanenkrug. Der blev skudt fra begge Sider, og dette kaldte mig naturligtvis strax derud. Der laae to af Fjendens Heste døde, og af en blodig, gennemhullet Muffedise, som vi fandt paa Veien, kunde vi see, at en Mand var bleven saaret. Fjenden forsvandt hurtigt; de to Mand, som havde mistet Hestene, sprang op bag paa et Par Kammeraters Heste, og væk var de. Ingen af vore Folk blev saarede, men en Underkorporal og to Mand, som var ude paa Patrouillering, blev tagne til Fange. Da Fjenden var borte, og der igjen blev stille, saae jeg inde i Haven, at et Stykke af Græsplainen aabnedes som en Lem. Jeg red derind, og nu kom en gammel, hvidhaaret Mand med en rød, ulden Hue paa Hovedet op af Jorden og speidede om til alle Sider for at see, om der var noget at frygte. Da han saae, at alt var roligt, talte han ned i Jordhullet, krøb helt op og fulgtes saa af den øvrige Familie, et Par unge Folk og nogle Børn. De havde indrettet sig et Tilflugtssted i Jorden for at undgaae Kuglerne, sat en Stige derved og lagt Halm og Sengklæder paa Bunden af Hullet. Det hele var saa omhyggeligt udført, at det ikke var til at opdage, naar man ikke saae Lemmen aaben. Jeg gav mig i Snak med Manden, og han fortalte, at saaledes havde de fleste Folk der i Egnen foran Dannevirke indrettet sig et Skjulested; de vidste jo, at her vilde det komme til at gaae blodigt til.

Det var bleven Tøveir, og der faldt en afskyelig kold Regn. Der skulde tidligt om Morgenen den 3. en Ordonnans ned til Slesvig, og med ham sendte

jeg et kort Brev, hvori jeg meddelte min Broder, — til hvem jeg i Reglen skrev, — hvad jeg ovenfor har fortalt, om det lille Angreb paa vor Feltvagt. I Slutningen af Brevet skriver jeg: „Det er et frygteligt Regnveir, jeg er ikke fri for at være vaad, og min Bagage skal, efter hvad en Ordonnans fortæller, være transporteret bort inat; men sligt fører Feltlivet med sig.“

Da vi opad Dagen (3. Febr.) ved Middagstid havde faaet Mandskabet godt i Gang med at koge deres Naturalforplejning, rykkede en Bataillon af 9. Regiment og en Eskadron Dragoner ud for at foretage en Rekognoscering mod Lottorf, Geltorf op ad Veien til Brockendorf. De traf en meget overlegen fjendtlig Styrke, der drev dem tilbage, og vi maatte gjøre os rede til at optage Kampen. Kogningen maatte opgives, Maden blev kastet bort, og der blev ingen Middagsspisning den Dag. En Bataillon af 11. Regiment kom ud for at afløse os, men der blev ingen Afløsning, da der udviklede sig en Kamp paa Strækningen mellem Bustrup og Jagel, i hvilken alle de tilstedeværende Afdelinger deltog, og som lededes af Oberst *Rist*, den ældste af de tilstedeværende Officerer.¹⁾ Han havde Brug for flere Adjutanter og laante derfor mig. Jeg blev sendt ud med en Ordre til vor venstre Fløi og skulde saa blive holdende paa et nærmere betegnet Sted, hvor Obersten vilde træffe mig. Medens jeg holdt her, kom Forpostkommandøren, Ritmester *H. Castenschiold*²⁾ ri-

¹⁾ Oberst Johannes Frederik Fischer Rist (1810—73). Kommandør for 11. Rgmt. Oktober 1864, Afsked s. A. som Invalid.

²⁾ Ritmester Henrik Castenschiold (1818—1908) var 1864 Forpostkommandør Sundeved. 1867 Oberst og Chef for Husarregimentet. 1883 Afsked som Generalmajor.

dende; han talte lidt med mig og spurgte mig saa, om jeg skulde blive holdende her, og da jeg svarede ja, sagde han, at han ikke fandt Stedet rigtig behageligt og vilde foretrække et mindre livligt Sted, da han jo intet havde at gjøre her. Jeg forstod ikke strax, hvad han mente; men da han var borte, bemærkede jeg først, at Geværkuglerne fløitede over mig, og at der virkelig var livligere end behageligt.

Et Øieblik efter kom Oberst *Rist*, og jeg meldte mig da tilbage hos ham. Han var opbragt over, at to Kanoner, som han havde beordret ud, ikke var komne, og sendte mig afsted efter dem. Havde jeg blot aldrig faaet dem frem; da de kom, var det hele under Tilbagegang! Veien, der havde Stengjærder paa begge Sider, var for smal til, at Kanonerne kunde vende paa den, og den ene faldt i Fjendens Hænder, uden at de kom til at gjøre nogen Nytte. Vi gik tilbage mod Kongshøi. Paa Veien kaldte en Stemme paa mig. Paa en Baare laae min kjære Ven, eller Yndling, *Hans Peter Hjort*,¹⁾ — det var ham, som kaldte. „Jeg har faaet en Kugle i Knæet,“ sagde han, „hils Kammeraterne fra mig.“ — Vi sagde hinanden Farvel! — Han blev baaret ind i et Hus ved Veien for at forbindes af vor Underlæge, som der havde sin Forbindingsplads. Snart efter besatte Østerrigerne Huset. Nogle Dage senere døde *Hjort* paa et Lazaret i Rendsborg under en Amputation af Benet. — Vor sidste Stilling var paa gamle Dannevirke Vold, hvor 3. Kompagni holdt sig saa længe som muligt. Medens vor Skyttekjæde trak sig til-

¹⁾ Se Side 101.

bage fulgt af den fjendtlige Kjæde, marcherede en østerrigsk Kolonne med Fane og Musik i Midten takfast som paa en Exerцерplads frem ad Landeveien, uagtet Kuglerne fra vor Side gjorde lyst i deres Rækker. Det var et stolt Syn. Vi trak os tilbage til Skandserne Nr. 6 og 7.

Folkene var trætte, nedtrykte og sultne, de færreste havde faaet noget at spise siden om Morgenens, og Middagsmaden havde de jo mistet, da Kampen begyndte, netop da de skulde have spist. Regimentschefen og Bataillonschefen talte herom, Oberstlieutenant *Beck* ytrede, at det vilde blive vanskeligt at skaffe noget nu ved Aftenstide. Jeg tilbød at gjøre et Forsøg paa at skaffe det fornødne tilveie, og selvfølgelig Bemyndigelse til at benytte Oberstlieutenantens Navn. Saa red jeg da ind til Slesvig, satte min Hest ind i Esselbachs Hotel, hvor jeg samtidig gik ind for at faa en lille Forfriskning, da jeg var saa forkommen, at jeg følte dette som en Nødvendighed, og saa gik jeg da hen til Divisionsintendanten for at udføre mit Ærinde. Jeg forklarede, hvorledes Situationen var, at Folkene intet havde faaet at spise hele Dagen, at de var sultne, trætte og anstrængte og trængte til at faae noget at spise. Divisionsintendant *Svendsen*,¹⁾ en høi, smuk Mand, hørte roligt paa mit Forlangende og spurgte saa, om jeg havde en skriftlig Rekvisition. Jeg søgte at gjøre ham det indlysende, at det havde været umuligt ude i Skandserne, efter flere Timers Kamp og blottede for Skrive-

¹⁾ Intendant ved 3. Division Christen Fugl Svendsen (1826—83). Efter Krigens Overintendant ved Artilleriet. Afsked 1875.

materialier, at udfærdige en saadan. Derefter erklærede han med et ubevægeligt Ansigt og et Skuldertræk, at det kunde han ikke indlade sig paa; nu kogte Blodet i mig, og jeg udbrød i Heftighed: „Dersom Fjenden angriber i Nat, og Bataillon en er ude af Stand til at gjøre sin Pligt, saa hviler Ansvaret paa Dem Hr. Divisionsintendant, og De kommer sandelig til at bære det.“ — Han saae lidt paa mig og spurgte saa, hvormange Mand det var, som skulde have Forplejning, og hvad jeg mente var det hensigtsmæssigste at give dem. Saa kom Forhandlingen i Gang, og nu varede det ikke længe, førend jeg fik hentet min Hest, og fulgt af to Vogne med røget Flæsk, Brød, Øl og Brændevin mødte jeg ude ved Skandserne, hvor jeg og navnlig Vognenes Indhold blev modtaget med Glæde. Bataillon en marcherede saa et lille Stykke Vei til Byen Lille Dannevirke, og der fik vi nogle Timers Hvil. Vor Underlæge, *Siemsen*,¹⁾ havde faaet fat paa noget Kjød, hvoraf han havde lavet en udmærket Boeufsteg, som stivede os godt op. Da denne, som vi spiste i en Bondegaard, var fortæret, opsøgte jeg Kostalden, hvor jeg mellem et Par store, røde Køer, der laa og vendte Ryggen til hinanden, fik anbragt et Knippe Halm og derefter med stor Forsigtighed mig selv; det gjaldt jo om, at Køerne ikke blev forstyrrede, men blev liggende. Her fik jeg et lille Blund, hvad jeg haardt trængte til. Sent om Aftenen marcherede Bataillon en ind til Gottorp. Jeg gik hen paa Essel-

¹⁾ Willibald Viggo Siemsen (f. 1839), konst. Underlæge ved 1. Rgmt. i 1864. Senere prakt. homøopatisk Læge i Kbhvn.

bachs Hotel, hvorfra jeg skrev et Brev til Hjemmet. Det var det andet Brev paa den Dag; — at det kun var een Dag, paa hvilken alt dette var foregaaet, det var ikke til at fatte. I Hotellet traf jeg mange Officerer, og jeg maatte naturligvis besvare en Masse Spørgsmaal og meddele, hvad jeg kunde om Kampen. Da jeg saa fortalte om, at Lieutnant *Hjort* var saaret og i Fangenskab, hvilket blev hørt med Sorg af alle, saae jeg Madam *Esselbach*¹⁾ tørre Taarerne af sine gamle, venlige Øine og hørte hende sige: „Ach, mein lieber Jung!“ Hun, som vi alle, var indtaget af hans raske, elskværdige Væsen. *Hjorts* smukke, store Hund, som ellers altid fulgte ham, gik omkring paa Hotellet og søgte efter sin Herre. Senere hørte jeg, at den var kommen ned til ham i Rendsborg, inden han døde.

Den 4. Februar om Morgenen tidligt stod vi igjen ude i Skandserne og havde det sørgelige Syn at se Kongshøi, som ligger lige udenfor, besat af fjendtligt Artilleri. Der blev kastet nogle Granater derud for at forstyrre dem i at sætte sig fast, og vi frydede os ved Virkningen, hver Gang et velrettet Skud bragte Uro derude. Den følgende Nat var drøi; det frøs haardt, 13—14 Grader blev der sagt, og vi havde jo ikke andet at holde os varme ved end at stampe med Fødderne, trippe frem og tilbage i Skandsen og banke i Hænderne. Vi beviklede Benene fra Fødderne til Knæene med Halmbaand — alt gik ud paa at stride mod Kulden, som lammede os.

¹⁾ Den fra vore Krige bekendte Gæstgiverske i Slesvig By Madam Doris Esselbach f. Seest; død 1869, 62 Aar gammel.

Et Par stakkels Artillerister havde søgt at holde Varmen ved at tømme en Flaske Brændevin; om Morgen sad de begge døde, lænede mod Brystværnet, — de var frosset ihjel, — Flasken laae ved deres Fødder.

Jeg længtes efter noget varmt at drikke og kom hen til Marketendervognen for at faae en Kop Kaffe. Han havde ikke mere, — det eneste han kunde skaffe var varmt Vand med hvid Rom; saa fik jeg da en Skaal af denne rædsomme Drik. Det var den værste Morgendrik, jeg endnu havde faaet, men den varmede jo rigtignok. Havde jeg nu havt en Skaal af den ringeagtede varme Mælk fra Landvæsenselev-Tiden, hvor vilde den dog have smagt mig!

Den 5. om Eftermiddagen Kl. 6 var Regimentet vendt tilbage fra Dannevirke til Gottorp Slot. Forkomne af Kulde, trætte fra de foregaaende Dage og af de gjennemvaagede Nætter, søgte Mandskabet Hvile ved at lægge sig paa Gulvene i Slottets Sale med Tornistrene under Hovedet. Der var naturligvis ikke Tale om at klæde sig af, vi skulde jo være parate til hurtig Udrykning, om der skete noget derude. Enkelte fik Papir og Blyant frem for at sende et Par Ord til Hjemmet. Nogle fik de haarde stivfrosne Støvler af Fødderne, Kammeraterne maatte hjælpe dem dermed, og saa blev de stakkels Fødder forbundne med Klude og Støvlerne smurt for om muligt at blødgjøre dem lidt. Ro blev der ikke meget af, uagtet det var det, man mest trængte til.

Det fortæltes, at vi om Aftenen skulde ud igjen for om muligt at fordrive Fjenden fra Kongshøi og

følge ham tilbage over Slesvigs Grændse. Fantasien arbeidede, Haabet voxede, Tankerne søgte hjem til de Kjære og atter ud mod Fjenden. — Store Gud! maatte det forundes os at værne vort Land og bringe Sejren hjem!

Ventetiden var lang — endelig Kl. hen imod 10 kom der Ordre; Kl. 10 skulde Regimentet staae færdig til Afmarch. Det indskærpedes, at alt skulde gaa saa lydløst som muligt — det var jo saa naturligt, vi skulde komme over dem som et frembrydende Uveir.

Regimentet afmarcherede. Da vi kom, hvor Skandseveien dreier af til venstre, gjordes Holdt. En Adjutant fra Overkommandoen bragte Obersten en Ordre - - - Nordpaa! Ad Flensborgveien? — Bort fra Dannevirke? Ingen forstod det — den Gang havde vi jo ikke bedre Forstand.

Der faldt Isslag. Veien var glat. Kulden isnede gennem Legemet, Sindet var tungt, ikke en Lyd hørtes; tavse og knugede listede vi afsted. Saa gjordes der Holdt, saa igjen afsted og saa atter Holdt. Nu forstod vi, hvorfor vi standsede saa ofte; der laa styrtede Heste og Kanoner langs Veigrøften, hvor de blev slæbte hen for at gjøre Plads. Hvert Øieblik gled man. Mandskabet hængte Geværerne over Halsen og tog hinanden under Armen for at støtte hinanden. Min Hest faldt Gang efter Gang, det var ikke muligt at holde den oppe. *Lars*, min Oppasser, trak den langs Veikanten i Sneen, jeg vilde hellere gaae. Pludselig løber jeg mod en Patronkarre, — jeg havde sovet, gaet og sovet, nu

vaagnede jeg ved Stødet. Saa standsede vi igjen. Hestene var styrtet for en af de store Kanoner, som man havde forsøgt at føre med fra Skandserne, de kunde ikke trække mere. Kanonen maatte rulles ned i Grøften, Hestene kunde ikke reise sig og maatte slaaes ihjel. Vi skulde jo frem. Saaledes sneg Natten sig, — det begyndte at dages, — men i Sindet vilde Dagen ikke bryde frem. Det var saa tungt, saa trykkende, — ingen havde et opmuntrende Ord at sige.

Der faldt enkelte Skud bag os. Fjenden forfulgte os altsaa!

Vi naaede Sankelmark Sø. Her gjordes Holdt, og snart meddeltes det os, at vi, *Max Müllers* Brigade, skulde tage Stilling for at standse Fjendens Fremrykning. En Del Officerer samledes i Veigrøften for at spise Frokost; frem kom det tarvelige Maaltid, bestaaende af nogle Kiks eller „Biskøiter“, lidt Chokolade og Brændevinsflasken. Vi var jo ikke belavede paa dette; da vi vendte tilbage fra Skandserne, mente vi jo, at vi skulde derud igjen — hvem havde tænkt paa at forsyne sig med Mad til næste Dag.

Da Frokosten næsten var til Ende, kom nogle Dragoner syd fra, medbringende en Fange, en østerriksk Underofficer, Furér ved et Ulanregiment. En af vore Officerer, Premierlieutenant *Weiss*,¹⁾ som havde færdedes viden om i Verden, efter hvad han selv fortalte blandt andet som Løvetæmmer, tiltalte ham

1) Ny-Sølvfabrikant Wilhelm Weiss (1833—1923), Sekondlieutenant i Reservén i Krigen 1850. Kaptajn i Reservén og Chef for 1. Rgmts. 1. Komp. 1864.

i et for os andre ukjendt Sprog, og efter at nogle Spørgsmaal og Svar var vexlede, fortalte han os, at Fangen var Kroat.

Da Frokosten var færdig, gik hver af Officererne til sin Afdeling, og Overlægen og jeg sad alene tilbage, saa kom Lieutenant *Dirckinck-Holmfeld* hen til os med et mørkt Udtryk i sit Ansigt.¹⁾ Han rakte os begge Haanden, — han vilde sige os Farvel og Tak for godt Kammeratskab, — han levede ikke denne Dag til Ende, sagde han. Vi søgte at bringe ham fra disse Tanker, men han blev ved sit. Hans Forudanselse gik ogsaa i Opfyldelse; faa Timer efter havde han faaet sit Banesaar.

Det kjæmpede i mig; skulde jeg opsøge *Theodor Philipsen* og bede ham, dersom jeg faldt og han kom levende hjem, at bringe hende, vor fælles Cousine min Hilsen, bede ham sige, at hun var i min Tanke til det sidste. — Nei, jeg havde jo foresat mig, at jeg intet vilde sige, førend jeg turde byde hende min Haand og samtidig byde hende et Hjem. Dette vilde være Svaghed. — Hvorfor forstyrre hendes Fremtid med en saadan Hilsen — hun havde havt Alvor nok i sit Liv, hvorfor skulde jeg —, nei! jeg skulde være fast! —

Brigaden *Scharffenberg* (9. og 20. Regiment), som havde dannet Arrieregarden, marcherede igjennem. Sørgeligst saae Kavalleriet ud paa deres slunkne Heste, der uagtet Sporerne trykkedes dem i Siderne for at holde dem oppe, gik med ludende Hoveder, som om de sov.

¹⁾ Stud. jur., Sekondlieutenant i Krigsreserven ved 1. Rgmt. Johannes Constant Emanuel Baron Dirckinck-Holmfeld (1836—64). Dræbt af en Granatstump under Kampen ved Sankelmark d. 6. Februar. Begravet i Krohaven ved Bildsø.

Saa indtog vi vor Stilling, 5. Kompagni i Skyttekjæde, de andre Kompagnier i Kolonner bag Høidedraget støttende den høire Fløi til Søen, den venstre Fløi noget tilbagetrukken. Et Kompagni stod i Reserve paa Landeveien. Tre Kompagnier stod vest for Landeveien og havde Søen i Ryggen; det forudsattes, at Isen kunde bære.

Langt ude i Syd saae jeg fjendtligt Artilleri kjøre op. Jeg red strax hen til Oberst *Max Müller* og meddelte ham det. Han saa derud og sagde: „De maa have en bedre Kikkert, end jeg har, lad mig laane den.“ „Jeg har ingen Kikkert, Hr. Oberst.“ En Granat kom i det samme brølende, farende igjennem Luften; den gik over Hovedet paa os og sprang langt bag ude.

„De har et Par gode Øine, Lieutenant *Abrahams*.“

Granatskydningen fortsattes. To af vore Kanoner kjørtes op og forsøgte at naa det fjendtlige Skyts — desværre rakte vore Granater ikke saa langt. De maatte protse paa og kjøre bort igjen.

De første fjendtlige Granater gik for langt, men snart havde de fundet Distancen, og uagtet vore Kompagnikolonner stod dækkede bag Høidedraget, faldt Granaterne, hvor de skulde, i og om vore Kolonner. Det er altid svært at staae stille og lade sig beskyde, naar man ikke kan gjøre Gjengæld, især for saa livlige Folk som vore Kjøbenhavnere. De maatte beskjæftiges, og derfor begyndte et Par af vore erfarne Kompagnichefer at lade Mandskabet gjøre Geværgrab. Det hjalp, Kommandoen trak Opmærksomheden fra Skydningen; kun af og til, naar

en Granat sprang i eller lige ved Kolonnen, maatte der standses lidt, medens de Saarede bares bort, og saa begyndte man igjen: Gevær paa Skulder! o. s. v. Det var et eiendommeligt Syn, men Ideen var god. Fjendtligt Rytteri, Ulaner, udførte et rask Angreb paa vor høire Fløi. De modtoges med en Salve, Mandskab og Heste tumlede mellem hverandre, gjorde omkring og forsvandt, forsaavidt de ikke blev liggende paa Pladsen. Infanterikampen begyndte; det gik livligt i Skyttekjæden, men Krudtrøgen blev i det stille Veir staaende mellem os og Fjenden og betog os Udsigten. Fjendtlige Kompagnikolonner brød snart igjennem Skytterne, kastede vort 5. Kompagni tilbage og stormede op ad den sydlige Bakkeskraaning.

Der blæstes: Første Regiment fremad! — Med fældet Gevær førtes vore Kompagnikolonner i rask March opad Skraaning, og paa Bakkekammen mødtes vort 2. og 4. Kompagni med de fjendtlige Kolonner. Kaptajn *Weyhe* vexlede Hug med den østerrigske Kompagnifører.¹⁾ Det hele tørnede sammen i et vildt Haandgemæng med Bajonetstød og Kolbeslag — —.

Saa lød Signalet: „Første Regiment tilbage“, og hvad der ikke var omsluttet af Fjenden eller havde faaet andet Forfald, gik tilbage gjennem Aabningerne mellem 11. Regiments Kompagnier, der nu skulde optage Kampen.

Det var vor gamle Chef, *Max Müller*, der ledede

¹⁾ Kaptajn Frederik Joachim Henning Weyhe (1826—99) var i 1864 Chef for 1. Rgmt.s 4. Kompagni, saaret og fanget under Haandgemæng ved Sankelmark d. 6. Febr. — 1873 Oberst og Regimentschef. Tog sin Afsked 1888.

det, det var ham, der lod Signalerne blæse; han forstod, at 1. Regiment var bedre skikket til at gaae paa med Bajonetten end til at staae. Han paalagde mig at søge at samle de mindre, adsplittede Grupper af vort Mandskab, som bevægede sig i Terrainet. Idet jeg red langs Stillingen, saae jeg General *Steinmann* til Hest holde alene paa Landeveien. Generalen kaldte paa mig og rettede nogle Spørgsmaal til mig. En Dragonordonnans kom til og afgav en Melding til Generalen; i samme Øieblik ramte en Kugle Ordonnansen, og han sank livløs ned mellem sin og min Hest. — „Min stakkels Ordonnans,“ sagde Generalen. „Der blev jeg nok ogsaa truffet,“ sagde han ganske roligt. En Kugle sad i hans Ben, men han blev paa Hesten. Lidt efter sank min Hest i Knæ, strakte Hovedet frem og udstødte et klagende Suk. Jeg stod af og saae, at Blodet løb ned af dens Lænd, der var saaret af en Granatsplint, medens lige bag Sadelkanten en Geværkugle var trængt ind i dens Ryg; den kunde ikke bære mig længere. Jeg tog Dragonordonnansens Hest, — saa blev jeg jo ridende igjen. Ude paa høire Fløi saae jeg et Kompagni Tyrolerjægere komme ud fra Skoven. Jeg kaldte paa en af vore Underofficerer, en god Skytte, og sagde til ham: „Skyd den Officer, som fører det fjendtlige Kompagni, om De kan.“ Han skyder, Officeren falder, og Kompagniet forsvinder tilbage i Skoven.

Skydningen aftog efterhaanden, da Mørket faldt paa. Det blev saa stille, saa forunderligt stille rundt om. Nu først meldte sig Tankerne om alle de mange,

de gode Venner og de brave Folk, som i Kampen var faldne for Fjendens Ild. Regimentets Rester samledes ved en Bondegaard, Jaruplund, lidt nord for Bilskov Kro. Det saae bedrøveligt ud. Af et Kompagni havde vi kun en Lieutenant og en halv Snes Mand igjen, de fleste Kompagnier var svundne ind til den halve Størrelse. Senere kom jo en stor Del tilbage, som havde forvildet sig i det frembrydende Mørke eller var komne ind i 11. Regiment, men Tabet var alligevel stort. Officererne gik ind i Gaardens Storstue, hvor *Max Müller* sad i et Sofahjørne og nikkede rolig og alvorlig til os, efterhaanden som vi kom ind; i det andet Sofahjørne sad Oberstlieutenant *Beck*, lille og sammensunken. Efter at Oberst *Müller* havde gjort nogle korte Bemærkninger om Affairen, sagde han: „Vi maa have en Parlamentair ud til Fjenden for at sikre os Vaabenhvile, medens vi samler vore Saarede.“ Han saae sig om i Kredsen. „Det kan De gjøre, Lieutenant *Abrahams*.“ Jeg fik en Hornblæser med mig og en Lygte i Haanden, der i Mørket maatte gjælde for Parlamentærflag, og saa begav vi os ud, syd paa, ad Veien, hvorfra vi var komne.

Sneen faldt saa smaat, det var ganske stille, ikke en Vind rørte sig; Maanen stod bleg og tilsløret bag Sneluften, det store Liglagen laae over Valpladsen.

Hvad er det, som ligger derhenne i Hulveien mellem Skrænterne? — Fjender? — Ja, men de er døde. De laae saa stille, langt fra Slægt og Venner, ukjendte i et fremmed Land; vel omtrent en Snes

Mand af de smaae, graa Tyrolerjægere med de kjække Hatte med Hanefjeren paa Siden; den livløse Haand omsluttede endnu den korte Riffel. Sneen lagde sig blødt over dem, og Maanen kastede sit vemodige Skjær paa dem! — Der blev gjort et Korsets Tegn og udtalt et „Fred være med Jer“ over dem, — men det var kun en ung Lieutenant, der gjorde det.

Videre frem — der ligger flere Døde, snart af vore, snart Fjender. Større Stilhed og dybere Fred har jeg aldrig følt end her, hvor nylig Kampen og Striden havde staaet.

„Blæs et Signal, Hornblæser, saa at de kan blive opmærksomme paa os; de kan ellers tro, at vi vil snige os igjennem deres Kjæde, og skyde paa os.“ — Han blæste „Reveillen“, der lød saa underlig, melankolsk i Stilheden, næsten som en Klagesang over de Døde.

„Halt! Wer da!“ lød det strax efter udtalt som en Italiener vilde udtale det, og Svaret: „Ein Parlamentair“ faldt saa hurtigt og fast som paa en Øvelsesplads.

En ung Lieutenant tog imod mig og førte mig til Feltvagten. Her afleverede jeg min Sabel, blev bundet for Øinene med et Lommetørklæde, og saa tog Lieutenanten mig under Armen og førte mig videre. Vi vexlede kun nogle faae Ord sammen. Ved Pickettet tog en Hauptmann mig under den anden Arm, og saaledes gik vi da ad Oversø til gjennem Skoven. Vi kom til et Gangbræt, som førte over en Aa, der maatte vi gaa sidelænds. Kaptainen talte livlig, roste vor Skydning og beundrede vor fremadgaaende Be-

vægelse for at møde deres Angreb. Endelig naaede vi ind i Byen; der blev levende omkring os, mange Stemmer hørtes, og jeg mærkede, at jeg blev ført over en Gaardsplads og ind i et Hus. Kaptainen forlod mig, og kom lidt efter tilbage for at sige mig, at jeg nu vilde blive ført ind til Brigadechefen, men ingen opfordrede mig til at tage Bindet fra Øinene. Saa stod jeg da overfor Generalen. Jeg rettede mig, tog Haanden til Huen og forebragte mit Ærinde. — Det slog mig, at hans første Spørgsmaal til mig var, om jeg var Slesviger. Da jeg havde svaret benægtende, paalagde han mig at bringe følgende Svar til min Brigadekommandør:

„Valpladsen er afsøgt, der findes ikke nogen levende Soldat mere, jeg har ladet Afsøgningen foretage af paalidelige Officerer. Ønsker Deres Oberst at forvise sig derom ved at udsende Patrouiller, tilsiger jeg ham, at han kan gjøre det i Fred, men sig ham, at jeg indestaaer ham for, at det er overflødig.“

Derefter bad han mig bringe Obersten sin Hilsen og fortsatte saaledes: „Sig ham, at min Brigade kaldes „Jærnbrigaden“, fordi den aldrig er vegen tilbage. Den har staaet overfor Franskmand og Italienerne, men den har aldrig lidt saa meget som idag, — vi har mistet 27 Officerer, dels faldne, dels saarede; sig ham, at jeg beundrer hans Soldaters Tapperhed og deres Skydning.“

Jeg udbad mig Oplysning om de af vore Officerer, der var indbragte til Lazarettet, og han beordrede da de to Officerer, som havde ført mig

ind, at føre mig til Lazarettet, førend de bragte mig tilbage. Jeg traadte af, følte et venligt Klap paa min Skulder og blev saa paany taget under Armen af mine Ledsagere og ført ud. Saa passerede vi gennem den fjendtlige Bivouak; jeg hørte de fremmede Tungemaal omkring mig, skimtede Lyset og lugtede Røgen af Bivouakilden, hvorom Soldaterne var leirede, men vi gik tause forbi. Atter kom vi ind i en Gaard og ind i en Lade. Der laae Halm paa Lergulvet; Kaptainen forlod os, vendte kort efter tilbage fulgt af en Læge, som vilde give mig Oplysning om de Kammerater, som laae her. Kun om en af dem fik jeg det sørgelige Svar, at det snart var forbi — han stod ikke til at redde. Det var *Dirckinck-Holmfeld*. Han laae i Dødskamp, saaret i Ansigtet og Brystet. Han fik altsaa Ret, — han levede ikke Dagen til Ende! —

Men var det virkelig kun een Dag? Var det i Formiddags vi sad sammen paa Grøftkantens derude?

Maatte jeg faae Lov til at tale med de andre danske Officerer? — Det kunde ikke tillades; men havde jeg noget at meddele dem, skulde det blive dem overbragt. — Jeg havde kun en Hilsen at sende dem, ikke mere.

Saa tilbage gennem Skoven over Gangbrædtet, til Feltvagten og til Vedetposten, hvor jeg var kommen ind. Endelig fik jeg Bindet fra Øinene og modtog min Sabel, medens Hornblæseren blev ført hen til mig af to Mand, som havde bevogtet ham. Jeg tog Afsked med mine Ledsagere, vi rakte hinanden

Haanden, og den flinke Kaptain, som paa den sidste Del af Veien havde udtalt sig meget frit om, at han ikke nærrede det mindste Spor af fjendtlige Følelser overfor Danmark, gav mig et kraftigt Haandtryk, idet han sagde: „Adieu, Hr. Lieutenant, leben Sie recht wohl!“

Det var bleven mørkere, Maanen lyste næsten ikke mere. De Faldne var nu næsten helt dækkede af Sneen. Ved Jaruplund holdt en Vogn, som ventede paa os. Underlæge *Siemsen* sad paa Vognen, og jeg satte mig op ved Siden af ham; sovende kom jeg til Flensborg, hvor jeg, efter nogen Søgen, traf Obersten og afgav min Melding, som øiensynlig glædede ham. Da jeg havde endt, sagde han: „De frygtede nok for en Overrumpling, de ligger naturligvis ganske isolerede; det vilde have været en let Sag at afskære dem, men det var her jo ikke Tale om.“ Nu gik det op for mig, hvorfor jeg var blevet saa strengt bevogtet, og hvorfor Bindet ikke var bleven taget fra mine Øine, da jeg stod for Generalen; hvorfor jeg ikke maatte tale med de danske Officerer, og hvorfor Generalens første Spørgsmaal til mig havde været, om jeg var Slesviger — man frygtede Spioneri. Mange Aar efter fik jeg Bekræftelse herpaa. Den hele Nat havde Østerrigerne været i Uro for at blive omringede og afskaarne fra Retraiten.

Jeg kom ind paa et Hotel — hvor det var, veed jeg ikke; jeg fik noget varmt at drikke, og en elskværdig, dansktalende Borger skaffede mig et Par delige, tykke og varme Handsker, da jeg havde tabt

mine, og mine Hænder var saa kolde og stive. Den Venlighed, der vises under saadanne Forhold, glemmes aldrig.

Atter gik det nord paa. Dødtrætte, blændede af Sneen, forkomne, forsultne, listede vi afsted. Mange Folk styrtede om, nogle kastede sig i Grøfterne og erklærede, at de ikke kunde gaae længere. Bag hvert Kompagni gik nogle Officerer og Underofficerer for at søge at holde Mandskabet samlet. Man hjalp hinanden, saa godt man kunde; enhver, der endnu havde Kræfter dertil, bar Tornister og Gevær for en mindre stærk Kammerat, eller tog ham under Armen for at hjælpe ham fremad. Efterhaanden fik vi nogle Vogne, hvor de syge og trætte Folk kom op, men ingen, som kunde gaae, trængte sig frem for at faae Plads, — det var rørende at see, hvorledes de Par Dages Krigerliv havde udviklet det gode Kammeratskab. Mange Steder kom Befolkningen løbende med Mælk, Øl og Vand eller med nogle Skiver Rugbrød for at styrke de stakkels Soldater; vi var jo nu blandt lutter Venner, trofaste Venner.

Mod Aften, da Mørket faldt paa, viste der sig de underligste Syner for os; jeg saae høie Huse med oplyste Vinduer; bestandig troede vi, at nu var vi lige ved Sønderborg, en kunde se et, en anden noget andet — Febersyner, som Overanstængelsen maaske i Forbindelse med Sneens blændende Indflydelse fremkaldte.

Endelig naaede vi Dybbøl Skandser og kom over Broen til Als. Den 7. om Aftenen sad jeg paa Søn-

derborg Gade paa en Stentrappe; Taarerne trillede nedad mine Kinder. Brigadeadjudanten (*Buchwald*¹⁾) kom hen til mig og satte sig ved Siden af mig. „Hvorfor græder De?“ spurgte han. — De sidste Dages Ulykker, Træthed og Søvnløshed havde overmandet mig, — jeg havde intet andet at svare end: „Det er saa sørgeligt.“ —

Regimentet skulde ligge ude paa Sønderskov hos Forstraad *Ulrich*.²⁾ Klokken var omtrent 10, da jeg kom derud. I Gaarden stod min Oppasser, *Lars*, og stirrede paa mig med sine store, dumme Øine. Han troede aabenbart, at jeg var et Gjenfærd; han gik rundt om mig, saae paa mig og paa Hesten, jeg red paa og sagde endelig: „Er det Hr. Lieutenanten selv!“ Han havde fundet min saarede Hest og trukket den med til Als, hvor den nu var afleveret til et Depot for syge Heste. Min Sadel, Ridetøi og Sadeltasker havde han dog været saa fornuftig at tage med herud. At jeg var død, det havde han anseet for en afgjort Sag.

„Men hvor har Du dog været *Lars*?“

„Jeg kunde ikke hitte Hr. Adjudanten; saa fulgte jeg med Stabsvognen hertil.“ — Det lød jo ganske fornuftigt. Ved Begyndelsen af Sankelmarkaffæren, da Regimentet tog Stilling, havde jeg paalagt ham at blive hos Overlægen for at være mig til Hjælp, dersom jeg blev baaret ind, og foreholdt ham, at han ikke maatte løbe sin Vei, naar Skydningen begyndte, som han havde gjort den 3. ved Over-Selk.

¹⁾ Premierlieutenant Frants Ingstrup Buchwaldt (1832—1910) blev Oktober 1863 Adjutant ved 7. Brigade. Han blev 1883 Oberstlieutenant, 1893 i Forstærkningen.

²⁾ Forstraad Georg Frederik Sigismund Ulrich (1818—83). Overfører.

Siden fortalte Overlægen mig, at saa snart det første Granatskud faldt, løb *Lars*, alt hvad han kunde strække ud, ad Flensborgveien nordpaa, glemmende mig og mine Formaninger. — Han kunde ikke lære at staae for Skud, og lærte det aldrig.

Jeg kom ind i Forstraadens hyggelige Bolig — der var varmt og godt; Middagsmaden havde ventet paa os, og nu gik vi tilbords. Saa sulten havde jeg aldrig været. — Men Trætheden og Søvnen var dog stærkere end Sulten — jeg faldt i Søvn med Skeen i Haanden og en deilig Tallerken Suppe foran mig. Den elskværdige Vært forstod strax Situationen; han kom hen til mig lagde Armen om min Skulder og sagde, at jeg nok trængte mere til Sengen end til Maden. Saa fulgte han mig op paa mit Værelse, hjalp mig med Afklædningen, trak de haarde Støvler, som ikke havde været af Fødderne i 7 Dage, af mig og dækkede mig til, som var jeg hans eget Barn, slukkede mit Lys og sagde Godnat. — Næste Middag Kl. 2 vaagnede jeg, frisk, styrket og umaadelig sulten.

Regimentsadjutanten, Lieutenant *Bernth*¹⁾ var ved Sankelmark bleven saaret af et Granatstykke i Skulderen; det var lige i Begyndelsen af Affæren. Oberstlieutenant *Beck* fulgte ham tilbage til Overlægens Forbindingsplads og jeg saae ikke Oberstlieutenanten under hele Affæren; hvor han var, det veed jeg ikke, vi mærkede kun Brigadens, *Max Müllers*, Ledelse. Hvor forundret blev jeg ikke, da jeg paa Skovrider-

¹⁾ Sekondlieutenant Johan Christian Emil Marius Bernth (1833–1914) blev Oktbr. 1863 Adjutant ved 1. Regiment. 1885 Kaptajn i Forstærkningen og Expedient i Krigsministeriet.

gaarden i Sønderkov fik Ordre af min Bataillonschef, Kaptain *Thalbitzer*, at melde mig hos Oberstlieutenanten, — som ogsaa var her, — for at overtage Stillingen som Regimentsadjutant. Jeg havde ikke mindste Begreb om Regimentsadjutantens Pligter og følte mig ikke saa lidt trykket ved Tanken om at skulle overtage denne Tjeneste, men trøstede mig dog med, at Lieutenant *Bernth* vel snart igjen meldte sig til Tjeneste. Mærkeligt var det at udtage en ung Lieutnant af Krigsreserven med kun 8 Maaneders Uddannelse og saa nogle faae Maaneders Tjeneste til Regimentsadjutant; men næsten endnu mærkeligere var det, at det virkelig gik, og efter Chefernes Udtalelser derom, gik godt, uagtet det jo var under meget vanskelige Forhold, jeg kom til at arbejde; og det blev ikke i en kort Tid, jeg blev i denne Stilling, da Lieutenant *Bernths* Saar havde været ret betydeligt, saa at han først vendte tilbage til Regimentet ved Fredsslutningen, efter at han havde tilbragt en Tid ved Laurvig Bad som Rekonvalescent. — Og hvorledes var saa den Regimentschef, hos hvem jeg blev Adjutant?

Oberstlieutenant *Charles Beck* havde tilbragt næsten hele sin Tjenestetid ved Stabene, dels som Adjutant, dels som Souschef og Stabschef; den praktiske Tjeneste var han fremmed for, og dette mærkedes bestandigt. Han var ligesom ængstelig ved at træde i personligt Forhold til Officerer og Mandskab og vilde helst kun træde i Forbindelse med Afdelingen gennem skriftlige Regimentsbefalinger og Proklamationer. Dette bevirkede, at alt for meget

PETER ABRAHAMS
som Lieutenant.

kom til at hvile paa Adjutanten, der fik et altfor stort Raaderum. Dertil kom, at Oberstlieutenantens legemlige Kræfter ikke var store, saa at han stadig overmandedes af Træthed og endog under ret vanskelige Forhold sov ind, — og naar han blev vækket, søgte han at styrke sig ved Cognac, som han altid var forsynet med. Heri ligger absolut ingen Beskyldning for Drukkenskab; men kun en Antydning af, i hvilken Grad den ulykkelige Mand følte sig uskikket til sin Stilling. Mange Gange, naar vi sad og arbejdede sammen med Kortet for os for at lægge Planer til Afdelingens Dislokation, faldt han i Søvn; jeg lod ham da sove en lille Stund, og vækkede ham saa ved at tale høit til ham. Ogsaa paa Hesten faldt han ofte i Søvn, naar vi red sammen, og jeg var da ofte angst for, at han skulde falde af. At det under disse Forhold var særlig vanskeligt for en saa ung og uerfaren Officer at indtage Adjutantstillingen, vil let forstaaes.

Paa Als gjenfandt vi vort 7. Kompagni, Premierlieutenant *C. Th. Sørensen*, som fra Sankelmark var marcheret til Flensborg, og dér havde indskibet sig til Sønderborg.

Allerede den 9. blev Regimentet forlagt til et Kantonement nordligere paa Als med Staben i Frydendal. Den 8. havde jeg fra Sønderskov skrevet et Brev til min Fader, men allerede den 11. telegraferede jeg fra Frydendal til ham: „Jeg er rask og uskadt, sender Hilsen til alle“. Jeg har vel frygtet for, at mit Brev ikke skulde komme til sit Bestemmelsessted. Nu indkom efterhaanden Rapport-

terne om Sankelmarkaffæren, og med disse var Oberstlieutenant *Beck* travlt beskjæftiget, medens vi laae i Frydendal. Han samlede dem selv og affattede selv Hovedrapporten til Krigsministeriet. Denne Rapport skal være spurløst forsvunden i Ministeriet.

Til Sønderborg var ankommen en Del frivillige Gaver til Regimentet, deriblandt en Del Sko og Støvler, Sokker, Uldrøier og andet Uldtøi; disse Gaver var særdeles velkomne, da Folkenes Fodtøi og Strømper var i en ynkelig Forfatning. Uddelingen af alt dette, Affattelsen af Styrkelister o. s. v. gav mig meget at bestille, og det var ikke længe, vi fik Lov at blive her, thi allerede den 13. Februar havde vi Ordre til at indskibe os i Sønderborg for at overføres til Faaborg, hvorfra Regimentet skulde marchere til Fredericia.

Endnu førend det var bleven Dag, red jeg den 13. ledsaget af en Ordonnans ind til Sønderborg for at ordne Afskibningen. Underveis saae jeg udenfor et Hus ved Landeveien en Oppasser staae og børste en Lægeuniform. Jeg spurgte Oppasseren, hvad hans Læge hed, og da han svarede: Dr. *Arendrup*, sprang jeg af Hesten, som jeg lod Ordonnansen holde, løb ind i Huset, hvor jeg fandt Dr. *Emil Arendrup*,¹⁾ der var en god Ven af mig og mine Brødre, liggende i Sengen. Jeg sad et Par Minutter paa Sengekanten og talte med ham, saa ud igjen og afsted til Sønderborg. I Pladskommandantskabet fik jeg Anvisning paa, hvor Skibene laae,

¹⁾ Emil Arendrup (1838—71) blev cand. med. 1864 og var Ambulancelæge under Krigen. Han tog i Krigen 1870 Tjeneste ved et Lasaret i Paris og døde her af Dysenterl.

i hvilke vi skulde ombord; men samtidig erfarede jeg der, at der laae nogle Kasser og Foustager til Regimentet. Det viste sig, at Kasserne indeholdt bayersk Øl paa Flasker, og Foustagerne var fyldt med smaa Tvebakker. Disse Gaver var jo saa uhyre velmente, men saa gyselig upraktiske og forholdsvis til saa liden Glæde for Folkene. Naa, de skulde jo uddeles, og dette ordnede jeg da saaledes, at saavel Kasser som Foustager blev anbragte ved Landgangsbroerne, og nogle Underofficerer fik Ordre til at give Mandskabet hver en Halvflaske og saamange Tvebakker, som kunde rummes i deres Hænder. Mandskabet fik Ordre til at hænge Geværet om Halsen, og med den ene Haand modtage Flasken og med den anden Haand række sin Hue frem, for at den kunde fyldes med Tvebakker. Det gik, Gaverne blev uddelte uden at forsinke Indskibningen, — og det gav dog Anledning til lidt Morskab.

Saa seilede vi over til Fyen, hvor vi blev landsatte i Faaborg, og derfra marcherede vi over Assens til Middelfart og Strib, hvorfra vi blev sat over til Fredericia. Vi overnattede i og ved Assens og Middelfart. Oberstlieutenanten og jeg var indkvarteret hos Pastor *Storch* i Sønderby ved Assens, og i Middelfart paa et Hotel. Den 16. Februar ankom Regimentet til Fredericia. Oberstlieutenanten og jeg fik Kvarter i Oberstlieutenant *Langes* Bolig. Familien var reist bort, og den største Del af Indboet var borte, men der var efterladt et Par Senge med Sengklæder, og vi indrettede os ret godt for de faae Dage, vi kom til at blive der. Uhyggelig var Byen under

de nuværende Forhold. Mange af Familierne var flygtede bort, og alle andre beredte sig paa at modtage Fjendens Angreb paa Fæstningen og bortsendte derfor deres Bohave og indrettede sig paa at leve saa indskrænket som muligt. Det blev kun 4 Dage, vi kom til at blive her; den 20. fik vi Ordre til at afmarchere til Veile for at slutte os til *Hegermann-Lindencrones* Division, der bestod af den største Del af Kavalleriet, Batteriet *Johansen* og nu altsaa 7. Brigade (1. og 11. Regiment) Oberst *Max Müller*, samt 7. Regiment.

I Veile blev Oberstlieutenanten og jeg indkvarterede hos Amtmanden, Konferentsraad *Chr. Dahl*, hvor vi naturligvis havde det i alle Maader fortræffeligt. Men heller ikke her kom vi til at blive mange Dage, da vi af Hensyn til Regimentets Dislokation den 24. Februar flyttede ud til Greis Præstegaard, hvor vi da ogsaa befandt os rigtig godt, hos gode, elskværdige Mennesker. Medens vi var her, arbejdede Oberstlieutenant *Beck* paa en Bladartikel, i hvilken han i stærke Ord angreb Retraiten fra Dannevirke, og som han forelæste ikke alene for Præsten, men for alle de Officerer, der under vort Ophold i Præstegaarden aflagde Besøg hos ham. Om det var „Dagbladet eller „Fædrelandet“, der fik Æren af at bringe hans Vrede til Offentlighedens Kundskab, det erindrer jeg ikke.

Da flere af Regimentets Heste vare nogle elendige Dyr, havde Regimentet andraget om at faae disse ombyttede. Ved Sankelmark havde jeg, som omtalt, mistet min Hest, og siden havde jeg maattet hjælpe

mig paa forskjellig Maade, nu skulde jeg da have en ny. Da Bataillonskommandøren for 2. Bataillon havde en kassabel Hest, var det jo rimeligt, at han først valgte en af de leverede nye Heste. Blandt disse var der egentlig kun en eneste, som var værd at tage, og jeg var naturligvis bange for, at Kaptainen skulde tage den. Heldigvis havde han ikke mindste Begreb om at see paa en Hest og spurgte derfor mig om, hvilken han skulde vælge, idet han dog kastede nogle venlige Blikke til en stor, mørkerød Blodshest, den eneste der virkelig var Ridehest. Nu var gode Raad dyre; men jeg valgte da at sige, at den nævnte Hest ganske vist maatte ansees for at være den bedste, men at jeg, da Kaptainen jo foretrak en rolig, magelig Hest, maatte fraraade ham at tage denne, der kun var 4 Aar gammel og vist nok vilde gjøre ham for mange Vanskeligheder. Til min store Glæde fulgte han mit ikke helt uinteresserede Raad, og jeg fik min deilige Hest, som jeg saa beholdt, saalænge Krigen varede. Et Par Maaneder senere stod der en Dag i Divisionsbefalingen, at Remont Nr. N. N. skulde fremstilles for Generalen (Hegermann-Lindenchrone), og det var da mit kjære Dyr, som Generalen vilde se, — og jeg tvivlede jo ikke om, at Meningen var, at han vilde tage den til sit Brug, og at jeg vilde miste den. Hesten blev fremstillet, men til mit store Held havde den et ganske lille Sattelbrud, som bevirkede, at han, der var en svær Rytter, ikke strax kunde tage den i Brug, og jeg fik den tilbage. Da jeg nogle Dage efter traf Generalen, fortalte han mig, at han flere

Gange, naar han saae mig ride, havde tænkt paa, at han kunde have Lyst til at faae min Hest, og nu havde bestemt sig dertil, men altsaa igjen opgivet det paa Grund af det lille Sadelbrud. Generalen spurgte mig saa, om jeg var bleven meget vred, dersom han havde taget Hesten fra mig, og jeg svarede da ganske aabent, at jeg vilde være bleven meget bedrøvet derover. „Ja, det kan jeg godt forstaae, men jeg vilde have givet Dem min egen smukke Skimmel i Bytte, saa De skulde være bleven godt ridende alligevel.“ Den elskværdige Mand, som han var, havde da saaledes tænkt paa at gjøre mig Tabet saa lidet føleligt som muligt. Jeg kommer engang senere til at tale om denne Hest, derfor har jeg opholdt mig saalænge ved den.

Præstefolkene i Greis Præstegaard, Pastor *Winstrup* og Frue,¹⁾ havde et Par søde Smaa piger, som var mig til stor Glæde, naar jeg om Aftenen kom ind til Familien, og det gik da heller ikke af uden Taarer, da jeg den 8. Marts om Formiddagen sagde mine smaae Veninder Farvel. Det var saa Mening, at Regimentsstaben skulde tage Kvarter paa *Lerbækgaard*, — men det blev der ikke noget af; thi da vi red ind i Gaarden, kom der samtidig en Ordonnans med Melding om, at Fjenden var under Fremrykning. Vi steg af Hestene, hilste paa Gaardens Eier og talte om at komme der tilbage om Aftenen, da vi ikke ventede, at det var andet end en Rekognoscering. Saa red Oberstlieutenanten og

¹⁾ Pastor Jens Frederik Winstrup (1805—79), gift med Charlotte Amalie Fosie Berg, der døde i Septbr. 1864.

jeg med Stabshornblæser og Ordonnanser til Veile. Oberstlieutenanten fægtede i Luften med sin Ridepisk og sang af fuld Hals og var i høi Grad oprømt, da vi hørte Skydning i det Fjerne, syd for Byen. Han gjorde en Bemærkning om, at jeg nok ikke var i Humør idag, hvortil jeg kun kunde svare, at jeg altid saae det som en alvorlig Sag at møde Fjenden og aldrig kunde tænke mig at føle nogen Glæde derved; jeg havde hidtil havt den Lykke at kunne bevare min Ro overfor Fjenden, men Glæde kunde jeg ikke føle derved, dertil syntes jeg, at Sagen var for alvorlig. Jeg havde Følelsen af, at denne Udtalelse dæmpede hans vilde Kamplyst noget ned. Da vi kom hen ad Gaden, mødte vi to Husarer, af hvilke den ene havde sit Hoved indbundet, og de store, røde Pletter paa Forbindingen sagde os jo strax, at han var saaret. Saa begyndte Skydningen med Granater fra det fjendtlige Artilleri, som havde taget Stilling ved Møllen paa Høiderne syd for Veile, og hvorfra de beskjød vore Tropper, der havde besat Høiderne nord for Byen. Vi holdt paa Torvet, og Granaterne fra begge Sider fløi over vore Hoveder; saaledes blev vi holdende, medens de Afdelinger, der havde været paa Forpost syd for Byen, trak sig tilbage. Vi holdt sammen med Oberst *Max Müller* og hans Adjutant, Lieutenant *Buchwaldt*, og fulgtes nu med dem gennem Byen nordpaa. Det var et sørgeligt Syn at see de stakkels Mødre samle deres Børn, som græd og skreg af Angst for Granaterne, og dér stod de saa i smaae Grupper, skræmte og raadville, om de skulde gaae ind i Husene eller

flygte andetsteds hen, — der var jo ikke sikkert noget Sted. Da vi kom ud af Byen, tog vi Plads lige for Gaden oppe paa den skovklædte Høide, hvorfra vi kunde see det østerrigske Infanteri marchere gjennem Gaden mod os, beskydt af vore Kompagnier, der havde taget Stilling paa Høiden, hvor vi holdt. Østerrigerne havde svært ved at faa Folkene frem, Officerer og Underofficerer sluttede bag Kompagnierne og drev Mandskabet frem ved at slaae løs med Klingerne. Østerrigerne satte sig fast i de sidste Huse i Byen, og det varede ikke mange Minutter førend de fra Vinduerne og ud gjennem Taget aabnede deres Ild paa os. Et Par af vore Kanoner under Kommando af Premierlieutenant *Bang* og Overfyrværker *Preusz* havde Stilling paa Horsensveien, og da Fjenden gjorde Forsøg paa at trænge frem ad denne, blev de modtagne med Kardæskskud, saa de maatte trække sig tilbage. Ud paa Eftermiddagen blev jeg sendt ud til vor høire Fløi ved Holms Mølle med Ordre om, hvorledes Retraiten skulde iværksættes, Broen afbrydes og Forhug anbringes for at besværliggjøre Fjendens Fremmarch. Jeg valgte naturligvis den korteste Vei og red over den store Engstrækning, der hørte under Herregaarden „Store Grundet“. Engen var gjennemskaaret af mange brede Grøfter, og jeg maatte altsaa lade min Hest springe over disse; det gik flinkt og godt, indtil Hesten pludselig styrter i Springet, og jeg flyver ud over Hovedet paa den og laae paa Engen lige paa Maven. Da der faldt flere Granater paa Engen, over hvilken jeg red, og man fra vort nær-

meste Kompagni saae mig og Hesten styrte, mente man, at en Granat havde ramt mig, og der blev sendt to Mand med en Baare ud for at hente mig, men de var ikke kommen langt, førend de opdagede deres Feiltagelse, idet jeg atter var paa Benene og et Øieblik derefter igjen tilhest og videre ad Veien til Holms Mølle. Jeg havde faaet et ret stærkt Slag af min Sabel i Underlivet, saa det voldte mig ikke saa lidt Smerte at ride, — men det skulde gaae, og et Par Dage efter var det overstaaet. Vi gik tilbage ad Horsensveien for at indtage en Stilling bag Hansted Aa. Jeg havde tidligere et Par Gange advaret Oberstlieutenanten mod at sove paa Hesten, hvilket kunde være ret farligt, da den ene af hans Heste var noget sky, og jeg frygtede, at han, naar den gjorde et Side-spring, skulde falde af. Oberstlieutenanten havde afvist min Advarsel temmelig kort og forsikret, at han aldrig havde sovet paa Hesten, selv om han sad med lukkede Øine, og jeg turde ikke oftere komme tilbage til denne Sag. Men nu gik det hverken værre eller bedre end at Oberstlieutenanten faldt i en blid Slummer, og da vi kom til Constantia Kro, gik hans Hest ind i Reiseladen, hvis Gavlport stod aaben, op i en Baas og begyndte at æde af den Foderlevning, der var i Krybben. Jeg havde gjort Tegn til Stabshornblæseren og Ordonnanserne om at blive holdende, og da Oberstlieutenanten havde været lidt inde i Laden, red jeg derind og spurgte med nogenlunde høi Røst, om jeg maatte lade Ordonnanserne sidde af og tage et lille Hvil. Oberstlieutenanten foer op og sagde: „Saa har jeg sovet!“ Det

hele var gaaet af, uden at nogen havde seet det; Mandskabet har vel troet, at Oberstlieutenanten har villet sidde lidt af og aldeles ikke hørt eller seet, hvad der foregik. Vi red saa ud, satte os i Spidsen for vort Følge, og nu gik det i rask Trav ad Horsens til — for mit Vedkommende med ikke saa lidt Smerte efter Faldet med Hesten paa Store Grundets Eng. Jeg troer virkelig, at Oberstlieutenant *Beck* fra nu af arbejdede kraftigt imod at falde i Søvn paa Hesten, men Ulykken var, at han ikke havde de fornødne Kræfter til at døie Feltlivets Anstrængelser, hvad jeg ofte nok fik Lejlighed til at erfare, og at han var kommen paa en feil Plads, da han, uvant som han var med Troppeføring, aldrig rigtig kunde finde sin Plads som Regimentschef, hvorfor han ofte blev urolig og nervøs over Smaating, medens han paa den anden Side ofte gjorde Indtryk af aldeles ikke at føle Ansvarer ved sin Stilling. Medens vi laae i Greis Præstegaard, var jeg en Dag paa Store Grundet, hvor General *Hegermann-Lindencrone* og hans Stab havde Kvarter. Hvad jeg skulde tale med Souschefen, Kaptajn *Thomsen*¹⁾ om, husker jeg ikke mere, men i Samtalens Løb spurgte Kaptainen mig om, hvorledes det gik med Oberstlieutenant *Beck* som Regimentschef, om vi var glade ved ham o. s. v. Jeg bad mig fritaget for at besvare disse Spørgsmaal, som jeg fandt det høist urigtigt af Kaptainen at rette til mig, — men saa vendte han sig

¹⁾ Kaptajn Christian Albert Frederik Thomsen (1827—96) — den senere General, Krigsminister m. m. — var i Slutningen af 1863 Souschef ved 4. Division hos General *Hegermann-Lindencrone* og fra Maj 1864 Stabschef ved det under denne oprettede „nørrejdyske Armékorps“.

om til Ritmester *Freiesleben*, som sad i samme Stue og arbejdede, og bad ham lukke Døren og tage Nøglen af og saa komme hen til os. Saa vendte Kaptainen sig igjen til mig og sagde, at nu var jeg Arrestant, indtil jeg havde besvaret hans Spørgsmaal. Jeg tog saa Ordet og svarede ham, at naar han endelig vilde af-tvinge mig Svaret, saa vilde jeg tale rent ud, men lægge Skylden for min Indiskretion over paa hans Ansvar. Og derefter sagde jeg ham, at jeg ansaae det for en uforsvarlig Feil at give en saa upraktisk Officer som Oberstlieutenant *Beck* Kommandoen over en Afdeling, som han aldeles ikke var istand til at føre. Han modtog en udmærket Afdeling fra Oberst *Max Müllers* Haand, men selv om denne Afdeling nu var svækket og forkludret ved Doubleringen til Regiment, saa vilde den dog aldrig være bleven til den Bande, den nu var, dersom den var kommen i Hænderne paa en Officer, der forstod at stille sig i Forhold til sine Underordnede, hvad *Beck* aldeles intet Greb havde paa. Paa Papiret kunde han med Kortet ved Siden udkaste mange smukke Planer, og hans Proklamationer og Taler kunde maaske ogsaa nok kaldes gode, — men Afdelingen var bleven en Bande, Respekten var borte, og Regimentschefen havde en mærkelig Evne til at se feil paa sine Undergivne og fatte Tillid til Folk, som allermindst fortjente den, og derimod Tilbøielighed til at fatte Uvillie mod den, der aabent og ærligt udtalte en afvigende Anskuelse overfor ham. Han kjendte ikke Regimentets Officerer og gjorde intet for at lære dem at kjende, hvilket var saa meget mere nødvendigt, som disse, med den

Af- og Tilgang, der havde fundet Sted, frembød et meget blandet Selskab. At jeg saae rigtigt, kom senere ved forskellige Leiligheder til at vise sig. Og det skal nok altid vise sig, at den Officer, som skal blive en dygtig Afdelingschef, skal have sin væsentligste Uddannelse i Geledet — og ikke i de store Stabe eller i Krigsministeriets Kontorer. — At Kaptain *Thomsen* blev noget betænkelig ved at have forceret mig til denne Udtalelse, kunde jeg see paa ham; men jeg havde aldrig Anledning til at mærke, at den havde skadet mig.

Vi var altsaa gaaet tilbage bag Hansted Aa og havde faaet Kvarter paa Gaarden Provstlund hos Proprietair *Schytte*, som med stor Elskværdighed indbød en Del af Egnens Folk til Middag til den næste Dag; men den næste Dag havde vi allerede Ordre til yderligere Tilbagegang bag Fuldbro og Nybro mellem Skanderborg-Sø og Mos-Sø. Vi blev kun en Nat paa Justenborg, saa forlagde vi Regimentskvarteret noget længere mod Øst til Landsbyen Vrold, der imidlertid var saa belagt, at vi maatte dele os. Jeg kom ind hos Skolelæreren, hvor jeg imidlertid blev modtaget af Konen, der paa det ivrigste anmodede mig om at flytte et andet Sted hen, da hendes Mand laae syg af Lungebetændelse, og hun ikke havde hverken Seng eller Sengeklæder at give mig. Vi talte os imidlertid tilrette; jeg fik Lov til at opholde mig i Dagligstuen og at ligge paa Sofaen med min Kappe over mig, og jeg beroligede den stakkels Kone med, at hun ikke behøvede at tænke paa at skaffe mig Mad, naar hun

kun vilde give mig en Kop Kaffe om Morgen. Næste Formiddag var jeg lidt inde hos den syge Skolelærer, som viste sig at være i god Bedring og tilgængelig baade for en venlig Samtale og for et godt Glas Vin, hvortil han trængte, og som jeg saavidt muligt altid medbragte i Regimentets Bagagevogn. Det endte saa med, at jeg blev en velkommen Gjæst, og at vi den følgende Dag skiltes som gode Venner.

Nu var Tilbagegangen til Mors besluttet, og denne blev iværksat med stor Energi. Det gjaldt om saa sporløst som muligt at forsvinde, for at Fjenden ikke skulde vide, hvorfra de kunde vente os igjen, og for at skaffe navnlig Kavalleriet en lille Tids Ro og Hvile, hvortil Hestene i høi Grad trængte. Retraiten var i enhver Henseende fortrinligt ordnet, Afmarchtiderne og Marchorder fortræffeligt afpasset, saa godt, at det altid har staaet for mig som noget af det smukkeste jeg oplevede under Krigen, og jeg tilføier derfor, at Stabschefen, Kaptain *Thomson*, havde Æren af Retraiteens Ordning. Vi efterlod ved Broerne nogle meget svage Afdelinger, for at Fjenden skulde antage Stillingen besat, og marcherede saa til Stillingen mellem Knuds-Sø og Ravn-Sø, hvor vi standsede, dels for at optage de efterladte smaae Afdelinger, dels for at ordne den videre Tilbagegang bag Limfjorden, der lededes ad forskjellige Veie, for at Forsvindingen kunde foregaae saa let og saa fuldstændigt som muligt. Vor Retraite-linie gik over Hammel til Langaa, hvorfra vi skulde benytte et færdigt Stykke Jernbane til Skive. Me-

dens vi stod ved Knuds-Sø og Ravn-Sø blev Regimentets 7. Kompagni, Premierlieutenant *Carl Th. Sørensen*,¹⁾ beordret til at afmarchere til Aarhus for der at stille sig under Ritmester *Castenschiolds*²⁾ Kommando for sammen med ham at operere som Strejfkommando for, uden at indlade sig i egentlig Kamp med Fjenden, at forurolige ham og derved gjøre hans Fremgang usikker og forsigtig. Da vi kom til Hammel, samlede Oberst *Max Müller* Regimentskommandøerne og Bataillonskommandøerne om sig i Birkedommer *Mallings* Bolig.³⁾ Da jeg med Oberstlieutenant *Beck* traadte ind i Spisestuen, sad Obersten ved Bordet med Kortet for sig og en Melding fra Divisionen i Haanden. Han tog saa Ordet for at gjøre Cheferne bekendt med, at han havde modtaget Underretning om, at Amtmanden i Viborg (*Baron Bretton*) havde meddelt Divisionen, at der var seet fjendtlige Afdelinger vestlig for Viborg, og at han ventede Viborg besat af Fjender, førend vi kunde naae dertil. Han udtalte saa sin bestemte Tvivl om Efterretningens Rigtighed, idet han brugte omtrent følgende Udtryk: „Vi har stadig været underrettede om Fjendens Stilling og Bevægelser, og da Fjenden lige saa lidt kan flyve, som vi kan det, er der ikke

¹⁾ Historikeren, Kaptajn Carl Theodor Sørensen (1824—1914) var som Premierlieutenant Kommandør for 1. Regiments 7. Kompagni. Oktober 1864 Kaptajn. Han har udgivet sine „Erindringer fra 1. Regiment 1864“. Kbh. 1891. — Afsked 1879.

²⁾ Ritmester, Eskadronchef Gustav Castenschiold (1815—86) fik i Marts 1864 Kommandoen over det nævnte Strejfkorps paa 3 Eskadroner og 1 Kompagni af 1. Rgmt. — Marts 1864 Major. 1866 Oberst, Generalinspektør. 1867 General. Afsked 1874.

³⁾ Overaudtør Carl Otto Malling (1814—86), Birkedommer i Frijsenborg-Faurskov Birk, gift med Camilla Schiønning.

mindste Grund til at tro paa Amtmandens Meddelelser, og jeg tilføier, at dersom de ikke stammede fra denne Kilde, vilde jeg ikke tage mindste Hensyn til dem, og jeg beder derfor D'Hrr. ikke at lade sig allarmere heraf, medens jeg dog af Hensyn til Kilden, hvorfra Meddelelsen er kommen, maa ansee det rigtigt at fortsætte Retraiten, uagtet et Hvil ellers vilde havde været meget tjenligt for Tropperne“. Vi fortsatte altsaa Marchen til Langaa, hvor vi blev om Natten og sov godt i en Seng i Præstegaarden. Herfra gik saa Brigaden pr. Jernbane til Skive. Vi gjorde et lille Ophold ved Viborg, hvor Byens Damer mødte ude ved Stationen og beværtede med Kaffe, Øl og Smørrebrød, hvilket naturligvis i høi Grad blev paaskjønnet baade af Officerer og Mandskab. I Skive var jeg en Nat indkvarteret hos en Kjøbmand *Sørensen*, men næste Dag flyttede vi ud til Landsbyen Hvidberg, hvor vi ligeledes kun var een Nat hos Gaardeier *Peter Svenningsen*, og derefter hos Gaardeier *Jens Møller* i Brønding, hvor vi maatte blive i to Nætter, da Overfartsforholdene over Limfjorden endnu ikke var i Orden, og det desuden havde stormet stærkt i de sidste Dage. Situationen var ikke heldig; Fjenden rykkede frem, og det vilde være bleven høist uheldigt, dersom det var kommen til Kamp her, hvor der ikke fandtes nogen blot nogenlunde fordelagtig Stilling, og hvor vi stod med Limfjorden i Ryggen, altsaa uden Retraitelinie. Imidlertid kom Tingene i Orden, Fjenden blev betænkelig ved vor Forsvinden og søgte os paa Helgenæs, hvor han

jo mente, at vi var gaaet hen som i 1849 under *Olaf Ryes* Tilbagetog; og da vi ikke fandtes der, blev han usikker, og vi vandt den fornødne Tid. Den 18. Marts red vi ned til Færgestedet „Pinen“, hvor Premierlieutnant *Allan Dahl* af Dragonerne, der besørgede Overførelsen over Limfjorden, kom os imøde og paa sin gemytlige Maade modtog os med disse Ord: „Desse Vei med Sølvtoiet!“ Vi blev saa sat over til „Plagen“, Færgestedet paa Mors, og fik Kvarter paa Herregaarden „Høiriis“ hos Justitsraadinde *Gjedde*.

Her maae jeg indskyde en lille Bemærkning om andre Forhold, som medens jeg var saa optaget af mine Pligter som Regimentsadjutant, hvilede paa mig. Jeg var jo Eiendomsbesidder, og uagtet jeg i et Brev til min Fader den 26. Marts skriver: „Jeg glemmer næsten rent, at jeg har Hus og Hjem. Tre af mine Karle er komne her til Regimentet“ o. s. v., saa blev jeg dog stadig tvungen til at have min Opmærksomhed henvendt ogsaa paa de hjemlige Forhold, da min Forvalter bestandig holdt mig varm med Spørgsmaal om hvorledes og hvad — og det var sandelig ikke altid saa let at sidde derovre og disponere over, hvad der skulde gøres under de ret vanskelige Forhold hjemme paa Underup.

Høiriis var en ærværdig, gammel Herregaard, Gravene var der endnu, og for at komme over til Borggaarden red man over en Bro og ind ad Porten i Taarnbygningen. De tre Længer var gamle, deraf var den ene den gamle Hovedbygning, til

hvilken man gik op ad en solid gammel, stor og bred Stentrappe, de to andre gamle Bygninger var lave og uanseelige. Den fjerde Længe, der dannede Bygningsfirkanten, var en ganske ny Hovedbygning, i hvilken Familien boede; ogsaa denne var som den gamle Hovedbygning paa to Etager. Denne ny Hovedbygning harmonerede iøvrigt kun daarligt med de gamle. Avlsbygningerne laae udenfor Graven, saaledes at man passerede forbi dem, naar man fra Landeveien red gennem Skoven op til Borggaard- den. Justitsraadinde *Gjedde* var Enke,¹⁾ hendes ældste Søn var gift og havde en anden hende tilhørende Gaard, Glomstrup, i Forpagtning, medens en yngre Søn og to Døttre var hjemme paa Høiriis; den yngste var endnu ikke konfirmeret, og derfor var der endnu en Lærerinde. Til den hyggelige Familiekreds kom vi nu, Oberstlieutenant *Beck*, Overlæge *Meyer-Hane*²⁾ og jeg. Fruen var Parthaver i Østersfiskeriet, og da hun erfarede, at vi alle var Liebhave-re, levede vi højt, idet der daglig kom Østers paa Bordet. Aftenerne gik med Musik, da vi næsten alle kunde yde et lille Bidrag i den Retning. Oberstlieutenanten havde fra Kjøbenhavn faaet sendt en Sang, skrevet og komponeret til 1. Regiment:

Tak for din Daad!

Du vidste Udvei og du vidste Raad,

O. S. V.

Fremad, fremad, fremad paa ny!

¹⁾ Gjertrud Kirstine Gjedde (1815—76), f. Nyeborg, Enke efter Justitsraad Didrik Gjedde til Højris, der var død Aaret før.

²⁾ Johan Friderich Wilhelm Meyer-Hane (1820—97) var under Krigen fung. Overlæge ved 1. Rgmt. og derefter i Fredericia. Afsked som Etatsraad 1885. Prakt. Læge i Vinderup ved Hobro.

Denne Sang vilde Oberstlieutenanten endelig have mig til at synge, men jeg vilde ikke, — det stred mod min Følelse at synge til vor egen Pris, og desuden syntes jeg aldeles ikke, at denne tilkom os. Jeg havde strax fundet det urigtigt særlig at fremhæve os i Anledning af Sankelmarkaffæren, som den jo sigtede til, da 11. Regiment havde lige saa megen Ret til at hædres for denne. Jeg vilde altsaa ikke synge den, og saa maatte Overlægen holde for; han var Holstener, talte mærkelig rent og godt dansk, men naar han sang danske Sange, blev hans Sprog saa aldeles umuligt, saa at han stadig sang:

Tak for din Daat!

Du vidste Utvei og du vidste Raat,

o. s. v.

Fremat, fremat, fremat paa ny!

og saaledes maatte jeg i Reglen hver Aften nyde hans Foredrag af denne Sang. Den første Aften, da vi brød op for at gaae til Ro, var det mig paafaldende, at særlig den ældste Datter og Lærerinden ønskede mig Godnat med en underlig Betoning, som jeg aldeles ikke kunde forklare mig. Oberstlieutenanten skulde ligge paa 1. Sal i den nye Bygning, men Overlægen og jeg havde faaet Værelser anvist ovre i den gamle Hovedbygning; jeg tog Værelset ind mod Gaarden, for at Vagten let kunde vække mig ved at banke med Bajonetspidsen paa mit Vindue, Overlægens Værelse vendte ud mod Graven. Næste Morgen, da jeg kom over og vi samlede ved Bordet, blev der saa en livlig Forespørgsel om, hvorledes jeg havde sovet, — om jeg

slet ikke var bleven forstyrret, om jeg ikke havde seet eller hørt noget mærkeligt? Og saa kom det frem, at jeg havde sovet i Spøgelseværelset! Der havde, saa længe man vidste, jævnlig om Natten gaaet en Kvinde, slæbende en Lænke efter sig gennem dette Værelse, og der var mange, som havde seet hende. Hun kom fra Riddersalen, som laae ved Siden af de to omtalte Værelser, hvor Overlægen og jeg laae, og gik der tilbage igjen og forsvandt ind i en tyk Murpille mellem to Fag Vinduer. Da Justitsraad *Gjedde* havde restaureret Riddersalen ved at nedtage et gammelt, stærkt udskaaet Egetræsloft og i dets Sted havde opsat et hvidt Gibsloft, — en høist uheldig Restauration, — havde man hugget Hul i den nævnte Murpille og der fundet, at den var hul og indeholdt Resterne af et Kvindeskelet og af nogle Klædningsstykker, som man saa igjen havde muret ind. Sagnet fortalte, at en tidligere Eiers Hustru havde været sin Husbond utro, og at han til Straf havde ladet hende indmure i Pillen, og det var altsaa hende, der nu spøgede om Natten. Jeg fik hende desværre ikke at se i den Tid jeg var paa Høiriis!

Da vi havde været her en 8 Dages Tid, kom der Tilsigelse til Oberstlieutenanten og mig om at møde om Onsdagen den 29. Marts Kl. 9 paa Dueholm ved Nykjøbing til Audients hos Kong Christian IX, og vi kjørte saa derind i Regimentets Færdselsvogn og mødte punktligt efter Tilsigelsen. Der var en stor Samling af Officerer, og da vi havde ventet lidt, begyndte Audientsen; først kom selv-

følgelig de ældre Officerer ind, men endelig blev da ogsaa mit Navn nævnt, og jeg kom ind i et Værelse, hvor Kongen stod midt paa Gulvet, omgivet af General *Hegermann*, flere ældre Officerer og sine Adjutanter. Kongen sagde nogle venlige Ord til mig om, at det glædede ham at see en saa ung Officer indstillet til Udmærkelsestegn, sagde mig, at jeg var indstillet baade af Oberst *Rist* og Oberst *Max Müller*, overrakte mig derefter Ridderkorset i en rød Æske og gav mig Haanden. Det betog mig stærkt, — jeg bøiede mig for Kongen og gik. General *Hegermann* kom hen til mig og tilbød mig at hæfte Korset paa mit Bryst, og da han havde gjort det, forlod jeg Værelset for at gaae tilbage til den Sal, i hvilken den store Forsamling var; men næppe var jeg kommen derind, førend Generalen kom efter mig og sagde, at jeg skulde ind igjen til Kongen. Jeg blev ganske forstumlet, men fulgte naturligvis tilbage med Generalen. Da jeg igjen kom ind til Kongen, gik denne mig imøde og sagde, at han ikke rigtig havde lagt Mærke til mit Navn, men nu erfarede han, at jeg var en Søn af hans gamle kjære Lærer, og at han vilde bringe min Fader en Hilsen fra mig, naar han kom tilbage til Kjøbenhavn. Saa gav han mig igjen Haanden og tilføiede nogle Ord om, at vi skulde sees igjen siden. Da Audientsen var færdig, blev alle de Tilstedværende indbudt til Frokost, og nu gik Kongen med hele sit Følge til Hotellet. Hele Byens Befolkning og mange Landboere og selvfølgelig en Mængde Militaire stod tæt samlede paa Gaden, hvor vi gik. Det Hele tog sig ret festligt ud. Paa

Hotellet samledes vi i en stor Sal om et mægtigt Bord, hvor Kongen bød os velkommen. Frokosten var staaende. Jeg fik Plads næsten lige overfor Kongen. Stemningen var meget livlig, hvortil Efterretningen fra Dybbøl om Affairen Dagen før, den 28., der lige var kommen, naturligvis bidrog meget.¹⁾ Ikke lidt Opsigt vakte det, at Kongen gik fra sin Plads rundt om Bordet over til mig med sit Glas i Haanden for at drikke et Glas med mig; han gjentog saa, at han vilde bringe min Fader en Hilsen fra mig og tilføiede, at han vilde sige ham, at jeg havde det godt, for det kunde han see paa mig, saa frisk og fornøiet som jeg saae ud. Senere kom flere af Kongens Følge hen til mig og hilste paa mig, ogsaa de lovede at bringe Hilsen til min Fader og mine Brødre.

I et Brev af 2. April skriver jeg derom til min Fader, og efter Beretningen om Dagens store Begivenhed tilføier jeg: „Det er en underlig Følelse at have et Ridderkors paa sit Bryst, jeg har ikke længe følt mig saa ung, som i det Øieblik jeg modtog det af Kongens Haand. Det var mig næsten ufatteligt, at det var mig selv, der stod dér; — var det maaske det sidste Glimt af den lille forknytte Dreng, der svandt bort fra mig, og netop viste sig, idet det forsvandt. — Jeg tænkte paa dig og paa hende, som fra min Barndoms tidligste Tid har delt enhver Sorg og enhver Glæde med mig, baade da hun levede og nu, da hun er borte. — Tænk dig

¹⁾ Preussernes Angreb paa Dybbøl d. 28. Marts blev som bekendt med stor Tapperhed afvist.

den stakkels lille *Peter* med et Ridderkors paa sit Bryst! — Du kjender mig igjen, naar jeg siger dig, at min Glæde ikke har været ublandet; jeg har følt det store Ansvar, der paahviler mig ved at bære et saadant Udmærkelsestegn paa mit Bryst. Den Tanke ligger ikke fjernt, „har Du ogsaa fortjent dette?“ — Det har foraarsaget mig alvorlige Timer, men dem takker jeg Gud for, — ham vil jeg bede om Hjælp til at vise mig Ridderkorset værdigt, naar det snart igjen gaaer mod Fjenden.“ —

Min Fader meddelte mig siden, at han, Dagen efter at Kongen var kommen tilbage til Kjøbenhavn, fik en Billet fra Kongen, hvori han bragte min Hilsen og sagde ham, at jeg var frisk og rask. Da min Fader for at takke for denne overordentlige Venlighed søgte Audients, udtalte Kongen, at han godt kunde forstaae, hvor svært det maatte være at have sin Søn ved Armeen, og derefter tilføiede: „Jeg har jo ogsaa min Søn derovre (Kronprinsen var kommen derover og fulgte General Hegermann-Lindencrones Stab), men ham passer de alle paa, at han ikke skal komme noget til, — Deres Søn er der ingen, der passer paa“. — Her, som altid, talte Kongens kjærlige Hjerte og hans ægte, menneskelige Følelse, der vandt ham alle Hjerter, hvor han kom i personligt Forhold til sine Undersaatter.

Jeg var bestandig meget optaget af Arbeide paa Skrivestuen, og dette besværliggjordes ikke lidet ved at Regimentet efterhaanden blev spredt, idet nogle Kompagnier blev længere borte til Dækning for Kavalleriaafdelingerne, og vort 7. Kompagni, som

tidligere sagt, var afgivet til Ritmester *Castenschiolds* Kommando i Aarhuseggen, men dog stadig afgav Indberetninger til Regimentet, der igjen indsendte Styrkelister m. m. til Ministeriet. Som alt godt fik Opholdet paa Høiriis snart Ende. Den 6. April gik vi over Limfjorden for igjen at gaae imod Skanderborgeggen. Vort første Kvarter var i Skive, hvor vi laae en Nat, og saa pr. Jernbane til Langaa, hvorfra vi fortsatte ned til Frijsenborg. Den grevelige Familie var ikke hjemme, de var i Kjøbenhavn i Anledning af Landgrevindens Begravelse, men to unge Damer, Præstedøttre fra Godset, fungerede som Værtinder. Vi fik naturligvis prægtige Værelser med udmærkede Senge, en fortrinlig Middag med gode Vine, alt var udsøgt godt. Det var en stor Indkvartering, der var paa Frijsenborg, General *Hegermann* med hele sin Stab og Paahæng, Oberstlieutenant *Just* af Artilleriet med Adjutant, Lieutenant *Schou*, og Oberstlieutenant *Beck* og jeg. Generalens Stab bestod af Stabschefen, Major *Herramb*, Souschefen, Kaptain *Thomsen* og Adjutanterne, Ritmester *Freiesleben*, Lieutenanterne *Paulsen*, *Rohde*, *Lüttichau*, og saa d'Hrr. Ritmester *Dyring*, Ritmester *Oppen-Schilden* og Lieutenant *Grev Moltke*, som uden at udfylde nogen Stilling var attachederede Staben. Vi kom til Frijsenborg om Eftermiddagen, og allerede næste Dags Eftermiddag drog vi derfra for at tage Kvarter i en Bondegaard i Flensted, mellem Silkeborg og Aarhus. En halv Fjerdingvei derfra paa Kalbygaard havde Divisionsstaben med Kronprinsen Kvarter. Ejeren af Bonde-

gaarden var død om Vinteren, og Gaarden bar endnu Mærker deraf, Ligkisten havde været for stor til at komme ud ad Døren, og der var derfor slaaet Hul i Muren til Storstuen for at bringe den ud, og dette Hul var kun meget mangelfuldt tilmuret igjen. Enken eiede nu Gaarden, og hun havde to unge, voxne Sønner, der forestod Driften. Det hele gjorde et meget tarveligt, næsten fattigt Indtryk, og det var derfor ikke saa underligt, at vi, da vi kom ridende, blev modtaget af Enken, som grædende bad: „Kan a it blyv fri“, idet hun tilkastede mig, der holdt hende nærmest, de mest fortvivlede og bønlike Blikke. Det var jo ogsaa en ret imponerende Styrke, der drog ind paa Gaarden; der var Oberstlieutenanten og mig, vor Stabs-hornblæser og fire Dragonordonnanser, og saa vore to Vogne, den ene med Oppasserne og Bagagen, den anden med Korpsskriveren, en Korporal og en Skriver og Arkivkasserne, — det var nok til at blive bange for, stakkels Kone! — I Storstuen maatte jeg indrette Skrivestue, her var ingen Kakkelovn, og vi var i Begyndelsen af April Maaned; et Hul i Væggen viste, hvor Kakkelovnen skulde have staaet. I Gavlen bag Storstuen var to smaa Værelser, med Gulv af stampet Ler og med hvidtede Vægge, her fik Oberstlieutenanten og jeg Soveværelser. Der stod en stor Himmelseng med mange tunge, tykke Dyner i hver Stue, og saa var der en Stol og et lille umalet Træbord, hvorpaa et Vandfad med Vand, det var Møblementet, — ja, saa laae der en Birkekvist oven paa Sengen, og om den

forklarede *Karen*, at den var til at holde Musene og Rotterne borte med, naar de blev for nærgaaende.

Det lignede hverken Høiriis eller endnu mindre Frijsenborg. Langs Gulvet viste nogle Huller, at *Karens* Birkekvist nok kunde være praktisk at have ved Haanden, dersom Selskabet skulde blive for livligt om Natten. I Familiens tarvelige Stue fik vi Dagligstue, og her modtog Oberstlieutenanten sine fornemme Besøg. Generalen havde indbudt Oberstlieutenanten og mig til at spise til Middag hos ham paa Kalbygaard, saa ofte vi vilde og kunde, om det saa var hver Dag, og Oberstlieutenanten benyttede sig ogsaa deraf; men jeg havde saa meget at gjøre paa Kontoret, at jeg ikke turde tage Frihed. Jeg blev derfor de første Dage hjemme, og fik de to første Dage sød Suppe med en stor Mængde Svedsker i, og derefter tykke Bygmelspandekager med Puddersukker. Saa bad jeg *Karen* at give mig af den Mad, de selv spiste, og da hun saae, at jeg godt kunde spise gule Ærter og Flæsk, blev hun jo overbevist om, at det ikke var af Beskedenhed jeg bad om at spise af deres Mad, hvad hun aabenbart først troede; hun mente jo, at saadan en fin Herre helst vilde have sød Mad.

Kontor-Arbejdet var besværligt, idet de Kompagnier, der var detacherede, ikke altid kunde indsende deres Meldinger i rette Tid, og endnu mere derved, at der sommetider var Ting i disse Meldinger, som trængte til nærmere Forklaring, som det tog Tid at indhente. Saaledes overraskede Premierlieutenant *C. Th. Sørensen* mig, kort efter at

han var afgaaet til Ritmester *Castenschiolds* Korps med sit Kompagni, ved paa sin Styrkeliste at opføre 5 Rideheste, uden med et eneste Ord at forklare, hvorledes dette hængte sammen. Der blev saa affordret ham Forklaring, og som Svar herpaa indberettede han, at han havde fundet et Depot af preussiske Heste i Hobro og sat sig i Besiddelse af dem og gjort sig selv og sine Pelotonførere beredne paa dem. Senere viste det sig, at det var nogle *danske* Dragonheste, der paa Grund af Sygdom var efterladte i Hobro under Tilsyn af en Dyrlæge, som Premierlieutenant *Sørensen* havde „erobret“.

Tilbage til Bondegaarden i Flensted! En Dag var Oberstlieutenanten kjørt til Aarhus for at besøge sine Svigerforældre, og der var han blevet forsynet med en Del Viin og andre gode Sager. Saa kom der en Dag, da han indbød mig og *Karen* til at komme ind i Stuen og drikke et Glas Champagne. Det var hans Svigermoders Fødselsdag, og den skulde høitideligholdes. Morsomt var det at se *Karen* drikke den mousserende Viin, som hun ikke kjendte, — og hyggeligt var det at see Oberstlieutenantens elskværdige, venlige Sind, der viste sig overfor denne tarvelige, men i alle Maader prægtige Kone. Det var vistnok den 16. April, at vi brød op fra Flensted og tog Kvarter paa Sophiendal, nærmere Skanderborg, hvilket var bedre beliggende, idet vore Afdelinger laae i Skanderborg, Vrold, Justenborg (Nybro og Fuldbro) og Laasby. Havde vor brave *Karen* været forknytt over at skulle modtage os som Indkvartering, saa var hun nu ikke mindre forknytt ved

at see os drage bort; vi havde jo havt det godt sammen, ikke et eneste Sammenstød havde der været, og nu saae hun jo ogsaa, at vi betalte ordentlig for hvad vi havde faaet, hvilket vel ogsaa havde en Betydning for hende, stakkels Kone. Paa Sophiendal havde vi det i alle Maader godt, men egentlig Hygge var der ikke, da Familien ikke boede paa Gaarden, der eiedes af Amtmand Baron *Rosenkrantz*. Her hændte det en Dag, at to Mand fra et Kompagni mødte hos mig for paa Kammeraternes Vegne at besvære sig over, at der de to sidste Lønningsdage ikke var udbetalt dem Lønning, saa at de fleste af dem var ganske blottede for Penge. Jeg gik ind hos Oberstlieutenanten, afgav Melding om Sagen og foreslog ham at lade den paagældende Kompagnikommandør kalde. Oberstlieutenanten blussede et Øieblik op i Vrede, men da Kompagnikommandøren, Premierlieutenant *W.*, indfandt sig, var Vreden forsvunden og Oberstlieutenanten lo hjerteligt og fortalte mig om, hvorledes Premierlieutenanten havde undskyldt sig med, at han havde faaet en Hest at laane fra en af Eskadronerne, og at han derfor havde været paa Gjæsteri i Egnen, o. s. v. Jeg havde haabet, at vedkommende havde faaet en ret alvorlig Røffel, — men han havde som altid forstaaet at sætte *Beck* i godt Humør, og derved blev denne i mine Øine saa alvorlige Sag leet bort. — Det var ikke at undres over, at Regimentet i *Becks* Haand blev — en Bande. Manden var elskværdig, gemytlig, og behagelig, men umulig som Afdelingschef. Paa Sophiendal blev vi kun i 8 Dage, Dybbøl

var faldet og dermed den fjendtlige Hær løsgjort, saa at den nu kunde henvende sin Opmærksomhed mere paa Fredericia og Jylland. General *Hegermann* var gaaet længere Nord paa med sin Stab, hvortil han var tvungen af Hensyn til Kronprinsens Sikkerhed. Vi gik altsaa tilbage og tog Kvarter paa Kalbygaard hos Proprietair *Lange*, en elskværdig Familie, som jeg jo kjendte fra den Tid, Generalen laae her og jeg flere Gange var her til Middag. Her blev vi kun i to Dage, og det blev to urolige Dage. Ved Felttelegrafan, som var etableret her paa Gaarden, stod vi i Forbindelse med Divisionskvarteret. Den første Dag henimod Aften kom Ritmester *Oppen*¹⁾ ridende fra Divisionen for at udbede sig en nøagtig Opgivelse af de Regimentet underlagte Afdelingers Stilling (5 Kompagnier, 3 Eskadroner og $\frac{1}{2}$ Batteri). Oberstlieutenanten var ikke hjemme. Med Kortet foran os gennemgik jeg vor Stilling for ham og lod ham gjentage den for mig, for at være sikker paa, at han havde opfattet det rigtigt; han gjorde nogle Optegnelser og red saa bort igjen, — istand til at give en fyldestgørende Forklaring, haabede jeg. Men, — en god Times Tid senere blev jeg kaldt ned til Felttelegrafan, og nu begyndte en Samtale mellem en af Generalens Adjutanter og mig. Ritmesteren havde ikke været istand til at klare Sagen, — og nu maatte

¹⁾ Hofjægermester Adolph Wilhelm Oppen-Schilden (1824—96) var holstensk Godsejer og tysk Officer, men i saa høj Grad dansk sindet, at han ved Krigens Udbrud meldte sig til Tjeneste ved den danske Hær. Han blev ansat som Ritmester ved 4. Divisions Stab og fungerede som Adjutant. 1872 arvede han Slægtens rige Godser og nævntes ved sin Død som „Danskhedens sidste Forpost i Holsten“.

jeg altsaa pr. Telegraf give de manglende Oplysninger.

Vi fik Ordre til at iværksætte Tilbagegangen over Limfjorden, denne Gang over Hobro til Aalborg, som skulde besættes med en Styrke. Det Oberstlieutenant *Beck* nu underlagte Kommando bestod af 4 Kompagnier af 1. Regiment, 3 Eskadroner og $\frac{1}{2}$ Batteri. Resten af 1. Regiment var afgivet til Tjeneste ved Kavalleriet, der ad andre Veje dirigeredes mod Limfjorden. Vi forlod Kalbygaard tidligt om Eftermiddagen og marcherede den første Dag til Hammel, hvor vi tog Kvarter hos Birke-dommeren, Overauditør *Malling*, hvor vi under det første Tilbagetog havde været inde, som tidligere fortalt. Her fandtes en Skrivelse fra Grev *Frijs* til Oberstlieutenanten, der indeholdt en Indbydelse til ham og de ham ledsagende Officerer til Middag paa Frijsenborg. Dette bragte Oberstlieutenanten til at glemme alt andet, og med det gladeste og letteste Sind sagde han til mig, at jeg maatte gjøre mig istand til at ride med til Frijsenborg. Jeg tog mig sammen og bad ham have mig undskyldt og tilføjede for at klare Situationen, at jeg vilde bebreide mig det, dersom der skulde ske noget, om jeg havde været fraværende, hvad der jo let kunde, eftersom de sidst modtagne Meddelelser gik ud paa at fjendtlige Patrouiller havde vist sig i Nærheden af Kalbygaard. Begge Bataillonskommandørrerne, Kaptainerne *Thalbitzer* og *Stricker*, var tilstede under denne Samtale, og da Oberstlieutenant derefter vendte sig til dem med Spørgsmaalet,

om de ikke vilde tage med, svarede de begge, at de foretrak at blive i Hammel. *Beck* red saa alene ledsaget af en Ordonnans, og begge Bataillonskommandørerne udtalte deres Forundring over, at han vilde gjøre det. I Løbet af Aftenen kom flere Stafetter, Landmænd fra Omegnen med Meldinger om, at nu var Fjenden seet her og der, og hver Gang afsendte jeg en Ordonnans med en skriftlig Melding til Frijsenborg, for at Oberstlieutenanten kunde være à jour med Begivenhedernes Gang.

Aftenen skred frem, og Mørket faldt paa, da en ung Landmand syd fra kommer ridende ind i Gaarden og forlanger at tale med Oberstlieutenant *Beck*. Paa mit Svar, at jeg var hans Adjutant og at Obersten ikke var tilstede, meddelte han mig, at en større fjendtlig Afdeling marcherede mod Kongensbro for at gaae over Gudenaen, altsaa i nordvestlig Retning for os. Det stod mig strax klart, at vort 2. Kompagni, Premierlieutnant *Riebau*, dersom det lykkedes Fjenden at overskride Gudenaen paa et saa nordligt beliggende Punkt, vilde være afskaaret, og jeg tog derfor strax den Bestemmelse at gjøre et Forsøg paa at redde Kompagniet. Efter i største Hast at have afsendt en Melding pr. Ordonnans til Oberstlieutenant *Beck* paa Frijsenborg, red jeg saa rask, som min Hest kunde strække ud, ad Veien til vor yderste Feltvagt mod Vest for herfra at faae sendt Ordre til Premierlieutnant *Riebau* om hurtigst muligt paa de Vogne, hvormed han var forsynet, at gaae tilbage for i nordvestlig Retning at komme udenom Gudenaen og derefter

fortsætte Tilbagegangen over Hobro til Aalborg. Ved Kavallerifeltvagten traf jeg Ritmester *Friederichsen* som strax afsendte en flink Underofficer (Vagtmeister *Schröder*) paa en hurtig Hest til Resenbro med Ordre til, naar han lykkeligt havde bragt Ordren til Premierlieuteant *Riebau*, saa at blive hos ham og følge med ham. Da jeg red ud af Birke-dommerens Gaard i Hammel, saae jeg godt, at Oberstlieutenant *Beck* var lige ved mig, og jeg hørte ham kalde, men jeg lod mig ikke standse, for ikke at tabe Tid. Nu havde jeg gjort, hvad jeg kunde gøre og red tilbage med den Tanke at afgive mundtlig Melding om det forefaldne; men da jeg kom tilbage, laae Oberstlieutenanten og sov.

Nogle faae Timer senere sad vi paa vore Heste, og det Hele var i Tilbagegang paa Veien til Hobro. Da vi nu red hen ad Vejen, faldt der fra en af Bataillonskommandørerne en Ytring om, at han haabede, at det maatte lykkes for *Riebau* at komme tilbage med sit Kompagni, for det vilde dog være for haardt, om han skulde blive afskaaret og maaske anden Gang falde i Fangenskab; han var tagen til Fange ved Sankelmark og nu nylig udvexlet og kommen tilbage til Regimentet. Saa faldt Oberstlieutenant *Beck* ind med Spørgsmaalet om, hvad det var med *Riebau*; det havde han aldeles ikke modtaget nogen Melding om, og derefter kom der nogle Ord til mig om, hvorfor jeg ikke havde meldt ham dette? Jeg svarede, at jeg i Løbet af Aftenen havde afsendt fem skriftlige Meldinger til ham til Frijsenborg, men han erklærede, at dem havde han ikke

modtaget. Saa tog Ritmester *Henrik Castenschiold* Ordet og bad *Beck* føle efter i sine Lommer — der vilde nok Meldingerne findes; — og ganske rigtigt, *Beck* stikker Haanden i sin Brystlomme og tager alle de uaabnede Meldinger frem. Ritmester *Castenschiold* henvendte derefter nogle bebreidende Ord til Oberstlieutenanten, sagde, at hans Adjutant nok mindre fortjente Tilrettevisningen for sit Forhold end han selv, hvilke Ord faldt haarde, da han tiltalte Oberstlieutenanten med „Du“. Derefter vendte Ritmesteren sin Hest og red bort. Jeg saae ham aldrig oftere under Krigen, men mange Aar derefter traf jeg ham, — og han mindede mig strax om den lille Scene mellem ham og *Beck* under Retraiten fra Hammel.

I et Brev, skrevet den 8. Marts 1864 til min Broder, siger jeg: „Paa Kalbygaard blev vi ikke længe, kun 2 Dage, saa drog vi til Hammel, en By paa Frijsenborg Gods; der havde vi Kvarter en Nat hos Birkedommer, Overauditor *Malling*, gift med Frøken *Schiønning*, et rart Hus med en nydelig Kone. — Du maa nu ikke tro, at det at have Kvarter et Sted altid medfører, at man kommer i Seng, nei, det er en Luxus, man ikke saaledes bør hengive sig til; uagtet de mest indbydende Senge blev mig anvist i de sidstnævnte Kvarterer, var jeg ikke saa heldig at komme til at bruge et saadant Møbel, lige fra jeg forlod Sophiendal til jeg naaede op til Aalborg, men man kan jo vaage utroligt længe, naar man skal det. Det tager lidt paa Nerverne, man kommer i en underlig Tilstand efter 4 gennem-

vaagede Døgn; den første Aften i Aalborg greb jeg mig i at tale fuldstændig vildt, men kun en Nats Søvn bringer igjen Ligevægt i Organismen“. — „Jeg tilbragte en frygtelig Nat i Hammel, som jeg ikke glemmer, saa længe jeg lever, men den var af den Art, at jeg ikke tør betro dens Begivenheder til Papiret, paa Grund af, at den i altfor høi Grad vilde tjene til at karakterisere en temmelig høit staaende Officer paa en mindre fordelagtig Maade“. Vi marcherede altsaa fra Hammel over Langaa og Hobro til Aalborg, hvor jeg blev indkvarteret hos Amtsforvalteren, Kammerjunker *Krag*. Oberstlieutenant *Beck* fik Kvarter hos Stiftsprovst *Glahn*, min gamle Lærer fra Mariboers Skole. Tjenesten bragte mig naturligvis til hans Hus, og jeg kunde ikke modstaae Fristelsen til at hilse paa min gamle, elskværdige Lærer, og det blev til min store Glæde et rigtigt hyggeligt Møde, da han strax, da jeg nævned mit Navn, gjenkjendte mig, uagtet det var 12 Aar siden, vi sidst havde seet hinanden. Jeg tilbragte, i de 4 Dage vi var i Aalborg, flere hyggelige Timer i Stiftsprovstens Hus. Saa gik vi over Limfjorden.

Premierlieutenant *Riebau* var med sit Kompagni lykkeligt kommen tilbage udenom Fjenden og stødte til os underveis, saavidt jeg husker allerede i Hobro.

I Nørre-Sundby tog vi Kvarter hos Herredsfogden, Kancelliraad *Meinig*. I et Brev omtaler jeg dette Kvarter som „et fortræffeligt, elskværdigt Hus med to meget vakkre Døttre og en udmærket Viinkjælder“. Det blev kun 5 Dage, jeg foreløbig tilbragte i dette behagelige Hjem, men dog nok til

at vi, da vi senere kom der tilbage, blev modtagne som gamle Venner. Fra Nørre-Sundby saae vi de preussiske Soldater gaae ovre i Aalborg, hvilket var et høist irriterende Syn, og da der derovre fra blev kastet et Par Granater over til Nørre-Sundby, flyttede en stor Del af Indbyggerne derfra og ud paa Landet, og Byen fik derved det samme øde Udseende som Fredericia havde, da vi var der. Hvad der bevirkede det, skal jeg ikke kunne sige, men efter 5 Dages Forløb flyttede vi ud til Vorbjerggaard, en halv Mils Vei fra Nørre-Sundby, hvis Eier, Statsrevisor *Dresing*, var Folketingsmand og derfra var en Bekjendt af Oberstlieutenanten. Det var under ret tarvelige Forhold vi levede her, og det varede da heller ikke længe, førend vi flyttede tilbage til vort gode Kvarter hos *Meinigs* i Nørre-Sundby. — Nu, da jeg nedskriver dette, kan jeg ikke tilbageholde den Bemærkning, at hele denne elskværdige Familie er uddød. Herredsfogden blev forflyttet til Roskilde, hvor jeg engang besøgte dem, da jeg ved et Landstingsvalg var der i Byen.¹⁾ Da var den ældste Datter (*Elisabeth*) gift med Baron *Juul-Rysensten*, men den yngste var endnu hjemme. Hun blev senere gift med en Ingenieur i Schweiz. Nu, da jeg i 1908 skriver dette, er de alle borte. Jeg mindes dem alle med hjertelig Tak for al den Venlighed de viste mig, da jeg i 1864 var deres paatrængende Gjæst, men altid følte mig som en velkommen og velseet Ven. Under hele

¹⁾ Kancelliraad Carl Diderik Meinig (1811—1902) var fra 1852 til 70 Herredsfoged i Kjær Herred og blev da som Justitsraad Herredsfoged i Lejre og Birkerodder i Ledreborg.

Vaabenhvilen fra 12. Mai til 12. Juni var vi i Nørre-Sundby og førte et i alle Henseender behageligt Liv, forsaavidt som gode Forhold og behagelige Omgivelser kunde gjøre det. Stemningen var naturligvis trykket ved Tanken om de ulykkelige Forhandlinger i London, der mere og mere viste, at Stormagterne ikke havde mindste Interesse for at værne Danmark, og at vi selv uagtet vore Nederlag, og uagtet vor forladte Situation, manglede Mod til at indgaae paa Slesvigs Deling, og fastholdt at ville beholde Eideren som Grændse.

En lille Opmuntring gav jo Affairen ved Helgoland, men hvor hæderlig denne end var, kom den jo ikke til at spille nogen Rolle i Afgjørelsen af Landets Skjæbne.

Under Opholdet i Nørre-Sundby indtraf der en Skrivelse fra Krigsministeriet, hvori Regimentet beordredes til at indstille til Optagelse i Armeens Linie de ved Regimentet tjenstgjørende Lieutenanter af Krigsreserven, som ved deres Dannelsestrin og øvrige personlige Egenskaber dertil maatte findes egnede. I den Anledning lod Regimentschefen de to Bataillonskommandører og Kompagnikommandørerne sammenkalde til et Møde hos sig. Mødet afholdtes i Kancelliraad *Meinigs* store Dagligstue, og jeg var tilstede for at føre Protokollen. Jeg havde udfærdiget en Liste over alle Lieutenanter af Krigsreserven, der stod ved Regimentet, og Forhandlingerne begyndte med, at Oberstlieutenanten forelagde den ministerielle Skrivelse og derefter nævnede Navnene paa de paagjældende Officerer. Da mit

Navn skulde behandles, bad jeg om Tilladelse til at fratræde saalænge, og da jeg igjen blev kaldt ind, sagde Oberstlieutenanten mig, at jeg vilde blive indstillet. Jeg bad da om Tilladelse til at udtale, at jeg havde Eiendom og derved var saaledes bunden, at jeg næppe kunde ønske at blive staaende i Armeen, men at jeg takkede for den Tillid, der var vist mig. Oberstlieutenanten svarede, at han vilde ansee det for at være en Feil af mig, om jeg ikke modtog Optagelsen i Linien, da man jo ikke kunde forudsee, hvorledes Forholdene kunde udvikle sig, og at jeg i al Fald kunde faae Tilladelse til at træde à la suite, naar der blev Fred, og saa senere tage min endelige Bestemmelse. Jeg fandt dette rigtigt, og dermed var Sagen afgjort. Indstillingen afgik den næste Dag.

Det hændte flere Gange, at der fra det preussiske Hovedkvarter blev sendt en Parlamentair til General *Hegermann-Lindenchrone* med et eller andet Spørgsmaal om en eller anden ligegyldig Ting, vistnok væsentlig for at benytte Lejligheden til at spionere lidt undervejs. Til saadanne Ærinder benyttedes en Husarlieutenant *Schwartz*, der havde den gode Egenskab at tale dansk som en Indfødt, — hvad han da ogsaa var. Han var født i Danmark og levede her til sit 10de—12te Aar; saa giftede hans Moder, der var Enke, sig med en tysk Officer, og saaledes kom Drengen til Tydskland, hvor ogsaa han blev Officer. Nu kom han en Dag i en saadan Sendelse kjørende til Birkelse, hvor han, medens Svaret blev udfærdiget, opholdt sig i Dagligstuen,

hvor en af Frøkenerne *Skeel* var tilstede. Han henvendte sig til hende for at faae en Samtale — paa Dansk, men Frøkenen svarede ham paa Fransk, og saa beklagede han, at han ikke talte dette Sprog, men forsikrede Frøkenen, at det faldt ham saa let at tale Dansk. Frøken *Skeel* svarede hertil, at hun „ikke ønskede at tale sit Modersmaal med sit Lands Fjende“, — og dermed var han affærdiget og Samtalen forbi. Frøkenen høstede meget Bifald for sin Optræden, saa meget mere som den unge preussiske Lieutnant ikke havde gjort sig særlig velseet ved sin mindre beskedne Optræden.

Lige førend Vaabenhvilen den 12. Mai indtraadte, var Styrken Nord for Limfjorden bleven forstærket med Fodgarden, 7., 14., 19. og 21. Infanteriregiment, Generalerne *Wilsters* og *Nielsens* Brigader og Batteriet *Lønborg*, saa at en ret betydelig Styrke var samlet her, og der var givet Ordre til en Fremrykning i tre Kolonner for at drive de fjendtlige Afdelinger ud af Jylland; Ordrene til Afdelingerne laae udskevne, — saa kom Vaabenhvilen, og derved gik den bedste Leilighed vi under hele Krigen havde havt til at gjøre en fremrykkende Bevægelse, som vi saa længe havde ønsket, tabt.

Under Vaabenhvilen søgte vore Folk naturligvis paa mange Maader at forkorte sig Tiden. Saaledes fandt de da paa at lave en „Dyrehavsbakke“ paa Skandsebakken Nord for Nørre-Sundby, og til deres store Fornøielse kom Generalen med en større Del af sin Stab, ledsaget af Regimentschefen, ud for at see den, hvad den da ogsaa nok fortjente. De unge

Kjøbenhavneres Opfindsomhed var virkelig stor. Her var „Mester Jakel“, Sangertelte, „Menageri“ og „en Heliophob“ m. m. Denne sidste lyssky Mand blev givet af en Underkorporal *Aagaard*, Broder til den i sin Tid bekendte Urtekræmmer *Aagaard*, om hvem der blev fortalt mange morsomme Historier. Underkorporalen var ualmindelig lyshaaret med lyseblaa Øine og forstod ganske fortræffeligt at spille sin Rolle som „lyssky“. Denne „Dyrehavs-bakke“ varede i flere Dage og gjorde megen Lykke. General *Wilster*, som med sin Brigade var kommen herop og havde Kvarter paa Hovedgaarden „Vang“, gjorde et stort Bal paa Gjæstgivergaarden i Nørre-Sundby, hvortil jeg naturligvis ogsaa var indbudt. Jeg husker, at det egentlig var med stor Ulyst, at jeg gik til dette Bal, der for mig var saa stridende mod den trykkede Stemning, som Dybbøls Fald, Fredericias Rømning og de sørgelige Forhandlinger i London havde fremkaldt, at jeg formelig maatte tvinge mig til at gaae derhen, — men da jeg først var der, hørte den gode Musik og saa de mange unge kjønne Damer, saa kastede jeg Bekymringerne af mig og blev ung og glad og dandsede til den lyse Morgen.

Da Vaabenhvilen blev forlænget i 14 Dage, fik jeg Lyst til at søge en Permission paa 8 Dage og aflægge et lille Besøg hjemme hos min Fader og paa min Eiendom „Underup“. Og saa blev det da ordnet saaledes, at baade Oberstlieutenant *Beck* og jeg reiste, og Premierlieutenant *Riebau*, som jeg indbød til at være min Gjæst, fulgte med os. Vi havde

en fornøielig Reise; min Fader gjorde et Middags-selskab, til hvilket han indbød Oberstlieutenant *Beck*, Lieutenant *Bernth*, — der nu var udskrevet fra Hospitalet, — og *Riebau*, som et Par Dage var indkvarteret hos os i Badstuestræde Nr. 11, og desuden en Del Herrer, som han vidste stod i nærmere eller fjernere Forbindelse med os; jeg husker saaledes, at Exminister *Hall*, som i de Aar oftere kom der, og som kjendte *Beck*, var mellem Gjæsterne. Saa reiste vi, *Riebau*, *Bernth* og jeg til Underup, hvor vi blev nogle Dage, og derfra gjorde vi Besøg paa Gaardene i Omegnen, Annisegaard, Høiagergaard og Herløvgaard. Overalt blev vi modtaget med stor Hjertelighed og havde saaledes megen Glæde af vor lille Reise. Da vor Permission nærmede sig sin Slutning, vendte vi tilbage til Nørre-Sundby, medens Lieutenant *Bernth* reiste til Sandefjord for at gennemgaae en Kur for at gjenvinde Bevægeligheden i sit saarede Skulderled.

Vi kom altsaa tilbage til Nørre-Sundby, og Vaabenhvilen udløb den 26. Juni. Allerede den 29. gik Fjenden over til Als, og dette sørgelige Budskab spredtes hurtigt over hele Landet og naaede ogsaa op til os. — Igjen blev Planerne forandrede; — alt skulde samles paa Fyen, og Overføringen af Tropperne fra Vendsyssel iværksattes med Iver. Oberstlieutenant *Becks* Kommando skulde være den sidste, der førtes bort, og det skulde altsaa, foreløbig saalænge de andre Tropper ikke var overført til Fyen, forhindre Fjendens Overgang over Limfjorden. I Aalborg beholdt vi et Kompagni for eventuelt at

kunne bryde frem ad denne Vei, dersom Forholdene fordrede det. Der indløb Efterretninger syd fra om, at fjendtlige Afdelinger viste sig forskjellige Steder, men der var jo intet derved at gjøre, saalænge de angivne Steder var saa vidt fjernede, at der med den ringe Styrke, over hvilken der raadedes, ikke kunde foretages noget, naar Limfjordsstillingen samtidig skulde holdes. Men da der den 2. Juli mod Aften kom Underretning om, at et preussisk Kompagni var i Ellitshøi, tog Oberstlieutenant *Beck* pludselig den Bestemmelse at gaae frem med en Styrke og om muligt overraske den i Løbet af Natten, dersom det var saa heldigt, at de blev staaende der. Jeg foreslog Oberstlieutenant at benytte 2. Kompagni, Premierlieutenant *Riebau*, der med sit Kompagni laae i Aalborg, men Oberstlieutenant bestemte, at 5. Kompagni, Kaptajn *Hammerich*,¹⁾ skulde anvendes hertil. Jeg troer, og har altid troet, at Grunden, hvorfor han netop vilde give Kaptajn *Hammerich* dette Hverv, var den, at denne havde faaet Skyld for ved Sankelmark at have trykket sig mere end tilladeligt. Var 2. Kompagni bleven brugt, havde den hele Expedition sikkert faaet et andet Udfald. Lieutenanterne *Tegner*²⁾ og *Grave*,³⁾ der begge vare Elever paa den militære Høiskole, da Krigen udbrød, og var tilgaaede Re-

1) Premierlieutenant Peter Carl Christian Hammerich (1829—97) blev Oktbr. 1863 Kompagnikommandør ved 1. Rgmt. og i April 1864 Kaptajn. I December 1864 fik han sin Afsked. Han blev ved Lundby-Affæren taget til Fange.

2) Sekondlieutenant ved 1. Rgmt. Henry Tegner (1843—1911). Premierlieutenant 1867. Afsked 1875. Kar. Kaptajn 1887. Grosserer, Direktør i Handelsbanken.

3) Sekondlieutenant i Krigsreserven Nicolai Jacob Grave er født 1842. Han blev forsat til Linien i Juli 1864, blev Premierlieutenant 1867, Kaptajn 1879. Afsked 1892.

gimentet paa et senere Tidspunkt og endnu ikke havde deltaget i nogen Affaire, kom til mig og bad mig om at skaffe dem Oberstlieutenantens Tilladelse til at følge med, hvad de da ogsaa strax fik. Samme Anmodning blev stillet af Regimentets Intendant, Premierlieutenant *Hartmann*¹⁾ og Korpsskriveren, Sergent *Ebbesen*, og Skriver, Korporal *Gislinge*, som ogsaa fik Lov at gaae med.

Den lille Styrke blev færget over, — dengang var der jo ikke Bro, — og i Aalborg forstærkedes den med 16 Dragoner. Mandskabet var uden Tornistre for at kunne bevæge sig let og hurtigt. Det hele havde Præget af en lille fornøielig Øvelse. Ved Afmarchen holdt Oberstlieutenanten en af sine opflammende Taler.

Marchen gik rask til Ellitshøi. Klokken var over 11, da vi naede derud; og Fjenden var gaaet tilbage ad Hobro til. Oberstlieutenanten vilde tale med Præsten der i Byen for at faae paalidelige Oplysninger, og vi red saa til Præstegaarden, medens Kompagniet hvilede i Landveisgrøfterne. Præsten havde ikke saa lidt at fortælle om sine tre Køer, af hvilke Preusserne havde røvet en og dræbt en anden, og Oberstlieutenanten gav mig Ordre til at nedskrive, hvad han meddelte.

Under al denne Fortællen og medens jeg efter Oberstlieutenantens Anmodning noterede, løb Tiden. Intendanten, Lieutenant *Hartmann*, kom ind for at søge at paaskynde Afmarchen, da vi havde faaet at vide,

¹⁾ Kaptajn Hieronymus Valerius Felix Hartmann (1818—1910) var Intendant ved 1. Rgmt. fra 1862 til han 1874 blev Inspektør ved Garnissionsygehuset i Kbhvn. Overintendant 1875. Afsked 1888.

at et preussisk Kompagni laae i en Bondegaard i Landsbyen Gunderup, omtrent $1\frac{1}{4}$ Miil fra Ellits-høj, øster paa. Mandskabet kom paa Benene, — endnu en lille Forsinkelse, Oberstlieutenanten maatte holde endnu en lille opmuntrende Tale til Folkene, i hvilke han desværre kom til at bruge nogle Ord, som for en Tid siden havde staaet i en Dagsbefaling fra vor daværende Brigadechef, *Max Müller*. Der var kommen en Opgjørelse over det store Antal Bajonetsaar, som de fjendtlige Soldater havde faaet ved Sankelmark, og i den Anledning udtalte *Max Müller* i sin Dagsbefaling, at enhver Fører skulde lægge sig dette paa Sinde, og naar han traf en fjendtlig Afdeling søge Leilighed til at kaste sig over ham, og benytte den Overvægt, vi havde i Brugen af Bajonetten. Det var altsaa dette, Oberstlieutenant *Beck* nu benyttede i sin Tale; „han ventede, at hans raske Folk, naar vi traf Fjenden, vilde kaste sig over ham og lade ham føle den Overvægt, vi havde i Brugen af Bajonetten.“ — Endelig marcherede vi da af ad Veien til Gunderup. Det dagedes mere og mere, og da vi naaede Gunderup, var Gaarden, i hvilken det preussiske Kompagni havde ligget om Natten, forladt, og det var marcheret ad Veien til Nørre-Tranders og Aalborg. Af Gaardens Folk fik vi nu at vide, at Preusserne havde ligget her og sovet trygt om Natten. Geværerne havde de stillet i Pyramider i Gaarden og Lædertøiet havde de taget af; havde vi været der $1\frac{1}{2}$ Time tidligere, saa havde vi taget dem sovende. Vi marcherede saa afsted bag efter Fjenden ad

Veien Tranders—Aalborg. Da vi var komne et Stykke frem, sendte Oberstlieutenanten et Par Dragoner frem i Terrainet, for at de fra de høiere liggende Punkter skulde see om de kunde opdage den fjendtlige Afdeling. De opdagede ganske rigtigt Fjenden, som var ved den nordre Udkant af Landsbyen Lundby; men samtidig opdagede ogsaa Fjenden vore Dragoner og gjorde omkring for at indtage en Stilling ved den sydlige Udkant af Lundby. Her besatte Fjenden et høit, solidt Stengjærde. Vi gjorde Holdt bag en Bakkekam vel omtrent 600 Alen fra Fjendens Stilling. Her var god Leilighed til at gaae frem med en mindre Styrke i hver af Fjendens Flanker. Vi kunde, om vi havde villet det, have holdt Fjenden fast, til Afdelingen i Aalborg var rykket ud, hidkaldt ved Skydningen. Men desværre—den Brigadebefaling stod Oberstlieutenanten i Hovedet, og han var utilgængelig for enhver anden Tanke. „Vil De sætte Bajonetten paa og kaste Dem over Fjenden!“ Ned ad Bakke — paa den aabne Landevei — løbe 500—600 Alen mod et Par Hundrede Rifler — i en udmærket Stilling med godt Anlæg for Geværerne! — Vanvid! Og saa var det endog Bagladningsgeværer, hvormed Fjenden var bevæbnet! Havde vi havt en anden Kompagnichef, f. Ex. Premierlieutenant *Riebau*; — jeg troer ikke han havde gjort det. *Hammerich* var ikke Situationen voksen, han gjorde, som der blev befalet, løb frem med bred Front i sluttet Kolonne ned ad Bakken. Saa faldt Fjendens Skud som var det Salver, tre—fire Salver, og der laae Kompagniet paa Lan-

deveien, døde, saarede og — overvældede af den morderiske Ild. — Skydningen standsede; — sandt nok, det havde været Mord, om de havde fortsat Skydningen. Gjøre Fanger under disse Forhold følte Fjenden næppe Lyst til. Nei, slippe bort, — det var det, han nærmest tænkte paa, og derfor lod han os i Ro, til vi fik de fleste af vore Døde og Saarede paa Vogne og drog afsted ad en Markvei, vesten om Lundby for at undgaae Fjenden. Vi kom gennem Aalborg og blev færget over til Nørre-Sundby. — Jeg red ud sammen med en underlig, vildt begejstret, letsindig, men legemlig affældig Mand, — jeg red tilbage med en sammensunken Olding! —

I Nørre-Sundby stod en ledig Boutikslleilighed i Stuen i samme Hus, i hvilket Kancelliraad *Meinig* boede, dette Lokale blev taget til Lazaret, og her førtes vore Saarede ind. Jeg havde været derinde og kom derfra ud paa Trappen, der førte op til vort Kvarter, saa fandt jeg den yngste Frøken *Meinig* staaende her, opløst i Graad og Fortvivlelse; hun havde staaet her og seet alle de Saarede blive baaret ind. „Men kjære Frøken *Caroline*“, udbrød jeg, „hvorfor staaer De dog her? Skynd Dem op til Deres Moder og bed hende om noget Viin eller Saft og kom saa med Glas og frisk Vand og giv de stakkels Soldater noget at drikke; De kan tro, de trænger dertil!“ — Og borte var hun i det samme, og tilbage kom hun, og nydelig og kjærlig gik hun om blandt de Saarede og fik mangt et venligt Blik og hjertelig Taksigelse. — Da jeg siden kom op, kom hendes Moder mig imøde og tog min Haand

og takkede mig, fordi jeg havde sat *Caroline* i Arbejde, — „det var just det rigtige, — hun stod her saa fortvivlet over al den Elendighed, — og jeg vidste slet ikke, hvad jeg skulde gjøre med hende.“ Lille *Caroline Meinig* blev som med et Slag forvandlet fra et fortvivlet, grædende Barn til en barmhjerlig Søster, der bragte Lindring og Trøst! — Et Par Dage efter begravede vi vore Faldne paa Kirkegaarden i Aalborg. Jeg skammer mig ikke for at sige det, jeg græd bittre Taarer ved denne Begravelse, — jeg havde lige som en Følelse af, at vi selv var Skyld i deres Død! — Tre Officerer havde vi mistet ved Lundby, Kaptain *Hammerich*, svensk Premierlieutenant *Betzholtz*¹⁾ og Sekondlieutenant *Grave*. De to første var, — hvorledes det var gaaet til veed jeg ikke, — ikke kommet med paa vore Vogne, og var faldne i Fangenskab. *Hammerich* blev helbredet og kom siden tilbage, men *Betzholtz* døde paa et Lazaret. Lieutenant *Grave* fik vi med os tilbage; han var skudt gennem begge Kinderne, saa at Ganen og Tænderne i Overmundens var skudt bort. Han blev tjenstdygtig igjen og holdt i mange Aar sin Plads i Armeen.

Faae Dage efter var Situationen helt forandret, Oberstlieutenant *Beck* blev Oberst og reiste bort for at overtage en Brigade, og Oberstlieutenant *Magius* overtog Kommandoen over Regimentet, dog kun ganske midlertidig, da Oberstlieutenant *D. Høst* var

¹⁾ Svensk Officer, Lieutenant Pehr Johan Conrad Betzholtz (1827—64) havde deltaget som Frivillig i den danske Krig 1848—50 og blev Sekondlieutenant. Han meldte sig atter til Tjeneste 1864 og blev i April ansat ved 1. Rgmt. Han blev saaret og fanget ved Lundby, amputeret og død d. 28. Juli paa Hobro Lazaret. Begravet i Stockholm.

udnævnt til Chef for 1. Regiment.¹⁾ — Dette, som alt andet, bar Præg af Forvirring i den øverste Ledelse. Oberstlieutenant *Magius'* Virksomhed indskrænkede sig til at føre de under Oberstlieutenant *Beck* staaende Afdelinger, der var de sidste, som endnu var tilbage i Vendsyssel, bort derfra, og dette skete i Løbet af et Par Dage. Det var vistnok den 9. Juli, at vi brød op fra Nørre-Sundby og marcherede til Frederikshavn, hvor nogle af Marinens Skibe laae for at overføre os til Fyen, hvor nu Armeen var samlet. Da vi den 10. om Eftermiddagen sad en Del Officerer samlede paa Gjæstgivergaarden i Frederikshavn, kom Værten ind i Gjæstestuen og anmodede os om at gaae, „da der skulde gjøres rent til Preusserne kom, for han vilde ingen Ubehageligheder have“. Vi gjorde ham opmærksom paa hans upassende Opførsel og raadede ham til at passe bedre paa sig selv overfor de fjendtlige Officerer, dersom de kom hertil, da det sikkert vilde bekomme ham ilde, om han var lige saa hensynsløs overfor dem som overfor os, og dermed forlod vi Gjæstgivergaarden, — vi skulde jo seile om et Par Timer og havde vel alle et eller andet at ordne forinden.

Auditør *Bache* og jeg gik en lille Vending ned til Havnen, men det var et fugtigt og blæsende Veir, saa det var ingen Fornøielse at drive om dernede.

¹⁾ Major Johan Ditlev Høst (1818—82) blev d. 3. Juli midlertidig Kommandør for 1. Regiment, som Oberst Beck midlertidig fratraadte; det vides ikke, at denne fik Kommando over nogen Brigade, men i Oktober blev han atter Chef for Regimentet. Oberstlieutenant Høst blev da Bataillonskommandør ved dette og endelig i December Afdelingens Chef. Han blev Oberst 1867, General og Brigadefører 1879. Afsked 1882.

Saa saa Auditøren i et Vindue nogle Damer og et Par Smaabørn sidde og se ud over Havnen, og han udtalte saa, at han ønskede, at han sad deroppe i den hyggelige Stue. „Det kan De da snart komme til“, sagde jeg, og det ene Ord tog det andet, saa gik jeg foran, og Auditøren fulgte med, og lidt efter sad vi rigtigt hyggeligt oppe ved Vinduet, hvor han havde ønsket at sidde. Jeg sagde naturligvis blot, hvem vi var, fortalte, at vi var anmodede om at forlade Gjæstgivergaarden og nu gjerne vilde bede om lidt jydsk Gjæstfrihed inden vi forlod det kjære Jylland, — saa var der naturligvis strax Plads til os i den hyggelige Stue.

Vi blev overført til Nyborg og marcherede derfra over til Odense til et Kantonement ved Wedellsborg i Ørsløv Sogn. I Odense fik Regimentet en særdeles smuk Modtagelse ved vor Gjennemmarch; der blev kastet Blomster til os, og vi blev indbudt til en Frokost i Anlæget, hvor unge Damer besørgede Opvartningen, venligt og elskværdigt. I Ørsløv fik jeg Kvarter hos Sognefogden, hvor jeg havde det rigtigt rart et Par Dage. Oberstlieutenant *Høst* havde imidlertid den 11. Juli overtaget Regimentet og vi flyttede til Tybrindgaard, en Forpagtergaard under Wedellsborg, og Regimentet havde Strandvagt langs Lillebælt. Det var en stor Forandring for mig at faae en ny Chef; men, — som jeg skrev den 14. Juli fra Ørsløv, — „vi var vel tjente med Byttet“. Det varede ikke mange Dage, førend vi stod paa den venskabeligste Fod med hinanden, og hvad det tjenstlige angaar, var det i høi Grad

en Forandring til det bedre. Nu følte jeg, at jeg havde med en Mand at gjøre, som var vant til at føre Kommando, og saa var Oberstlieutenant *Høst* livlig og fornøielig, citerede Holberg fortræffeligt og tog Tingene fra den gemytlige Side, naar dette passede. Jeg opnaaede jo aldrig at være i Ilden med ham, men jeg er sikker paa, at jeg dér vilde have fundet ham rolig og alvorlig med alle Nerver spændte, og ikke med den exalterede Lystighed, som havde pint mig hos Oberstlieutenant *Beck*, og som førte til Vanviddet ved Lundby.

Den 21. Juli indtraadte Vaabenhvile, og vi forlagde vort Kvarter til Kjæringsbjerg til Birkedommer *Bruun*.¹⁾ Han var en rigtig rar og velvillig Mand, men noget stiv, og havde den venligste og elskværdigste Kone. Der blev os anvist to mindre Værelser med en Seng i hvert Værelse, men Oberstlieutenant *Høst* fik strax dette forandret, saaledes at vi fik fælles Soveværelse og fælles Dagligstue, hvilket jo noksom beviser det kammeratlige Forhold, der var opstaaet mellem os. Jeg havde Regimentsskrivestue paa en Bondegaard lige i Nærheden af Kjæringsbjerg, hvor mit Kontorpersonale havde Kvarter.

Det var vistnok i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August, at Regimentet blev forlagt til Odense, og der blev vi saa liggende hele Efteraaret. Hvor smagte det Garnisonsliv, vi nu førte, daarligt efter Feltlivet. Jeg var indkvarteret en kort Tid hos Kancelliraad *Dreyer*, Eieren af „Fyens Stifts-

¹⁾ Jens Frederik Brun (1810–85) blev 1857 Birkedommer i Wedellsborg Birk. Kancelliraad. Afsked 1869, gift med Margrethe Elisabeth Holst (1815–98).

tidende“, men da der var Sygdom i Huset, fik vi det da ordnet saaledes, at jeg flyttede hen paa „Larsens Hotel“.

Her blev jeg til den 1. December, da jeg forlod Afdelingen for med Ministeriets Tilladelse at træde à la suite i Infanteriet for et Aar, hvad jeg efter indgiven Ansøgning havde opnaaet, idet jeg henviste til, at jeg havde en Landeiendom, og at det var mig meget magtpaaliggende at komme hjem til denne, for paa en eller anden Maade at ordne mine Forhold. De tre-fire Maaneder i Odense gik for mig med Udførelse af mit Adjutantarbejde paa Skrivestuen, med Rideture i Omegnen dels alene, dels med Oberstlieutenant *Høst*. Regimentets Officerer spiste sammen om Middagen, og Aftenen tilbragtes enten i Theatret eller hos en af de Familier, hvor jeg havde faaet Adgang. Som sagt, dette Garnisonsliv smagte ikke rigtig, man gik og blev kaad af Kjedsomhed; Spændingen var borte, og man havde ondt ved rigtig at falde i Ro og finde sig selv igjen. Saaledes gik det en Tid, vi gik om og slog Tiden ihjel, naar ikke Tjenesten bandt os; følte os ikke hjemme, var trykkede ved at læse og høre om de sørgelige Fredsunderhandlinger og faldt omsider hen i en sløv Tilstand, hvoraf jeg af og til blev reven ud ved Tanken om Ejendommen derhjemme og Nødvendigheden af at komme hjem og see til den. I et Brev fra Odense skrev jeg den 23. November 1864 saaledes til min Broder:

„Dette bliver da rimeligvis det sidste Brev, Du faaer fra mig fra Odense, og altsaa det sidste Brev,

der henhører under Feltperioden og dens Correspondance. Nu hænger jeg *foreløbig* Sværdet paa Væggen og tager fat paa Ploven, ligesom de gamle, romerske Helte. Du har vel seet, at det er tilladt mig at træde à la suite i Infanteriet paa et Aar; dette Aar skal nu altsaa anvendes til at ordne mig i mit Landbrug og samtidig enten at indordne mig selv under dette, eller tage en Beslutning for Fremtiden om atter at tage de lyseblaa Benklæder paa. Regimentet forlægges til Helsingør; det vil altid være mig ret behageligt; selv om der ikke er mange af Kammeraterne, der, naar Krigens Begejstring er forbi, vil staae mig nær, er der dog altid nogle af dem, der beholder en Plads i mit Venskab. Det er underligt, hvorledes Fare, Glæde, Sorg, kort alle store Begivenheder, alle ophøiede Sjælstilstande forøger Kjærligheden og Venskabet hos os Mennesker, hvorledes vi forædles og ligesom hæver os ud over vor sædvanlige menneskelige Usselhed, — og hvorledes vor menneskelige Usselhed igjen bemestrer sig os, naar den normale Tilstand atter indtræder! — Det var først min Bestemmelse at blive her indtil Regimentet marcherer, men hvorfor skal jeg egentlig gjøre det? — Ja, var det efter en lykkelig Krig, droge vi hjem med Seir og Stolthed, saa blev jeg, men nu, — lad mig liste mig hjem alene, hjem til Kjøbenhavn først og afslutte denne Akt af mit Liv med et Par gode, fredelige Dage i de Omgivelser, der fra Barndommen blev mig kjære, — lad mig drage ud derfra og igjen begynde min fredelige Tilværelse derude. — Jeg har desuden i

den sidste Tid ført et fuldstændigt Murmeldyrliv, — jeg maa rives ud deraf, inden jeg kommer paa Landet, ellers bliver jeg ligesom tidligere derude — Murmeldyr. Jeg maa hjem til Eder, — I maa skjænde dygtigt paa mig, — — — — — jeg kommer hjem til Badstuestræde, inden jeg rejser til Underup.“

Saa kom jeg da hjem igjen til Underup og var snart i de gamle Folder, om end det stille ensomme Liv paa Landet ved Vintertid faldt mig meget trist efter det bevægede Liv, jeg nu saa længe havde ført.

Jeg havde ikke været ret længe hjemme, førend jeg fik et Brev, skrevet paa Krigsministeriets Papir og underskrevet af *Glud*, Adjutant hos Krigsministeren, hvori jeg anmodedes om til Ministeriet at indgive Meddelelse om Sankelmarkaffairen, navnlig de høiere stillede Officerers Forhold under denne Affaire. Dette var mig i største Grad paafaldende. En Dags Tid gik jeg og overveiede, hvorledes jeg skulde tage denne Sag; saa tog jeg den Beslutning at besvare Skrivelsen i et Brev til Justitsraad *Glud*,¹⁾ Adjutant hos Krigsministeren, hvori jeg udtalte, at jeg ikke saae mig istand til at besvare den mig tilstillede Skrivelse, men maatte anmode om, dersom Ministeriet fastholdt sit i Skrivelsen udtalte Ønske, at blive stillet for en Krigsret, hvor jeg maatte for-

¹⁾ Justitsraad Andreas Christian Glud (1816—98), Sekretær i Krigsministeriet fra 1851 til 65. Overretssagfører i Kbhvn.

vente, at de Oplysninger, det høie Ministerium forlangte af mig, vilde blive mig forelagte som bestemt formulerede Spørgsmaal til Besvarelse. — Jeg hørte aldrig mere fra Ministeriet om denne Sag. — Jeg antog den Gang og antager endnu, at det var et Forsøg paa at faae den unge Officer, der nu levede under civile Forhold, til at kritisere de overordnede Officerers Færd under den paagældende Affaire, hvorved der vilde være tilveiebragt et Grundlag for en Undersøgelse. Om det var *Glud* selv, der var Ophavsmanden, eller om der stod andre bag ham, veed jeg naturligvis ikke. At det var et Forsøg paa at komme Oberstlieutenant *Beck* tillivs, det er jeg overbevist om, — og jeg har altid glædet mig ved, at jeg ikke gik i Stykker i denne Sag, hvad maaske nok kunde være sket, naar det havde været en ung Officer med en mindre bestemt Karakter, der havde været i mit Sted.

Hen paa Vinteren modtog jeg Indbydelse til en Fest paa Skydebanen i Anledning af min Morbroder, Grosserer *Philipsens* Sølvbryllup, og da jeg følte mig ganske overbevist om, at jeg der vilde træffe min Cousine *Zerina Holm*, bestemte jeg mig til at modtage Indbydelsen. Mine Uniformer var efter den overstaaede Krig i en mindre god Forfatning, og jeg maatte saa bestemme mig til at møde i mine sorte Klæder, der imidlertid ogsaa var gamle og ganske ude af Moden, da jeg havde faaet dem til min Konfirmation i 1855, og jeg blev derfor Gjenstand for mine Brødres Lystighed, idet de forsikrede, at jeg saae ud som en Skolelærer fra det for-

rige Aarhundrede. Men da jeg mødte om Aftenen med Ridderkorset paa den gamle Kjole, syntes de dog, at jeg tog mig ganske godt ud. Jeg havde havt en meget besværlig Reise for at komme til Kjøbenhavn, da et ualmindeligt stærkt Snefald havde gjort Veiene ganske ufarbare med Vogn, hvorfor jeg kjørte fra Underup til Frederiksborg i en Arbeidsslæde og havde to Mand foruden Kusken med for at kaste Vei, hvor Sneen var føget sammen. Fra Frederiksborg kjørte jeg ind med Dilligencen. Det samme Sneveir, som havde gjort min Reise besværlig, havde bevirket, at hun, for hvis Skyld jeg var kommen, udeblev fra Festen, da det ikke havde været hende muligt at komme ind fra Ellingegaard, hvor hun var hos sin Fader. Det var mig en stor Skuffelse, og jeg var meget nedslaaet derover. Der skulde dandses om Aftenen, men det havde jeg ikke Humør til, — jeg listede hjem og gik i Seng, og den næste Dag reiste jeg igjen ud til mit Eneboerliv paa Underup.

Da jeg i 1862 købte Underup, var der en Husjomfru paa Gaarden, og hun blev hos mig, da Eierinden, af hvem jeg havde kjøbt, reiste derfra. Under Krigen, da jeg var borte, havde denne Husjomfru paa Grund af Uenighed med Forvalteren opsagt sin Plads, og da jeg, som tidligere fortalt, under Vaabenhvilen var hjemme, havde jeg fæstet en anden Husjomfru, og var glad ved at have fundet en ældre Pige, vel noget over fyrretyve Aar; men det varede jo ikke længe efter at jeg var kommen hjem, førend jeg fik Husjomfrusorgerne at føle. Jeg spiste

altid alene om Middagen og var overhovedet ikke vant til, at Jomfruen opholdt sig i min Dagligstue. Men ud paa Vinteren, da Forvalteren var reist, kom Jomfruen og fortalte mig, at hun ikke kunde udholde den Ensomhed, hvori hun levede og derfor vilde søge sig en anden Plads, dersom jeg ikke vilde tillade hende at være i Dagligstuen om Aftenen, efter at jeg havde spist til Aften. Jeg gik saa ind derpaa, men med den bestemte Bemærkning, at hun maatte tage sit Arbejde med, og ikke vente, at jeg skulde underholde hende, hvad jeg absolut ikke vilde have nogen Forpligtelse til. Det gik da nogenlunde godt i Begyndelsen, uagtet det generede mig at have et Menneske siddende i Stuen, hvad jeg jo ikke var vant til; jeg læste eller skrev, eller spillede undertiden paa mit gamle Klaver, hun sad med sit Haandarbejde eller med Aviserne. Men det varede ikke længe, førend jeg lagde Mærke til, at hun, naar jeg sad med min Bog eller skrev, uafbrudt sad og stirrede paa mig, og naar hun blev overrasket heri, dukkede hun ned bag Avisen, eller slog Øinene ned og gav et ganske lille Skrig eller en lille svag Latter som Tegn paa Undseelighed over at være opdaget. Dette var næsten ikke til at udholde, — værre blev det. En Aften, bedst som jeg sad og læste i Avisen, begyndte hun at stortude og udstødte nogle højst uhyggelige Brøl, omtrent som dem, jeg senere har hørt Deliriumspatienter udstøde, og saa kastede hun sig ned paa Gulvet, hvor hun laae og sprællede med Benene, hvorved hun aabenbarede, at hun havde Støvle paa den ene

Fod, men Gummigalosche paa den anden. Jeg lod Pigerne komme ind og tage hende og bringe hende i Seng og sendte saa Vogn efter Lægen. Da han havde undersøgt hende, kom han ind til mig og sagde, at jeg ikke behøvede at hente ham, naar hun igjen fik et saadant Anfald, da det ikke havde noget at betyde; men han vilde tilraade mig snarest muligt at søge en anden Husjomfru, da jeg maatte vente, at lignende Scener ofte kunde gjentages. Saa maatte jeg altsaa af med denne Skat og antage den tredie, og det gik da bedre.

Jeg kom snart ind i mit stille Liv igjen som før Krigen; engang imellem besøgte jeg Præstefamilien i Blidstrup, Pastor *Nygaards*, Familien *Lund* paa Annisegaard, og dertil kom endnu en ung Familie, Lieutenant *Lund*, Broder til Eieren af Annisegaard, der havde kjøbt en større Bondegaard, Tornegaarden i Valdbyy, en halv Miils Vej fra Underup, og var bleven gift med Frk. *Kier* fra Herlufsholm. Naar det blev mig altfor trist hjemme, gik jeg af og til derover om Aftenen, og drømte saa paa Hjemveien om, hvor hyggeligt og godt det kunde blive, naar ogsaa jeg fik en Kone i Huset, — men saa kom Skruplerne og Bekymringerne; var det, jeg kunde byde hende, ikke for smaat og for tarveligt, og kunde jeg overhovedet tænke mig, at hun vilde knytte sit Liv og sin Fremtid til mig, — og saa stod jeg der igjen og var ikke kommen et eneste Skridt videre, end da jeg for fem Aar siden sad i Mergelgraven paa Annisegaard og forestillede mig, at jeg dog vilde blive lidt mere end en almindelig

Forvalter, naar jeg blev Lieutenant. Nu havde jeg jo baade Hus og Hjem og kunde byde hende et ordentligt om end tarveligt Udkomme, nu kunde jeg jo tilbyde hende at vælge mellem Livet som Landmandskone eller som Lieutenantsfrue; jeg kunde jo sælge Eiendommen og indtræde i min Plads i Armeen; og jeg havde jo Ridderkorset paa Brystet, — det vilde for nogle Aar siden have forekommet mig som et betydeligt Plus i min Værdighed, — men nu forekom jeg mig selv som lige saa ringe og ubetydelig, som da jeg sad i Mergelgraven. — —

I Juni Maaned 1865 blev vi forlovede, og da vi begge fandt, at en lang Forlovelse var lidet tiltalende, og særligt at det vilde blive kjedeligt, naar Vinteren kom og Reiserne blev besværlige, at hun skulde sidde i Odsherred og jeg paa Underup, saa bestemte vi at holde Bryllup om Efteraaret, og dette stod saa i November Maaned. Forlovelsese-tiden var naturligvis optagen af megen Travlhed: der skulde kjøbes Udstyr og hele Huset skulde sættes i Stand til at modtage den unge Frue. Min Broder *Charles*, der var Architect, var os behjælpelig baade med nogen Ombygning, med at tegne Møblerne og med at dekorere Værelserne. Jeg fik tre Malersvende ud fra Kjøbenhavn — der var stor Travlhed. Toogtredive Aar derefter sad jeg en Morgen nede i Karlsbad i „Freundschaftssaal“ sammen med nogle Landsmænd og drak Caffe; jeg bemærkede saa, at en ældre Mand og en ung Pige sad ved et Bord tæt ved, og at han med stor Opmærk-

somhed fulgte vor Samtale. Pludselig reiste han sig og kom hen til os og sagde med stort Besvær: „Jeg er ogsaa Dansk, maa jeg sidde hos?“ Manden hed *Jürs* og var Malermester og Dekorator, bosat i Wien. Det danske faldt ham noget besværligt, han havde i over tredive Aar været borte fra Danmark, var gift med en Wienerinde og havde i disse mange Aar aldrig talt Dansk. Jeg kom saa til at spørge ham om, hos hvilken Mester han havde arbejdet i Kjøbenhavn, og da han sagde, at det var hos Malermester *Weber*, fortalte jeg, at det havde været min Maler, og at jeg i 1865 havde havt tre af hans Svende ude hos mig for at male mit Huus, og saa fortalte han, at han engang havde været ude paa Landet paa en Gaard, men han huskede ikke hverken hvad Gaarden eller Eieren hed. Jeg sagde, at jeg huskede, at de to Svende hed *Fristrup* og *Leth*, den tredies Navn havde jeg glemt, men saa straaledede hans Ansigt, idet han udbrød: „Han hedte *Jürs*, og det var jeg“. —

Vi var lykkelige og glade; de Skygger, der faldt paa vor Vei, var af de lette, og bestod for mit Vedkommende væsentlig i de smaa oekonomiske Vanskeligheder, der stundom kunde komme, og for hendes deri, at hun ikke syntes, at hun var dygtig nok som Husmoder; men vi trøstede saa hinanden og var igrunden som to glade Børn, — eller rettere vi var to glade unge Mennesker.

Under vor Forlovelsestid modtog jeg fra Regimentet en Skrivelse, hvori det meddeltes mig, at Krigsministeriet af Hensyn til en forestaaende Re-

duktion af Armeen opfordrede de Officerer, som kunde skaffe sig civilt Erhverv, og som maatte ønske at udtræde af Armeen, til at indgive Ansøgning om Afsked. Da nu min Forlovede havde ønsket hellere at gifte sig med mig som Landmand end som Lieutenant, greb jeg dette Tilbud og indgav min Ansøgning om Afsked. Ikke lidet forundret blev jeg, da jeg fik det Svar, at min Ansøgning ikke kunde bevilges. Det stod dengang og staaer endnu for mig som aldeles meningsløst at rette en Henvendelse som den anførte til en Mand — og saa at nægte, hvad man har tilbudt. Jeg reiste til Kjøbenhavn og gik op i Ministeriet hos Kaptajn *Thomson*, der nu var Departementschef og bad ham om en Forklaring. Han henviste mig til Ministeren og førte mig ind til General *Hansen*, der gav mig det Svar, „at en saa ung og dygtig Mand kunde Ministeriet ikke ønske at give Afsked.“ Jeg forklarede ham saa, at jeg havde bestemt mig til at blive paa min Eiendom, som jeg allerede havde havt, da jeg blev indkaldt til Krigstjenesten, og da jeg blev optaget i Linien, havde General *Hegermann* sagt mig, at jeg, naar jeg ikke forlangte Pension, vilde kunne faae min Afsked, dersom jeg foretrak at blive i min Stilling som Landmand. Ministeren svarede mig saa herpaa, at jeg kunde faa Tilladelse til at træde over i Krigsreserven. Dette gjorde jeg saa, og derfor indtager jeg den ganske enestaaende Stilling at være overgaaet fra Armeens Linie til Krigsreserven den 23. Oktober 1865, og derfra afskediget den 11. Februar 1879, hvilket findes opført i Haandbog for Hæren.

1866 begyndte med et meget tørt Foraar og vi sukkede efter en god Regn, for at Vaarsæden, som begyndte at se svagelig ud, kunde rette sig, og Græsset komme i Groning. Saa kom der en Formiddag en deilig mild Regn, og vi to unge Ægtefolk blev saa glade derover, at vi gik ud i Marken og frydede os over Regnen, Jordluften og Friskheden, til vi var gennemblødte til Skindet før vi gik hjem og klædte os om til Middag; saadan er Ungdommen, — hvor det er deiligt at have været ung og at tænke derpaa, naar man bliver gammel.

Ved Vinterens Begyndelse i November Maaned saae vi en Aften en Ildløs i lang Afstand, der farvede Himlen rød; det var den kjære Høiagergaard, hvor vi havde tilbragt saa mange fornøielige Dage, der brændte. Næste Dag, da vi havde faaet Vished derom, kjørte jeg derover og saae den grufulde Ødelæggelse. Alle Bygningerne med Undtagelse af Svinehuset var brændt og med dem en stor Del spanske Faar og nogle enkelte Køer. Eieren, vor Onkel *Moritz Philipsen*, havde været borte, inde i Landsthinget. At Ilden var paasat, har jeg intet Øieblik betvivlet. Der blev holdt Brandforhør, men der kom intet for Dagen. —

Høiagergaard skulde sælges. *Philipsen* vilde ikke bygge den op igjen, han vilde derfra og kunde ikke tænke sig at begynde igjen paa det gamle Sted. Saa opstod den Tanke hos mig, om jeg ikke kunde kjøbe Gaarden; min Kone havde medbragt sin Mødrene-arv, og om den end ikke var stor, saa tænkte jeg mig dog Muligheden af, at jeg ved Hjælp af den kunde

ordne Sagen. Da Tanken var modnet hos mig, talte jeg med vor Onkel derom, og da han udtalte, at han ingen hellere vilde sælge Eiendommen til end til mig, saa gik jeg i Gang med Arbeidet. Nu stod jeg jo i Begreb med at faa min Ungdoms Drøm helt realiseret, at blive Eier af Højagergaard og bo der med hende, som allerede var bleven min Kone. Eiendommen blev taxeret, og da Taxationen lød paa 120,000 Rdl., rettede jeg en Forespørgsel til Kuratoren for Vallø Stift om, hvorvidt jeg turde forvente af Stiftets Midler at faae en Prioritet paa 60,000 Rdl., og fik det Svar, at der i den kommende Februar Maaned vilde blive Kapital disponibel, og at jeg da kunde forvente Sagen ordnet i Overensstemmelse med mit Andragende. Saa gik Kjøbet i Orden; min Broder blev min Architect, og Byggeriet blev sat i Arbeide saa hurtigt som muligt. Da jeg saa i Februar mødte hos Vallø Stifts Kurator, Grev *Fritz Moltke*, og modtog hans Anvisning paa Kapitalen, sagde han til mig, at han havde spurgt min Fader, om jeg var solid, og at denne havde svaret, at han roligt laante mig, hvad han havde, og dermed følte han, Grev *Moltke*, sig fuldt beroliget. Da jeg saa havde modtaget Anvisningen og takkede for Grevens Velvillie, spurgte han: „Hvormeget Aar er det nu siden vi spadserede med Deres Fader i Dyrehaven?“ Hverken han eller jeg havde tidligere berørt hans Løfte om, „at han vilde hjælpe mig, dersom han kunde“; nu viste han mig, at han huskede, hvad han dengang havde sagt, og paa den smukkeste og elskværdigste Maade. Da vi skiltes

sagde han: „Jeg kan godt lide Dem for, at De ikke har mindet mig om vor Samtale i Dyrehaven eller paaberaabt Dem mit Løfte om at hjælpe Dem. Hils Deres Fader fra mig.“ —

Jeg var saa forunderligt betaget af den Følelse, at alt det, som jeg, fra jeg var en Dreng paa 16 Aar, havde drømt om som Livets Lykke, det var nu naaet — og det fyldte mig med Tak og Glæde og med den Høitidsfølelse, som altid følger med, naar man rigtig har Fornemmelsen af at føres af Guds Haand og at være under Hans Forsyn. —

Det blev et strengt Aar 1867; jeg maatte dele Tiden mellem Hjemmet paa Underup og Høiagergaard, og der var meget at tage fat paa. Byggeriet skulde føres igjennem, saaledes at Høsten kunde komme i Huus, og Stalden staae færdig, til Heste og Køer skulde bindes ind. Midlertidig havde jeg indrettet Hestestald i et Vognskur, og den lille Besætning af Køer var udstationeret den første Vinter hos Folk i Egnen, men da Foraaret kom, fik jeg Køerne hjem. De spanske Faar solgte jeg, og da Efteraaret kom, købte jeg 70 Køer fra Slesvig. Forvalteren havde jeg strax givet Afsked og taget en dygtig og paalidelig Husmand, som havde været Kudsk hos min Formand, til Ladefoged. Jeg tilbragte i Reglen Mandag og Tirsdag paa Høiagergaard, Onsdag og Torsdag paa Underup, Fredag og Lørdag igjen paa Høiagergaard og Søndag paa Underup. Da Afstanden var omtrent

4 Miil, var det et uroligt Liv, og jeg leed ikke saa lidt ved disse lange Kjøreture, hvor jeg altid selv var Kudsk.

Og under alt dette ventede vi, at et Barn skulde komme til Verden. Hvor var det dog svært at kjøre sindigt og fornuftigt paa Veien hjem fra Høiagergaard, naar Længselen efter Hjemmet pinte, og Frygten for, at der kunde være noget galt derhjemme, gjorde Veien lang og trang. Engang imellem afbrød jeg pludselig mit Ophold paa Høiagergaard, lod spænde for og ilede hjem, — det var naar Frygten for Tilstanden derhjemme kom op i mig. Dertil kom, at det mere og mere gik op for mig, at Pengekassen i Grunden var for lille i Forhold til alt det, jeg nu havde under Hænder, og det var jo ikke saa helt let at holde det gaende saaledes, at der aldrig opstod Tvivl om min Soliditet — og det var naturligvis af største Vigtighed. Da vi ikke selv kunde overkomme al Kjørselen af Bygningsmaterialier, lod jeg en Del Kjørsel udføre af Vognmænd i Frederikssund og Frederiksborg. Saa hændte det en Dag, at min Broder, Architekten, og jeg stod i Gaarden, og der kom et Læs Tagsten kjørende op ad Alleen. Strax da jeg saae Kjøretrøiet, sagde jeg til min Broder: „Det er min gamle Ridehest fra Krigen, den mørkebrune, som kommer der. Den er bleven mager og ser daarlig ud, men det *er* den.“ Min Broder tvivlede om Rigtigheden, da Hesten saae ret ynkelig ud, og jeg havde jo tidligere fortalt ham om den deilige Hest jeg havde, som endog General *Hegermann* havde faaet Lyst til at ride.

Hesten blev spændt fra og sat ind i den midlertidige Hestestald, og vi gik derind for at se nærmere paa den. Da vi kom indenfor Stalddøren, sagde jeg med den Stemme, som jeg altid brugte, naar jeg talte til min Hest: „Er Du der min gamle Dreng?“ — Saa vendte Hesten sit Hoved om mod mig og vrinskede høit og fornøiet, og da jeg gik op til den, slikkede den min Haand og gned sit Hoved imod mig, ganske som den før havde gjort. Nu var Tvivlen borte, og jeg blev jo betaget af Lyst til at købe min kjære, gamle Hest og give den Naadsensbrød. Jeg vidste, at Oberst *Høst*, da jeg forlod Regimentet, havde kjøbt min Hest, og at den var bleven ødelagt ved, at Obersten havde givet en Dreng Lov til at ride paa den, og at han var redet saaledes mod en Vogn, at Vognstangen var trængt ind under Boven paa Hesten; derefter havde den længe staaet under Behandling af Dyrlæge, og, da den blev opgivet som Ridehest, var den bleven solgt til en Hestehandler i Helsingør. Saa havde jeg intet hørt om dens senere Skjæbne, førend jeg nu fandt den som en stakkels mager og forslæbt Vognmandshest. Jeg spurgte Vognmanden, om han vilde sælge den, men da han havde hørt, at jeg kjendte Hesten, og vel sluttede deraf, at jeg vilde give det urimeligste for at eie den, forlangte han omtrent fire Gange saa meget for den, som den var værd, og han var ikke til at bringe til Fornuft. Jeg *havde* ikke Raad dertil, — og saa ondt det gjorde mig, maatte jeg opgive at skaffe min kjære Hest en blidere Alderdom. Jeg saa den aldrig si-

den, men jeg har ofte med Bedrøvelse tænkt paa den.

I September blev vor Søn født.¹⁾ Baade min Kone og Drengen var skrøbelige, og da jeg igjen maatte optage mit Arbeide og tilbringe min halve Tid paa Høiagergaard, var Fraværelsen fra Hjemmet endnu trangere end før, og for at gjøre Maalet fuldt blev jeg, da Drengen var en Maaned gammel, indkaldt til Tjeneste i en Maaned i Helsingør, da alle Officerer skulde gjøres bekjendte med vort nye Vaaben, den til Bagladning omdannede Tapriffel. Vi fik vor lille Dreng døbt i Blidstrup Kirke, og saa maatte jeg afsted. Oberst *Høst* fik det ordnet saaledes, at jeg igjen blev hans Adjutant, og uagtet der var givet Befaling om, at ingen hverken Officer eller Menig maatte permitteres i denne Maaned, blev Obersten og jeg dog enige om, at jeg nok kunde forlade Garnisonen om Aftenen og møde igjen om Morgen den inden Tjenesten, og det benyttede jeg mig nogle Gange af, idet jeg leiede en Gig hos en Vognmand og kjørte hjem om Aftenen, saaledes at jeg ved 10—11 Tiden var paa Underup og kunde se til min svagelige Kone og vor lille Dreng, og kjøre derfra igjen, saa jeg Kl. 6 atter var i Helsingør. Det var nogle drøie Reiser, men det gik, og jeg mødte til Tjenesten, saa at mine natlige Udflugter kun kjendtes af Obersten og mig.

I December Maaned havde jeg en lille Leilighed i Orden paa Høiagergaard i Hestestaldslængen, den

¹⁾ Frederik Johannes Henrik Severin Abrahams, f. 24. Septbr. 1867. Exam. polyt. 1884. Kaptajn i Fodfolket 1905. Kaptajn i Reserven 1919.

var egentlig beregnet paa en Forvalter eller et Par Elever, men da vi længtes efter at komme lidt mere i Ro, tog vi, uagtet vi kun fik to smaae Værelser, den Beslutning at flytte derover. I Stuehuset var Kjælderetagen færdig, saa var der Kjøkken, Værelser til Husholdersken og Pigerne, og saa brugte vi den tilkommende Strygestue til Spisestue, medens vi havde Dagligstue og Soveværelse ovre i Hestestaldslængen. Det var besværligt nok, men dog hyggeligere, end om jeg skulde være bleven ved med at reise mellem Gaardene. Da Sommeren kom og Stuehuset paa Høiagergaard var færdigt, flyttede vi derover, og det var rigtignok en herlig Forandring. Men saa kom der det store Uheld, at 1868 blev et meget tørt og daarligt Aar; vi havde ikke Regn fra April til September Maaned, saa at Vaarsædshøsten var ganske mislykket, og Græsmandgelen hele Sommeren var meget slem. Paa mange Gaarde i Egnen maatte man hugge Vintersæden af for at fodre Køerne med den, men det slap jeg dog for. I Juni Termin kneb det haardt for mig; jeg manglede 1000 Rdl. i den Sum, som skulde betales, og uagtet jeg vidste, at jeg ikke vilde gaae forgjæves, naar jeg anmodede min Kjøbmand om et saadant Forskud, vilde jeg nødigt benytte denne Udvei for ikke at svække min Kredit, og jeg følte mig noget forknytt over min Situation. Saa var det en Middag den 11. eller 12. Juni, jeg var gaet ned i Haven og laae i en Hængekøje og røg min Pibe, og havde givet Ordre til, at den Dreng, som hentede Posten i Slangerup, skulde bringe den ned til

mig i Haven. Da jeg tog Avisen i Haanden, saae jeg, at der paa sidste Side var en Trækningsliste, — Lotteriet var altsaa trukket, og jeg fik jo travlt med at eftersee, om jeg muligvis havde vundet, — den Udvei havde jeg aldeles ikke tænkt paa i min Pengetrang. — Rigtigt, der stod mit Nummer, og jeg havde vundet — netop det jeg manglede, hverken mere eller mindre, 1000 Rdl! — Jeg græd af Taknemlighed og sprang op og løb op for at finde min Kone, der jo var lige saa forknyt som jeg, og blev lige saa lykkelig som jeg over den glædelige Nyhed jeg bragte. — Hvor har Gud dog været mig god! —

I Sommeren 1868 boede min Fader nogen Tid paa Landet ude ved Frederiksborg paa en Eiendom, som hedder Carlsberg og ligger lige uden for Byen ved Kjøbenhavnsveien. Dette bevirkede, at han og min Tante, hans Søster, jævnlig besøgte os, ligesom jeg ogsaa besøgte dem. Saaledes havde jeg en Dag været der og skulde derfra reise til Kjøbenhavn i Forretningsanliggende, og min Fader fulgte mig til Jernbanestationen. Her traf vi Geheime-*ets*raad *Fenger*, som jeg ikke tidligere kjendte, og min Fader forestillede mig da for ham, og vi kjørte sammen til Kjøbenhavn, og faldt i Samtale om forskellige Ting, særlig om Landbostandens oekonomiske Stilling, Landbrugets langsomme Fremgang o. s. v., og jeg kom da til at omtale, at det var et Savn for Landmændene, at de to kjøbenhavnske Banker, Nationalbanken og Privatbanken, stillede sig saa absolut afvisende overfor dem, idet Ban-

kerne altid fordrere en kjøbenhavnsk Borgers Navn paa en Vexel for at diskontere den, hvilket fordyrede Pengene for Landmændene, der maatte betale 1% eller mere for et saadant Navn, der i Reglen var langt mindre værd end Landmandens; og jeg udtalte, at dette Forhold maatte bringes til en fornuftigere Ordning enten ved Oprettelsen af en Bank i Kjøbenhavn, der vilde stille sig det til Opgave at træde i Forbindelse med Landbostanden, eller ved Oprettelsen af Amtsbanker i Provindserne. Med det stigende Forbrug af Kunstgødning og Foderstoffer havde det en Betydning for Landmændene. Der var flere Herrer i Coupeen, men jeg kjendte dem ikke, og lagde ikke videre Mærke til, om de hørte vor Samtale eller ikke; men denne Samtale fik et Par Aar derefter Betydning for mig, som jeg senere vil komme til at fortælle.

Samme Efteraar døde min Kones og min fælles Bedstemoder, Enke efter Grosserer *Aron Philipsen*,¹⁾ af Firmaet *M. I. & A. Philipsen*; hun efterlod sig en ret betydelig Formue, og vi kom da ved Arven efter hende i Besiddelse af saa megen Kapital, at jeg kunde betale min Onkel *Moritz*, hvad jeg var bleven ham skyldig ved Kjøbet af Høiagergaard, og jeg blev herved friere og bedre stillet overfor min Virksomhed.

Jeg blev strax i 1868 valgt ind i Sogneraadet for Slangerup Sogn og samtidig valgt til Formand for dette, og snart efter valgtes jeg ind i Frederiksborg Amtsraad. Da Sognets Styrelse havde været i daar-

¹⁾ Se Side 1.

lige Hænder, og da jeg efterhaanden kom ind i næsten alle Amdsraadets Udvalg, fik jeg meget at bestille, men disse offentlige Hverv interesserede mig meget. Ogsaa i Landboforeningens Bestyrelse fik jeg Sæde, og dertil kom, at jeg valgtes til Landvæsenskommissær, hvilket netop i de Aar, da flere af de større Vandløb blev regulerede, stillede ikke saa ganske smaa Fordringer og gav mange Reiser.

Om Vinteren 1868—69 blev min Fader syg, fik et Anfald af Apoplexi, saa at han i flere Dage var berøvet Mælet. At dette pinte ham, der i saa høi Grad var en livlig og talende Mand, er let forstaaeligt, og desuagtet bar han det med en vidunderlig Ro og Taalmod. I Efteraaret var han fyldt 70 Aar og havde da udtalt, at han nu var færdig og beredt til at gaae bort, men føiede dog til, „men jeg er glad ved at leve og takker Gud for hver Dag, jeg endnu faaer Lov til at være hos Jer.“ Da han nu laae uden at kunne tale, gjorde han det ved Tegn forstaaeligt, at han vilde skrive, og det, han skrev, var dette: „Det er en Lykke, at jeg ikke skal have min Virksomhed som Politiker og Folketaler!“ Talens Brug kom snart igjen, men hele Vinteren og Foraaret var han svag. Den derpaa følgende Sommer tilbragte han, hans Søster og min Faders udmærkede Tjener, *Christen Sørensen*, hos os paa Høiagergaard.

Det var mig, som nu i mange Aar kun havde været saa lidt sammen med ham, en stor Glæde at leve sammen med ham hele denne Sommer. Han arbeidede daglig paa sine „Livserindringer“ og læste

meget deraf for os. Morsomt var det at høre, at han stadig, naar han gik alene, øvede sig paa at udtale svære Ord og Sætninger i de forskellige Sprog han kunde, særlig franske, italienske og engelske Sætninger, for igjen at faae Tungen til at gjøre Tjeneste. Naar jeg saa overraskede ham heri, kunde han lee ret hjerteligt deraf. I Januar 1870 døde min Fader ganske pludselig; han sad ved sit Skrivebord og havde skrevet en lille Billet til Tandlægen, Prof. *Jansen*, om at bestemme en Tid, paa hvilken han kunde modtage ham, da hans „Tænder begyndte at blive noget løsagtige“; han manglede endnu ikke en Tand, uagtet han jo var 71¹/₂ Aar gammel. Tjeneren kom ind for at melde, at der var en Mand, som vilde tale med Konferentsraaden. Min Fader vendte sig om imod ham, men sank i det samme tilbage i sin Stol og var død. Jeg var over 31 Aar og var allerede i mange Aar vant til at staae paa egne Ben — og dog, hvor var det et tungt Slag at miste ham, til hvem jeg i Aarenes Løb var bleven mere og mere knyttet, saa at vi nu ikke alene stod som Fader og Søn, men som to inderlige, gode og fortrøelige Venner. Nu var det gamle Hjem opløst; min Tante flyttede hen i en mindre Leilighed og beholdt den ene af Pigerne; den gamle Kokkepige fik vi ind i Vartou, Tjeneren giftede sig, og alle mine fire Brødre dannede hver sit Hjem; den yngste, Skuespilleren, senere Direktør for Folketheatret, *Severin*, var allerede gift med en Datter af Kammerraad *J. Gammeltoft* til Herløvgaard.¹⁾

¹⁾ Cand. phil. Johannes Henrik Severin Abrahams (1843—1900). Fra 1884 Direktør for Folketheatret. Gift 1868 med Caroline Marie Gammeltoft (1842—1915).

Vi saae mange Gjæster hos os paa Høiagergaard; særlig om Sommeren i Ferietiden og da ogsaa i de mindre Ferier kom Slægtninge og Venner til os. Vor Omgangskreds paa Egnen var derimod ikke stor; der fandtes kun faa større Gaarde i den nærmeste Egn, men ikke saa faa af Egnens Bønder kom til mig for at søge Raad hos mig i forskjellige Spørgsmaal, særlig efter at jeg var valgt ind i Amdsraadet. Vore jævnligste Feriegjæster var min ældste Broder, Sproglærer *Arthur Abrahams* og hans Ven og Collega, *Oscar Arlaud*,¹⁾ de bragte altid megen Munterhed og Glæde med, naar de kom. Professor *Sophus Heegaard*²⁾ kom af og til, naar han besøgte sin gamle Fader, Gaardeier og Postmester *Poul Heegaard* i Slingerup. Vi havde kjendt hinanden fra Drengesaarene, naar jeg var i Besøg hos min Onkel paa Høiagergaard og havde mange Barndoms minder sammen. Da han engang besøgte mig og fulgte en Tur med mig i Marken, faldt Talen paa Høstudsigterne, og jeg kom saa til at sige det gamle Vers:

Vi saær,
Men Gud raa'er,
For hvad vi faar
Igen iaar!

Og paa Grundlag heraf udspandt der sig saa en Samtale, i hvilken jeg hævdede, at Gud i dette som i Alt styrede og ledede vore Veie og vort Liv, me-

¹⁾ John Oscar Arlaud (1836--1907), Sproglærer.

²⁾ Poul Sophus Vilhelm Heegaard (1835--84), Professor ved Universitetet i Filosofi, æstetisk Forfatter. Det var i 1883, at han i 2. Udgave af sin Pædagogik forkynder, at han havde forladt sit tidligere Standpunkt og nu fundet Hvilke i Kristendommen.

dens han paa det drabeligste haanede mig og spurgte mig, om jeg da ansaae mig for at være en saa vigtig Person, at jeg og mine Forhold skulde beskjæftige Gud, og han brugte det Udtryk, at „en saa ussel Maddike kunde være saa indbildsk at tro, at han skulde være Gjenstand for en Guddoms Forsorg.“ Hver beholdt naturligvis sin Anskuelse. Mange Aar derefter besøgte jeg engang Professor *Heegaard*, han boede da i Fredericiagade; hvad der bragte mig til ham, husker jeg ikke, men vi kom saa til at tale om vor Samtale i Marken paa Høiagergaard, — og saa rakte han mig paa den elskværdigste Maade sin Haand, idet han sagde: „Ja, dengang havde Du Ret og jeg Uret!“

Den gamle *Poul Heegaard* i Slangerup¹⁾ var et godt Hoved og i mange Henseender en dygtig Mand, men han skrev en næsten ulæselig Haandskrift. Saa hændte det en Dag, da jeg gik henad Slangerups Gade, at han opdagede mig fra sit Vindue og kom løbende ud og kaldte paa mig. Da jeg standsede, raabte han til mig: „Aa, Hr. Lieutenant, vær saa god at komme indenfor et Øieblik hos mig, der er noget, som jeg har skrevet for en Tid siden, og nu kan jeg ikke læse det, — og De plejer saa rart at kunne læse, hvad jeg skriver!“ —

Jeg havde en deilig, stor, sort Hund, en Newfoundland, lydende Navnet „Wales“, den gik sjældent ret langt bort fra Gaarden; fulgte den mig ud i Marken, og den mærkede, at Turen blev den for lang, saa vendte den ganske rolig om og gik til-

¹⁾ Landvæsenskommissær Poul Heegaard (1806—82).

bage i sin morsomme Pasgang. Den havde et vældigt Glam og imponerede ved sin usædvanlige Størrelse og var derved et ypperligt Politi paa Gaarden. Sin Liggeplads havde den nede i Gangen udenfor Kjøkkenet, hvor dens Kurv med en Madrats stod. Op i Stueetagen kom den aldrig. Saa kom der en Sommerdag, hvor vi og vore Gjæster efter Middagen sad i Havestuen ved Eftermiddagskaffen, og til vor store Forundring kommer den store Hund op ad Hovedtrappen og ind i Stuen, hvor vi sad; den gik rundt til alle og snusede til dem, og kom saa tilsidst hen til mig og lagde sit store Hoved i mit Skjød. Jeg holdt en lille Formaningstale til den og spurgte den, hvorledes det kunde falde den ind, saadan en fornuftig gammel Hund, at komme herind, hvor den jo slet ikke maatte komme; den slikkede min Haand og var saa venlig, som jeg aldrig før havde set den, og saa gik den igjen ud ad Døren, og vi tænkte ikke mere paa denne lille Tildragelse. Men da jeg et Kvarterstid derefter gik nedad Hovedtrappen, laae Wales ude paa Trappen og var død. Den havde været inde og sige Farvel! —

I Sommeren 1871 modtog jeg et Brev, skrevet med en underlig uudviklet Haandskrift, i hvilken Underskriveren rettede en Forespørgsel til mig, om jeg vilde deltage i et Møde, der skulde afholdes paa Hotel „Phønix“ i Kjøbenhavn, og til hvilket var indbudt en Del Mænd, der maatte antages at nære Interesse for Landbrugets Kreditforhold. Da det, uagtet jeg altid har haft temmelig let ved at læse endog ret utydelige Underskrifter, ikke var

mig muligt at tyde Navnet under dette Brev, valgte jeg den Udvei at klippe Underskriften ud og sætte den udenpaa mit Svar og afsende dette til Lyngby Station, hvorfra Brevet til mig var afsendt. Da den til Mødet fastsatte Dag kom, den 5. Oktober, indfandt jeg mig i Hotel „Phønix“, og blev modtaget af en elskværdig Mand, der med det velvilligste Smil navngav sig som Professor *Frederiksen*¹⁾ og udtalte, at han nok for Fremtiden skulde gjøre sig Umage for at skrive sit Navn saa tydeligt, at det kunde læses, — hvad vi jo morede os over, at jeg ikke havde kunnet, og saa fortalte han mig, at han for et Par Aar siden havde siddet i en Jernbanecoupé og hørt paa en Samtale mellem mig og Geheimeetatsraad *Fenger*, og at dette havde bevirket, at han indbød mig til dette Møde. Indbyderne til Mødet var, foruden Professor *Frederiksen*, Departementschef *Benzon-Buchwald* og Baron *G. A. Gedalia*. Forhandlingerne samlede sig om det Spørgsmaal, hvorvidt det maatte ansees formaalstjenligt at danne en ny Bank, der særlig skulde have det Formaal at virke for Landbostandens Interesser. Jeg fandt Anledning til at udtale mig om et eller andet, — jeg erindrer det ikke mere, og dette bevirkede formodentlig, at jeg ved Mødets Slutning blev valgt ind i det Udvalg, der skulde arbeide videre i Sagen: Landmandsbankens Stiftelse og udgjøre Bankens første Bankraad.

Landmandsbanken begyndte sin Virksomhed i

¹⁾ Niels Christian Frederiksen (1840—1905) var Professor i Statsøkonomi ved Universitetet fra 1867—77. Han blev 1871 Medlem af Landmandsbankens Bestyrelse, men trak sig tilbage faa Aar efter.

den saakaldte „Dyvekes Gaard“ Nr. 6 paa Amager-torv, og vi var dristige nok til at begynde med *Gedalia*,¹⁾ *Frederiksen* og *Benzon-Buchwald*²⁾ som Ledere af Forretningen; men det gik da heller ikke af uden ret heftige Rivninger i Bankraadsmøderne, som meget hyppigt fandt Sted og flere Gange holdt os samlede Dag efter Dag i mange Timer daglig. I Begyndelsen holdt vi Møderne enten i Hotel Phoenix hos Hofjægermester *Grüner*, eller paa Amager-torv Nr. 6, men efter nogen Tids Forløb forlagdes Mødestedet, da Lokalerne paa Amager-torv blev optagne af Bankens Forretninger, til Fru Vincents Lokaler paa Kongens Nytorv Nr. 19. Ofte var det vanskeligt at styre Baron *Gedalia*, der stadig havde Lyster til at føre os ind i Foretagender, som Bankraadet, særlig under den daværende Styrelse, nærede Frygt for, og *Gedalia* kom derfor flere Gange i saadant Raseri, at han sprang op fra sin Plads og løb op og ned ad Gulvet og brugte Mund paa en hørøstet og i høi Grad usmagelig Maade. Det bedste Middel til at bringe ham i Ro var saa at minde ham om, at en Officersforening holdt deres Sammenkomster i Værelset ved Siden af vort og derfor kunde høre hvert Ord, han i sit Raseri udraabte. Med Længsel imødesaae vi den Dag, da vor valgte Direktør, *Glückstadt*,³⁾ skulde komme hened fra Christiania for at overtage Bankens Ledelse.

Den 15. December 1871 overværede Direktør

1) Bankier Gottlieb Abrahamson Gedalia (1816—92), tit. Baron. Han havde en meget stor Forretning paa den Tid, Landmandsbanken blev stiftet, men gik Fallit 1875.

2) Julius Peter Tamm Benzon-Buchwald (1821—77), Professor ved Universitetet i Statsøkonomi fra 1856—62.

3) Geheimeetsraad Isak Moses Hartvig Glückstadt (1839—1910).

Glückstadt første Gang Bankraadets Møde. Saa kom der en Aften (d. $\frac{2}{2}$ 1872), hvor vi igjen holdt Møde paa Kongens Nytorv, at *Gedalia* var kommen i Raseri over, at Bankraadet ikke vilde følge ham. Saavidt jeg husker, gik hans Forslag ud paa, at Banken skulde overtage Anlæget af en Jernbane i Grækenland. Han reiste sig, slog i Bordet og raabte: „Jeg si'er, jeg si'er, naar D'Herrer ikke vil, som jeg vil, saa melder jeg mig ud af Bankraadet og gaer min Veil“ — Der blev afstemt om det foreliggende Spørgsmaal, og imens tog Hofjægermester *Bech* (Valdbygaard) et Ark Papir og skrev derpaa: „Jeg undertegnede Baron G. A. *Gedalia* udmelder mig herved af Landmandsbankens Bankraad.“ Og da Afstemningen gik *Gedalia* imod, lagde han Papiret foran Baronen, der strax satte sit Navn under Udmeldelsen, hvorefter Hofjægermesteren lagde den over paa Formandens Plads. Udmeldelsen blev strax oplæst, Formanden udtalte Raadets Tak til Baronen for hans Virksomhed og Medlemmerne reiste sig og bukkede for Baronen, hvorefter Mødet blev hævet, og vi gik hver til sit. Den $\frac{21}{2}$ om Formiddagen samledes vi igjen, og Høiesteretsadvokat *Henrichsen*, der var Viceformand og fungerede som Formand i Kammerherre *Grüners* Fraværelse, meddelte saa, at Baron *Gedalia* strax Dagen efter sidste Møde om Morgenen havde været hos ham og anmodet ham om at faae sin Udmeldelse tilbage, da han fortrød at have indgivet den. Advokaten havde naturligvis svaret ham, at dette ikke kunde ske, uden at Bankraadet indvilgede deri, men at han vilde

forebringe Baronens Anmodning i næste Møde, hvad han altsaa hermed gjorde. Spørgsmaalet om Udmeldelsens Annulering kom til Afstemning, men blev, da Raadet fandt det heldigt at undvære Baronen, ikke vedtaget, — og Baron *Gedalia* var saaledes definitivt udtraadt af Bankraadet, som herefter kom ind i roligere Tilstande.

Havde Baron *Gedalia* gjort os en Del Besvær ved sit urolige og heftige Væsen og ved sine ofte temmelig vilde og hasarderede Forslag, saa havde han dog en stor og væsentlig Fortjeneste af Banken, den, at han havde givet Anvisning paa Direktør *Glückstadt* i Christiania som den Mand, i hvis Hænder vi turde betro Bankens Fremtid, og det har siden tilfulde vist sig, at Baron *Gedalia* heri saa klart og rigtigt. Da han foreslog Bankraadet at vælge *Glückstadt* til Direktør, var der ingen af Raadets Medlemmer, der kjendte ham, og der forefaldt derfor en ganske pudsigt lille Scene mellem *Gedalia* og Formanden, Hofjægermester *Grüner*, der spurgte *Gedalia*, om Direktør *Glückstadt* var en Mand, som kunde sige „Nei“, hvad Hofjægermesteren ansaae for en af de vigtigste Egenskaber for en Bankdirektør. *Gedalia* saa ganske uforstaaende paa Hofjægermesteren og svarede: „Hvorfor skulde han ikke kunne sige „Nei“, — han kan sige „Ja“, og han kan sige „Nei“, — je' si'er, je' si'er, hvorfor skulde han ikke kunne si'e „Nei“?“ — Vi fulgte imidlertid Baronens Forslag, og det har været en Lykke for Banken. Det var da ogsaa i Erkjendelse heraf, at Bankraadet en Del Aar senere, da Baron

Gedalia var bleven en slagen og ødelagt Mand og han anmodede Bankraadet om en Understøttelse, bevilgede ham en saadan, som han fik til sin Død.

Jeg har tidligere fortalt, hvorledes en Bonde blev behandlet paa Amtsstuen i Frederiksborg i Aaret 1856, og det kunde maaske ogsaa være af nogen Interesse at see lidt paa, hvorledes Bondestanden var i Aarene fra 1856 til 1875, og det gjøres vistnok bedst ved at fortælle nogle smaae Exempler paa, hvad jeg har oplevet at see i Bøndergaardene.

Flere Gange er det hændet mig, naar jeg har været hos Bønder i den Periode, at der blev budt mig Kaffe, og at jeg saa blev Vidne til, at Konen bed Kandissukker itu med Tænderne og lod det falde ud i sine Hænder og derefter anbragte det i Sukkerskaalen, hvilket bevirkede, at jeg, naar der ogsaa stod Puddersukker paa Bordet, brugte det, eller at jeg endog selv spurgte, om der ikke var Puddersukker i Huset, da jeg ikke kunde taale Kandissukker for mine Tænder. Men jeg har endog ogsaa oplevet, ikke alene at Konen slikkede en Theske og derefter satte den i en Kaffekop, hvilken jeg selvfølgelig undgik at tage, — men endog at Konen slikkede en Theske, løftede sit Skjørt op, tørrede Skeen i sin Særk og derefter anbragte den i Flødekanden; — den Dag holdt jeg mest af sort Kaffe.

I Slangerupegnen var en Gaardeier død i Høsttiden, og Familien fandt det baade hensigtsmæssigt og billigt at opsætte Mandens Begravelse til Høsten

var færdig, for at Begravelsesgildet og Høstgildet kunde holdes samtidig. Jeg blev indbudt til Begravelsen og vilde ikke støde ved at blive borte og mødte altsaa kjørende paa Gaarden til den fastsatte Tid. Huset var allerede fuldt af Mennesker, da jeg kom, og de lange Borde, som var dækkede i flere Stuer, bugnede af Mad, og de derom bænkedede Folk aad af Hjertens Lyst. Flere Gange blev jeg opfordret til at komme ind og se, „hvor kjønt Liget laae“, og hvormeget det end var mig imod, gik jeg dog tilsidst derind. Der var en rædsom Liglugt, Begravelsen var jo udsat af Hensyn til Høstgildet, der skulde holdes samtidig, og der saae jeg Liget liggende i den sorte Ligkiste, pyntet med Ligklæder af udhugget Glandshirting og — med rødsminke Kinder og sværtet Haar og Skjæg; det saae afskyeligt ud. To af den afdødes Sønner, de var vel 16—17 Aar gamle, tog hverandre om Halsen og begyndte at svinge sig langsomt, ligesom dandsende rundt i Stuen, medens de i en grædende Tone hylede: „Vor Far er død! Vor Far er død!“ — Det var en rædsom Forestilling. — Saa kjørte vi til Kirken, Liget paa en Fjedervogn, og den lange Vognrække fulgte, hvilket øiensynligt betragtedes som en stor Ære, og der hørtes mange Udtalelser om, hvor mange Vogne der fulgte. Efter Begravelsen skulde der igjen spises, — og om Aftenen skulde der dandses, men det vilde jeg dog ikke være med til, saa det saae jeg ikke.

Ved en Barnedaab oplevede jeg, at der, lige da vi skulde kjøre fra Hjemmet til Kirken, blev Uro

og Hvisken mellem Forældrene og Gjæsterne, og jeg kom da efter, at der var opstaaet Frygt for, at der ikke var „lagt Staal i Barnets Svøb“, hvilket skulde kunne have alvorlige Følger, — da Staalet skulde holde onde Aander borte. Senere udbad jeg mig nærmere Forklaring og fik da at vide, at man i Reglen lagde en aabenstaaende Sax i Svøbet, og at Korsformen, som Saxen dannede, var af lige saa stor Betydning, som at den var af Staal. Ved Hjemkomsten fra Kirken rakte Moderen Barnet til Faderen over Ildstedet i Kjøkkenet, hvilket ogsaa sikrede Barnet mod de onde Aander.

Der døde en gammel Husmand, som var tilhuse hos sin Datter og Svingersøn. Huset laae ved Ud-kanten af mine Jorder, saaledes at Liget og Ligfølget let ad en lille Omvei kunde komme til at kjøre paa min Vei, medens det var en overmaade slet og opkjørt Vei, der nærmest førte fra Huset til Kirkebyen. Jeg tilbød derfor Folkene at kjøre ad min Vei, for at undgaae den daarlige Vei, hvor de let var udsatte for at vælte med Liget. — Men nei! — Det vilde de ikke; — naar Liget ikke kjørtes ad den rigtige Vei, vilde han nok komme til at „gaae igjen“.

Paa en Landvæsenskommissions-Forretning en Miils Vei fra Slangerup blev vi, efter at Forretningen var tilendebragt, indbudt til at komme ind og spise. Paa Bordet stod et stort Vandfad med Suppe og hver af os fik en Hornske til at spise med, og saa skulde vi lange til Fadet. Det har altid været mig meget modbydeligt at spise paa denne Maade, — men hvad gjør man ikke for ikke at

støde og fornærme? Da vi havde spist lidt, tog Manden sin Lommekniv op og aabnede den, smøgede sit Skjortæærme op, stak sin høire Haand ned i Vandfadet og trak en kogt Høne, som han holdt i det ene Ben, op af Suppen. Med Kniven skar han saa det Ben af, i hvilket han holdt, saa Hønen ÷ et Ben atter faldt ned i Vandfadet. Medens han nu gnavede paa sit Hønsben, sagde han flere Gange til os: Aa, wæs' go', ska' De it' ha' et Stykke a' Hønnen? — Men jeg havde ganske tabt Lysten til at beskæftige mig med Vandfadet og dets Indhold.

Jeg kunde berette meget mere af samme Slags til Beviis for, hvor høit Bondestanden stod i Overtro, og hvor lavt de stod i Retning af Sands for det sømmelige, det velanstændige, Dannelsen. Der fandtes naturligvis mange hæderlige Undtagelser, og de 40—50 Aar, som nu ere forløbne siden da, har jo i mange Henseender øvet sin store Virkning paa Landbostandens Udvikling.

Arbejdsforholdene var i alle Maader saa gode, som de vel kunde tænkes. Særlig havde jeg en Kreds af Husmænd, der deels boede tilleie i mine Huse, deels selv havde Hus og Lod lige i min Nærhed, som jeg tænker tilbage paa med sand Glæde. Det var flittige, paalidelige, rettænkende Folk, som altid saae paa deres Husbonds Interesser, og som jeg tør sige om, at de var mig og min Familie hengivne. Jeg veed jo nok, at jeg af og til havde en lille Meningsudvexling med en og anden Landmand paa Eggen, som beskyldte mig for, at jeg

forvænte Folkene og skadede Egnens Landmænd ved de Foranstaltninger, jeg indførte paa min Eien- dom til Betyggelse af Arbeidsforholdene; men det tog jeg mig let, da det stod klart for mig, at Arbeidsforholdene i alt for høi Grad var forsømte og for lidet betryggende baade for Arbeider og Arbeidsgiver. Jeg indførte Akkordarbeide i saa vidt Omfang som muligt, særlig høstedes næsten alt paa Akkord, hvorved jeg fik mit Arbeide hurtigt udført og Husmændene havde en meget større Arbeidsløn, hvilket ogsaa i Høsttiden trak en Del Folk, der ellers ikke arbeidede hos mig, til Gaarden. Og jeg tilstod hver Husmand et Antal Tønder Rug og Byg til en fast, lav Pris, hvorved jeg holdt Tryk- ket af Dyrtiden borte fra dem; jeg husker deres Taknemlighed for denne Foranstaltning et Aar, da Rugen betaltes med 11 Rdl. (22 Kr.), medens de kun gav 5 Rdl. pr. Tønde. Jeg fik dannet en Syge- kasse i Sognet, i hvilken alle Husmændene ind- meldte sig, idet jeg tilbød dem at betale den halve Præmie for dem; derved sikrede de sig deres Dag- løn i den Tid, de var syge. Indlæggelse paa Syge- hus var frit for alle i Frederiksborg Amt, naar dette var fornødent. Først i et af de sidste Aar jeg eiede Høiagergaard, det var vistnok i 1872 eller 1873, fik jeg en lille Følelse af den nyere Tids Rørelse i Arbeidsforholdet. Høhøsten skulde begynde, og jeg havde om Morgenens været ude i Marken og anvist Husmændene hver sit Stykke til Afhøst- ning, jeg havde sagt dem, hvormeget jeg kunde give pr. Td. Land, og jeg vidste, at de kunde holde

en god Dagløn. Et Par Timer senere mødte de fremmede Husmænd i Gaarden foran Stuehuset med deres Leer paa Nakken og vilde tale med mig. De forlangte et stort Paalæg i Akkorden og sagde, at de ikke vilde arbeide til den Pris, jeg havde budt dem. De havde ikke bestilt noget, men kun brugt Tiden til at forhandle om denne Optræden overfor mig; der var ingen af mine faste Husmænd imellem dem. Jeg svarede dem, at jeg ikke vilde forhøje Betalingen, da jeg vidste, at de kunde tjene godt efter den Pris, jeg havde budt dem, og jeg sagde dem, at jeg helst saae, at de gik til Arbeidet, men vilde de ikke, saa vilde jeg kjøbe en Slaa-maskine, og saa behøvede jeg dem ikke. De blev ved deres og forlod Gaarden. Jeg kørte strax til Frederiksborg, tog ind med Jernbanen til Kjøbenhavn og fik endnu samme Eftermiddag en Slaa-maskine afsendt til Hillerød, og den næste Dags Middag gik Maskinen i Græsmarken. Folkene mødte og tilbød at begynde igjen, — men nu var de overflødige. Høstmaskinerne var endnu ikke kommen i Brug paa den Egn, og nu saae Folkene med Forundring, hvad en saadan kunde udrette.

Ligesom det kommunale Liv i høi Grad lagde Beslag paa min Interesse, idet jeg i Amtsraadet fik Plads næsten i alle Udvalg, — vel nærmest fordi der ikke fandtes ret mange Amtsraadsmedlemmer, der var istand til at skrive en nogenlunde fornuftig Betænkning i en Sag, — saaledes kom jeg efterhaanden ogsaa med i det politiske Liv i min Kreds. Vor Folkethingsmand var *Baltazar Christensen*,

som i en lang Række af Aar havde repræsenteret

Kredsen, der altsaa maatte betragtes som en ren Venstrekreds, men som dog indeholdt et saa stort Antal Høiremænd, at vi gjorde os Forhaabninger om, naar den rette Candidat opstilledes, at erobre Kredsen for Høire. Vi fik ved Valget i 1873 Gaardeier *Peder Pedersen* fra Sigersløv-Vester, der boede i Kredsen og nød almindelig Agtelse, til at opgive sin tidligere Kreds og stille sig som Folkethingskandidat mod *Baltazar Christensen*, men nu gjaldt det jo ogsaa om at sætte hans Valg igjennem. Der blev holdt en Mængde Møder rundt i Kredsen og, hvordan det gik eller ikke, jeg blev Gang efter Gang valgt til Dirigent og kom derved til at lære en Del af de Politikere, som mødte for at deltage i Kampen, at kjende, og jeg deltog med stor Iver i Kampen. Da Valgdagen kom, havde jeg om Morgen en Samtale med gamle *Baltazar Christensen*, som forsikrede mig, at al vor store Uleilighed og Umage for at styrte ham nok skulde vise sig at være forgjæves, — han var ganske sikker paa sit Gjenvalg. Udfaldet af Valget blev, at *Peder Pedersen* blev valgt, og da vi efter Valget samledes paa Gjæstgivergaarden til et Festmaal, saae jeg *Baltazar Christensen* staae i sin Vogn for at kjøre bort; — denne Dag havde gjort ham til en Olding.

Blandt vore Omgangsvener i Egnen var cand. phil. *Rasmus Kopp*, der eiede en Bondegaard i Borup, omtrent $\frac{1}{2}$ Mil fra Høiagergaard, hvor han, der var ugift, levede sammen med sine to Søstre, to meget elskværdige ældre Piger. Om *Rasmus Kopp* kan

fortælles, at han var en af de tre Studenter, om hvem der staar i Visen:

Hvor Studenterne forlyste
sig paa gammel Krigsmaner,
stod engang en gammel „Bøste“,
ak! den staar der ikke mer;
thi de tre Studenter kom,
som jeg nu vil syngte om.

Og saa sagde da den første, —
ei jeg husker, hvad han heed:
Lad os slaae til denne „Bøste“,
saa at den kan falde ned;
og skjønt det var ikke ret,
gav de den paa Hovedet.

Hermed hængte det saaledes sammen, at tre lystige Studenter, af hvilke *Kopp* var den ene, øvede Bajonettægning mod en Buste af „Landgreven“, som stod i Exercerhuset og slog den itu, hvilket i de Tider naturligt blev betragtet næsten som en Majestætsforbrydelse og bevirkede, at de blev arresterede og maatte udstaae en længere Fængselsstraf, — og for *Kopps* Vedkommende blev Følgen den, at han aldrig fik sin theologiske Embedsexamen, slog sig paa Landvæsenet og nu, som sagt, levede som Eier af en Bondegaard. — En Dag spiste min Kone og jeg til Middag hos *Kopps* sammen med nogle flere, og efter Middagen sad vi Herrer i *Kopps* Værelse ved Kaffen og Cigaren, da der blev Tale om min Deltagelse i Krigen og særlig om Sankelmarkaffairen, og jeg kom saa til at fortælle om min Sendelse som Parlamentair til Øster-

rigerne om Aftenen efter Affairen. Saa reiste en af Gjæsterne, Pastor *Henningsen*¹⁾ fra Strø, sig op og gik hen i Døren til det Værelse, hvor Damerne sad, og raabte: „Kom her ind *Kirstine!*“ Og saa kom hans Kone ind til os, for hun skulde jo ogsaa høre min Beretning. Og nu begyndte Præsten at fortælle, at om Aftenen efter Sankelmarkaffairen havde deres Stuepige i Præstegaarden i Oversø, hvor han dengang var Præst, været inde med noget hos Generalen og kom saa tilbage og fortalte Præstefolkene, at der var en dansk Officer inde hos den østerrikske General, men han maatte efter Pigens Forklaring være saaret, for han havde et Bind om Hovedet; men Præsten havde da forklaret hende, at det nok var en Parlamentair, der var bunden for Øinene. „Og nu kan Du se, at jeg havde Ret“, sagde Præsten til sin Kone, „for der sidder den Officer, som var inde i vor Præstegaard om Aftenen den 6. Februar 1864“. Og saa fortalte Præsten jo om, hvor urolige Østerrigerne havde været den Aften og Nat, fordi de ventede at blive angrebne, da de laae saa isolerede, som de gjorde, og var saa overanstrengte, at de følte sig ude af Stand til at optage en Kamp. —

I de Aar, vi boede paa Høiagergaard, var Pastor *Hostrup* Præst i Frederiksborg, og det var en af vore Glæder enten at kjøre til Frederiksborg og høre ham prædike i Slotskirken, eller om Sommeren at gaae til Herløv Kirke for at høre ham der.

¹⁾ Christian Anton Henningsen (1822—99), Præst i Oversø fra 1854—64, Præst i Skævinge (Strø Herred) fra 1867—84. Gift 1854 med Kirstine Caspersen.

At vi saaledes kunde finde Fornøielse i at gaae Veien til Herløv, det kunde Folk ikke begribe, og det var derfor ikke sjældent, at Bønderne standsede og tilbød os at kjøre med enten ud eller hjem; jeg husker endogsaa, at vor Brygger fra Slangerup engang tilbød os „at sidde op“ paa hans Ølvogn, da han kjørte forbi os paa Veien mellem Herløv og Høiagergaard; — at vi, som havde saa mange Heste og Vogne, vilde gaae, det var ikke til at forstaae.

Vort Landmandsliv frembød vel egentlig ikke ret meget, som kan have Interesse for andre, og jeg bør vel derfor afslutte mine Meddelelser om den Deel af mit Liv. — Dog, — der er en lille Historie, der forefaldt i Aarene 1873 eller 1874, som er ret betegnende for Forholdene i den Tid, og som jeg derfor vil fortælle. Jeg havde kjøbt nogle nord-slesvigske Kvier af en Kreaturhandler i Aabenraa, og som han skulde afsende til mig med Jernbanen fra Vamdrup, saaledes at jeg skulde modtage dem paa Roskilde Jernbanestation. Jeg modtog Fragtbrevet, hvoraf det fremgik, at der var ankommen 10 Kvier til mig, og jeg afsendte min Ladefoged og nogle Mand kjørende til Roskilde, hvorfra Kvierne skulde drives hjem til Høiagergaard. Alt gik efter Ønske, Folkene kom hjem med Kvierne, og Ladefogden berettede, at en af Kvierne havde kælvet underveis i Jernbanevognen, og at han, da han frygtede for, at Kalven skulde dø underveis, naar han kjørte den hjem, havde solgt den til en Brændevinsbrænder i Roskilde for en god Pris. Jeg bil-

ligede ganske hans Disposition, og dermed antog jeg, at denne Sag var vel tilendebragt. Men nei! — Nogle Dage efter fik jeg et Brev fra Stationsforstanderen i Roskilde, hvori han meddelte mig, at den Jernbanevogn, hvori mine Kvier var komne, tillige havde indeholdt en Kalv, for hvilken der ikke var betalt Fragt, hvorfor han maatte anmode mig om at sende dette Beløb omgaaende. Da jeg fandt dette saare latterligt, svarede jeg, at det af Fragtbrevet fremgik, at der i Vamdrup var indladet 10 Kvier, og at Kalven altsaa ikke var sat ind i Vognen i Vamdrup, hvorfor jeg maatte bede ham opgive mig, hvornaar Kalven var kommen i Vognen, da jeg kun vilde betale Fragten for den Del af Reisen Kalven var bleven befordret. Jeg ventede, at Stationsforstanderen ved at overveie Sagen endnu engang vilde komme til klar Forstaaelse af, at den Omstændighed, at Kalven var født underveis, ikke berettigede ham til at affordre mig Betaling for dens Transport fra Vamdrup til Roskilde. Jeg havde imidlertid overvurderet Stationsforstanderens Fornuft, thi et Par Dage efter fik jeg et Brev fra ham, hvori han meddelte mig, at Reglementet berettigede ham til at tilbageholde det Fragtgoods, for hvilket Fragten ikke var betalt, og at han i Overensstemmelse hermed havde ladet Kalven afhente hos den Brændevinsbrænder, til hvem den var solgt, og nu agtede at beholde Kalven til jeg betalte Fragten for den. Mit Svar herpaa blev, at den Omstændighed, at han havde stjaalet en Kalv fra en Brændevinsbrænder ikke kunde forandre min Stilling til Sagen, og

at jeg fremdeles stod ved mit Tilbud om at betale Fragten, naar jeg fik Meddelelse om, hvorfra Kalven var befordret som selvstændigt Individ, men at jeg nu vilde indstille Sagen til Afgjørelse af Direktionen for det Sjællandske Jernbaneselskab. Atter modtog jeg en Skrivelse fra Stationsforstanderen, hvori han underrettede mig om, at Kalven var død paa Stationen i Roskilde, — naturligvis af Mangel paa Næring, — og at han forventede, at jeg vilde erstatte Brændevinsbrænderen det ham saaledes paaførte Tab. Som Svar herpaa meddelte jeg ham, at jeg ikke fandt Anledning til at blande mig i hans Forhold til Brændevinsbrænderen, men vilde overlade denne selv at afgjøre, om han vilde gjøre Straf-ansvar og Erstatningskrav gjældende overfor Stationsforstanderen. En Tid derefter modtog jeg Meddelelse fra Jernbaneselskabets Direktion om, at der ikke fra Selskabets Side gjordes Fordring paa Fragt for en Kalv, der var født paa Reisen, og derefter gjorde Direktionen mig en Undskyldning for Stationsforstanderens ilde anbragte Tjenesteiver. Saa hørte jeg ikke mere om Sagen, der jo kun var gaaet ud over Brændevinsbrænderen, der havde mistet sin Kalv, — og saa over den stakkels Kalv, der var sultet ihjel paa Jernbanestationen.

I Efteraaret 1874 kom Baron *Knuth* ledsaget af sin Søn kjørende til Høiagergaard for at spørge mig, om jeg vilde sælge Gaarden. Han søgte en Eiendom til Sønnen, og da Høiagergaards Størrelse og Beliggenhed, ligesom ogsaa de nye Bygninger tiltalte ham, tog han ikke i Betænkning at rette dette

Spørgsmaal til mig, uagtet Eiendommen ikke var udbudt til Salg. Jeg udbad mig en halv Times Betænkningstid for at tale med min Kone om Sagen, og da denne var udløben, kom jeg tilbage og sagde ham, at jeg vilde sælge, naar jeg fik den Pris, jeg forlangte. Hvad der væsentlig bidrog til vor Beslutning om at sælge var, at vor Søn, der nu var 7 Aar gammel og i det sidste Aar havde faaet nogen Undervisning hos en Lærerinde i Slangstrup, nu skulde i Skole, dersom vi ikke vilde bestemme os til at holde en Huslærer til ham. Det vilde falde svært for os at sende Drengen fra os for Skolegangens Skyld, og Undervisningen for ham alene i Hjemmet stod ogsaa for os som lidet heldig. Jeg fik en høj Betaling for Eiendommen, og da Foraaret kom, forlod vi Høiagergaard, hvor vi havde tilbragt 7 lykkelige Aar, og til hvilken der knyttede sig saa mange gode Minder baade om disse og om de glade Barndoms- og Ungdomsdage vi havde tilbragt her. Heller ikke faldt det let at forlade alle vore gode og trofaste Folk, der i Aarenes Løb var kommen til at staae os nær, og Fremtiden laae usikker og aaben for os. Ganske vist, vi havde, hvad vi behøvede for at leve, men det er jo ikke nok at have noget at leve *af*, — man maa ogsaa have noget at leve *for*. Foreløbig tog vi den Bestemmelse, at vi, min Kone og jeg, vilde gjøre en lille Reise i Udlandet, og i den Tid fik vor lille Søn, vor Stuepige, som vilde blive hos os, og Drengens lille Hest Lov at tage Ophold paa Ellingegaard hos min Kones Forældre. Vi havde en

Leilighed i Helsingør og dertil sendte vi vort Indbo, da det var vor Hensigt at bosætte os her, naar vi vendte hjem fra Reisen, idet jeg tænkte derfra at søge en eller anden Virksomhed.

Her ender Etatsraad Peter Abrahams' Optegnelser om sin Ungdom.

Kort efter at have opgivet sin Virksomhed som Landmand bosatte *Peter Abrahams* sig i Kjøbenhavn. Han var da i sin fulde Manddomskraft, kun 35 Aar gammel og fuld af Energi og Lyst til at arbejde og gøre Nytte.

Den Interesse, han havde lagt for Dagen for politisk og kommunal Virksomhed, lokkede ham til at stille sig til Folketinget 1876 og 1879, men uden Held. Han søgte da Forbindelse med Magistraten og blev 1878 Raadmand for Magistratens 3. Afdeling; men da den gamle Raadmand *Syndergaard* trak sig tilbage 1884, overtog *Abrahams* Stillingen som Raadmand for 1. Afdeling, der bl. a. ogsaa omfattede Begravelsesvæsenet. Dette var netop under Omordning. Der var i 1879 nedsat en Bestyrelseskommission, men denne magtede ikke sin Opgave, og man ønskede nu, at den egentlige Ledelse af den stærkt voxende Bys Begravelsesvæsen maatte komme i en dygtig og energisk Mands Haand, der kunde føre de store Opgaver paa dette Omraade ud i Livet. Da *Abrahams* ikke følte sin Trang til Virksomhed tilfredsstillet ved en Raadmands tilbagetrukne Stilling, greb han 1887 Lejligheden til at ombytte sin Post med den lønnede Stilling under Kommunen som Direktør for Kjøbenhavns Begravelsesvæsen. Samtidig fik han Titel af Justitsraad.

Med Hensyn til denne hans Virksomhed kan henvises til „Festskrift i Anledning af Vestre Kirkegaards 50 Aars Bestaaen“. Kjøbenhavn 1920. Udgivet af Kjøbenhavns Begravelsesvæsen.

I 1884 havde *Abrahams* købt det store Inddæmningsareal Sidingevig ved Lammefjorden, som han atter maatte sælge 1891 med Tabet af næsten hele sin Formue.

Der blev i Aarenes Løb lagt stærkt Beslag paa hans Dygtighed og utrættelige Energi, og han maatte paatage sig en

Mængde betydningsfulde Hverv, blandt hvilke kan nævnes Bestyrelsesmedlem af „Fængselselskabet“, af „Samfundet, som antager sig Vanføre og Lemlæstede“, af „De københavnske Sporveje“, Formand for „Børnehjemmet af 1870“, Sekretær (i over 25 Aar) i Foreningen „Det røde Kors“, Viceformand i „Landmandsbanken“s Bestyrelse osv.

Den 24. December 1903 tog *Abrahams* sin Afsked som Direktør for Begravelsesvæsenet og blev samtidig udnævnt til Etatsraad. Han var dengang 64 Aar, og han levede derefter i Kjøbenhavn til sin Død den 21. Juni 1909. Hans Hustru, der var født den 20. Maj 1844, overlevede ham til den 5. Marts 1914.

Udg.

REGISTER

- Aagaard, Underkorp., 182. — Urtekræmmer, 182.
- Abrahams, Arthur, Sproglærer, 3 f., 24, 45 f., 99, 120, 214. — Carol. Marie f. Gammeltoft, 213. — Charles, Arkitekt, 3, 35, 200, 204, 206. — Frederikke f. Philipsen, 1 f., 5 f., 8—12, 20—30, 34—41. — Fritz, cand. phil., 3, 78, 83, 89. — Hanne, 12, 30, 48, 78. — Johs. Henr. Severin, Kapt., 4, 208, 233. — Severin, Theaterdir., 3, 213. — Juliane f. Meyer, 12 f., 78, 81, 96 f. — Moses Levin, Bogholder, 12. — Nic. Chr. Levin, Not. publ., Konf.raad, 1—10, 18—39, 49, 56, 78, 80, 83, 97, 106 f., 164 ff., 182 f., 210. — Peter, Etatsr., Bogens Forf., 3—236. — Zerina, f. Holm, 46, 78, 81 f., 196 f., 200 ff., 233.
- Alslev, Skomager, 14. — Værts-husholderske, 15.
- Andersen, H. C., Digter, 20, 24 f.
- Arendrup, Emil, Læge, 146.
- Arlaud, John Oscar, Sproglærer, 214.
- Bache, Auditør, 190 f.
- Bang, Prmltn., 152.
- Bech, Hofjægerm., 219.
- Beck, Hans Charles, Oberst-lieutenant, 114 f., 126, 136, 144—196.
- Becker, Skrædder, 62.
- Benzon-Buchwald, Jul. Peter, Departementschef, 217 f.
- Berg, Carl, Rektor, 52.
- Bernth, Joh. Chr. Emil Marius, Sekltn., 143 f., 183.
- Bertouch-Lehn, Line f. Nye-bølle, Baronesse, 14.
- Betzholtz, Pehr Joh. Conr., Lieutn., 189.
- Bjerring, Chr., Sprogl., 87.
- Bille, Frantz, Gesandt, 23.
- Binzer, Kapt., 93.
- Blixen-Finecke, Axel, Baron, 27. — Augusta f. Prinsesse af Hessen, 27.
- Borgen, Bonaparte, Rektor, 50f.
- Borring, Laur. Steph., Profes-sor, Sproglærer, 52.
- Bournonville, Aug., Balletm. 30.

- Bretton, Baron, Amtm., 158.
 Brun, Jens Fr., Birkedomm., 192. — Margr. Elisab. f. Holst, 192.
 Buchwaldt, Frants Ingstrup, Prmltn., 142, 151.
 Caroline Amalie, Dronning af Danmark, 18.
 Caroline, Arveprinsesse, 18, 27.
 Castenschiold, Gustav, Ritm., 158. — Henr., Ritm., 124 f., 176.
 Christensen, Baltazar, Folketingsmand, 226.
 Christian IX, Konge af Danmark, 163 ff.
 Christian VIII, Konge af Danmark, 17 f.
 Clasen, Ernst Henr., Præst, 6, 32 f.
 Dahl, Allan, Ritm., 160. — Chr., Amtm., Konf.raad, 148.
 Danner, Louise f. Rasmussen, Lensgrevinde, 72, 95.
 David, Frederikke, f. Warburg, 35. — Jonas Ferd., Købm., 35.
 Dirckinck-Holmfeld, Johs. Const. Em., Baron, Sekltn., 132, 139.
 Dohrn, Propr., 112.
 Dresing, Statsrevisor, 178.
 Dreyer, Kancellir., 192.
 Düring, Ritmester, 167.
 Ebbesen, Sergent, 185.
 Espersen Joh. Chr., Overlærer, 36 f.
 Esselbach, D., Hotelværtinde, 117, 128.
 Ewald, Carl, General, 6. — Wolfgang, Kapt., 13 f.
 Falbe, Kommandør, 14. — Chr., Gesandt, 19, 21.
 Falkenberg, Gustav Ad., Oberst, 14, 19. — Cathrine f. Nyebølle 14, 19.
 Feddersen, Benjamin Joh., Musiklærer, 60 f.
 Fenger, C. E., Minister, 210.
 Fibiger, Gross., 22.
 Flindt, Chr. Ernst, Oberst, 69. — Poulina, Frøken, 69.
 Foersom, Henr. Fr., Apotheker, 35. — Betzy Amalie f. David, 35.
 Fogh, Carl Joh., Overlærer, 52 f.
 Francke, Kancellist, 18.
 Frederik VIII, Konge af Danmark, 19, 70 f., 95, 105.
 Frederik Ferdinand, Prins af Danmark, 18.
 Frederiksen, Niels Chr., Prof., 217 f.
 Freiesleben, Ritm., 155, 167.
 Fridstrup, Hyrekusk, 31.
 Friederich, Hertug af Augustenborg, 112.
 Friederichsen, Ritm., 175.
 Frijs-Frijsenborg, Lensgr., 173.
 Gedalia, Gottlieb Abr., Bankier, 217—222.
 Gerner, Rikke f. Nyebølle, 13 f.
 Gjedde, Didrik, Godsejer, 161,

163. — Kirstine f. Nyeberg, Justitsraadinde, 160 f.
 Gislinge, Korporal, 185.
 Gjørup, Poul, Prmltn., 118.
 Glahn, Stiftsproyst, 177.
 Glud, Andr. Chr., Justitsr., 195f.
 Glückstadt, Isak Moses Hartv., Geheimeetatsr., 218 ff.
 Glæser, Joseph, Organist, 86 f.
 Grave, Nic. Jac., Sekltn., 184.
 Grüner, Hoffjægerm., 218 ff.
 Gülüch, Ritm., Slotsforv., 69. — f. Flindt, 69. — Frøken, 70.
 Hagen, Chr. Bernh., Kammerraad, 35 f. — Elise Vilh. f. David, 35.
 Hall, Minister, 183.
 Hammerich, Peter Carl Chr., Prmltn., 184, 187 ff.
 Hansen, F. L., Skoleinsp., 87. — Jean, Etatsr., 87. — Ole, Avlskarl, 105 f. — General, 202.
 Hartmann, Hieronym. Valerius Felix, Kapt., 185.
 Heckscher, Ludv., Mægler, 6. — Moritz, Mægler, 6.
 Heegaard, Poul, Landvæsenkomm., 214 f. — Poul Soph. Vilh., Prof., 214 f.
 Hegermann-Lindencrone, General, 149 f., 154, 164—172, 180 f., 202, 206.
 Henningsen, Chr. Ant., Præst, 229. — Kirstine f. Caspersen, 229.
 Henrichsen, Højesteretsadv., 219.
 Heramb, Major, 167.
 Herazceck, Svædfeger, 48.
 Hertel, M., Fuldmægtig, 87.
 Hjort, Hans Peter, Seklieutn., 101, 125, 128. — S. Chr., Herredsf., 101.
 Holbech, Jens Andr. Chr., Skoledirekt., 51.
 Holm, Emma Hendrine Dorothea f. Trock, 10, 81. — Jacob, Godsejer, 10, 81. — Zerina f. Philipsen, 1, 10 f, 81.
 Hostrup, Chr., Præst, 229.
 Høst, Ditl., Oberstltn., 189—193, 207 f.
 Jansen, Tandlæge, Prof., 213.
 Ibsen, Dorothea f. Falckenthal, 41. — Peter, Præst, 41.
 Jensen, Bernth Fr., Overlærer, 53. — Blomstermaler, Prof., 8 f. — Knivsmed, 78.
 Jerichau, Billedhugger, 30.
 Jerichau-Baumann, Malerinde, 30.
 Johansen, Kapt., 148.
 Ipsen, Harald, Præst, 15 f.
 Irgens, Kaptajn, 102.
 Irminger, Carl Jens Fr., Seklieutn., 103 f.
 Juul-Rysensteen, Elisab. f. Meinig, 178.
 Just, Oberstlieutn., 167.
 Jürs, Malerm., 201.

- Jørgensen, Bendt S., Prof., 75, 89.
- Kellermann, Chr. Laur., Violoncellist, 26.
- Kern, Carl Chr., Overlærer, 51.
- Kjellerup, Carl Emil, Overlærer, Prof., 52.
- Kittendorf, Lithograf, 41.
- Knap, Søofficer, 42.
- Kofod, Lucianus, Lieutn., 121.
- Kopp, Rasm., cand. phil., 227 f.
- Krag, Amtsforv., 177.
- Krebs, Conr. Peter Jul., Overlærer, 49 ff., 53, 56 f.
- Kümpel, Sanger, 26.
- Lange, Oberstltn., 147. — Proprietær, 172.
- Levin, Læge, 70.
- Louise, Dronning af Danmark, 27.
- Lund, Camilla Henr. Elisab. f. Svitzer, 79, 81. — Fr. Student, 19. — Vilh. Nic., Proprietær, 79—82, 96 ff., 199. — Lieutn., Proprietær, 199. — f. Kier, 199.
- Lüttichau, Lieutn., 167.
- Lørup, Aug., Berider, 69.
- Løvenskiold, Overhofmarsk., 95.
- Magius, Oberstltn., 189 f.
- Magnus, Skolelærerinder, 15.
- Malling, Camilla f. Schiønning, 158, 176. — Carl Otto, Birke-dommer, 158, 173, 176.
- Mariboe, Ludv., Prof., 16, 23.
- van Mehren, Edouard, Købm., 72.
- Meinig, Carl Didr., Herredsfog., 178 f. — Caroline, 188 f.
- de Meza, General, 120.
- Meyer-Hane, Joh. Fr. Wilh., Overlæge, 161 ff.
- Moltke-Bregentved, Fritz, Greve, 88, 204 f.
- Moltke, Greve, Lieutn., 167.
- Monies, Maler, Prof., 41.
- Müller, Max, General, 91 f., 94, 101 f., 110 f., 114, 117, 131—143, 148, 151, 155, 158, 164, 186.
- Møenbo, Jens, Diligencekusk, 83.
- Møller, J., Oberstltn., 87. — Jens, Gaardejer, 159. — Assessor, 66.
- Nissen, Peter Rud., Kapt., 93.
- Nyebølle, Fabrikant, 13 f., 22.
- Nygaard, Præst, 98, 199.
- Nægler, Kmjkr., 71.
- Oehlschlæger, Adam, Digter, 24.
- Olsen, Bernh., Museumsdirekt., 87. — Skriver, 43. — Knapbine f. Rohde, se Rohde.
- Oppen-Schilden, Ritm., 167, 172.
- Paludan, Chr., Kommandør, 20. — Fr., Kommandør 20.
- Paludan-Müller, Jens, cand. theol., 109, 119.
- Paulli, Stiftsprovst, 55 f.
- Pedersen, Niels, Gartner, 80.

- Peder, Folketingsmand, 227.
- Petersen, Carl, Prof., 37.
- Philipsen, Aaron, Silke- og Klædekr., 1 f. — Henriette, 1, 11 f., 30, 39 f., 49, 78, 81, 89. — Jacob, Literat, 1. — Marie f. Ibsen, 41, 47. — Moritz, Branddirekt., 1, 31, 61, 203, 211. — Moses Jacob, Silke- og Klædekr., 1. — Philip, Grosserer, 1 f. 41, 47, 109, 196. — Sophie f. Warburg, 1, 6, 11 f., 35, 211, — Th., Dyremaler, 109, 113, 118.
- du Plat, Peter Henr. Claude, General, 90 f., 94 f., 100.
- Pio, Louis, Redaktør, 54.
- Preuss, Overfyrværker, 153.
- Prosch, Prof., 76 ff.
- Reinecke, Pianist, 26.
- Riebau, Joh. Mart. Henr., Oberstlttn., 94, 101 ff., 174 f., 177, 182 ff., 187.
- Rist, Johs. Fr. Fischer, Oberst, 124 f.
- Rohde, Lieutn., 167. — Knapbine, Jfr., 11, 42 ff.
- Rosenkrantz, Baron, Amtm., 171.
- Rothe, Stiftsproyst, 2, 40.
- de Saint-Aubain, Andr., Forf., 6.
- Scharffenberg, General, 132.
- Schleier, Trine, 45 f.
- Schou, Lieutn., 167.
- Schröder, Vagtmester, 175.
- Schwartz, H., Kapt., 87. — tysk Lieutn., 180.
- Schytte, Proprietær, 156.
- Schwensen, Hans Henr., Landskabsm., 109.
- Schøler, Pastorinde, 41.
- Schøning, Otto Alb., Oberst, 85 f.
- Siemsen, Willibald Viggo, Underlæge, 127, 132, 140.
- Scheel, Komtesse, 181.
- Snertinge, Niels Olsen, Kapt., Branddirekt., 84 f.
- Steinmann, General, 135.
- Storch, Præst, 147.
- Stricker, Kapt., 173 f.
- Stumann, Forvalter, 64 f.
- Svendsen, Chr. Fugl, Intendant, 126 f.
- Svitzer, Em. Z., Gross., 79.
- Svenningsen, Peter, Gaardejer 159.
- Syndergaard, Raadmand, 235.
- Sørensen, Carl Fr., Maler, Prof., 8 f. — Carl Th. Kapt., Historiker, 145, 158, 169. — Christen, Tjener, 212. — Laur. Severin, Adjunkt, 52 f. — Købmand, 159.
- Tegner, Henry, Sekltm., 184.
- Teisen, Emilie f. Madsen 62 ff. — Simon, Forpagter, 61 — 67, 74.
- Thalbitzer, Joh. Carl, Kapt., 107 f., 115 ff., 121, 144, 173.
- Thomsen, Chr. Alb. Fr., Kapt., 154 ff., 167, 202.

- Thorvaldsen, Albert, Billed-
 hugger, 6, 11, 24.
 Trier, Prof., Læge, 11.
 Tyrsting, Michael, Værtshus-
 holder, 58 f.
 Ulrich, Geo. Fr. Sigism., Forst-
 raad. 142 f.
 Wamberg, Har. Magnus,
 Præst, 33.
 Weber, Malerm., 201.
 Wendt, Chr. Fr., Musiklærer,
 60.
 Weiss, Wilh., Fabrikant, Kapt.,
 131.
- Weyhe, Fr. Joach. Herm.,
 Kapt., 134.
 Wilster, General, 182.
 Winstrup, Charl. Am. Fosie
 f. Berg 151. — Jens Fr.,
 Præst, 151.
 Voss, Tandlæge, 25.
 Wulff, Christian, Kapt., 17. —
 Henriette, 6, 24. — Peter,
 Adm., 6, 24.
 Zepelin, Ad. Fr., Oberst, 55
 —59. — Ditleff, Kammerj.,
 55—59. — Nathalie Beate f.
 Berregaard, 55—59. — Fa-
 milien, 59 f.
-

DIS-Danmark